భారత గ్రంథమాల సం. ౬

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

ఆరణ్యపర్వము

మధ్వశ్రీ పళ్ళె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్య విరచిత

లఘుటీకావ్యాకరణ విశేషసహితము

ప్రకాశకుఁడు

చతుర్వేదుల పార్థసారధి

గుంటూరు

శ్రీ ప్రింటర్సు, గుంటూరు నందు ముద్రింపఁబడినది.

1973

సర్వస్వామ్య సంకలితము

చందాదార్లకు రు. 6-00 ఇతరులకు రు. 7-00

సంపాదక మహోదయులు

కవిశేఖర మధ్వశ్రీ పశ్శె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులుగారు
దర్శనాచార్య శ్రీ జమ్మలమడక మాధవరామశర్మగారు
కరుణశ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రిగారు
శ్రీ వంగల వేంకటరామశాస్త్రిగారు

గ్రంథ పరిశీలక మహోదయులు

శ్రీ చతుర్వేదుల అమరేశ్వరశాస్త్రిగారు
శ్రీ ఆచార్య 'ధనకుధరం' గారు

విషయసూచిక

ఆరణ్యపర్వము - పంచమాశ్వాసము

ధర్మజునకు మార్కండేయుఁడు పుత్త్రినకుఁ దగుగుణంబులం దెల్పుట.... 1

మార్కండేయుఁడు ధర్మజునకుఁ బతివ్రతామాహాత్మ్యంబు చెప్పుట.... 3

కౌశికుం డను బ్రాహ్మణుఁడు ధర్మవ్యాధునియొద్దకుఁ బోవుట 7

ధర్మవ్యాధుఁడు కౌశికున కహింసాస్వరూపంబు చెప్పుట 12

ధర్మవ్యాధుఁడు కౌశికునకు జీవలక్షణంబులు చెప్పుట 16

ధర్మవ్యాధుఁడు కౌశికునకు దన పూర్వజన్మవృత్తాంతంబు చెప్పుట 28

మార్కండేయుఁడు ధర్మజునకు నంగిరసుం డగ్నియైనతెఱంగు చెప్పుట 31

కుమారస్వామి యవతారము 44

ఇంద్రుఁడు కుమారస్వామిపై నెత్తివచ్చుట 47

ఈశ్వరుండు కుమారస్వామియొద్దకు వచ్చుట 50

కుమారస్వామి సప్తమాతృకల బాలగ్రహంబులఁ జేయుట 64

ఈశ్వరుండు కుమారసహితుండై భద్రవటంబు చేరుట 57

కుమారస్వామి మహిషాసురుం జంపుట 58

సత్యాద్రౌపదీ సంవాదము 63

ద్రౌపది సత్యభామకుఁ బతివ్రతాధర్మంబులు సెప్పుట
ధృతరాష్ట్రుఁడు పాండవుల వనవాసక్లేశంబునకు దుఃఖించుట
కర్ణ శకుని దుర్యోధనులు మంతనంబు సేయుట
కర్ణసౌబలులు ధృతరాష్ట్రుచేత ఘోషయాత్ర కనుజ్ఞగొనుట
దుర్యోధనుఁడు ఘోషయాత్రవోవుట
చిత్రసేనుం డనుగంధర్వరాజు దుర్యోధనునితో యుద్ధముచేయుట
భీమార్జుననకులసహదేవులు గంధర్వులతో యుద్ధంబుచేయుట
చిత్రసేనుఁడు ధర్మరాజునొద్దకు వచ్చి దుర్యోధను విడిచిపెట్టిపోవుట

— ♦ షష్ఠాశ్వాసము ♦ —

దుర్యోధనుని విషాదము
దుర్యోధనుండు ప్రాయోపవేశంబు సేయఁబూనుట
ప్రాయోపవిష్టుండైనదుర్యోధనునిఁ గృత్యపాతాళంబునకుఁగొనిపోవుట
దుర్యోధనుండు ప్రాయోపవేశము మాని కరిపురంబునకుఁ బోవుట
దుర్యోధనుఁడు వైష్ణవంబను యజ్ఞంబు సేయుట
ద్వైతవనమునందలి మృగసమూహము ధర్మజు స్వప్నంబునందు
వచ్చి తమదుఃఖము సెప్పుట
వ్యాసుఁడు ధర్మజునకు వ్రీహిద్రోణాఖ్యానంబు సెప్పుట
ముద్గలునకు దేవదూత పుణ్యలోకంబు తెఱంగు సెప్పుట
సైంధవుఁడు ద్రౌపదిం జూచి మోహించుట
ద్రౌపది సైంధవునితో నిష్ఠురోక్తులు పలుకుట
సైంధవుఁడు ద్రౌపదిని బలాత్కారముగా నెత్తికొనిపోవుట

పాండవు లేవురు సైంధవుపై యుద్ధమునకుఁ బోవుట	146
అర్జునుండు సౌవీరకుమారులం బన్నిద్దఱం జంపుట	148
భీముఁడు సైంధవుం బట్టికొని పరిభవించుట	149
ధర్మజునకు మార్కండేయుఁడు రామాయణకథ సెప్పుట	152
దశరథుఁడు రామవిశ్లేషముచే సురలోకగతుండగుట	160
మారీచుఁడు మాయామృగంబై చనుదెంచుట	165
రావణుఁడు సీత నెత్తికొని లంకకుఁ బోవుట	169
శ్రీరాముఁడు కబంధుఁ డను రాక్షసుం జంపుట	172
వాలిసుగ్రీవుల యుద్ధము	177
త్రిజట దనస్వప్నవృత్తాంతము సీతతోఁ జెప్పుట	180

—♦ స ప్త మా శ్వా స ము ♦—

రాముఁడు లక్ష్మణుని సుగ్రీవునొద్దకుఁ బంపుట	186
హనుమంతుఁడు రామునితో సీతం జూచినవృత్తాంతంబు సెప్పుట	190
వానరవీరులు నానాదేశంబులనుండి సుగ్రీవునొద్దకు వచ్చుట	195
రాముఁడు దర్భశయనుండై సముద్రుఁ బ్రార్థించుట	197
అంగదు రాయబారము	201
ప్రహస్తధూమ్రాక్షులయుద్ధము	205
కుంభకర్ణుండు యుద్ధంబుసేయుట	209
ఇంద్రజిత్తు లక్ష్మణుతోడ యుద్ధము సేయుట	213
ఇంద్రజిత్తు లక్ష్మణునిచేతఁ జచ్చుట	218
శ్రీరాముఁడు రావణాసురుని సంహరించుట	221

సావిత్రి సత్యవంతుని వివాహంబగుట
సత్యవంతుఁడు సావిత్రీసహితుండై వనంబునకు బోవుట
సావిత్రి యమునివలన నభీష్టవరంబులు వడయుట
సత్యవంతుఁడు సావిత్రితోడ మరలి తనయాశ్రమంబునకు వచ్చుట
సూర్యుఁడు బ్రాహ్మణ వేషంబునఁ గర్ణునకు హితంబు చెప్పుట
సూర్యుఁడు కర్ణునితో నింద్రుచే శక్తి గైకొనుమని చెప్పుట
కుంతి దుర్వాసునకుఁ బరిచర్య సేయుట
కుంతి సూర్యునివరంబున గర్భంబుదాల్చి కర్ణుం గాంచుట
ధర్మరాజు బ్రాహ్మణునియరణి దెచ్చుటకుఁ బోవుట
నకులాదులు యక్షుని నిరాకరించి, నీరు ద్రావి మూర్ఛితులగుట
ధర్మరాజు యక్షప్రశ్నముల కుత్తరంబు లిచ్చుట

సమాప్తము.

శ్రీ

హరిహరహిరణ్యగర్భేభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

ఆరణ్యపర్వము - పంచమాశ్వాసము

శ్రీయువతీప్రియ నృపనా
రాయణబిరుదాంక భీమ • రమణీయగుణ
శ్రీయుత నిర్మలధర్మ ప
రాయణ రవితేజ రాజ • రాజనరేంద్రా.

{ ధర్మజునకు మార్కండేయుఁడు పతివ్రత కుండఁదగు గుణంబులం దెల్పుట }

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నట్లు బహుభంగుల మార్కండేయుండు వివరింపం బుణ్యకథా విశేషంబులు విని సంతుష్ట హృదయుండై కౌంతేయ పూర్వజుండు మఱియు నమ్మునీంద్రున కిట్లనియె. 2

సీ. సమధికదర్పదు • ర్జయములై నిగిడెడు
నింద్రియంబులఁ గుది • యించి తెచ్చి
మనసుపొందున నిడి • మన సహంకారంబు
పజ్జకుఁ బాపి స • ద్భక్తి యుక్తి
నెరయంగ ననిశంబు • నిజభర్తృశుశ్రూష
యందు సమాహిత • యైన వనిత

యఖిలలోకోత్కృష్ట • యని యెప్డు నూహింతు
నరయఁ బతివ్రత • లైనవారి

తే. చరిత మత్యంతధర్మ సూ • క్ష్మంబుఁ గఠిన
దుష్కరంబును గాదె ని • ర్ధూతదురిత
యట్లుగావున విన వేడ్క • యయ్యెఁ జెప్ప
వలయుఁ బుణ్యసతీప్రభా • వంబు నాకు.

వ. మఱియుఁ దల్లిదండ్రు లిరువురయందును బుత్త్రనిమిత్తంబైన ప్ర
యాసం బెవ్వరి కెక్కుడు వారలయెడం బుత్త్రుం డెట్టివాఁడు గావలెం
హీనయోనిజాతుం డైన పురుషుం డేమి తెలుంగు నదవదిం బరమధా
మల లోకంబులు నడయు నిదియును వివరింప నీవ యర్హుండ వ
నమ్మహాముని యమ్మహీపతి కిట్లనియె.

సీ. జననంబు మొదలు మా • సములు తొమ్మిది యుద
రంబునం గరముఖ • రంబుతోడ
ధరియించి పదపడి • ప్రాణసంశయదశ
నొంది పుత్త్రునిఁ గాంచు • నొనరఁ దల్లి
తపములు యజ్ఞముల్ • దానముల్ వ్రతములు
దేవతాసజ్జన • సేవనములుఁ
గావించుఁ బుత్త్రునిఁ • గామించి జనకుఁ డి
ట్లిరువురపాటును • సరియె తలఁపఁ

తే. దనయుఁ గని తల్లిదండ్రులు • దమకు నతఁడు
భక్తుఁ డగుటకు ధర్మార్థ • సక్తుఁ డగుట
కాసపడుదురు విను మట్టి • యాససిద్ధిఁ
బొందఁ జేయునతఁడు సుమ్మె • నందనుండు.

క. జననియు జనకుఁడు నెవ్వని
యనువర్తనమునఁ బ్రియంబు • నందుదు రెదఁ ద
త్తనయుఁడు ధర్మముఁ గీర్తియు
ననూనముగఁ బొంది పడయు • నక్షయగతులన్. 6

— మార్కండేయుండు ధర్మజునకుఁ బతివ్రతా మాహాత్మ్యంబు సెప్పుట —

వ. మఱియు నిజభర్తృశుశ్రూషయందు నిత్యాసక్త యయిన పతివ్రతకు నఖిలయజ్ఞదానతపఃఫలంబులు సులభంబు లగు నొక్క యితిహాసంబు సెప్పెద నందు నీయడిగినయర్థంబు లన్నియుఁ దేటపడు నాకర్ణింపుము కౌశికుం డను బ్రాహ్మణుండు ధర్మతపశ్శీలుండు సంతతాధ్యయన తత్పరుం డయి యొక్క శిష్టగ్రామంబున నుండు నతం డొక్కనాఁడు గ్రామ సమీపంబునం దొక్కవృక్షమూలంబున నాసీనుండై వేదంబులు గుణియించుచుండం దదీయశాఖాగతం బైన కొక్కెర యొక్కం డాతనిపై రెట్ట వెట్టిన నమ్మహాద్విజుం డలిగి చూచుటయు నది యప్పుడ నిశ్చేతనం బై నేలం బడినం గనుంగొని యతండు. 7

క. అక్కట నాహృదయము గడు
నక్కటికము లేని దయ్యె • ననిమిత్తమ యీ
కొక్కెర నిటు సేసితి నా
కెక్కుడ శాంతి యని వికల • హృదయుం డగుచున్. 8

వ. పెక్కుభంగుల వగచి మధ్యాహ్నం బగుటయుఁ గృతాహ్నిక విధానుండై గ్రామంబున కరిగి యందు శుచు లైన విప్రగృహంబుల కరిగి భిక్షాచరణంబు సేయుచు నం దొక్క పుణ్యగృహంబువాకిట నిలిచి భిక్షాం దేహి యనుటయు నాయింటి యవ్వయు నతిసంభ్రమంబున భిక్ష యిడుటకుం బాత్రశోధనంబు సేయునెడ, 9

ఉ. ఆ యెలనాఁగ భర్త గడు • నాఁకటఁ దూలుచు వచ్చె వచ్చినం
దోయజనేత్రి సంభ్రమము • తోఁ దగుపీఠము వెట్టి పాద్యముం
బాయక మజ్జనక్రియయు • భక్తి నొనర్చి ప్రియోక్తు లొప్పఁగా
నాయనఁ బ్రీతుఁ జేసె రుచి • రాన్నరసంబుల నింతి చెచ్చెరన్. 10

చ. కుడిచిన పిమ్మటం గుసుమ • కోమలి విస్తృతసంస్తరంబుగా
నొడికపు సెజ్జ సేసి ప్రియుఁ • డొయ్యన నందు శయింపఁ దమ్ములం
బిడి చరణంబు లొత్తి మది • రేక్షణ యంతటిలోఁ దలంచె ము
న్నడరఁగ భిక్షకై నిలిచి • నట్టి మహీసుర ముఖ్యు నాత్మలోన్ 11

వ. ఇట్లు దలంచి భిక్ష గొనుచుం జనుదెంచిన నమ్మగువం జూచి కౌశి
కుండు రోషరంజితలోచనుం డగుచు నిట్లనియె. 12

క. అడిగిన యప్పుడ చెచ్చెరఁ
గడపినఁ బో నవ్వ యేను • గడుదుర్మతివై
పడఁతి నను నిలిపి భైక్షం
బిడక కడు నవజ్ఞ సేసి • తేల మదమునన్. 13

చ. అనినఁ బతివ్రతాతిలక • మాతని కిట్లను నయ్య మత్ప్రియుం
డనుపమితక్షుధాచలితుఁ • డై చనుదెంచిన భక్తి నమ్మహా
త్మునకు సపర్య సేయుచు మి • మున్ మదిలోనఁ దలంపఁ జాల నై
తి నిదియుఁ దప్పుగాఁ గొనక • ధీరత యొప్ప సహింపగాఁ దగున్.

వ. అనిన నమ్మహీదేవుం డప్పతివ్రత కిట్లనియె. 15

ఉ. నీమగఁ డంతయెక్కుడె మ • నీఘలు భూసురు లింత తక్కువే
కోమలి యేల యిట్లు గడుఁ • గ్రొవ్వునఁ గానవు లోకవంద్యులన్
భూమిసురేంద్రులన్ దివిజ • పుంగవుఁ డాదిగ భక్తిఁ గొల్చుచో
నేమిట నాకొ వారు గడు • నెల్లిద మైరిటు నీకు నిచ్చటన్. 16

క. అవమానితులై ధరణీ
దివిజులు క్రోధాగ్నిశిఖల • దీపించి మహో
గ్రవిషవర్షంబులతో
నవని నయిరిఁ బొవ పరంతు • రప్రతికారుల్. 17

వ. నీ వింత యెఱుంగ నొల్లవైతివి గా కేమి యనిన నయ్యంగన యి
ట్లనియె. 18

సీ. దేవతాసనములు భూ • దేవతావరు లయ్యు
యేను వన్మహాత్మ్య • మెఱుఁగనయ్యు
యొకవిప్రుఁ డలిగి వ • యోనిధిజలము లం
పేయముల్ గాఁగ శ • పింపఁ డెట్లు
దండకవిషయంబు • దగ్ధంబు సేయండె
యొకఁడె నొక్కఁడు • హాద్విజుండు
వాతాపి యనుదైత్యు • వడి మ్రింగి యఱిగించు
కొనఁడె భూదేవుఁ డొ • క్కరుఁడు గినిసి

తే. ధరణి మఱియును జెక్కువి • ధంబులందు
బ్రహ్మవిదులైన బ్రాహ్మణ • ప్రభువు మహిమ
వినమె యెఱిఁగి యెఱింగి న • వ్వినుతచరిత
కొఱవి గొని వెఱ్ఱినే తల • గోఁకికొనఁగ. 19

వ. నా తెఱంగు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. 20

తే. పతియు చూపె నాపాలికిఁ • బరమదైవ
మేను నాత్మసత్క్రియలం ద • ద్ధితము సేయుదుఁ
గోరియొనరింతు దినము • గురులఁ గ నొంచు
ధర్మపథము గాన నెంతయు • దలఁచి చూచి. 21

వ. ఏ వతికోపధనుండ వగుటయు నెఱుంగుదు నీకోపంబున నొక్క కొక్కెర నిహతం బయ్యెం గాదె యిది మదీయ పాతివ్రత్యమహిమం జేసి కొంచితిం గానం గ్రోధంబు గొనియాడుట లగ్గు గాదని యిట్లనియె.

తే. క్రోధమోహనామకు లైన • ఘోరశత్రు
లిరువు రెఱియించుచుండుదు • రెపుడు నంత
రంగ మయ్యుభయంబు న • డంగ కున్నం
గలదె యారక బ్రాహ్మణ్య • గౌరవంబు. 23

సీ. ఎవ్వఁడు సత్యంబు • నెప్పుడు, బల్కు హిం
సావిదూరుఁడు గురు • జనహితార్థి
యింద్రియంబుల నోర్చి • యెల్ల వారలఁ దన
యట్ల కాఁ జూచు ధ • ర్మాభిరతుఁడు
గామంబు దగులండు • కర్మంబు లాఱును
సముచిత సంప్రయో • జ్యత నొసర్చు
నట్టిపుణ్యాత్ముని • ననఘు బ్రాహ్మణుఁ డని
యనిశంబుఁ గీర్తింతు • రమరవర్యు

ఆ. లార్జవంబు శమము • సధ్యయనంబును
బరమధనము సువ్రే • బ్రాహ్మణునకు
ధర్మగతికి నవియ • తగుసాధనంబులు
వేదవిహితముఖ్య • విధులు నెనయె. 24

వ. ధర్మంబు బహుమార్గదృష్టం బయి సూక్ష్మం బయియుండు నీవు కేవల స్వాధ్యాయపరుండవుగాని ధర్మసూక్ష్మత యెఱుంగవు గావునం దడయక మిథిలానగరంబున కరుగు మందు జితేంద్రియుండును సత్య వాదియు మాతాపితృభక్తుండును నయినవాఁడు ధర్మవ్యాధుం డను కిరా

తుండు నీకు నఖిల ధర్మంబులు నెఱింగించి సంశయచ్ఛేదంబు సేయు నాదెసం బ్రసన్నుండ వగునది వనితలకుం బరిజ్ఞానంబు లేదు గావున వా రెట్టియపరాధంబు సేసినను సహింప వలయుఁ గదా యనినఁ గౌశికుం డి ట్లనియె. 25

క. నను దూఱం దగు నీకత
మున నాచిత్తము ప్రశాంతిఁ • బొరసెఁ బురంధ్రీ
జనవినుత పోయి వచ్చెద
ననుపమశోభనసమృద్ధు • లయ్యెడు నీకున్. 26

– కౌశికుం డను బ్రాహ్మణుఁడు ధర్మవ్యాధుని యొద్దకుఁ బోవుట –

వ. అని యాక్షణంబ యమ్మహాద్విజుండు ధర్మవ్యాధదర్శన లాలసుం డై కదలి పతివ్రత యెఱుకకు విస్మయంబందుచుఁ దన్నుం గృతాపరాధునింగాఁ దలంచుచు ననేక నగరగ్రామంబు లతిక్రమించి చని యనుపమాన శోభాసనాథం బయిన మిథిలానగరంబు సొచ్చి రాజమార్గంబు దఱిసి య చ్చటి జనంబుల ధర్మవ్యాధుం డున్న యెడ నడిగి వా రెఱింగింప నట యేఁగి ముందట నల్పమృగ మాంసఖండంబు లంగడిం బచరించి యమ్ముచున్నవాని ననవరతవిక్రియాగతజన సమావృతు నక్కిరాతుం గని యతిజుగుప్సితం బయినసూనాపణంబు సేర నొల్లక తొలంగి యొక్కయెడ నుండె నంత. 27

ఆ. వాఁడు నతనిరాక • పోఁడిగ నిజబుద్ధి
నెఱిఁగి యతనియున్న • యెడకు వచ్చి
పరమభక్తి మ్రొక్కి • ధరణీసురేశ్వరుఁ
గుశల మడిగి ప్రియము • గొనలు నిగుడ. 28

చ. అనఘ నితంబినీతిలక • మైన పతివ్రత నాతెలంగు నె
ప్పినఁ జనుదెంచి తీవు వినుఁ • బ్రీతిఁ గనుంగొను మిమ్మహోత్తము
బును మదిలో నెఱుంగుదుఁ బ్ర • మోదముఁ బొందఁగఁ బల్కి తద్గృహం
బున కని పంక్తి తోడ నా • వోయె వడిం దన మానసోత్కటన్,

వ. కౌశికుండును ధర్మవ్యాధు నెఱుఁగ దివ్యజ్ఞానంబునఁ జెప్పిన పతివ్రత మాటలునుం
దలంచి యది రెండవ యాశ్చర్యంబు గంటి నని విస్మితాంతరంగుండయి
తదీయ భవనంబున కరిగి వానిచేతం బూజితుం డయి యుష్టదాగ్రసం
గంబున నుండి యతని కిట్లనియె. 30

తే. నీవు గడు ధర్మవిదుఁడవు • జీవహింస
జీవనంబుగ నడచుట • శిష్టపథమె
యకట యీఘోరకర్మంబు • నుడుగు మదియు
బుద్ధి దద్దయు దుఃఖంబు • వొందె నిప్పుడు. 31

వ. అనుటయు లుబ్ధకుం డిట్లనియె బ్రాహ్మణులకుఁ దపస్స్వాధ్యాయసత్య
బ్రహ్మచర్యంబులును రాజులకు దండనీతియు వైశ్యులకుఁ గృషి పశు
పాలన వాణిజ్యంబులును శూద్రులకు శుశ్రూషయు నెట్లు స్వధర్మం
బయి చెల్లు నట్ల మాకును మృగమాంసోపజీవనంబు కులధర్మంబు
విశేషించి యిది వంశక్రమాగతం బయిన యాచారం బదియునుంగాక
యీ దేశంబునకు రాజైన జనకుండు నిజధర్మకర్తృయుండయి సకలవర్ణ
రక్షణంబు వదలకుండు నట్లుగాన నాత్మవర్ణాచార ధర్మంబులు విడుచు
వానిం దనపుత్త్రు నైనను దండితుం జేయుఁ గావున నేనును నిజకర్మ
పరిత్యాగంబు సేయనోపఁడు నీదృశప్రవృత్తి నుండ నయ్యెను, 32

తే. జీవహింస యెన్నండును • జేయ ననఘ
యొరులు చంపి తెచ్చినమాంస • మొసఁగి విలిచి

తగిన వెల కమ్మి బ్రదుకుదుఁ • దద్ధనమున
నమల మాంసంబు శాంతియ • సాధనంబు. 33

చ. వినయము విస్తరిల్ల గురు • వృద్ధజనాతిథి విప్రదేవతా
ర్చన లొనరింతు సత్యమును • శౌచము నేమము నీగి మన్ననం
దనుపుదు భృత్యబంధుతతిఁ • దాల్మి వహింతు నసూయఁ జేయ నెం
దును మదిఁ దృష్ణ సొన్పఁ బర • దోషకథావిముఖుండ నెప్పుడున్. 34

క. సతతోపవాసనియమ
వ్రతములఁ జరియింతు నేక • వనితాప్రియుఁడన్
ఋతుకాలరతుఁడ నిందా
స్తుతులందు మనంబు నాకుఁ • దుల్యత నుండున్. 35

వ. అట్లగుటం జేసి హీనయోనిజుండ నయ్యును నిర్మలుండ నైతిం
బ్రసంగవశంబున నింత సెప్ప వలసె నీవు ధర్మబోధార్థంబు నాయున్న
యెడకుం జనుదెంచితి గావున నీకు ధర్మవిశేషంబు లెఱింగించెద నవ
ధానతత్పరుండ వయి యాకర్ణింపుము. 36

క, తన కులధర్మము విడువక
మనుట పరమధర్మ మండ్రు • మాన్యులు చిత్తం
బునఁ గృప గలుగుట ముఖ్యపుఁ
బని సైరణ వలయు నఖిల • భావములందున్. 37

ఆ. విడుపు వలయు సకల • విషయవాంఛలయందు
విడుపుఁ బోలుగుణము • వెదకి యెందుఁ
గాన రైరి బుధుల • గలదె పరిత్యాగ
శీలునకు నసాధ్య • సిద్ధి యెందు. 38

సీ. సత్యహితాలాప • చతురత యర్థాంబు
సంతతసుజనపూ • జనము వలయు
విను కామసంరంభ • విద్వేషములఁ జేసి
మతి గలంగినను ధ • ర్మంబు దప్పఁ
ద్రొక్కఁడ నడచు ట • త్యుత్తమనరుని యు
ప్రియములయందును • నప్రియములంద
దైన్యహర్షంబుల • దగులక యున్నట్టి
కల్యాణవర్తన • కాంక్ష సెప్ప
తే. యెగ్గు సేసినవారికి • హితము సేఁత
యార్యజనములు గీర్తింతు • రన్యదోష
కారి దనపాపమునఁ దాన • కాలి పోవు
వేఱ వానికిఁ గీడు గా • వింప నేల. 39

క. ధార్మికులు నలువు రుత్తమ
ధర్మముఁ జెప్ప నాడు నాస్తి • కజనము విను మా
దుర్మతుల తెఱఁగు గనికొని
ధర్మమునెడఁ బ్రీతి వదలఁ • దగదు బుధునకున్. 40

క. మదిఁ దలఁపునఁ బాపము దన
కొదవుటయును బిదప వగచి • యొకనగవును నే
నిది సేయ నింక ననియెడు
మదిఁ దెలివగ నైన నరుఁడు • మలఁగు నఘంబున్. 41

తే. పాపములకెల్ల నెక్కుడు • పాతకములు
సువ్వె క్రోధలోభంబులు • సువ్రతాత్మ
వాని రెంటి జయించిన • వాఁడు గాని
యొండుఁ బరమధార్మికుఁ డని • యెన్నఁబడఁడు. 42

వ. శిష్టచరితంబులు గానిమార్గంబులు గొన్ని తృణసంవృతంబులైన కూపంబు
లుం బోలెఁ గపటధర్మసంవృతంబు లై యుండు వాని దప్పులన పరి
త్యజించి శిష్టాచారంబుల నడచుట ధర్మలక్షణం బనినం గౌశికుండు
శిష్టాచారంబు లెయ్యవి యెఱింగింపు మనుటయు ధర్మవ్యాధుం
డిట్లనియె. 43

సీ. దానంబు సత్యంబుఁ • దపము యజ్ఞము నార్జ
వమ్ముఁ గామలోభాది • వర్జనంబు
గురుజనశుశ్రూష • క్రోధరాహిత్యంబు
దమము సంతోషము • ధ్యయననిరతి
దాంభికత్వము లేమి • దైన్యంబు వొరయమి
యనసూయ యనహంకృతి • యాభియుక్తి
దలఁపంగ నాద్యమై • తనరు ధర్మము నెప్డుఁ
గొనియాడ నాస్తిక • గోష్ఠిఁ జనమి

తే. శీలసంరక్ష తీర్థసం • సేవ శౌచ
మఖిలభూతంబులందు ద • యార్ద్రుఁ దగుట
మితహితోక్తులు సంశ్రిత • ప్రతిగుప్తి
యిన్నియును శిష్టచరితంబు • శుద్ధచరిత. 44

క. విను శిష్టచరితగైకొని
యనపాయత నడవ నడవ • నంతఃకరణం
బునఁ బొదలునట్టినమ్మద
మునకు దుర్లభము సూవె • యాన్యకథనములన్. 45

వ. కావున శిష్టాచారనిరతుండై సుజనుల్ ప్రియమతివి కృతాత్మయై యుండవలె
పరమజ్ఞానపరినిష్ఠం బ్రహ్మ ధృతింబుతోడం గామక్రోధమదామోహవర్జి నం

కీర్ణయు విషయజలపరిపూర్ణయు నైన మోహనువాహిని నస్ఖలితధైర్యం
బను తెప్పం జేసి యశ్రమంబున నిస్తరించి కృతార్థుఁడ వగు మని
మఱియు నిట్లనియె. 46

క. క్రమమున శిష్టాచార
క్రమ మెఱుఁగఁగ ధర్మమునకుఁ • గడు వాటంబై
విమలం బగుఁ జిత్తము స
త్యమును నహింసయును దనరుఁ • దావలములుగాన్. 47

ఆ. విను మహింస ధర్మ • వితతి కెల్లను మేటి
యదియు సత్యయుక్త • మైన వెలయు
ననఘ శిష్టచరిత • లందు సత్యము కడు
నధిక మనిరి శ్రుతుల • నరసి బుధులు. 48

తే. వేదవిహితంబులును శాస్త్ర • విహితములును
శిష్టచరితంబులును నన • జెప్ప నొప్పి
ధర్మములు మూఁడువిధములఁ • దనరుచుండుఁ
గడఁగి యిన్నియు సద్గతి • కారణములు. 49

మ. వినయంబున్ శ్రితవంతుఁడై వినుతశి • ష్టాచారమార్గంబులం
జనుపుణ్యాత్ముఁడు దుర్గముల్ గడచి పెం • జ్ఞానార్కసందీప్తుఁడై
కనుచుండుం బటుమోహపంకజలమ • గ్నంబైనలోకంబు వీఁ
క నధోభాగమునందు డిందికడు దుః • ఖం బొందఁగా నవ్వుచున్. 50

— ♦ ధర్మవ్యాధుఁడు గౌశికున కహింసాస్వరూపంబు సెప్పుట ♦

వ. అని పలికి ధర్మవ్యాధుండు మఱియు నిట్లనియె నయ్యా నీవు దొలుత
నావర్తనంబు గనుంగొని యిది హింసాబహుళంబు గాదె యని పలికి

తని దాని కేను దగుతెఱంగు సెప్పితి నది య ట్లుండె హింస యిట్టిది
యహింస యిట్టి దని విభాగింప నెవ్వరికి నేర నగు. 51

క. మును తమచేసినకర్మం
బునఁ జూవె నశించు భూత • ములు సంపెడువాఁ
డు నిమిత్తమాత్రి మింతయె
యని చెప్పఁగ వినమె యంచి • తాచారులచేన్. 52

వ. అదియునుం గాక. 53

క. ఫలమూలౌషధిశాకం
బులఁ బశుమృగతతులు భక్ష్య • ములుగా భూతం
బుల కజుఁడు సేసె నని య
స్ఖలితంబుగ మ్రోయు శ్రుతులఁ • గా దన వశమే. 54

సీ. అనఘ యాశీనరుం • డగు శిబి నిజగాత్రి
హింస నింద్రాగ్నుల • కిడఁడె మాంస
మతనికి లే దయ్యె • నయ్యె యుత్తమగతి
రంతిదేవుం డను • రాజు దొల్లి
యనుదినంబును గోన • హస్రద్వయంబుఁ దా
వధియింపఁడే పేయి • వత్సరములు
దురిత మమ్మహాత్ముఁ • డొందరె నే వేదార్థ
నిరతులై యత్యంత • నియతులైన

తే. ధారుణీసురముఖ్యు లు • ధ్వరములందుఁ
బశు వధింపరే పశుపుఁ • బరమ పుణ్య
గతులు గలుగవె వారికి • గడఁగి యగ్ని
లధికమాంసార్థు లని శ్రుతు • లందు వినమె. 55

క. పితృదైవతకార్యములం
దతిభక్తిని మాంస మిడిన • దప్పనియుఁ బి
తృపితృదైవ శేషముల న
మ్మతిభోజ్యము లనియు మునులు • మతములు గావే. 58

మ. హరికిం దెంతయు నొజ్జ యున్న నెన కీ • రాగ్రంబునం జొచ్చి ప్రా
ణు లనేకంబులు నచ్చి హింస యది యా • నొక్కండా దేయేల యు
ర్ముఁలు నేలం జరియించుచోఁ బదములం • ద్రొక్కింబడం జెచ్చి చం
పుల హింసావిధి గాదసంగ వశమే • దోషజ్ఞ యూహింపుమా. 57

చ. సలము లుర్వి యాకసము • సర్వము జంతుమయంబు గావునం
గలుగు నవశ్యమున్ సకల • కర్మములందును హింస హింసనం
దొలఁగిన జీవయాత్రయును • దుర్ఘటమైనదు గాన నింతయుం
దలఁపరు హింస సేయ మని • తారు చరింతురు గొంద ఱిమ్మహిన్.

క. పనివడి యహింస వ్రతముగఁ
గొని వనమున నున్న మునులు • గొంచొక దె హిం
సనము తరుమూలఫలశా
కనికడలఁ బదియు హింస • గా దొకొ తలఁపన్. 59

తే. హింస సేయనివాఁడు లేఁ • డిజగమున
నొక్కఁడైనను దమతమ • యోపినట్లు
హింస తెరువున కెడ గల్గి • యేఁగవలయు
నదియ చూవె యహింస నా • నతిశయిల్లు. 60

వ. ధర్మంబు బహుప్రకారంబై యుండు నదియును సూక్ష్మగతి దురవ
బోధంబు గావున శ్రుతిప్రమాణంబులవలనను వృద్ధాచార సదస్యవంబు
లను నెఱింగికొనునది. 61

ఉ. భూతహితంబుగాఁ బలుకఁ • బొందును సత్యఫలంబు సెప్పఁ ద
ద్భూతభయాస్పదం బగు ప్ర • భూతపు సత్యము బొందునట్లు ప్రా
ణాతురుఁ డైనచోఁ బరిణ • యంబునయందును బల్కఁబొందు న
త్యాతిశయంబ యండ్రు మహి • తాత్మక యిట్టివి ధర్మసూక్ష్మముల్.

ప. అని తెలిపి మఱియు నతండు. 63

క. ఒప్పెడునది యైనను గడు
నొప్పనియది యైన నిజము • లోచితపథముం
దప్పఁ దగ దండ్రు ధార్మికు
లప్పని నిజభాగ్యవిహిత • మని యుండఁ దగున్. 64

క. విను పూర్వకర్మఫలములు
దనకు వశము గాక పొందుఁ • దఱితో వానిం
గని కాన నేరక మూఢుఁడు
దన కాపద యైనచోట • దైవము దూఱున్. 65

తే. కార్యఫలములయెడఁ దాన • కర్త యనుట
కడు నెఱుంగమిఁ జెప్పెడుఁ • గర్త యేనిఁ
దగిలి తన దైన కార్యజా • తంబు నెల్లఁ
జెడక ఫలియించునట్లుగాఁ • జేయరాదె. 66

ప. అది యెట్లంటేని. 67

సీ. నీతిమంతులు ధర్మ • నిరతులు దక్షులు
నగువారు సేయు కా • ర్యములు గొన్ని
సిద్ధిఁ బొందవు దుష్ట • చిత్తులు క్రూరులై
చేయఁ గొన్ని విశేష • సిద్ధిఁ బొందు

నూరక యుండంగ • నొందుఁ గొందఱు విప్రు
లార్థముల్ గొంద ఱా • యాసపడియు
నిష్ఫలారంభు లై • నిలుతురు గొందఱు
పేదవారికిఁ బ్రజ • పెల్లు నొడము

తే. నర్థవంతులు గొందఱు • కర్థి నధిక
దానములు ధర్మములు సువ్ర • తములుఁ జేయఁ
బ్రజలు పుట్టరు విను మట్టి • భంగి సుమ్ము
కర్మఫల మాత్మతంత్రంబు • గాకయుండు. 68

క. పురుషుఁడు కర్మాధీనత
నరుగక తమవశమ యనిన • నాపదలు రుజల్
మరణంబును నివి యేమియుఁ
బొరయక యుండంగ బ్రిదుకఁ • బోలదె చెప్పుమా. 69

ఆ. కర్మవశతఁ జూపె • కలుగు దేహము దేహ
వర్తనంబు కర్మ • వశతఁ బుట్టు
దేహపాత మైన • దేహస్థుఁ డగుజీవుఁ
డరుగుఁ గర్మవిహిత • మైనయెడకు. 70

వ. అనినం గౌశికుండు జీవుం డెట్టివాఁ డని యడిగిన లుబ్ధకుం డి ట్లనియె.

— ధర్మవ్యాధుఁడు గౌశికునకు జీవలక్షణంబులఁ జెప్పుట —

క. విను జీవుండు సనాతనుఁ
డనఘుఁడు నిజకర్మవశత • నధ్రువదేహం
బునఁ బొందు దేహపాతం
బున నెప్పుడుఁ జెడఁ డతండు • భూసురవర్యా. 72

క. ఈయొడలు విడిచి వేఱొక
కాయముఁ గైకొని శరీరి • గర్మవశగతిం
బోయి సుఖదుఃఖములు గనుఁ
బాయక వెండియును దేహ • బంధముఁ బొందున్. 73

వ. అనిన విని బ్రాహ్మణుండు లుబ్ధకునితోడం బుణ్యపాపానురూపంబు
లయిన దేహబంధంబు లెట్టివనిన వాఁ డిట్లనియె. 74

చ. స్థిరమగు పుణ్యకర్మమున • దేవభవం బగుఁ బుణ్యపాప సం
కరమున మానుషత్వ మగుఁ • గల్మషముల్ పశుకీటభావముం
బొరయఁగఁ జేయు నివ్విధిఁ • బుట్టుచుఁ జచ్చుచు మోహవార్ధిలోఁ
దిరుగుచు నుండుఁ గాని యొక • తీరము సేరఁడు జీవుఁ డెన్నఁడున్.

చ. ఇది సకలంబుఁగాంచి బుధుఁ • డెన్నఁడుఁ బాపము పొంతఁబోక ని
ర్మదనిరహంక్రియాత్ముఁడును • మత్సరదూరుఁడునై చరించుఁ బెం
పొదవఁగ ధర్మమార్గమున • నొయ్యన ధర్మముతీ వెఱింగి తా
వదలఁడు తత్క్రియావిధము • వారక యెక్కుడొనర్చు ధర్మముల్.

చ. చిరముగ ధర్మముల్ నడపఁ • జిత్తము దేఱుఁ బ్రసన్నచిత్తుఁడై
పరువడి నింద్రియార్థముల • భంగులు రిత్తలుగా నెఱింగి చె
చ్చెర నవి యంతవట్టు నిర • సించి తపోదమ సత్యశీలతం
బరిణతి నొందుఁ బొందుఁ బిద • పం బరమార్థ పదప్రభావమున్, 77

వ. అనిన నమ్మహాద్విజుం డమ్మహామతి కి ట్లనియె 78

ఆ. ఇంద్రియంబు లనఁగ • నెయ్యవి యవి నిగ్ర
హింప కున్నఁ బాప • మేమి దొడరు
వాని నిగ్రహించు • వానికి నగుఫలం
బెట్టి దనిన నాతఁ • డిట్టు లనియె. 70

క. విను విషయజ్ఞానమునకు
ననయంబును మనసు మూల • మది కామక్రో
ధనిరూఢ మగుచుఁ బురుషుని
ననిశము నెలయించు నింద్రి • యార్థంబులకున్. 80

సీ. ఇంద్రియార్థంబుల • కెలసిన పురుషుండు
గాఢరాగంబునఁ • గరఁగు చుండు
రాగంబువలనఁ ది • రం బగు లోభంబు
లోభి యై కరుణకు • లోను గాఁడు
మఱి సముద్ధతవృత్తి • మరుగుఁ బాపక్రియఁ
దగువారు సెప్పెడి • తగవు వినఁడు
కుజనులదెసఁ బ్రీతి • గొలుపుఁ దుర్వ్యాంబులు
గా కుండు వాఙ్మనః • కర్మభంగు

ఆ. లిహమునందుఁ బుణ్య • హీనుఁడై చెడిపోవుఁ
బరమునందు దుఃఖ • భరము నొందుఁ
గాన నింద్రియార్థ • గతిఁ బోక సాధుసం
సర్గఁ జేసి సుగతిఁ • జనుట యొప్పు.

వ. ఇంద్రియంబు లన నెయ్యవి యనియు నింద్రియ జయసిద్ధియు నీవు నన్నడిగితివి తత్ప్రకారంబు బ్రహ్మవిద్యావిషయంబు మాబోఁటివారికి నవాచ్యం బై యుండు నైనను నీవు బ్రాహ్మణ ప్రవరుండవు గావున సద్బ్రాహ్మణ ప్రియం బవశ్య కర్తవ్యంబు పరమ బ్రహ్మవిదు లయిన బ్రాహ్మణవరులకు నమస్కరించి బ్రహ్మవిద్యా ప్రపంచం బెఱింగించెద నవధానపరుండవై యాకర్ణింపుము. 82

తే. అంబరము వాయు వగ్ని తో • యమ్ము ధరణి
భూతపంచక మిది క్రమం • బున మహాత్మ

శబ్దసంస్పర్శరూపర । సములు గంధ
సంయుతంబుగ భూతపం । చకగుణములు. 83

క. ఒనరఁగ నాకస మాదిగ
ననులోమముతోడ నిమ్మ । హాభూతము లే
నునుబుట్టు నొకటి కొక్కటి
యనయముఁ బ్రతిలోమగతి ల । యంబునఁ బొందున్. 84

వ. శ్రోత్రంబును ద్వక్కును జక్షువును జిహ్వయు ఘ్రాణంబును నను నియ్యేనగు నింద్రియంబులు శబ్దస్పర్శరూపరస గంధంబు లింద్రియ విషయంబు లయియుండు నింద్రియ పంచకంబునకు షష్ఠంబై మనస్సు ప్రకాశిల్లు సప్తమాష్టమంబు లై బుద్ధియు నహంకారంబును వర్తిల్లు సత్త్వంబును రజస్సును దమస్సును గుణంబు లై యుండు నీ చెప్పం బడిన మహాభూతపంచక ప్రపంచం బంతయు నవ్యక్తంబను తత్త్వం బునందావిర్భావతిరోధానంబులం బొందుచుండు. 85

క. అవ్యక్తతత్త్వ మరయఁగ
నవ్యక్తం బయ్యు । నిట్టిదై లక్ష్య మగున్
సువ్యక్తేంద్రియభూతా
దివ్యవహారార్థలింగ । దృష్టాకృతి యై. 86

వ. అని చెప్పి మఱియు ని ట్లనియె 87

తే. అనఘ శబ్దాదివిషయంబు । లందుఁ దగిలి
యిచ్చఁ జరియించు నెప్పుడు । నింద్రియములు
బుధుఁడు దత్స్వభావముఁ దన । బుద్ధి నెఱిఁగి
యేమఱక వానిఁ దగఁ గుది । యింప వలయు. 88

ఉ. ధీరుఁడు నిర్జితేంద్రియుఁడు • దెల్లముగాఁ దనుఁ గాంచు భూతవి
స్తారనిరూఢ మైనపర • తత్త్వముగాఁ దనయందు భూతవి
స్తారము నెల్లఁ గాంచు సత • తస్ఫుటదర్శనుఁడై సమగ్రచి
త్సారముఁ బొంది నిర్మలత • పంబులయందుఁ జరింపఁ డెప్పుడున్. 89

క. తప మనఁగ సకలవిషయ
వ్యపేత మగునట్టిబుద్ధి • వైభవము సుమీ
తపమున సుస్థిరుఁ డగు యో
గపరునకుం గలవె యొండు • కర్తవ్యంబుల్. 90

క. స్వర్గనరకంబు లింద్రియ
వర్గసమాచరణమునన • వచ్చును వినవే
స్వర్గ మగుఁ దన్నివారణ
దుర్గతి యగుఁ దన్నిరోధ • దుర్బలత మెయిన్. 91

చ. అరదము దేహ మింద్రియము • లశ్వము లాత్ముఁడు సూతుఁ డమ్మహా
తురగచయంబు ధైర్య మను • త్రోపుఁ బగ్గములన్ దృఢంబుగా
నురవడిఁ బోక యుండ వెర • వొప్పఁగఁ బట్టినవాఁడు సేమపుం
దెరువున నేఁగు నప్పరమ • ధీరుఁడు సువ్వె యుదారుఁ డెయ్యెడన్.

తే. ఇంద్రియంబులు దివిచిన • యెడక పాఱు
చుండు మన సెప్డుఁ దద్వేగ • ముడుపకున్న
నెడలి చెడిపోవు బుద్ధియు • దీర్ఘ పవన
హతిఁ బయోనిధిలోఁ గల • మవియునట్లు. 93

క. ఏ నింద్రియములు మనసును
బూని తనవశంబు లయినఁ • బురుషుండు సదా

ధ్యానసమాధిసమగ్నుఁడు
వానిం గీర్తింతు రమర • వరులున్ మునులున్. 94

వ. అనిన నవ్విప్రుండు సత్త్వరజస్తమోగుణంబుల తెఱం గెఱింగింప
మనిన నెఱు కిట్లనియె. 95

క. అతినిందితము దమోగుణ
మతిమోహమయంబు సత్త్వ • మనయంబుఁ బ్రకా
శత నొప్పునుభయగుణమి
శ్రతఁ బరఁగు రజోగుణంబు • సన్నుతచరితా. 96

మ. అసుఖాకారత నిద్రదైన్యము విమో • హం బీశమత్వంబుఁ దా
మసభావంబులు రాగలోభజడతా • మానంబు లూహింప రా
జసవృత్తంబులు ధైర్యశాంతి కరుణా • సంతోష విద్యాదు లిం
పెసఁగన్ సాత్త్విక చేష్టితంబులు నిజం • బిట్లాత్మఁ గన్గొన్నయున్.

చ. అనఘుఁడు సాత్త్వికుం డగుచు • నాత్ముఁడు బోధనిరూఢిసర్వముం
గనికొని లోకవృత్తములు • గా వని రోసి సమస్తసంగముం
గనిరతుఁ డై తొలంగు మను • కారవికార మహాంక్రియాద్యుతిం
బనుపడి సంయమప్రకట • భావన సుస్థిరశాంతి గైకొనున్. 98

వ. సత్త్వగుణనిబద్ధుం డగునేని శూద్రుండైనను జన్మాంతరంబున వైశ్య
త్వంబు నొంది క్రమంబున రాజబ్రాహ్మణభావంబులు ధరించి ఘన విము
క్తుం డగు నని చెప్పిన నమ్మహీదేవుం దమ్మహానుభావు నభినందించి.

తే. దేహమున ధాతుసంశ్రయ • దీప్తుఁ డగుచు
వహ్ని యెట్లుండు శారీర • వాయువులను
నెలవు లెయ్యె వెయ్యవి నాడు • నిశ్చయముగఁ
జెప్పు మనుటయు నిట్లని • చెప్పె నతఁడు. 100

సీ. మూర్ధదేశమునకు • వర్తితంబై వర్చ్వ
నాత్మాగ్ని నాభి ద • దాశ్రియంబు
శిరమునఁ బావకాం • తరమునఁ జరియించుఁ
బ్రాణుండు భూతాత్మ • భానుఁ డతఁడు
వరుసఁ బ్రాణాపాను • లిరువురు నయ్యగ్ని
వెలిఁగింతు రనపేత • వృత్తు లగుచు
గుదవస్తితలము లా • స్పదములుగా వహ్ని
పరిగతుం డగుచు న • పానుఁ డుండుఁ

తే. గడఁగి విణ్మూత్రనిగ్రహ • కారి యతఁడు
కర్మబలయత్న కారి యై • కంఠతలము
నం దుదానుండు వర్తించు • నఖిలదేహ
సంధులందును వ్యానుండు • సంచరించు. 101

క. విను ప్రాణాపానులు న
య్యనలుఁడు ప్రాప్తగ సమానుఁ • డన్నరసవిపా
చనుఁ డగుచు నోష్ఠదేశం
బున నుండును సకలధాతు • పోషకవృత్తిన్. 102

క. ఇది పరమయోగిదర్శన
విదితం బిప్పాటఁ బవన • విదు లైనమునుల్
వదలక యభ్యాసవిధిన్
ముదమున ధరియింతు రాత్మ • మూర్ధతలమునన్. 103

వ. ప్రాణాపానసమాహితుం డై సకలదేహంబులందును జరియించుచున్న
పావకుండు జీవాత్ముండు గా నెఱుంగు మతఁడు జలంబుల నున్న

కమలపత్త్రంబునుం బోలె దేహంబునం దుండియు నిర్లేపస్వరూప దీపి
తుం డయి వెలుంగుచుండు నిట్టి జీవాత్ముండ సదా పరమాత్ముండు.

క. చేతనరహితక్షేత్రముఁ
జేతనముం బొరయఁ జేయు • జీవాత్మదశో
పేతుఁడు పరమాత్ముఁడు వి
ఖ్యాతుఁడు త్రైలోక్యసంపద • కల్పనుఁ డనఘా. 105

క. భూతములయందు వెలిఁగెడు
భూతాత్ముని నెఱుఁగుదురు ప్ర • బుద్ధులు నిత్యు
జ్యోతిర్మయు నవ్యయు న
ద్వైతం బగుబుద్ధి సూక్ష్మ • ధర్మమువలనన్, 106

వ. అని మఱియుఁ గౌశికునకు ధర్మవ్యాధుండు బ్రహ్మవిద్యా ప్రభావంబు
తెఱంగు సంప్రయోగ రహస్యంబు దెలియ ని ట్లనియె. 107

సీ. తెలివి నొందిన బుద్ధి • గల మహాత్ముండు శు
భాశుభకర్మము • లందుఁ జొరఁడు
క్రమమున సౌఖ్యదుః • ఖములాదిగా నశే
షద్వంద్వములయందు • సమత నుండు
విను మట్టిపుణ్యున • కొనరింప వలయు కా
ర్యం బెఱింగించెద • ననుదినంబు
నియతాశియును జితేం • ద్రియుఁడు నై పూర్వరా
త్రమ్మున నపరరా • త్రమ్మునందు

తే. యోగధారణనిరతుఁ డై • యుండవలయు
నప్పుడు బోధదీపంబున • నాత్మ నాత్మ

యందుఁ గనుచు నివాతదీ • పానుకారి
యై వెలుంగుచు నమృతమ • యత్వ మొందు. 108

క. కామంబును గ్రోధంబును
నేమఱక జయింప వలయు • నెల్ల విధములన్
ధీమహిత యిదియ సతత
క్షేమంకర మైనపథము • కృతబుద్ధులకున్. 109

క. నిత్యముఁ గర్మియుఁ గర్మఫ
లత్యాగియు నగుట లెస్స • లౌల్యవియోగం
బత్యుత్తమ యోగము ద
త్ప్రత్యయలక్ష్యుండు నూపె • బ్రాహ్మణుఁడు మహిన్. 110

చ. అరయఁగ జీవితంబు గడు • నధ్రువ మింత యెఱింగి యాత్మ నె
వ్వరిదెసఁ గీడు రోయక ధ్రు • వం బగు మైత్రి ఘటించి సత్కృపా
నిరతుఁడు నిష్పరిగ్రహుఁడు • నిత్యతపస్వియు నిత్యతృప్తుఁడుం
బరమశమాస్పదుండు నగు • బ్రాహ్మణుఁ డొందు సనాతనస్థితిన్. 111

వ. నీ వడిగిన యఖిల ధర్మంబులు సంక్షేపరూపంబున నెఱింగించితి నింక నెయ్యది విన వల తనినం గౌశికుండు మహాత్మా వినవలయు నవి యెల్లను విశదంబుగా వింటిం బ్రబుద్ధుండనైతి నీవు సర్వజ్ఞుండ వగుట దెల్లం బయ్యె ననిన ధర్మవ్యాధుం డతని కిట్లనియె. 112

క. ఏ నిమ్మెయి నుత్తమ వి
జ్ఞానోన్నతి వడయుటకు ని • జం బగుమూలం
బై నది గల దొకధర్మము
ఘానుత యది నీకు దృష్ట • ముగ నెఱిఁగింతున్. 113

వ. అభ్యంతర గృహంబునకు రమ్మని యతనిం దోడ్కొని చని మనోహరంబై చతుశ్శాలంబై వివిధ సౌరభ సంవాసితంబైన హర్మ్యంబునందు మహితాసనాసీనులైనవారిం దన జననీ జనకుల నభిమతాహార పరితోషితుల ననర్ఘ్యభూషణాలంకృతమూర్తుల నతనికిం జూపి తానును దత్పాదప్రణామంబు సేసి వారలఁ గుశలం బడిగిన నయ్యిరువురుం బుత్త్రున కిట్లనిరి. 114

సీ. అన్న కుమార నీ • యట్టిసత్పుత్త్రుండు
గలుగ మా కేమిటఁ • గడమ సెపుమ
నీచేయు ధర్మంబు • నీకుఁ దో డయ్యెడుఁ
బరమాయురర్థ సం • పదలు గనుము
నీ చరిత్రంబున • నిఖిలవంశముఁ బవి
త్రిత మయ్యె మానుష • దేహ మేల
ధరియించితో కాని • తత్త్వ మారయఁ బర
దేవత వీవు సం • దియము వలదు

తే. వాఙ్మనఃకాయములఁ బితృ • వత్సలత్వ
మొక్కరూపుగ నలుపుచు • నున్నయట్టి
సద్గుణాకరు నిన్నెన్ని • జూమదగున్నె
నొకని నెన్నంగఁ దగుఁ గాక • యొరులు గలరె. 115

వ. అని పలికి రప్పుడు ధర్మవ్యాధుండు వారికిం గౌశికుం జూపి యీ మహాత్ముండు మనలఁ బరమానందంబునం జూచువేడ్క మనయున్న చోటికి వచ్చె ననిన నవ్వృద్ధు లతనికి నర్హంబు లయిన సత్కారంబులు గావించినం గైకొని యతండు వారిఁ గుశలం బడిగె నంత నమ్ముని వరునకు ధర్మవ్యాధుండు ప్రియంబుతో ని ట్లనియె 116

సీ. జననుత వీరు నా • జననియు జనకుండుఁ
జూవె వీరలకు శు • శ్రూష సేసి
యిట్టి పరిజ్ఞాన • మేను బ్రాపించితి
నమరులఁ బూజింతు • రథి నెల్ల
వారును నొందుదై • వంబుల నొల్ల క్రి
వృద్ధులు నాపాలి • వేల్పు లనుచుఁ
గమనీయ ఫలపుష్ప గంగభూషణవస్త్ర
ములు మనోహర భక్ష్య • భోజ్యములును

తే. వీరి కెపుడు నివేదింతు • వేడ్కఁ బుత్త్రి
దార సహితుండ నై నియ • తముగ సేవ
యాచరింతును వేదముల్ • యజ్ఞములును
వ్రతములును వీరనాకను • వ్రతము దృఢము. 117

తే. జనని జనకుఁడు సద్గురు • డనలుఁ డాత్ముఁ
డనఁగ నియ్యేపురును నే గ్ర • హస్థుచేత
సుగతివాంఛఁ బ్రసాదితు • లగుదు రట్టి
వాఁడ చూవె ధర్మాత్ముండు • వసుధమీఁద. 118

వ. అని చెప్పి యిట్లనియెఁ బతివ్రత పనుపునం జేసి నీవు ధర్మజ్ఞానార్థంబు నా యున్న యెడకుం జనుదెంచిన నప్పతివ్రతవలని యనుగ్రహంబున నీకు నెల్లవియు నెఱింగించితిఁ గాని నీదెస నాచిత్తంబు ప్రియంపడి యుండదు నీచేసిన యకార్యం బొక్కటి గల దది యెయ్యది యనిన.

ఉ. ఎంతయు వృద్ధులై తమకు • నీ వొకరుండవ దెప్పగాఁగ న
త్యంతముదంబునన్ బ్రదుకు • తల్లిని దండ్రిని నుజ్జగించిని
శ్చింతుఁడ వై సదాధ్యయన • శీలత వారియనుజ్ఞ లేక యే
కాంతమ యిమ్ములన్ వెడలి • తక్కట నీవు గరంబు క్రూరతన్.

ఆ. నీకు వగచి వగచి • నిర్భిన్నహృదయులై
విగతచక్షు లైరి • వినవె వార
లరిగి యింక నైన • నమ్మదుసళ్ళయు
దగ్రశోక వహ్ని • నార్పవయ్య. 121

క. నీ యధ్యయనమ్మను సుకృ
తాయాసము నిష్ఫలంబు • లై చను గురుసే
వాయు క్తి లేక తక్కిన
జేయుము నాపలుకు మేలు • సేకుఱు నీకున్. 122

వ. అనినఁ గౌశికుం డతని కి ట్లనియె. 123

క. ఇది యట్టిద నీ చెప్పిన
సదమలహితవాక్యభంగి • సకలము వింటిన్
వదలక యిమ్మెయిఁ జరియిం
చెద గురుజనములకుఁ బ్రీతిఁ • జేసెద ననఘా 124

క. నా దైన భాగ్యవశమునఁ
గాదే నీతోడి చెలిమి • గలిగెం బరమా
హ్లాదమనస్కుఁడ నైతి శు
భోదయముల కెల్ల నింక • యుక్తుఁడ నైతిన్. 125

క. పాపకృతం బగుదుర్గతి
ప్రాపుఁ గనక యుండ ననుఁ బ్ర • బోధాధికలీ
లాపరిణతుఁ గావించితి
నాపాలిటివేల్పవీవు • నరనుతచరితా. 126

చ. అన పము మెట్టివారలకు • నందదు ధర్మపథంబు ధాత్రిలో
ఘను పదివేవురం దొకఁడు • [illegible]

ల్గునొ కలుగండొ సందియము • గోరి సనాతనధర్మ మూఁది యె
వ్వనికిని నీకుఁబోలె బుధ • వత్సల యిట్లు చరింపవచ్చునే. 127

చ. నిను నొకశూద్రుఁగాఁ దలఁప • నేర గుణాకర నీ చరిత్రముం
గన మది నద్భుతం బొలసెఁ • గావున నెయ్యదికారణంబుగా
నొనరఁగ నిట్టిజన్మమును • నొందితి చెప్పుము భూతభావి వ
ర్తనములయందు నీకు విది • తంబులు గానివి గల్గ వెమ్మెయిన్. 128

వ. అనిన నతనికి ధర్మవ్యాధుం డిట్లనియె. 129

— ధర్మవ్యాధుఁడు కౌశికునకుఁ దనపూర్వజన్మవృత్తాంతము చెప్పుట —

క. జననుత నీ వెయ్యది యడి
గినఁ దెలుపుట నా కవశ్య • కృత్యము గానే
విను చెప్పెదఁ బూర్వభవం
బున నే నొక బ్రాహ్మణుండఁ • బుణ్యచరితుఁడన్. 130

వ. వేదవేదాంగ పారఁగతుండనై యుండుదు నాకుం బ్రియసఖుం డైన యొక్క రాజపుత్రుతోడి సంగతిం జేసి ధనుర్వేదంబును నభ్యసించితి నొక్కనాఁ డమ్మహీపతి వేఁటవోయిన నేనును నతనితోడన చని వనంబునం బెక్కు మృగంబుల నేయుచుండ నం దొక్క బాణంబు తృణలతాంతరితదేహుండైన మునివరు నొక్కరుం దాఁకిన నతండు హా యనుచుం బడియె నంత నేనును. 131

ఆ. డాయఁ బోయ తీవ్ర • సాయకవిద్ధుఁ డై
పొరలుచున్న విప్ర • వరునిఁ జూచి
తలఁకి యనునయంపుఁ • బలుకులు పలికినఁ
గినిసి యిట్టు లనియె • మునివరుండు. 132

ఆ. బ్రాహ్మణుండ వయ్యుఁ • బాపప్రవృత్తివై
శూద్రకర్మమునకుఁ • జొచ్చి తీవు
గాన నిక్కువము మృ • గవ్యాధజన్ముండ
వగుము మీఁద ననియె • ననిన నేను. 133

చ. ఎఱుఁగక తప్పు సేసితి న • హింపఁగదే కడు దుర్భవంబునం
బఱుపకు మయ్య నావుడుఁ గృ • పన్ మునినాథుఁడు దప్ప దివ్విధం
బెఱుకుకులంబునందు జని • యించియు ధర్మవు లెల్ల నిమ్మగా
నెఱిఁగెదు తల్లిదండ్రులకు • నెంతయు భక్తి యొనర్తు ప్రీతితోన్.

వ. గురుశుశ్రూషం జేసి నీకుఁ బరమశోభనం బగు జాతిస్మరత్వంబునుం
గలుగు నపరజన్మంబునం బరమబ్రాహ్మణుండవయ్యెద వని యను
గ్రహించిన నవ్విప్రుని దేహంబునందు నాటిన బాణంబు మెత్తన
వెలికి యతనిం దదీయాశ్రమంబునకుం జేర్చితి నాచేసినపుణ్యంబున
నమ్మహాత్ముండు నపాయంబు వొందం డయ్యె నాకు నిట్టిజన్మంబు
నొంద వలసె నని చెప్పినం గౌశికుం డిట్లనియె. 135

తే. జన్మ మిట్టిది చరితంబు • చంద మిట్టి
దెన్నఁడును నిట్టిచోద్య మే • నెందుఁ జూడ
నింక జన్మాంతరము దాఁక • నేల యిపుడ
పుణ్యచరితమై నీవు వి • ప్రుఁడవె కావె. 136

ఆ. పాపవర్తనుండు • బ్రాహ్మణుం డయ్యును
నిజము శూద్రుకంటె • నీచతముఁడు
సత్యశౌచధర్మ • శాలి శూద్రుం డయ్యు
నతఁడు సద్ద్విజుండ • యనిరి మునులు. 137

క. అనయంబు నాత్మకర్మం
బున నతినీచ మగుభవముఁ • బొంద వలసెనే
యని నీవు నిరంతరమును
మనమున దుఃఖింప వలదు • మహితచరిత్రా. 138

చ. నిజగుణదోషకర్మముల • నెట్టన మేలును గీడు వచ్చుఁ ద
త్ప్రజనితసౌఖ్యదుఃఖములఁ • బ్రాజ్ఞులు దుల్యమనస్కులై మనో
రుజలును దేహజంబు లగు • రోగములున్ హిత ధర్మకర్మభే
షజములఁజేసి పాపుదురు • సర్వము సాత్త్వికదృష్టిఁ జూచుచున్. 139

క. ప్రియములు వాయుటయును న
ప్రియములు వెసఁబొందుటయును • బెల్లుగ నగుఁద
త్క్రియలందు మూఢమతికి హృ
దయతాపము పాయ దెపుడు • దరికొనుచుండున్. 140

తే. వగతు మన్న నెవ్వారికి • వగవఁ జనదు
చిత్తమున నేమిటికి సంత • సింపరాదు
కాన గతమునందును ననా • గతమునందు
వగవ రార్యులు సంతోష • వంతు లగుచు. 141

క. వగపునఁ దేజోహీనుం
డగు నాత్మహితక్రియలకు • నక్షముఁ డగు న
వ్వగపు దొలఁగి యుద్యోగము
దగఁజేయఁగఁ గలుగు నంచి • తము లగు శుభముల్. 142

వ. కావున భూతలంబుల సదసత్ప్రకారంబులు గనికొని ధీరుండ వై యుం
డు మనిన నాధర్మవ్యాధుండు మహాత్మ నీచెప్పిన యంతవట్టు నిదర్శ
నంబులుగాఁ గొని యేను నిఃఖేదుండ నై భవిష్యత్కాల సద్భావంబు
నందు సమాహితుండనై యుండువాఁడ నన్నియె నంత నా భూదేవుండు,

చ. అతులితపుణ్యమూర్తి వి కృ • తార్థుఁట వెందును నీవు ధర్మమూ
ర్జితముగ నెప్పు డేమఱక • చేయుచు నుండుము నిత్యశోభన
స్థితి వెలుఁ గొందు మేను భవ • దీయసమాగతిఁ జేసి ధర్మను
స్థితమతి నైతి నన్ననుమ • తింపు గుణాకర పోయి వచ్చెదన్. 144

వ. అని వానికిం బ్రదక్షిణంబు సేసి వీడ్కొని చని కౌశికుండు నిజ జననీ జనకుల కతిభక్తి శుశ్రూష సేసి కృతార్థుం డయ్యెం బాండవోత్తమా నీ యడిగిన తెఱంగునం బతివ్రతా మాహాత్మ్యంబును బితృశుశ్రూషా విశేషంబును హీనవర్ణుం డయినవాఁడు ధర్మంబు నలుపు నుపాయంబును జెప్పితి ననిన విని ధర్మతనయుండు సంతసిలి మఱియు మార్కండేయు ని ట్లని యడిగె 145

తే. అగ్నిదేవుండు దొల్లి మ • హాతపంబు
సేసె నని విందు నది యేల • చేసె ననఘ
యంగిరసుఁ డేమికతమున • నగ్ని యయ్యె
నగ్ను లెన్నిభేదంబుల • నతిశయిల్లు. 146

—మార్కండేయుఁడు ధర్మజునకు నంగిరసుం డగ్నియైన తెఱంగు సెప్పుట—

వ. ఇంతయు విన వలతు ననిన నమ్మహాముని యి ట్లని చెప్పె నగ్నిదేవుండు దేవతలతోడి యలుకంజేసి హవ్యంబులు వహింప నొల్లక వనంబునకుం జని బహుకాలంబు ఘోరతపంబు సేయుచు నత్యంత కృశుం డైయాత్మగతంబున. 147

చ. అలుకమెయిం దొడంగి విపి • నాంతరభూమికి వచ్చి యిట్లు నే
వెలుఁగక యున్నచో భువన • వృత్తము సర్వము నిల్చు నిల్చినన్

జలరుహసూతి వేల్పొకనిఁ • జయ్యెన నగ్నిపదంబునందుఁ దా
నిలుపక యున్నె నే నిచట నిల్చుట పోలదు పోయెదన్ వెసన్. 148

వ. అని తలంచి తపంబు సాలించి నిజపదంబున కున్ముఖుం డయి చనిచని యంతకు మున్న బ్రహ్మని యోగంబునం ద్రిలోకంబులకు నగ్నియై వెలుంగు చున్నవాని నధికతపోవిజృంభితు నంగిరసుం గని భయంపడి యెప్పటియట్ల మగిడి పోవునెడ నంగిరసుం డతనిపాలికిం జనుదెంచి యి ట్లనియె. 149

చ. అనఘ జగత్త్రయార్చితుఁడ • వై తిమిరాపహుండ వై తగన్
వనరుహగర్భుచేఁ బ్రథమ • వహ్నిపదంబునఁ గల్పితుండ వై
తనరుదు నీవు నీ దగుప • దంబున నే నిటులుంట నోడుదున్
ఘనముగ నీవు నీపదము • గైకొనవే యవికల్ప భావనన్. 150

వ. అనిన నగ్నిదేవుం డిట్లనియె. 151

క. విను నాకీర్తి జగంబులఁ
బొనుఁగుపడియె నీవు భువన • పూజితవృత్తిం
బనుపడితి గానఁ దగు నీ
యనలపదవి నీక నాకు • నలవడ దింకన్. 152

వ. నీవు ప్రథమాగ్నివై యుండు మేను ద్వితీయం బగుప్రాజాపత్యవహ్ని నై వర్తించెద ననిన నంగిరసుండు దేవా యిట్లానతీపలదు ప్రథమాగ్నిత్వంబు నీవ కైకొని నన్ను నీకుం బ్రథమ పుత్త్రుం గా నాదరింపు మనినం బావకుండు దాని కొడంబడియె నివ్విధంబున నంగిరసుఁ డగ్నికి నగ్రతనయుం డై యగ్నిసారూప్యంబునం దేజరిల్లె నయ్యంగిరసునకు శివయనుదానికి బృహత్కీర్తియు బృహజ్జ్యోతియు బృహద్బ్రహ్మయు బృహన్మనసుండును బృహన్మంత్రుండును బృహద్భా

నుండును బృహస్పతియును నన నేడ్వురు గొడుకులు మఱియు భాను
మతియును రాకయు సినీవాలియుఁ గుహూవు నర్చిష్మతియు మహిష్మ
తియు, మహామతియు నన నేడ్వురు గూఁతులుం బుట్టిరి. 153

క. తనయుఁడు బృహస్పతికి న
త్యనఘుఁడు శంయుండు పుట్టి • యాగంబులలో
మును హవిషాజ్యమ్మను దాఁ
గొనియెడువాఁ డయ్యె నధిక • గుణయుక్తి మెయిన్. 154

వ. ఆశంయునకు ధర్మపత్నియైన సత్యకు భరద్వాజుండును భరతుండును
నా నిరువురు గొడుకులు పుట్టి రందు భరతునకు భారతుం డను కొడు
కును భారతి యనుకూఁతురుం బుట్టిరి భరద్వాజునకు వీర యనుదానికి
వీరుండు పుట్టె. 155

క. వానికి సరయువునకుఁ బటు
భానుండై పుట్టె సుతుఁడు • భానుఁ డనఁగ నా
భానునకు నిశ్చ్యవనుఁ డనఁ
గా నాత్మజుఁ డుద్భవించెఁ • గడు నుజ్జ్వలుఁడై. 156

చ. అతనికిఁ బుట్టెఁ బుత్త్రుఁడు ని • రంతరతేజుఁ డుదారకీర్తి ని
ష్కృతి యనుపేరివాఁడు విను • కిల్బిషభాజను లైన మానవుల్
సతతము నాకృశాను నతి • సక్తమనస్స్థితిఁ గొల్చి దోషని
ష్కృతి దగఁ గాంతు రట్లగుటఁ • గీర్తిత మయ్యెఁ దదాఖ్య వానికిన్.

క. ఘనుఁడు రుజస్కరుఁ డనఁగా
జనియించెను నాతనికి రు • జస్కరునకు న
త్యనుపమకాంతిపరుండై
జనియించెం గ్రోధుఁ డనఁగ • జనవరతిలకా. 157

వ. ఆ క్రోధునకు వసుండు పుట్టె వసునకు స్వాహా యను కన్యకయుం గానుం డను కొడుకుం బుట్టిరి కామునకు సమోఘుండు పుట్టె సమోఘునకు సుకృండు పుట్టె మఱియుం గాశ్యపుండును వాసిష్ఠుండును బ్రాహ్మణుండును నాంగిరసుండును చ్యవనుండును ననువా రేవురు తేజస్వి యైనకొడుకుం బడయుదు మని యనేకవర్షంబులు ఘోరతపంబు సేసి మహావ్యాహృతిస్మరణంబు సేయుచున్నంత. 159

చ. అనలమువాయ మస్తకము • నర్కనిభంబగు బాహుయుగ్మముం
గనకసముజ్జ్వలంబు లగు • కన్నులుఁ జర్మము కృష్ణవర్ణతం
దనరినజంఘలుం గలయు • దాత్తపుదేహము దేజరిల్లఁగాఁ
దనయుఁడు పుట్టె వారలకుఁ • దద్దయు నద్భుత మందె లోకముల్.

వ. ఇట్లు పుట్టినయప్పావకుండు పంచజనప్రభవుండు గావునఁ బాంచజన్యుం డను పేరం బ్రసిద్ధుఁడై దశసహస్రవర్షంబులు తపంబు సేసి నిజ మస్తకంబున బృహద్రథంతరు లనువారలను వదనంబున హరిని నాభి యందు శివుని బలంబున నింద్రునిం బ్రాణంబుల వాయ్వగ్నులను బాహుయుగదంతపుటంబుల విశ్వభూతంబుల సృజియించె మఱియును

క. తపుఁ డనువహ్ని నిరంతర
తపోనిరూఢుఁ డయి పంచ • దశపుత్త్రుల స
త్యపరిమితఘోరతేజో
విపులాత్ములఁ గనియెఁ గపట • వృత్తి నిపుణులన్. 162

వ. ఆ పదియేవురు సుభీముండు నతిభీముండును భీముండును భీమబలుండును నతిబలుండు ననువా రొక్కయోగియును సుమిత్త్రుండును మిత్త్రవంతుండును మిత్త్రజ్ఞుండును మిత్త్రవర్ధనుండును మిత్త్రధర్మయు ననువా రొక్కయోగియును సురప్రవీరుండును వీరుండును

సువేషుండును సువర్చసుండును సురహంతయు ననువా రొక్కమొగి
యునుగా నిల్లుమూఁడుమొత్తంబు లై యజమానులయజ్ఞఫలంబు
లపహరించుచుండుదురు తత్ప్రశాంత్యర్థంబై యాగంబులందు నగ్ని
చయనంబు సేయు నది. 163

తే. అధిప విహగాకృతుల నొప్పు • నగ్నిచయన
ములయుదగ్రపక్షాఘాత • ములను విప్ర
వరులమంత్రఘోషములను • వారు నిహతు
లై భయంపడి చేరరు • యజ్ఞభూమి. 164

వ. తపుండు మఱియు సకలయజ్ఞభాగభుజు లైనపుత్త్రుల నేపురం గనియె
నం దగ్రజుండు. 165

సీ. వైశ్వానరుం డను • వహ్ని చాతుర్మాస్య
విధులందు భూసుర • వితతిచేతఁ
బర్జన్యసహితుఁడై • పరమార్చనముఁ గాంచు
నధిప రెం డగునాత • డఖిలమునకుఁ
బ్రభుఁడు దానై విశ్వ • పతి యన విలసిల్లు
వినుము మూఁడగువాఁడు • విశ్వమునకు
నాత్మఁ డై విశ్వభుం • డన నొప్పు నాలవ
నతఁడు భూతములయా • హారవితతి

తే. వెలయఁ బక్వము సేయుట • విశ్వభుక్కు
నాఁగఁ బెంపొందు గోపతి • నామధేయుఁ
డై సమస్తధర్మక్రియ • లందు హేతు
వై ప్రశస్తి వహించు నే • పను నతండు. 166

వ. మఱియు భానుం డనువహ్నికి భానుపుత్త్రియైనబృహద్భానయుంను

బలదుండును మన్యుమంతుండును ధృతిమంతుండును నాగ్రయణుండును
నగ్నియు సోముండును ననునార్వురు గొడుకులు నిశ యను కూఁతురుం
బుట్టిరి సకలతపఃఫలంబులు నిర్వహించుట కయి పురందరుండు మను
నామధేయుం డయినకొడుకుం బడసె నమ్మనువు భానుపుత్త్రియైన నిశా
కన్యం బెండ్లియై ప్రాజాపత్యుండను పేరఁ బరఁగి పరమబ్రాహ్మణులచేత
నర్చితుండయ్యె నివ్విధంబున ననేక వహ్నులు సకలధర్మసాధకులై
వెలింగిరి దక్షిణాగ్ని ప్రముఖు లయినవహ్నులు వాయుహతిం జేసి
యన్యోన్యసంస్పృష్టంబు లయ్యెనేనియు రజస్వలాదిసంకరంబులం
బొరసెనేనియు మృతకజాతకాదిసంస్పర్శంబునం బొందెనేనియుఁ
దత్ప్రాయశ్చిత్తార్థంబై యష్టాకపాలేష్టి సేయవలయునని చెప్పి మఱియు
మార్కండేయుం డిట్లనియె. 167

క. అపుఁ డనువహ్ని యతులిత
రూప యయినముదిత యను త • రుణియందు జగ
ద్దీపకు నపారతేజు మ
హాపూజ్యుం గనియె నగ్ని • నద్భుతనామున్. 168

చ. అతఁడు త్రిలోకతంత్రము ని • రంతరమై చన నిర్వహించుచున్
శతముఖుఁ డాదియైనసుర • సంతతికిం బ్రియ మొప్ప హవ్యముల్
సతతము మోచి యిచ్చుచు భృ • శం బగుతద్భర మోర్వలేక సు
వ్రతనిరతుం డధర్ముఁ డను • వానికి నిట్లను నాదరంబుతోన్. 169

వ. ఏను దుర్బలుండ నైతి నీవు దేవతలకు హవ్యంబులు మోచియిమ్మని
వానిం బంచి తాను సముద్రంబు సొచ్చి యందు డాఁగుటయు దేవత
లద్దేవముఖుం డున్నయెడ రోయం దొడంగిన నబ్ధిచరంబులైన
మత్స్యంబులు సురలకు నగ్నిదేవుండు జలధిమందుట చెప్పుటయుం

గనలి యనలుండు మీలం జూచి జనంబులు మిమ్ము నిర్దయులై వధి
యింతురు గావుత మని శాపం బిచ్చె నపుడు. 170

ఆ. హవ్యవహనమునకు • నమరోత్తములు దన్ను
వేయువిధుల నొలసి • వేఁడుకొనిన
నెట్లు నియ్యకొనక • యెంతయు విసిగి స
మీరసఖుఁడు దనదు • మేను విడిచె. 171

వ. ఇట్లు సంత్యక్తశరీరుండై ధరాతలంబు ప్రవేశించుటయు నతనిచేత విడువంబడిన దేహంబువలనం బూయంబున గంధకంబు నసుల దేవదారువును శ్లేష్మంబున స్ఫటికంబును బిత్తంబున మరకతంబును వాతంబునఁ గృష్ణశిలయు నఖంబుల నభ్రికంబును స్నాయుసంచయంబునం బ్రవాళంబునుం బుట్టె నతండు భూగర్భస్థితుండై ఘోర తపంబు సేయుచున్నంత భృగ్వంగిరఃప్రముఖు లయిన మహామునులు నిజ తపోబలంబున నతనికి నాప్యాయనంబు సేయుటయుఁ దేజస్వియై ధరణి వెలువడి వచ్చి యమ్మహాత్ముం డమ్మహామునులం జూచి తదీయతేజంబు దనకు దుస్సహం బగుటయు భయంపడి క్రిమ్మఱ నంబుధి సొచ్చి యడంగిన. 172

క. విను జననాయక సంయమి
జనములు వహ్నిఁ బని యంతఁ • జాలించి ప్రియం
బున నంచితవిధిసంగ్రహ
మునకై పూజించి రధిక • పుణ్యు నధర్వున్, 173

వ. అయ్యధర్వాగ్ని తేజంబును నమ్మును లతనికిం జేయు బహుమానంబునుం దన్ముఖంబున నమరులు తృప్తు లగు చునికియుం జూచి సహింపక పావకుండు సకలభూతంబులుఁ జూచు చుండ నంబుధి వెలువడి

వచ్చి నిఖిలలోకహితార్థంబుగా నెప్పటియట్ల హవ్యవహత్వంబు నంగీకరించె నిట్లనేకశాఖం బయినయగ్నివంశంబు ప్రశంసాభాజనం బయ్యె నగ్ను లెంద ఱైనను దదాత్మ యైనతేజం బొక్కటియయని చెప్పిన సంతసిల్లి యమ్మహామునికి ధర్మతనయుం డిట్లనియె. 174

క. మునినాథ మహాసేనుం
డనలునకుం గృత్తికలకు • హరునకు సుతుఁడై
ననిమిత్త మేమితెఱఁగో
విన వలతుం జెప్పవే స • విస్తరఫణితిన్. 175

వ. అనిన మార్కండేయుం డతని కిట్లని చెప్పెఁ దొల్లి దైత్యులతోడ రణంబు సేసి యోటువడి దేవగణసహితుండై దేవేంద్రుండు దొలంగి పోయి దానవుల నోర్వ నోపునట్టి మహాసత్త్వం దగు సేనాపతి నెందుఁ బడయుదునొకో యని యొక్కనాఁడు మానసం బను శైలంబునకుం జని యం దొక్కయెడ నొక్కరుండ కార్యచింతాపరుం డై యున్నయెడ.

తే. ఒక్కదనుజాధముఁడు మొఱ • యో కడంగి
నన్నుఁ జెఱగొని పోయెడు • నన్నలార
యెవ్వ రిట విడిపింపరే • యింతవట్టు
పుణ్యమునఁ బోవ రయ్య కా • రుణ్యబుద్ధి. 177

వ. అని యిట్లు సువ్యక్తం బైనవనితావిలాపంబు వీతెంచినం బురందరుండు నిజాంతరంగంబు గరుణాతరంగితం బగుటయు నోడకోడ కిదె యేను వచ్చితి ననుచు నద్దిక్కునకు నడచి ముందట నతిభయంకరాకారుం బటుగదాహస్తు నపరిచలితవిద్యుల్లతారుచిరమూర్తి యైనదాని నొక్క కన్నియంగొని గగనతలంబునం బఱచువానిం బ్రబలవలాహకనీల దేహుఁ గేశి యనుదానవుం గని సరభసుండై. 178

ఉ. ఓరి దురాత్మ యీయబల • నోడక యేటికిఁ బట్టినాఁడ వం
భోరుహనేత్రి విద్వ మెట • వోయినఁ బ్రాణము గొందు నింకఁ బ్రి
స్ఫారమహీధరప్రకర భంగవిహారధురీణ ముగ్రదై
త్యారుణరంజితాశ్రి కులి • శాస్త్రము సుమ్మిదె యంచు డాసినన్. 179

మత్త. ఘోరవిక్రముఁ డైన కేశియుఁ గ్రోధఘూర్ణితచిత్తుఁడై
ధీరుఁ డుక్కున నిల్చి యగ్గద • దీర్చి వాసవు పై చెన
వ్వీరుఁడున్ గద చూర్ణితంబుగ • వ్రేసె నాసురభంగిఁ బొం
గారి దారుణవజ్రపాతర • యంబునం బటుహస్తుఁడై. 180

ఆ. అసుర వీఁక నొక మ • హాచలశృంగంబు
విఱిచి వైచె నమర • విభునిమీఁద
గోత్రవైరి ఘోర • కులిశాభిహతి బ్రయ్య
నడిచె దానిఁ జదల • నదురు లెగయ. 181

వ. ఇట్లు దనసాధనంబులు విఫలంబు లైనం దలంకి దానవుండు వెన్నిచ్చి యు దిగవిడిచి పఱచిన నింద్రుండు దానిం జేరం జని నీ వెవ్వరిదాన వీ ర క్కసుచేత నెట్లు పట్టువడి తనిన నది యతని కిట్లనియె నమ్మా మే నరిష్టనేమి యను ప్రజాపతికూఁతుర దేవసేన యనుదాన దైత్యసేన చెలియల నేనును మాయప్పయుం గేళికౌతుకంబునఁ దండ్రి యను మతంబు వడసి సఖీజనసహితంబుగా వెడలి యిమ్మానస నగంబుసాను దేశంబులం గ్రుమ్మరుచుండం గేశినామధేయుం డైన యీయసురాధ ముండు. 182

క. పలుమాఱు వచ్చి తనదు
ర్విలసితములు సూపు మాకు • వేడుకతోడం

బలుకును మేలమునఁ జెనకఁ
దలఁచుఁ గదియు మదనకదన • దళితహృదయుఁడై. 183

తే. వానిచేష్ట లన్నియు దైత్య • సేన కభిమ
తంబులై యుండు నాకు నెం • తయును దుస్స
హముల యమ్మెయి వినవె య • క్కమలనయనఁ
గోరి దానవుఁ డెలయించి • కొంచుఁ జనియె. 184

తే అంతఁ బోక వెండియు వచ్చి • యింత సేసె
నద్దురాత్ముఁడు నన్ను మీ • దైనకరుణఁ
దొడరి దుఃఖసాగరమునఁ • బడుట దప్పె
ననిన నయ్యింద్రుఁ డనియె న • య్యతివఁ జూచి. 185

క. విను దక్షతనూజలు మా
జననియ మీ తల్లియును ని • జంబుగ మాకీ
వనుజ వయితి వనజాసన
యొనరంగా వేఁడు నీకు • నొక వర మిత్తున్. 186

వ. అనిన దేవసేన దేవేంద్రున కిట్లనియె. 187

తే. అనఘ మా తండ్రి యొక్కనాఁ • డతిముదమున
నన్ను నుపలాలనము సేసి • నాతి నీవు
ప్రథితపౌరుషుఁ డగుభర్తఁ • బడయు దనియె
నట్టివానిన నీవు నా • కరయవలయు. 188

చ. అనిమిషదానవేంద్రులకు • నైన నజయ్యుఁడు నుగ్రవైరిభం
జనుఁడు త్రిలోకరక్షణవ • శంవదుఁడున్ భవదిష్టమిత్రుఁడున్
ఘనగుణకీర్తనుండు నగు • కాంతునిఁ గోరెద నామనోరథం
బు నెఱయ సంఘటించి సుర • పుంగవ నన్నుఁ గృతార్థఁ జేయవే. 189

వ. అనిన విందుఁ డిందు దీనికిం బతి యెవ్వం డగునొకో యని కొండొక
విచారించు నెడ నమ్ముహూ ర్తంబు రౌద్రనామకం బయి సోమసూర్య
సంగమకారణం బయిన యమావాస్యాముఖంబై యుండం బూర్వసం
ధ్యారాగరక్తాంబుద ప్రతిబింబపటల పాటలితోదకంబైన జలనిధిసమీ
పంబున నమరాసురసమరసంకులంబుగా నరుణకిరణుం డుదయించు
చుండం దత్కాలంబున భృగ్వంగిరఃప్రముఖులైన మునులు వేల్చు హ
వ్యంబులు మోచికొని హవ్యవహనుండు సూర్యమండలంబు ప్రవేశించు
చుండం గనుంగొని యిది సూర్యసోమాగ్ని సమాగమంబయిన రౌద్ర
నామక ముహూర్తంబు గావున సూర్యసోమాగ్ని తేజంబున జనియిం
చిన వాఁడు దీనికిఁ బ్రియుండు గావలయు నని మనంబున నిశ్చయించి
యతం డాక్షణంబ. 190

క. బాలుం దోడ్కొని యబ్జజు
పాలికిఁ జని మ్రొక్కి త్రిదశ • పాలుఁడు దేవా
యీ లలనకుఁ దగువరునిఁ గృ
పాలుఁడవై యొసఁగు మనినఁ • బద్మజుఁ డనియెన్. 191

ఉ. దీపితవిక్రమాస్పదుఁడు • దీనికి వల్లభుఁ డయ్యెడుం ద్రిలో
కీపరిరక్షణక్షముఁడు • కీర్తితమూర్తి యొకండు వాఁడ మీ
యాపద లెల్లఁ బాపుటకు • నై ధృతిఁ బూను నశేష దేవసే
నాపతిభావమున్ విబుధ • నాయక శ్రమ భావ్య మింతయున్ 192

వ. అనినం బ్రీతుండై పితామహుఁ వీడ్కొని యింద్రుండు సనియెఁ
దదనంతరంబ వసిష్ఠప్రముఖు లైన సప్తమహామును లమావాస్యా
హోమంబు సేయ సమకట్టిన నమరు లందఱు నందు హవిర్భాగం
బులు గొనుటకు నాసన్ను లగుటయు. 193

క. ఆహవనీయముఖంబున
నాహూతుండై హుతాశుఁ • డమ్మును లిడఁగా
నాహుతులు గొని దివిజసం
దోహమునకు వరుస నొసఁగఁ • దొడఁగెం బ్రీతిన్. 194

సీ. ఆ సమయంబున • నమ్మునీంద్రులభార్య
లందఱు సుస్నాన • మొందఁజేసి
రమణీయమాల్యాంబ • రవిభూషణాద్యలం
కారంబు లొనరించి • గారవమునఁ
జనుదెంచి పతులకు • సమ్మతిం బరిచర్య
సేయుచు మెలఁగంగ • వాయుసఖుఁడు
మెలఁతలవాలిక • మెఱుఁగుఁగన్నులయొప్పుఁ
దెలినవ్వుమొగముల • విలసనంబు

తే. నడబెడంగులు నన్నువ • నడుములందు
వెలయువళులభావంబులు • వలుఁదచన్నుఁ
గవల నిక్కును నేర్పడఁ • గని కరంగి
మదనమార్గణవిదళిత • హృదయుఁ డయ్యె. 195

వ. ఇట్లు వికలేంద్రియుండై వైశ్వానరుం డమ్మునిపత్నులయందుఁదగిలిన డెందంబు మడిగింప నేరక వారలం గదియ నప్పళించి గార్హపత్య కుండంబునం దావేశించి. 196

చ. అతివలు దన్నుఁ జేరుటకు • నానపడుం బొరిఁ జేరుచోటనా
యత్తవిలసచ్ఛిఖాగ్రముల • నల్లన వారల నంటుఁ గౌతుకం
బతిశయమై తదంగలత • లాదటఁ గౌఁగిటఁ జేర్పఁ గోరుఁ గం
పితధృతి యై కలంగఁబడుఁ • బెల్లగురాగరసంబు ముంపఁగాన్. 197

వ. అంత నమ్మునీంద్రుల హోమవిధి సమాప్తం బగుటయు జాతవేదుండు మదనవేదనాభరంబు సహింపనోపక నిజనివాసంబయిన వనంబునకుం జని మునిపత్నీసమాగమంబు దుర్లభంబుగా నగచి వెగడంది శరీరంబు విడువ సమకట్టునెడఁ దదీయవల్లభయైన స్వాహాదేవి తత్ప్రకారం బంతయు నెఱింగి యతనికిఁ బ్రియంబు సేయునదియై సప్తమునులలో నంగిరసుభార్య శివ యనుదానిరూపంబు గైకొని యేకతంబ యున్న హుతాశనుం గనుంగొని యిట్లనియె. 198

తే. అంగిరసుభార్య నేను శి • వాభిధాన
ననఘ నాకును నాతోడి • యంగనలకు
ననుదినంబును నతిమనో • హరవిలాస
మైననీమూర్తిపైఁ గోర్కి • యధిక ముండు. 199

ఉ. నీమదిచంద మిట్టి దని • నిక్క మెఱుంగక నే మజస్రముం
గామశరాహతిం గలఁగి • కాఁకయవొందుదు మాత్మ లందునీ
కామము మాదెసం గలిమి • కౌతుక చేష్టలయిం దెలింగియు
ద్దామమనోరథప్రచలి • తస్థితి నందఱముం గ్రమంబునన్. 200

చ. నినుఁ గవయం దలంచి యిట • నెమ్మి మెయిం జనుదెంచినార మిం
పునఁ జెఱ లెల్లఁ దొల్త ననుఁ • బొమ్మని పంచిన వచ్చితిన్ మనం
బనవరతానురాగమున • నంగజకేళి భజింప మింక నొం
డని యెడ సేసితేని కుసు • మాస్త్రుఁడు సైఁపఁడు నన్నుఁ బావకా.

వ. అనిన సంతసిల్లి యగ్నిదేవుండు దానిం గైకొని యదియును నతని నభిమతభోగంబులం దృప్తునిం జేసి తదీయ తేజోధాతువు ధరియించి యచ్చోటు వాసి యాక్షణంబ గరుడియై గగనంబునకు నెగసి యతి త్వరితగమనంబున శ్వేత పర్వతంబునకుం జని యందుఁ దొక్కయెడ

శరవణస్తంభసంవృతంబైన కాంచనకుండంబునందు నిజరేతశ్శుక్లంబు సంగ్రహించి మఱియును, 202

క. మునిపత్నులరూపులు గై
కొని వరుసన్ వచ్చి పుష్ప • కోమలి ప్రియుఁ బ్రీ
తునిఁ జేయుచు రేతస్కం
దన మొనరించుచును వచ్చెఁ • దత్కాలశమునన్. 203

తే. విను పతివ్రతాతిలక మై • వెలయునట్టి
యయ్యరుంధతిరూపంబు • నలవరింప
నెట్లు నేరద కాని య • య్యింతి యున్న
యువిద లార్వురరూపులు • నొనరఁదాల్చె. 204

వ. ఇవ్విధంబున నాఱుమాఱులు ప్రస్కందితం బైన యగ్ని తేజంబున.

— కుమారస్వామి యవతారము —

క. ఆదిత్యనిభుఁడు విపుల
ద్వాదశబాహుండు షడ్వ • దనుఁ డఖిలదిశా
రోదోంతరంబు వెలుఁగ మ
హోదారుం డౌకుమారుఁ • డుదయం బయ్యెన్. 206

వ. ఇట్లు శుక్లపక్షంబునం బాడ్యమియందు వీర్యనిషేకంబును విదియయందు గర్భవ్యక్తియుఁ దదియయందు శరీరమాత్రావిర్భావంబునుం జతుర్థియందు సకలావయవసంపూర్ణతయునై యుదయించిన కుమారుండు పంచమియందు సముత్థితాకారుండై పేర్చి త్రిపురదహనసాధనంబైన హరుకార్ముకం బమ్మహీధరంబునందు నిక్షిప్తంబై యున్న దానిం బుచ్చికొని గుణధ్వనిచేసిన నమ్మహాధ్వని విని కలుషించి యైరావత సుప్రతీకంబులను దిగ్గజంబు లయ్యగ్నిభవుమీఁదం

బఱతెంచిన నమ్మహాభుజుం డారెంటినిం బెనఁచి పట్టి రెండుచేతుల ధరియించి తన సహజంబైనశక్తి యొక్క కేలం గ్రీడార్థకంబైన కుక్కుటం బొక్కకేలను బరిపూర్ణమాణినదం బైన శంఖంబు గరద్వయంబునం దాల్చి హస్తయుగళంబున గగనంబు వ్రేయుచుం బాణియుగ్మంబు వక్త్రంబుల నిడికొని బాల్యోచితంబులైన యంగుళీ చర్వణంబులు పొరిఁబొరి నొనరించుచు నిశితహయకంబునం గ్రౌంచ పర్వతవిభేదనంబు సేసి పటుశక్తిపాతంబున శ్వేతశైల శృంగభంగంబు గావించి చెలంగి యాఱుముఖంబుల నొక్కపెట్ట యార్చినం బ్రళయ భైరవారావభీషణం బైన తదాఘోషణంబున 207

మ. కులశైలంబులు గ్రక్కునం గదలెఁ ది • క్కుల్ వ్రయ్యలయ్యెన్ మహీ
వలయం బంతయు దిర్దిరందిరిగె దే • వవ్రాతముల్ సాధ్వసా
కులతం బొందెఁ బయోధు లన్నియును సం • క్షోభించె సప్తాప్తిన
ప్తులు బిట్టుల్క రథంబు నల్ దెసఱకుం • బో సీడ్చె నుద్భ్రాంతిమైన్.

క. అట్టి మహోత్పాతంబులు
పుట్టినఁ గని మునులు లోక • ములకు శుభముగాఁ
జట్టన శాంతికవిధు ల
ప్పట్టున నొనరించి రాత్మ • భావనపరులై. 208

వ. ఆసమయంబునం జైత్రరథవననివాసులైన జను లందఱుంగూడి యంగిరః ప్రముఖమునీంద్రుల భార్యలకు నగ్నిదేవువలనం బుట్టిన బాలుండు లోకంబులకు నిట్టియనర్థంబు సేయం దొడంగునని యాక్రో శించిన నయ్యపవాదంబునకు రోసి యాసప్తమునులలోన వసిష్ఠుండు దక్కఁ దక్కిన యార్వురుఁ దమ వనితలం బరిత్యజించిరి మఱియును గొందఱు జనులు ఏ రేమి సేయుదు రిన్నిలోకలం బోయినది వహ్ని

భార్యయ కాక యని పలుకం జొచ్చి రంత నమ్మహామునులపాలికిఁ
బావకాంగన సనుదెంచి యిట్లనియె. 210

క. వినుఁ డేను వహ్నివలనం
గనిన కుమారుండు వాఁడు • గడు నిజ మిది మీ
వనితలకుం బని గా దిటు
సనునే కులసతుల విడువ • సత్పురుషులకున్. 211

వ. అని యెంత సెప్పిన వా రొడంబడరైరి తదనంతరంబ విశ్వామిత్రుం డు గుమారుకడ కరిగి యద్దేవుశరణంబు సొచ్చి వివిధవాక్యంబులం బ్రస్తుతించి తదాదేశంబున నతనికి జాతకర్మాదివిధు లొనరించిన నది యంతయు నెఱింగి యమరులెల్ల నమరేంద్రుం గానం జని యిట్లనిరి.

ఉ. దారుణశౌర్యధుర్యుఁ డతి • దర్పితచిత్తుఁడు వహ్నిసూనుఁ డ
వ్వీరుఁడు నిన్నుఁ గైకొనక • వీఁక మెయిం జనుదెంచు నిష్ఠు దు
ర్వారత నీపదంబు గొను • వాంఛ నవశ్యముఁ గాన నింతలో
నీరసమెత్తి వాని వధి • యింపుము చెప్పెద విక్రమోన్నతిన్. 212

వ. అట్లయిన నీకు నైంద్రత్వము శాశ్వతం బగు నేమును బ్రదుకుదుము లోకంబు లవ్యాకులంబు లగు ననినం బురందరుం డప్పుడ సప్త మాతృకలం బిలిచి మీరు సని వహ్నిసంభవుండైన కుమారు సమ యించి నాకుఁ బ్రియంబు సేయుఁ డని పంచినం బనిపూని వారు ఘోరం బుగా నతనిపై నడరి తదీయ తేజోవిశేషంబునకు భయంబంది యతని శరణంబు సొచ్చి యేము లోకమాతలము మాయందు నీవు మాతృ భావంబు సేయ నర్హుండ వనినం గుమారుండు వారి నభినందించి చేకొనియె నంత నగ్నియు నిజపుత్త్రుపాలికి వచ్చి యతని చేతం బూజితుం డయి తదీయరక్షాపరత్వంబున నిలిచె మాతృగణంబు క్రోధం

బునం బుట్టినయది లోహితాస్యయను భామిని కుమారునకు దాదియై
యుపలాలనంబు సేయుచుండె నఖిలభూతగణంబులుం బలితెంచి
క్రౌంచారిం బరివేష్టించె నది యంతయు విని కలుషించి 214

ఇంద్రుండు కుమారస్వామిపై నెత్తివచ్చుట

ఉ. స్కందునిమీఁద నెత్తి బల • గర్వితుఁడై నడతెంచె నుద్భట
స్యందనసామజాశ్వభట • సంకుల సైన్య సమగ్రదేవతా
బృందసమేతుఁడై భువన • భీకర సంగరకాంక్ష నింద్రుఁ డ
స్పందిత శౌర్యుఁ డగ్నికణ • పాతభయంకర వజ్రహస్తుఁడై. 215

వ. అంత. 216

తరలము. తరళదీధితిపుంజ నిర్భర • దారుణాయుధపాణులై
తెరలఁ ద్రోచి దివౌకసు ల్వెలు • తెంచి యార్చుచుఁ దాఁకి రా
శరవణోద్భవు నాతఁడుం దగ • సంభ్రమస్ఫుటరోష వి
స్ఫురిత నిష్ఠురహాసజృంభణ • మున్ వహించినఁ జెచ్చెరన్. 217

తే. అతని ముఖగహ్వరంబుల • నద్భుతముగ
నుగ్రదహనశిఖావలు • లుద్భవించి
వేల్పుమూఁకల నరికట్టి • వేల్పఁ దొడఁగె
నంత నెంతయు సంభ్రాంతు • లగుచు సురలు. 218

క. నీ కింకరులము మమ్ముం
జేకొని కృపఁ గావు మనుచు • శిఖినందను న
స్తోకబలు శరణు వేఁడినఁ
జేకొని దాహాభయ ముడుగఁ • జేసె నతండున్. 219

వ. ఇట్లు దేవతలు కుమారు నాశ్రయించినం జూచి బలసూదనుండు క్రోధ

ఘూర్ణిత నయనుండై యతనిమీఁద వజ్రంబు వైచిన నది తదీయ దక్షిణపార్శ్వంబుఁ దాఁకిన నం దొక్క పురుషుండు గాంచనవర్ణుండును శక్తిధరుండును మేషవదనుండు నై విశాఖుం డను పేరం బ్రభవించె మఱియును గన్యాకుమారగణంబు లనేకంబులు వుట్టె నది యెల్ల నుం గని జనితభయుండై హరిహయుం డగ్ని సంభవు నభయంబని కొలిచె నంత నమరులు సంతసిల్లి సింహనాదంబులు సెలంగ షణ్ముఖశతమ ఖులం బరివేష్టించి రని చెప్పి వెండియు మార్కండేయుం డిట్లనియె.

సీ. అయ్యగ్నిసంభవు • నాయతోన్నతబాహు
నాముక్తకవచుఁ దే • జోమహిష్ఠు
నాలోహితాంబరు • హారికుండలకర్ణుఁ
గనకరత్నోజ్జ్వల • ఘనకిరీటు
సంపూర్ణయౌవను • సర్వలక్షణయుక్తుఁ
గని యనురాగిల్లి • కమలనిలయ
సాకారయై వచ్చి • యఖిలంబుఁ జూడంగ
సితపద్మహస్తయై • యతనిఁ బొందె

ఆ. శ్రీ సమేతుఁడై వి • శేష కాంతిస్ఫూర్తి
నొలసి పూర్ణచంద్రు • చెలువు దాల్చి
యున్నవానిఁ జూచి • యుత్ఫుల్లలోచన
కుముదు లగుచు మునులు • నమరవరులు 221

వ. అంత షష్ఠదివసంబు సంప్రాప్తం బయ్యె నందు మహామును లందఱు మహాసేను నతిభక్తిం బూజించి కృతాంజలులై యిట్లనిరి. 222

ఉ. పుట్టిన యాఱు వాళ్ళకున • బొంపిరివోయి జగంబు లన్నియున్
దట్టుఁడవై జయించితి వ్రు • ధంబున నీదు మహత్త్వ మెంతయుం

జిట్టలు గాదె యిట్టియవి • జేయఁడ యింద్రపదంబు నీక కాఁ
బట్టము గట్టి యేలుము కృ • పన్ మము నెల్లను వహ్నినందనా.

వ. అనినం గ్రొంచారి వారలం జూచి యింద్రపదవి నుండువారి కెయ్యది
కరణీయం బని యడుగుటయు వా రిట్లనిరి. 224

మ. బలముం దేజము నించి లోకముఁ గృపం • బాలించు టర్కేందు భూ
జలతేజఃపవనాంబరంబులకు న • స్థైర్యంబు గాకుండ ని
శ్చలశక్తిస్థితి నీగి శిష్టజనర • క్షా దుష్టశిక్షాసమా
కలనం బింద్రపదస్థుఁ డౌనతనికిం • గర్తవ్యముల్ షణ్ముఖా.

చ. అనఁనెద నిందుఁ డి ట్లనియె • న ట్లయినం గడు లెస్స దేవ నీ
వనిమిష నాయకత్వమున • యం దభిషిక్తుఁడ వై ముదంబుతో
ననుఁ బనిగొమ్ము నీదు కరు • ణన్ దొనఁగెల్లను దీటి యుండెదన్
ఘనతర శౌర్యసారుఁడవు • గావున నర్హుఁడ వింద్రలక్ష్మికిన్. 226

వ. ఏను దేవేంద్రపదవి నుండ నోడుదు నెట్లనిన భవదీయ తేజో విశేషం
బులు సూచి విస్మితులై కొందఱు నీకు నింద్రపదవి యందు వేడ్క
పుట్టునట్లుగా నేమేనిం జెప్పి నావలనం గొలుగామి కల్పించి నీకును
నాకును భేదంబు సేయం జూతురు దానం జేసి నీవు కుపితుండ వై
నాయెడం గృప దప్పిన నెవ్వారికి వారింప నలవిగాదు లోకభయంకరం
బైన విగ్రహంబు ప్రవర్తిల్లుఁ గావున నవశ్యంబును దివిజరాజ్యంబు
నీక యొప్పించితి మమ్మెల్ల నేలికొమ్మనినం గుమారుండు నవ్వుచు
నిట్లనియె. 227

ఉ. అట్టిది యేల పుట్టు నను • రాధిప నీవు జగత్త్రయుండ వై
యిట్టల మైన తేజము వ • హించి సుఖంబున నుండు మేను నీ

చుట్టమ వై భుజాబలము • సొంపున నీ కెలనంబు దీర్చెదం
జట్టన నన్నుఁ బంపుము భృ • శంబుగ నెయ్యది కార్య మిత్తఱిన్.

చ. అనవుడు సంతసిల్లి యతఁ • డాతని కిట్లను నట్టులైన నీ
పనుపున నేను సత్యహిత • భాషణ యింద్రపదంబునందు ని
ల్చి నెగడువాఁడ నైతి సుర • సేనల కెల్లను నాయకుండవై
ఘనభుజ నీవు సత్కృప జ • గద్భయనోదన మాచరింపవే.

వ. అనినఁ గుమారుండు మరుత్పతి కిట్లనియె. 230

ఉ. నీకుఁ బ్రియంబుగా భవద • నీకినికిం బతి నయ్యెదన్ భుజో
త్సేక పటుప్రతాపము ల • జేయము లై పెనుపొందఁ జేర్చి ఘో
రాకృతు లైన నీరిపుల • నందఱఁ దున్మెద సర్వలోక ర
క్షాకరణైక బుద్ధి నని • కల్పెద నయ్యెదఁ గట్టు పట్టమున్. 231

వ. అనిన నతిప్రీతుం డగుచుఁ బురుహూతుండు సకలమునిగణ సమేతుం డయి తత్క్షణంబ కుమారునకు నఖిలదేవసేనాధిపత్యంబునం దభిషేకం బొనరించె మునివరుల జయజయ శబ్దంబులు నమరుల సింహనాదంబులుం గిన్నర గంధర్వ గానంబులు మంగళతూర్యరావంబులు నప్సరోనర్తనంబులుఁ గల్పతరుకుసుమ వర్షంబులు నమకాలప్రవృత్తంబు లయ్యెం బరార్ధ్యభూషణమణిప్రభాలంకృతం బైన కుమారు మౌళిభాగంబున నుజ్జ్వలం బైన ధవళాతపత్రంబు సురగిరి శిఖరోపరిగతం బగు శరచ్చంద్రబింబం బు ననుకరించుచుండె నట్టియెడ. 232

— ఈశ్వరుండు కుమారస్వామియొద్దకు వచ్చుట —

శా. నానాసిద్ధగణంబు గొల్వఁ బరమా • నందంబునం జంద్రరే
ఖానద్ధాంచితమౌళి భూరిభుజగా • కల్పోజ్జ్వలాకారుఁ డీ

శానుం డానతశంకరుండు గిరిజా • సంయుక్తుఁడై వచ్చెఁ ద
త్సేనానిం బ్రియసూను షణ్ముఖుని బ్రీ • తింపంగఁ బ్రేమంబుతోన్.

వ. ఇట్లువచ్చి మహాదేవుండు మహాసేనుం గౌఁగిలించుకొని యతనికి విశ్వకర్మ నిర్మితంబును హేమమయంబును నయిన పుష్పమాలిక యొసంగె నని చెప్పి మార్కండేయుండు పాండవేయున కిట్లనియె వినుము రుద్రుండు మున్ను నిజవీర్యంబు వహ్నియందు సంగ్రహించినఁ దత్తేజోవిశేషంబునంజేసి పావకుండు గుమారు నుత్పాదించె నదియునుం గాక యగ్ని రుద్రుండని వేదవిదులైన విప్రులవలన వినంబడు నట్లగుటం గుమారుండు వహ్నిసంభవుండును రుద్రసూనుండును నని చెప్పంబడియె నగ్నిదా మిని గృత్తికాఖ్యలైన మునిపత్నులార్వుర రూపంబులు గైకొని ప్రియసమాగమంబు సలిపి శ్వేతశైలంబున రేతస్కందంబు సేయుటం బ్రభవించినవాఁడు గావునఁ గార్తికేయస్కంద నామంబులం బరఁగె నని చెప్పి యిట్లనియె. 234

తే. అప్పు డింద్రుండు మున్ను దా • నబ్జభవుని
యోగమున సురక్షితముగ • నునిచినట్టి
దేవసేనకుఁ గన్యకా • తిలకమునకుఁ
జెలువముగ నలంకారంబు • సేయఁ బనిచి. 235

వ. సముచితప్రకారంబున నచ్చటికిఁ దెప్పించి సుముహూర్తం జూచి యిక్కన్నియ భవదర్థంబై పరమేష్ఠిచేత సృజియింపంబడియెం గావున నివ్వరవర్ణినిం బరిగ్రహింపుమనిన నప్పార్వతీనందనుండు మందస్మిత సుందర వదనారవిందుం డయి యమ్ముహూర్తంబునందు. 236

ఉ. మానిత విక్రమోజ్జ్వలుఁడు • మంగళతూర్యనినాదము ప్పఁ దే
జోనిధి వహ్నిసాక్షిగ వి • శుద్ధవిధిజ్ఞుఁడు దేవమంత్రి మం

త్రినుగమం బొనర్పఁగ బ్రి • యం బెస లార వరించెఁ జారుప
ద్మానన దేవసేన గరి • యానఁ గర గ్రహణప్రియుక్తితోన్. 237

ఆ. గుహుఁడు దేవసేనఁ • గోరి పెండ్లియునైన
యాదినంబు షష్ఠి • యగుటఁ జేసి
యర్చనీయ మయ్యె • నాదివసంబు లో
కముల కెల్లఁ గరము • గారవమున. 238

క. ఏ దినమునందు షణ్ముఖు
శ్రీదేవి వరించెఁ గమల • చిహ్నిత కర యై
యాదివసము పంచమి లో
కాదరణీయంబు లక్ష్మి • కాస్పద మయ్యెన్. 239

వ. ఇట్లు విహిత మంగళాచారుం డయిన కుమారుపాలికిం జనుదెంచి నిజ భర్తలచేతం బరిత్యక్తలైన మునిభార్య లార్వురు నధిక దైన్య వివర్ణ వదనలై యిట్లనిరి. 240

చ. కనుకనిఁ గూడి దుర్జనులు • గానక చూడక యేము హవ్యవా
హనునకు నిన్నుఁ గంటి మని • యాడిన నందుల కోడి మమ్ముఁ జ
య్యనఁ బతు లుజ్జగించిరి ప్రి • యంబున నిం కిట నీవు మాకు నం
దనుఁడవు మమ్ముఁ బ్రోవ విహి • తంబు గుమారక నీ కవశ్యమున్

తే. పుణ్యలోకంబులకుఁ బాసి • పొక్కుచున్న
మమ్ముఁ జేకొని కరుణాస • మగ్రబుద్ధిఁ
బుణ్యగతియందు నిలుపుము • పుత్త్రభావ
దృష్టి వెలయ మాయలమట • దీర్పవయ్య. 242

క. అనినఁ గుమారుఁడు వినయం
బున ని ట్లను నేను మీకుఁ • బుత్త్రుఁడ మీరల్

నన్నుఁ గన్నతల్లులరు వినుఁ
డనుమానం బేల మీప్రి • యం బొనరింతున్. 243

సీ. అనుచుఁ జేరువ నున్న • యనిమిషపతిఁ జూచి
వీరికిఁ దగుపదం • బారయంగ
వలయు నాపుడు బల • వైరి యిట్లనుఁ జంద్రి
సతు లైన యా దక్ష • సుతలలోన
రోహిణిపొరువున • రుచి నొప్పు నభిజిత్తు
నా నొక్కచుక్క దాఁ • బూని యిప్పు
డంద ఱకంటె న • త్యంతవల్లభ నేన
యగుదుఁ జంద్రున కని • వగచి యర్థిఁ

ఆ. దపము సేయ నరిగెఁ • దత్పదం బదిరిత్త
యున్న యదియు వీరి • నునుపు మచట
ననిన వారిఁ బ్రీతి • నతఁడు వీడ్కొలిపినఁ
గడఁగి వారు సనిరి • గగనమునకు. 244

వ. నాఁటంగోలెఁ గృత్తిక లార్వురు నగ్నిదైవత్యం బనం బరఁగు నక్షత్రంబై దివంబున వెలింగిరి తదనంతరంబ స్వాహాదేవి యేతెంచి కుమారుంగని నీవు మత్పుత్త్రుండవు నిత్యంబును నేను నీపాల వసియింప వలతు ననినం బ్రీతుండై యాతం డట్లకాక నీవు మత్సమీపంబున నుండి యేనును నీకోడలుం గొనియాడం బ్రియంబున నుండుమనియె నప్పుడు కుమారమాతృకలు హవిషయుఁ గాళియుఁ గౌశికయు నుద్ధతయు శారికయు నార్యయు వైరాత్రియు ననువార లేడ్వురుం గుమారుముందట నిలిచి యిట్లనిరి. 245

ఉ. మమ్ము జగత్త్రియంబునకు • మాతలఁగా నొనరింపు మిప్డు ము
న్నిమ్ముల నొప్పుమాతృకలు • కెక్కుడు గావుత మేము సర్వలో
కమ్ములఁ దొంటిమాతృకలఁ • గైకొన కుండుటయుం బ్రియంబుతో
మమ్మనిశంబుఁ గొల్చుటయు • మాకు వరంబుగ నిమ్ము షణ్ముఖా.

— కుమారస్వామి సప్తమాతృకల బాలగ్రహంబులఁ జేయుట —

ఆ. అనిన నగుచు నాతఁ • డట్లేల వారల
పేర్మి మాన్పఁ దగవె • ప్రీతి నొందు
వరము వేఁడుఁ డిత్తు • వదలక యనుడు నా
స్కందమాత లనిరి • గారవమున. 247

క. అగుఁ గాక యేమి యే మీ
జగములఁ గల శిశువులకు న • జస్రముఁ బీడల్
దగ నొనరించుచు నీకృప
నెగడెద మివ్వరము మాకు • నీ వొసఁగఁ దగున్. 248

వ. అనినం గార్త్తికేయుం డిట్లనియె. 249

క. అక్కట కీడు దలంచితి
రిక్కార్యము దగవె యైన • నిచ్చితి మీకున్
మ్రొక్కినఁ గొల్చిన వేఁడిన
నక్కటికముతోడఁ గావుఁ • డమ్మ శిశువులన్. 250

క. పాయక పదియాఱేఁడుల
ప్రాయమునందాఁక నరుల • బాధింపుఁడు మీ
రాయతమదంశజనితు న
జేయు నొకని మీకు రక్షఁ • జేయం బనుతున్. 251

వ. అని పలికి యమ్మహాసేనుండు నిజదేహంబునం గాంచనవర్ణుండైన పురుషునొక్కరు నుత్పాదించిన వాఁడునుం బుట్టినప్పుడ యాఁకలిం దగిలి తిరిగి నేలం బడి మూర్ఛితుండైనం గుమారుండు వానికిఁ జైతన్యం బొసంగె నతండును స్కందాపస్మారం బనుపేరిగ్రహంబై మాతృకాగణ రక్షకుండయ్యె మఱియు శకునిమాత యైన వినతయు దైత్యమాతయైన దితియు గోమాతయైన సురభియు శునకమాతయైన సరమయు వృక్షమాతయైన కరంజయు సర్పమాతయైన కద్రువయుఁ గుమారుదాదియైన లోహితాస్యయు మాతృగణసమన్వితలై గర్భపీడనంబును శిశుపీడనంబునుం జేయుచు మనుష్యులవలన బలి మంత్రోపహారదానతర్పణంబులఁ దృప్తిం బొంది బాలురకు నాయురారోగ్యసుఖంబుల నొసంగుదురు షోడశవర్షంబులయందుఁ గొన్ని గ్రహంబులు గలవు చెప్పెద వినుము. 252

సీ. నిద్రించుతఱి నొందె • నెఱయ మేల్కనియున్న
తఱినొందె సురసము • దయముఁ గాంచి
బ్రమసిన పలుకులు • పలుకుమానవుఁ బొందు
నదియ దేవగ్రహ • మని యెఱుంగు
నది శయానుం డయ్యె • నాసీనుఁ డయ్యెఁ బి
తృశ్రేణిఁ గని యున్మ • దించెనేని
నది పితృగ్రహము భ్రాం • తాత్ముఁడై నరుఁడు గం
ధర్వులఁ గనిన గాం • ధర్వమనియుఁ

తే. బరఁగుగ్రహ మది గాలవి • పర్యయమున
గదిరి భ్రమియించెనేని య • క్షగ్రహంబు
వాతపైత్త్యాదివికృతుల • వలన బుద్ధి
దప్పుటయు నొక్కగ్రహమైక్య • తంబ యుండ్రు. 253

క. విను దెబ్బదియేండ్లగుదాఁ
కను మానవులకు గ్రహోప • ఘాతంబులు గ
ల్గు ననంతరంబ గ్రహముల
పని వలవదు ముదిమి యెల్ల • పనులకుఁ జాలున్. 254

క. నియతి గలిగి యింద్రియముల
జయించి శుచు లైనశాంతి • సంపన్నులకున్
భయ మొనరింపఁగ లే వ
వ్యయపుణ్యగ్రహము లేయ • వస్థలయందున్. 255

వ. మఱియు నొక్కటి సెప్పెద. 256

ఆ. ఆదిదేవుఁ డగు మ • హాదేవుమీఁద నె
వ్వానిమనసు భక్తి • వైభవమున
నుల్లసిల్లు నతని • నెల్లకార్యముల డ
గ్గఱవు సూవె గ్రహవి • కారకృతులు. 257

వ. అని చెప్పి మార్కండేయుం డిట్లనియె నట్లు గుహుండు గ్రహంబుల నియోగించునెడ నగ్నివల్లభ యల్లన నతనిం జేర నరిగి యిట్లనియె.

తే. పుత్త్రి విను మేను దక్షుని • పుత్త్రి నన్నుఁ
బావకున కిచ్చె మా తండ్రి • బాల్యమునను
నన్ను నతఁ డంత యొల్లఁడు • నాకుఁ బతిక
నెపుడు నెడలేనిపొందుగా • నీ వొనర్పు. 259

వ. అనిన నగ్నిభవుండు మహాద్విజులు వహ్నియందు హవ్యంబులు స్వాహాకారకలితంబు లయినమంత్రంబుల నొసంగువారు దానంజేసి నీకుఁ బ్రియునితోడి నిత్యసహవాసంబు సిద్ధించు ననియె నప్పుడు సకల

మునిగణసమేతుండై చనుదెంచి కమలాసనుండు మహాసేను నభినందించి యంతకమున్న సన్నిహితుండై యున్న మహాదేవుదెసఁ జూచి యతని కిట్లనియె. 260

ఆ. అనఘ వీఁడె త్రిపుర • హరుఁడు త్రిలోచనుం
డిదె త్రిలోకమాత • హిమనగేంద్ర
తనయ వీరు నీకుఁ • దల్లియుఁ దండ్రియుఁ
జువ్వె వీరిఁ గొల్వు • సుచిరభక్తి. 261

వ. అగ్నిదేవునియందును దదీయభార్యయందును దాను నిజయోగబలంబు నంజేసి యావేశించి శుక్లంబు వెట్టుటంజేసి యాదంపతులు లోకహితార్థంబుగా నిన్నుం గని రని చెప్పినఁ బార్వతీనందనుండు సానందహృదయుం డయి సకలలోకగురువులైన పార్వతీపరమేశ్వరులం బూజించి సంస్తుతించె నంత నింద్రుండు గార్తికేయునకు నైరావణభూషణం బైనఘంటాద్వయంబు నొసంగిన నందొక్కటి కుమారుండు గైకొని యొక్కటి విశాఖున కిచ్చెం బదంపడి. 262

— • ఈశ్వరుండు కుమారసహితుండై భద్రవటంబు సేరుట • —

మ. తనయుం గౌఁగిటఁజేర్చుచున్ వరుస మూఁర్ధఘ్రాణముం జేయుచున్
జనితానందమనస్కుఁడై గిరిసుతా • సంయుక్తుఁ డీశానుఁ డ
య్యనఘుం దోడ్కొని భద్రకేసరి సహ • స్రాంచద్రథారూఢుఁ డై
చనియెన్ భద్రవటస్థలంబునకు నై • శ్వర్యం బవార్యంబుగన్ 263

వ. అమ్మహాదేవుముందట ననేకయక్షగణపరివృతుండును బుష్పకాధిరూఢుండును నై కుబేరుండును వెనుకదెస నమరగణ సమన్వితుండును నైరావణోల్లాసియు నై వాసవుండును దక్షిణపక్షంబునం బ్రబలరక్షోయక్షరక్షితుండై యమోఘ నామధేయుండైన యక్షోత్తముండును గృత

పరికరులైన వసురుద్రాదిత్యులును దాపలిపక్కంబున నతిభయంకర వ్యాధి మృత్యుపరివేష్టితుండై పితృపతియును వివిధయాదోనివహనాథుం డయిన వరుణుండును నడచిరి మఱియు మూర్తిమంతంబులై శూలపట్టి సగదాముసలాదికంబులైన యుద్దేవునాయుధంబులుఁ గమండలు ప్రముఖోపకరణంబులుం జనియె నయ్యాదిదేవునకు నాసన్నుండయి చంద్రుండు ధవళాతపత్రంబు ధరియించె ననిలాగ్నులు చామరహస్తులై కొల్చిరి విద్యయు సావిత్రియు గాంధారియుఁ గేశినియు నను దేవాంగనలు దాక్షయణిం గొల్చి చనిరి త్రిలోచనసఖుండైన పింగళుండను యక్షుండు వృషభకేతనంబు దాల్చె నివ్విధంబున నభిరామవిభవోదారుండై కుమారగురుండు భద్రవటంబు సేర నగిరి యచ్చటఁ గుమారుం జూచి యిట్లనియె. 264

తే. సప్తమంబైన మారుత • స్కంధమునకుఁ
బతివి గమ్ము కుమార దే • వతల కెప్పుడుఁ
గార్య మొదవినఁ జేకొని • కడఁకఁ దీర్పు
మనిశమును మత్పదధ్యాన • ఘనుఁడ వగుము. 265

—♦ కుమారస్వామి మహిషాసురుం జంపుట ♦—

క. చనుము శుభంబుల నొందుము
తనూజ యని కౌఁగిలించి • తద్దయుఁ బ్రేమం
బున నతని వీడుకొలుపఁగ
ననఘ మహోత్పాతములు ర • యంబునఁ బొడమెన్. 266

ఆ. దెసలు మండె ధరణి • దిర్దిరఁ దిరిగె న
భంబు మ్రోసె వడఁకెఁ • బర్వతములు

జగము ఘోరతిమిర • సంవృత మయ్యె వి
ర్జరులమనము లెల్ల • సంభ్రమించె. 267

వ. తదనంతరంబ 268

మ. ఘనశస్త్రాస్త్రమహోజ్జ్వలంబు చతురం • గవ్యాప్తభూమండలం
బు నితాంతోద్ధతఘోరఘోషబధిరీ • భూతాఖిలాశాముఖం
బనిరోధోద్ధతవేగ ముగ్రదనుజేం • ద్రానీక మేతెంచె నీ
సున నీశానముఖామరప్రతతిపై • శుంభద్భుజారంభమై. 269

వ. ఇట్లు మహిషాసురసంరక్షితం బయినదానవసైన్యంబు సఱతెంచి చుట్టుముట్టి యసంఖ్యసాయకంబులు గదాఖడ్గముసలపరిఘశతఘ్నీప్రముఖానేకప్రహరణంబులు ప్రయోగించి నిమిషమాత్రంబున ననిమిషసైన్యంబునం బ్రచుర మాతంగతురంగరథిక పదాతిప్రకరంబులం బరిమార్చినం గార్చిచ్చు పొదివినం బఱచు మృగంబులుంబోలె నమరులు సమర విముఖులై తొలంగం బాఱినం జూచి నముచిసూదనుండు సింహనాదంబు సేయుచు నెలుంగెత్తి సురగణంబుల కిట్లనియె 270

చ. వలవదు సంభ్రమంబు గరు • వంబుగ నియ్యెడ నెల్లవారు నే •
ర్పలవడ వాహనంబులు మ • హాస్త్రములున్ సమకట్టి క్రమ్మఱం
దలపునఁ దున్మి వైవుఁడుఁ • రాత్ముల దైత్యుల సేన గల్గఁగా
దలరఁగ నేల మీకు ధృతి • దాల్పుఁడు నిల్వుఁడు గెల్వుఁ డుక్కునన్.

ఆ. అనినఁ బోక నిల్చి • యాహితోత్సాహులై
సకలవాహనాస్త్ర • శస్త్రచయము
లలవరించి పేర్చి • యార్చి తాఁకిరి వసు
రుద్రసాధ్యముఖసు • రప్రవరులు, 271

మ. అమరానీకవిసృజ్యమానబహుశ • స్త్రాస్త్రాహతిచ్ఛిన్నదేహములై
ఘోరమదేభముల్ బహుళర • క్తార్ద్రంబులై తూలెఁ దీ
వ్రమహావాతనిపాతజాతరభస • వ్యాధూత సంధ్యారుణా
భ్రములో నా నవశంబులై యొఱలుచుం బ్రత్యర్థిసైన్యంబులన్. 273

మ. పురుహూతాగ్రసరప్రభూతబలసం • భూతాస్త్రనిర్ధూతమై
తిరిగెన్ బమ్మరి దైత్యవాహినుల ను • ద్వృత్తాశ్వక శ్రేణి వి
స్ఫురితోత్పాతసమీరవేగవిముఖీ • భూతాకృతిం దూలు భీ
కరరత్నాకరజాతసంతతరం • గవ్రాతముం బోలుచున్. 274

చ. అదరుచు దేవసైన్యవిశి • ఖాగ్నిశిఖావలి చుట్టు ముట్టినం
గడువడి దానవధ్వజినిఁ • గల్గు రథప్రముఖంబు లన్నియుం
బొడిపొడి యయ్యె నుగ్రతర • భూరి దవానల మెల్లదిక్కులం
బొడమిన వట్టికట్టియల • ప్రోవులు రూపఱుమాడ్కిఁ దోఁపఁగన్.

శా. గీర్వాణప్రవిముక్తబాణపటల • క్రీతావిలూనంబులై
గర్వోన్నద్ధసురారిశీర్షములు వేఁ • కన్ డొల్లెఁ గల్పచ్ఛిదా
నిర్విక్తాంబుదమండలోద్గతమహా • నిర్ఘాతపాతావధూ
తోర్వీభృద్ఘనగండశైలములతో • నూహింపఁ దుల్యంబులై. 276

వ. ఇట్లు నిహన్యమానంబు లగుచు దైత్యసైన్యంబులు నిలువనోర్వక
నలుదెసలం జెదరిన నొదరి యదల్చి మహిషాసురుం డొక్కమహాశై
లంబు పెఱికి యిరుగేల నమర్చికొని యమరులమీఁదం గవిసినం గని
జనితోత్సాహంబై యసురానీకం బతనిం గూడికొని భేరీనిస్సాణపణవాది
తూర్యరవంబులు సింహనాదంబులుఁ జెలంగం గడంగిన నింద్రాదిసురు
లును బెలుచ సంగరోన్ముఖులై నిలిచిన. 277

క. మహిషుఁడు బలి మేర్పడ న
మ్మహిధరమున్ వైచె నయ్య • మరసైన్యముపై
మహి సంచలింపఁగా దశ
సహస్రయోధవరు లపుడు • చదిసిరి దానన్. 278

ఉ. అంతయుఁ జూచి యెంతయు భ • యంబున నింద్రునిఁ ద్రొట్టి నిర్జరుల్
భ్రాంతమనస్కులై తిరుగఁ • నుదంచితఘోరమూర్తియై
యంతకశౌర్యుఁ డాదనుజుఁ • డంత దిగంతము దూలఁ గిట్టి కా
లాంతకుఁ డైన రుద్రుని రథాగ్రము చెచ్చెరఁ బట్టె నుద్ధతిన్. 279

చ. హరుఁ డదె చిక్కె నింక నను • రాధిపుచేఁ దెగు నంచుఁ బొంగి భీ
కరముగ దైత్యు లార్వఁగ జ • గత్త్రితయంబును గంప మొందఁగాఁ
దెరలి మునీశ్వరుల్ గరము • దీనతఁ బొందఁగ మందహాసభా
సురముఖుఁడై పురారి నిజ • సూనుఁ గుమారునిఁ జూచి యిట్లనున్.

ఉ. చూచితె వీని సాహసము • శూరత మద్రథరోధి యయ్యె ని
న్నీచుఁ గృతాపరాధు నవి • నీతు గతాయువు మృత్యుదేవికిన్
గోచరుఁ జేయు మిప్డు రణ • కోవిద నావుడు షణ్ముఖుండు గో
త్రాచలసన్నిభుండు మద • నాంతకుమాటకుఁ బొంగి యుక్కునన్.

ఉ. లోహితరత్నభూషణుఁడు • లోహితమాల్యధరుండు విస్ఫుర
ల్లోహితలోచనుండు నవ • లోహితవస్త్రుఁడు లోహితాస్యుఁడై
యాహవకేళికిం గడఁగు • నప్పుడు సూడఁగ నొప్పె లోకని
ర్దాహసమిద్ధనూతనప • తంగుఁడపోలె రథాధిరూఢుఁడై. 282

ఉ. ఆతని నుగ్రతేజ నిట • లాక్షతనూభవుఁ జూచి నిర్జర
వ్రాతము భీతిఁ బో విడిచి • వారక ధీరత నిల్చె నంత ని

ర్ధూతవిరోధి వైరివధ • దోహలి యై వడి వైచెఁ దీవ్రని
ర్ఘాతముతోడఁబుట్టు వనఁ • గాఁదగునుజ్జ్వలశక్తి దైత్యుపైన్.

క. దారుణకల్పాంతాగ్నిన
మారంభము దోఁప నమ్మ • హాస్త్రంబు రయం
బారంగ నడరి దివిజేం
ద్రారాతిం బొదివి భస్మ • తాంగునిఁ జేసెన్. 284

వ. ఇవ్విధంబున మహిషాసురుం బరిమార్చి కుమారుండు మఱియు నమ్మ
హాశక్తిం బునఃపునః ప్రయోగంబు గావించుచు ననేకదైత్యదానవశత
సహస్రంబుల వధియించె నద్దేవుని పారిషదగణంబుం గవిసి యసుర
లం దునిమి తూఁటాడి తదీయరక్తపానమాంసఖాదనంబులు సేసి
మత్తిల్లి యాడుచుం బాడుచు నతనిఁ గొనియాడుచు విహరించె నిట్లు
వైరులం బొలియించి తిమిరంబు విరియించిన తిమిరవైరియుంబోలె
వెలుంగుచున్న కార్తికేయు నజేయుం జేర నరుగుదెంచి దేవేంద్రుం
డతనిం గౌగిటం జేర్చి యిట్లనియె. 285

చ. కమలభవప్రదత్తవర • గర్వితుఁడై మముఁ జీరికిం గొనం
డమితపరాక్రముండు దను • జాధిపుఁ డీతఁడు నీమహోగ్రకో
పమున దవాగ్నియందు శల • భంబునుబోలె నశించె వీనికిన్
సము లగువారు వెండియును • జచ్చిరి నూర్వురు దైత్యు లీయనిన్.

క. లోకత్రయంబునందును
నీ కీర్తి వెలింగె నమర • నికరము నేనున్
నీ కింకరులము గుణర
త్నాకర రక్షింపు మమ్ము • ననిశంబుఁ గృపన్. 287

వ. అని పలికె నప్పుడు పార్వతీసుందరుండు నిజనందనుఁ బునఃపునరా లింగనంబుల నభినందించి పురందరప్రముఖులంజూచి యిక్కుమారు నందు నాయందె ట్లట్ల నభక్తికచిత్తులరై వర్తిల్లుండని యాజ్ఞాపించి యనంతరంబ భద్రవటంబునకుం జనియె నమరులు ప్రమదంబునం దమతమనివాసంబులకుంజని రివ్విధంబున. 288

ఉ. ఒక్కదినంబునంద బలి • యుండు సురారుల నెల్లఁ దున్మి పెం
పెక్కి దయార్ద్రుఁడై యభయ • మిచ్చె జగంబుల కెల్ల షణ్ముఖుం
డిక్కథ భక్తితో వినిన • నెప్పుడుఁ గీర్తన సేసినన్ జనుల్
నిక్కము సర్వదోషముల • నీఁగి భజింతురు భవ్య భద్రముల్.

వ. అని మార్కండేయుండు సెప్పినఁ బాండవులు సంతుష్టహృదయులై యమ్మహాత్మునిం బ్రశంసించిరి వారివ్విధంబున నభీష్టకథాగోష్ఠిం బ్రవర్తిల్లునెడఁ గృష్ణవల్లభయైన సత్యభామయుం బాంచాలియు నేకతంబ యొక్కయెడఁ బ్రియసల్లాపసంసక్తలై యుండి రప్పుడు సత్యభామ కిట్లనియె. 289

— • సత్యాద్రౌపదీ సంవాదము • —

సీ. నీ ప్రియభర్తల • నిర్మలచరితులఁ
ప్రకటతేజుల లోక • పాలనిభుల
బార్థుల నీవొక భంగిన వదలక
చెలువ యెబ్భంగి భ • జింతు దగిలి
యొక్కఁ డొక్కనికంటె • నువిద నీ కేవురు
ననురక్తు లగుట య • త్యద్భుతంబు
నగుమొగంబుల కాని • నాతి నీదెసనెప్డుఁ
బతులకుఁ గింకిరి • పాటు లేదు

తే. వ్రతము పెంపొ మంత్రౌషధ • వైభవంబొ
నరసనై పథ్యకర్మకౌ • శలమొ చతుర
విభ్రమోల్లాసరేఖయొ • వెలఁది నీవి
శేషసౌభాగ్యహేతువు • సెపుమ నాకు. 291

క. ఏనును నీవలన నిజము
గా నిది యంతయును నెఱిఁగి • కమలదళాక్షుం
బూని వశగతునిఁ జేసి య
నూనస్నేహానుభోగ • యుక్తిఁ దలిర్తున్. 292

క. అని యడిగిన మది నించుక
గినుక వొడమ నడచుకొనుచుఁ • గృష్ణ మృదులహా
సిని యగుచుఁ గృష్ణభామినిఁ
గనుఁగొని యిట్లనియె నిర్వి • కారాకృతియై. 293

క. నను నిట్లు దుష్టవనితా
జనమునటులు గాఁ దలంపఁ • జనునే నీకున్
మన సొప్పదు పురుషోత్తము
వనితవు గాఁ దగవు నీవు • వనరుహనయనా. 294

వ. అని మేలంపుఁజందంబున దాని వివేకవిహీనత యెఱుకపడ నాడి పాం
చాలి మఱియు నిట్లనియె. 295

చ. అలయక మంత్రతంత్రవివి • దౌషధభంగులఁ జేసి యెంతయున్
వలతురు నాథు లంట మగు • వా కడు బేలతనంబు దాన మున్
గలిగిన ప్రేమయుం దొలియుఁ • గాని యొకండును సిద్ధిఁ బొంద ద
ప్పొలఁతులతోడిమన్కి యహి • తొత్తుగఁజూచు విభుం డెఱింగినన్.

చ. మగువ యొనర్చువశ్యవిధి • మందులు మాయలు నొందు చంద మై
మగనికిఁ దెచ్చు రోగములు • మానక మూక జడాదిభావముల్
మొగి నొనరించు నద్దురిత • ముల్ దన చేసినచేఁత లై తుదిన్
జగమున కెక్కు నిందయును • సద్గతి హానియు వచ్చు నింతికిన్. 297

క. కావునఁ బతులకు నెప్పుడుఁ
గావింపం దగదు కపట • కర్మంబులు ద
ద్భావ మెఱిఁగి యనువర్తిని
యై వనిత చరింప నదియ • యగు నెల్లవియున్. 298

వ. పాండవులయెడ నే నెట్టిదాన నై యిట్టిసౌభాగ్యంబు నందితి నది నీకు
నెఱింగించెద నేర్పడ వినుము. 299

సీ. పతు లాత్మ నొండొక్క • పడఁతులఁ గలసిన
నలుగ నెయ్యెడల న • హంకరింప
మదముఁ బ్రమాదంబు • మాని వారికిఁ జిత్త
మేకముఖంబుగ • నెల్లప్రొద్దు
భక్తి సేయుదుఁ జూపుఁ • బలుకునుఁ గోర్కియుఁ
జెయ్వును వింతగాఁ • జేయ నెపుడు
నమరగంధర్వయ • క్షాదులం దైనను
బురుషు నన్యునిఁ దృణం • బుగఁ దలంతు

తే. స్నానభోజనశయనాది • సంప్రయోగ
మర్థిఁ బతులకు మున్నొందు • నాచరింపఁ
బతులు వచ్చిన నాసన • పాద్యవిధుల
భక్తితో నేన కావింతుఁ • బనుప నొరుల. 300

చ. తగియెడువేళలందు నియ • తంబుగ మజ్జనభోజనక్రియల్
దగ నొడఁగూర్తు భర్తలకు • ధాన్యధనంబులు రిత్తపై వ్యయం
బగుటకు నోర్వ నెప్పుడు గృ • హస్థలభాండవిశోధనంబు లి
మ్మగ నొకనాఁడు నేమఱఁ బ్రి • మోదము నల్పుదు బంధుకోటికిన్.

క. పలుమాఱుం దలవాకిట
మెలఁగుట యసతీజనైక • మిత్రిత కలహం
బుల కెలయుట నగుపలుకులఁ
బెలుచ నగుట నాకుఁ గాని • పేరివి మగువా. 302

క. పతు లిచ్చుమెయిఁ బ్రివాన
స్థితు లైనం బుష్పగంధ • దీప్తాభరణ
ప్రతతి ధరియింపఁ దగ్గత
మతి నగుచుఁ దదాగమంబ • మదిఁ గాంక్షింతున్. 303

ఉ. అత్తకు భక్తిఁ గల్గి మది • నాయమ సెప్పినమాడ్కి జీవికా
వృత్తము లావహింతు గురు • విప్రసురాతిథిపూజనంబు ల
త్యుత్తమభక్తి నేన తగ • నోపి యొనర్తుఁ బ్రియంబుఁ దాల్మియున్
మెత్తఁదనంబు సంతతము • మేలుగఁ దాల్తు సమస్తభంగులన్. 304

క. కడుమృదువు లనుచుఁ దేఁకువ
సెడి యెపుడుఁ జరింప భరత • సింహులు కోపం
బడరిన నాశీవిషముల
వడువునఁ గ్రూరు లని వెఱపు • వదలక కొల్తున్. 305

సీ. మాయత్తఁ బృథ్వీన • మానఁ బృథాదేవిఁ
గుంతిభోజాత్మజఁ • గోమలాంగి

సతతంబు భోజన • స్నానాదికములయం
దిమ్ముగఁ బరిచర్య • యేన చేసి
సంప్రీతఁ జేయుదు • జనవంద్యుఁ డగుధర్మ
తనయునిబంతి ని • త్యంబుఁ బసిఁడి
పళ్ళెరంబులఁ గుడ్చు • బ్రాహ్మణు లతిపుణ్యు
లెనిమిదివేలు స • మిద్ధమతులు

తే. యతులు పదివేలు వారల • కనుదినంబు
నన్నపానంబు లర్హ్వ స • హాయి నగుచు
నొదికముగ నేన కావింతు • నుచితవస్త్ర
భూషణాదులఁ బరితోష • ముగ నొనర్తు. 306

వ. మఱియు ధర్మరాజు నగరియందుఁ గనకమణిమయభూషణాలంకృతు లయిన పరిచారకులు నూఱువేలు రేయును బగలును బాత్రీహస్తులై యభ్యాగతభోజనంబు లొడఁగూర్చు వారు నందఱు కలరు వీరెల్ల నిట్టిట్టి మెలఁకువ మెలంగుదురని తత్కృతాకృతంబు లేన యెఱుంగుదు నిరంతరమదధారా తరంగితకపోలంబు లయిన భద్రగజశతసహస్రంబులుఁ బ్రభూతజవసత్త్వసన్నుతంబులయిన యుత్తమాశ్వశతసహస్రంబులుం గలవు వానికి నన్నింటికి నిత్యోచితంబు లైన ఖాద్యంబు లొనరింపను బాలింపను దగినవారి నేన నియమింతు నఖండభాండాగారపూరితంబులైన యగణ్యమణి కనకాదివస్తువులును బ్రతిదినవిహితంబు లయిన యాయవ్యయంబులు నాయెఱుంగనియవియు లేవు గోపాలజనంబులు దుదిగాఁగలసకలభృత్యజనంబుల జీవితంబుల నరసి యేన నడపుదుం బరమయశోధను లగు పాండునందనులు నిజ కుటుంబభారంబు సర్వంబును నాయంద సమర్పించి తారు నిర్భరులై యిష్టవిహారంబుల నుండుదురు రే నెల్లవెంటల నప్రమత్తనై వర్తింతు. 307

ఆ. వేగ జాము గలుగ • వెడనిద్రఁ బొందుదుఁ
గాని రాజ్యభార • కార్యయుక్తి
నబ్జనయన నాకు • నాహారనిద్రల
కెడయు లేదు సువ్వె • యెల్లప్రొద్దు. 308

ఆ. ఇట్టి వర్తనముల • నెప్పుడుఁ బాండవులకుఁ
దగిలి ప్రియము సేయఁ • దగితిఁ గాని
మగువ నీవు చెప్పు • మందులు మంత్రంబు
లింద్రజాలములును • నే నెఱుంగ. 309

వ. అనిన విని లజ్జాకలితచిత్త యగుచు సత్యభామ పాండవభామిని కి
ట్లనియె. 310

క. ఏ నెఱుఁగమి నిట్లడిగితి
నా నేరమి సైఁప వలయు • నగవుగఁ గొనుమీ
మానిని నాపలుకులు స
న్మానితము భవచ్చరిత్ర • మహిమ దరిత్రిన్. 311

వ. అనినఁ బాంచాలి మందస్మితానన యగుచు నది యట్లకాక యని పలికి
మఱియు ట్లనినియె. 312

— ◆ ద్రౌపది సత్యభామకుఁ బతివ్రతాధర్మంబులు సెప్పుట ◆ —

క. పతిమనసు నాఁచికొనియెడు
చతురోపాయంబు నీకుఁ • జపలాక్షి సుని
శ్చితమతిఁ జెప్పెద విను మూ
ర్జితమును ధర్మనిత్యము సు • శీలంబును గాన్. 313

చ. పతిఁ గడవంగ దైవతము • భామల కెందును లేదు ప్రీతుఁడై
పతి గరుణించె వేనిఁ గుల • భామిని భాసురభూషణాంబరా

స్థితధనధాన్యగౌరవము • పవిత్రసంతతియున్ యశంబు స
ద్గతియును గల్గు నొందుమెయిఁ • గల్గునె యిన్ని తెఱంగు లారయన్.

ఆ. కరము దుఃఖపడినఁ • గాని యొక్కింత సౌ
ఖ్యంబు ధర్మగతియుఁ • గలుగ దెందుఁ
జూడు మబల భర్తృ • శుశ్రూషఫలము సం
తతసుఖంబు నంద • ధర్మ వాదవు. 315

క. కావున నిత్యము సమ్య
గ్భావము ప్రేమంబు వెరవు • భక్తియుఁ బ్రియముం
గావింపుము నీ ప్రియునెడ
భావ మెఱిఁగి యతఁడు దాన • పై పడి మరగున్. 316

మ. వనజాక్షుండు గడంగి నీ దగు గృహ • ద్వారంబు సేరంగ వ
చ్చె ననంగా విని లెమ్ము సంభ్రమముతోఁ • జెన్నొందు నభ్యంతరం
బునకున్ వచ్చిన నాసనాదికరణం • బుల్ దీర్పఁ దత్తజ్జనం
బు నియోగించితి నంచు నుండక ప్రియం • బుల్ సేయు మీవుం దగన్

చ. తివిరి మురారి నీకుఁ గడుఁ • దీపుగఁ జెప్పినపల్కు గల్గినం
గువలయనేత్ర నీమనసు • గూడినవారికి నైన నెప్డుఁ జె
ప్ప వలదు దాన నొండొకనె • పంబు ఘటింతు రెఱింగిరేని నీ
సవతులు కృష్ణుబుద్ధి విర • సం బగు నీదెసఁ దత్ప్రియుక్తిచేన్. 318

చ. పతికి ననుంగులైన తగు • బంధుల మిత్త్రుల భోజనాదిస
త్కృతముల నాదరించుచు న • కృత్రిమభక్తివిశేషసంతతో
త్థితమతి వై చరింపుము త • దీయహితేతరవృత్తు లైనవా
ర్త్తిత వినవత్సహృజ్జనము • లైనను గైకొనకుండు మేర్పడన్,

క. విను ప్రద్యుమ్నాదిభవ
త్తనయులగెడ నైన నేక • తంబున నేకా
సనమున నుండుట దూష్యం
బని యెఱుఁగుము సతులచరిత • లతిదుష్కరముల్. 320

క. కులవతులును సతులును ని
ర్మలమతులును నయినయట్టి • మగువలతోడం
జెలిమి యొనరించునది దు
ర్విలసితవనితాభియుక్తి • విడువుము తరుణీ. 321

వ. ఇది నీకుఁ బరమసౌభాగ్యమూలం బయిన యుపాయం బనినం బ్రీత
చిత్తయై సత్యభామ యిట్లనియె. 322

సీ. నీవు ధర్మజ్ఞవు • దేవసన్నిభులు నీ
భర్తలు మహనీయ • కీర్తిధనులు
ధైర్యతేజోబల • శౌర్యసంపన్నులు
గావున వీరికి • నేవిధమున
ధారుణీరాజ్యంబు • సేరెడుఁ దడయక
మీ కెగ్గు సేసిన • లోకనింద్య
చరితుండు కౌరవ • ధరణీశువనితలు
దిక్కులే కలమటఁ • బొక్కుచుండఁ

తే. గని ముదంబునఁ బొందెదు • వనిత నీవు
సుతుల నత్యంతనిర్మల • మతుల శౌర్య
యుతులఁ గాంచిన సద్గుణా • న్వితవు వగపు
వలదు చిత్తంబులో నీకు • జలజనయన. 323

వ. ప్రతివింధ్యాదు లయిన నీపుత్త్రు లేవురు నిప్పుడు వచ్చి యదుపురంబున

మున్నవారు వారికి నొక్కటం గొఱంతలేదు రుక్మిణియు సుభద్రయుఁ దక్కినవారలు నక్కుమారులయెడం దమకొడుకులకంటె గారవంబు సేయుదురు వారిదెస నిశ్చింతవు గమ్మనియె నయ్యవసరంబున గృష్ణుండు పాండవుల వీడ్కొని మార్కండేయాది విప్రజనంబు నామంత్రణంబు సేసి గమనోన్ముఖుం డగుటయు సత్యభామ యాజ్ఞసేనిం గౌఁగిలించుకొని సగౌరవంబుగా వీడ్కొనియె నంత వాసుదేవుండును బ్రియాసహితంబుగా రథారూఢుండై ద్వారవతీపురంబున కరిగె మార్కండేయుండును బాండవేయుల నాశ్వాసించి నిజాశ్రమంబునకుం జనియె నని చెప్పిన వైశంపాయనునకు జనమేజయుం డిట్లనియె. 324

క. వనముల నిట్లనిశంబును
ఘనతరదుఃఖానుభవవి • కల్పితు లగుచున్
మనుజోత్తము లప్పార్థులు
జనసుత యట మీఁద నెట్లు • సలిపిరి చెపుమా. 325

వ. అనిన నమ్మునీశ్వరుం డిట్లని చెప్పెఁ గృష్ణుండు చనినయనంతరంబ పాండవులు కామ్యకవననివాసంబు పరిత్యజించి యనేక వనశైలనదనదీ విశేషంబు లాలోకించుచు ద్వైతవనంబునకుం జని రట్టియెడం గరిపురంబుననుండి యొక్క బ్రాహ్మణుండు సరసకథాకథనకుశలుండు చనుదెంచి కౌంతేయులం గని యుచితసల్లాపంబు సేసి మగిడి ధృతరాష్ట్రుపాలికిం జనిన నమ్మహీపాలుండు పాండవుల కుశలం బడుగుటయు నవ్విప్రుండు వారేవురు ననవరతశీతవాతాతపకర్శితాంగులై బహుదుఃఖసాగరంబున మునింగియున్నవారనియును వీరనాథయయ్యును ననాథయుం బోలెఁ బాంచాలి పరమశోకార్తయై యున్నది యనియుం జెప్పిన విని వైచిత్రివీర్యుండు విషణ్ణహృదయుండై కన్నీరు దొరుఁగం గొండొక

పేపు వలుకకుండి పదంపడి నిటూర్పు నిగిడించి గద్గదకంఠుం డగుచు నిట్లనియె. 326

—♦ ధృతరాష్ట్రుండు పాండవుల వనవాసక్లేశంబునకు దుఃఖించుట. ♦—

క. నాచేసిన కీడునఁ గడు
నీచుండగు నాతనూజు • నేరమి విన్మెం
నోచెల్ల పార్థులకుఁ బు
ణ్యాచారుల కెందు లేని • యాపద వచ్చెన్. 327

క. నా పెద్దకొడుకు ధర్మజుఁ
గాపురుషవిదూరు ధీరుఁ • గౌరవకులసం
దీపకు వివ్విధమున సం
తాపితుఁగాఁ జేసెనే వి • ధాత్రుఁ డదయుఁ డై. 328

చ. అమలనివాతసౌధముల • యందు మనోజ్ఞమరాళతూలత
ల్పముల శయించి రేపులు శు • భస్థితి మాగధసూతగీతనా
దములఁ బ్రమోదముం బొరయు • ధర్మసుతుండు కఠోర భూమిభా
గమున శయించి మేల్కనును స్ప • గాలనినాద వికీర్ణకర్ణుఁడై. 329

క. నాగాయుతసత్త్వుఁడు ది
జ్నాగాయతహస్తుఁ డనిల • నందనుఁడు మహో
ద్వేగాత్ముఁ డగుచు దప్పిన
నాగముక్రియ నుండ కున్నె • నవసి వనమునన్. 330

ఉ. అన్నలుఁ దమ్ములున్ సతియు • నార్తిమెయిన్ బహుదుఃఖమగ్నులై
యున్న తెఱంగు సూచి విజ • యుండు యుధిష్ఠిరవాక్యబద్ధుఁ డై
సన్నుతుఁ డుగ్రపన్నగము • చాడ్పున రోఁజుచుఁ గ్రోధశోకవే
గోన్నతి నాత్మ నే మనుచు • నుండునొ నానుతతప్పు లెన్నుచున్.

క. అక్కట మృదుగాత్రులు గడుఁ
జిక్కనిమనుసులు గుమార • సింహులు గవలిం
పెక్కైన సుఖముల కర్హులు
స్రుక్కి నవయ నోర్చియునికి • చోద్యం బరయన్. 332

వ. అని పలికి వెండియు. 333

చ. అనుపమతేజుఁ డున్నతభు • జాగ్రుఁ డుదగ్రుఁడు వైరినిగ్రహం
దనఘుఁడు వాయుసూనుఁడు ని • జాగ్రజుచేసిన సత్యపాశబం
ధనమునఁ జిక్కి తత్సమయ • తత్పరుఁడై యిటు ఘోరదుఃఖవే
దనములు సైఁచెఁ గాని మది • దద్దయుఁ గ్రోధమయంబు వానికిన్.

సీ. శకునికైతవము దు • శ్శాసనుచేసిన
దుష్కర్మమును గర్ణు • తులువతనము
దుర్యోధనుని దైన • దుర్నయంబును జిత్త
మునఁ గిరిశల్యముల్ • పోలె నలఁప
దావాగ్ని తెఱఁగున • దరికొని క్రోధంబు
వనవాస మనియెడి • వాయుగతుల
నంత కంతకుఁ బేర్చి • యవయవంబుల నెల్ల
మండంగ నెప్పుడు • మధ్యముందు

ఆ. మొగము జేవుఱింప • ముడివడుబొమలతో
నవుడు గఱచుచును భ • యంకరముగ
నున్నరూపు వాయ • కుండు నామది వాఁడ
మిత్తి నాదుపుత్త్రి • మిత్త్రతతికి. 336

క. అంతకసుతుహృదయంబున
నంత గలుగనేర దలుక • యర్జునుమదిలో

నంత గలుగ దమ్మారుతి
యంతకనిభుఁ డధికరోషుఁ • డనవరతంబున్. 336

తే. అర్జునానిలప్రేరితం • బగుచుఁ బేర్చి
వాయుతనయదవాగ్ని దు • ర్వారభంగిఁ
గర్ణసౌబలసహితము • గా మదీయ
పుత్త్రశతకాననము వెసఁ • బొదువ కున్నె. 337

క. అగుఁ గాక కర్మఫలములు
దగఁ గుడువక పోవ వశమె • దైవకృతంబుల్
మగుడునె కౌరవ్యులకుం
దెగుకాలం బయ్యె వగపు • తెరు విం కేలా. 338

క. ఏను వల దన్న జూదము
మానదె సుతుదుర్ణయంబు • మగిడింపక దు
ర్మానమునఁ గులక్షయసం
ధానమునకుఁ దొడఁగితిని వి • ధాతృనిచెయిదిన్. 339

తే. రాత్రితెగుదల దిన మేల • రాక యుండు
దినము తెగుదల రాత్రి యే • తేర కున్నె
పరఁగ సుఖదుఃఖములు కాల • పర్యయమున
నెందు మనుజులఁ బొందక • యేల యుడుగు. 340

ఉ. మేలున సంతసిల్లునెడ • మేకొని యాపద లొందు నాపదల్
దూలఁగఁ బూని సౌఖ్యములు • దోఁచుఁ గృతంబులు దప్పవెమ్మెయిం
బోలఁగ నింతయుం గని ప్ర • బుద్ధమనస్కులు ఖేదమోదని
ర్గళితధైర్యసాగరులు గాక సుఖింతురు సర్వకాలమున్. 341

చ. సిరికిఁ దొలంగి కానల వ • సించి కృశించిన పార్థుఁ డద్దెని
ర్జరులవరంబునం బరమ • సమ్మదలీల మహాస్త్రలాభవి
స్ఫురణముఁ బొంది యద్దివికిఁ • బోయి శరీరముతోన క్రమ్మఱన్
ధరణికి వచ్చె నిట్టివి గ • దా వివిధాద్భుతకర్మపాకముల్. 342

క. గాండీవము విల్లఁటె యా
ఖండలనందనుఁడు విల్లు • గలవాఁ డఁటె త
త్కాండంబులు దివ్యములఁటె
యొం డేటికి నతనిధనమ • యుర్వియు సిరియున్. 343

వ. అని ధృతరాష్ట్రుండు బహువిధంబులగు పలుకులు పలుక విని దుర్యో
ధనుండు శకునిం జూచి యీ రాజేల యింత భీతుండయ్యె ననుచు
నతండునుం దానును గర్ణసహితుండై యొక్కవివిక్తప్రదేశంబునకుం
జని కార్యాలోచనంబున నున్నయెడం గర్ణుం డిట్లనియె. 344

సీ. పాలితశౌర్యులు • పాండవేయులు దుఃఖ
శీలు రై యడవుల • పాలు వడిరి
ధరణీశ తొల్లి యిం • ద్రప్రస్థపురమున
ధర్మనందనుపాలఁ • బేర్మితోడ
శోభిల్లుచున్నవి • శ్రితలక్ష్మి నీబుద్ధి
బలమున నిమ్మఁ బెం • పొలయఁ బొందెఁ
బరువడి దక్షిణ • పశ్చిమోత్తరపూర్వ
దేశస్థు లయినమ • హీశు లెల్ల

తే. నీక యరిగాఁపు లై రిప్డు • నిఖిలజలధి
శైలకాననద్వీపవి • శాల మయిన
మహి సమస్తంబు నేలుము • మహిమ యెసఁగ
లీల నింద్రుండు సురలోక • మేలునట్లు. 345

— ♦ కర్ణశకునిదుర్యోధనులు మంతనంబు సేయుట. ♦ —

ఉ. జానపదుల్ పురీజనులు • సంతతముం బ్రమదం బెలర్ప నీ
దైనశుభోదయంబ హృద • యంబులఁ గోరుచు నున్నవారు స
మ్మానము నొంది కౌరవస • మాజము నిన్ను భజించె భూరితే
జోనిధివై వెలింగెదవు • సూర్యుని చాడ్పున నీవ యిమ్మహిన్. 346

వ. పాండవు లిప్పుడు పరమదుఃఖార్తు లగుచు ద్వైతవనసరోవర సమీపంబున నున్నవా రని వింటిమి నీవు సకల సామ్రాజ్యవిభవంబు మెఱసిచని యందు నీ తేజంబు ఘర్మ సమయంబునాఁటితపను తేజంబై పగతురకన్నులు గమర నతిదుస్సహం బగునట్లుగాఁ జేయుము తొల్లి నహుషపుత్త్రుం డయిన యయాతియుంబోలె నుజ్జ్వలుండవై యున్న నిన్నుం జూచి పాండవులు హృదయభేదంబుగా వగచెదరు మిత్త్రజనమోదంబును శత్త్రుజనభేదంబునుంగదా సంపదలకుం దగియెడు ఫలంబు. 347

క. ధనధాన్యపుత్త్రబాంధవ
జనలాభంబులును దలఁప • సరిగావు సుఖం
బునఁ దాను దనరి శత్త్రులు
ఘనతరదుఃఖముల నుండఁ • గని యలరుటకున్. 348

ఉ. దారలు గట్టి కూర లశ • నంబుగ నుగ్రవనంబులో విప
ద్భారము నొంది వందురిన • ఫల్గును నుజ్జ్వలరాజ్యవైభవో
దారుల మై కనుంగొనుము • దంబునఁ బొందఁగఁ గాంచు కంటె విం
పారఁగ నొండు గల్గునె కృ • తార్థత యెందును గౌరవేశ్వరా. 349

తే. అతులసౌభాగ్యభోగస • మగ్రమహిమ
నొప్పుచున్న నీదేవుల • యొప్పు నూచి

ధృతి దఱిఁగి తన్నుఁ దాన నిం • దించుకొనుచు
హృదయమునఁ బాండవాంగన • యెఱియ వలదె. 350

వ. అనిన నిది వోలు నని నాగకేతనుండు సంప్రీతుం డై కొండొక విచా
రించి రాధేయుం జూచి యిట్లనియె. 351

క. నాతలఁపును నిట్టిద నీ
పీతెఱఁ గెఱిఁగించి తిది య • భీష్టము మన మా
ద్వైతవనంబున కరుగుట
భూతలపతి యనుమతింపఁ బోలఁడు మదిలోన్. 352

తే. అందుఁ బాండవు లుండుట • యాంబికేయుఁ
డెఱుఁగు మన మవ్వనంబున • కేగుటయును
గడఁగి పాడులతోడివి • గ్రహముకొఱక
యని యవశ్యంబు వారించు • నతఁడు మనల. 353

వ. అదియునుం గాక. 354

చ. ఉరుత విక్రమాఢ్యు లని • యున్ మహనీయతా విశేష సు
స్థిరు లనియుం బృథాసుతుల • దిక్కులఁ దద్దయుభీతుఁడై నిరం
తరమును మానవేంద్రుఁ డెదఁ • దాపము నొందుచు వింటె యి
క్కురు పతిఁ దింత సేపు గడుఁ • గూర్చి విలాపము సేసె వారికిన్.

వ. అతనియొద్ద నుండి విదురుండును వారిని పెట్టుచోటు గానక పొగడు
చుండు జూదంబునాఁటనుండియు విదురుండు పాండవపక్షపాతి
యగుట దెల్లం బయ్యె మనవిచారించిన యిక్కార్యంబు చిన్నసన్న
యెఱింగెనేనియు నాతం డెల్ల భంగుల విఘ్నంబు సేయుం గావున
నిది యంతయు రహస్యంబుగా నొనరించుకొని ధృతరాష్ట్రుండు దీని

కనుమతించు తెఱం గెయ్యది యట్టియుపాయంబు నీవును శకునియు నూహించునది మనము రేపకడ వచ్చి కురుపితామహుం డైన భీష్మునిఁ గురువంశోత్తముం డైన ధృతరాష్ట్రుని నొడంబఱిచి వెడలుద మని వారి వీడ్కొలిపి దుర్యోధనుం డభ్యంతర గృహంబున కరిగి యారాత్రి సముచితప్రకారంబునఁ గడపెఁ బ్రభాతం బగుటయుఁ గర్ణుండు దుర్యోధనుకడకుం జని యి ట్లనియె. 356

ఉ. భూతలనాథ యే నొకటి • పోల నుపాయము గంటి నిప్పు డా
ద్వైతవనంబునందు విది • తంబుగ నున్నవి గోకదంబుల్
ప్రీతిగఁ దద్విలోకనము • పేరఁ జనం దగు ధారుణీశ్వరుం
డీ తెఱఁ గైనఁ బొమ్మను న • భీష్టముఁ జేకుఱు నెల్లభంగులన్. 357

క. నా విని సుబలతనూజుఁడు
దేవా నీయాన యేను • దెల్లంబుగ రే
యీ వెరవె నెమ్మనమ్మున
భావించితి ననియె నంతఁ • బ్రహసితముఖులై. 358

వ. ఒండొరుల చెయి సఱచి నవ్వుచు నమ్మువ్వురుం దత్క్షణంబ సమంగ నామధేయుం డయిన గోపాలకు నొక్కనిం గ్రప్పికొని ధృతరాష్ట్రు పాలికిం జని సముచితప్రసంగసేవావిశేషం బుల సమ్మహీవిభు సుముఖుం జేసి యనంతరంబ దేవా ద్వైతవనంబునందులకీలారంబున నుండి వీఁడె యొక్కగోపకుండు వచ్చె ననిన నతండును వాని కభిముఖుం డై పసులసేమ మేమి యని యడుగుటయు వాఁ డి ట్లనియె.

-◆ కర్ణసౌబలులు ధృతరాష్ట్రుచేత ఘోషయాత్ర కనుజ్ఞఁ గొనుట. -◆

ఉ. ద్వైతవనంబునట్టిసుఖ • వాసము గోవుల కెందు లేదు ధా
త్రీతలనాథ యిప్పుడు ప్ర • దీప్తములై సతతంబుఁ బేర్చి గో

వ్రాతభయంకరంబు లగు • వాలుమృగంబులు సంచరించుమీ
కాలెఱఁ గెల్లఁ జెప్పుటకు • నై యిట వచ్చితి నేను జెచ్చెరన్. 360

వ. అనిన యనంతరంబ కర్ణసౌబలులు ధృతరాష్ట్రుతోడ దేవా యట్లయినం దదయత దుష్టమృగనాశనంబును గోగణ సంరక్షణంబును జేయుటకు భవత్పూను దుర్యోధను నియోగింపు మనిన నతండు గొండొక విచారించి యిట్లనియె. 361

మ. తగు గోరక్ష యొనర్ప దుష్టమృగవి • ధ్వంసంబు నూహింప మే
లగు నైనన్ వినుఁ డవ్వనాంతరమునం • దాసక్తి మై నున్నవా
రు గరిష్ఠాత్ములు పాండురాజతనయుల్ • రూఢప్రతాపాధ్యు ల
ట్లగుటన్ మీగమనంబు నామదిఁ బ్రియం • బై తోఁప దెబ్బంగులన్.

చ. వనమున నోసి వందురిన • వారని వారల మీ రవశ్యముం
జెనకఁ దలంతు రప్పురుష • సింహులు భూరితపోనిధుల్ మనం
బునఁ గలుషించి రేనియుఁ ద • పోమహిమన్ మము నిర్దహింతు రొం
డె నతులితాస్త్రశక్తి నివ • డిం దునుమాడుదు రాజ నందనన్. 363

క. మున్నును మీచేతఁ గడున్
బన్నము వడి నొచ్చినారు • పార్థులు మిమ్ముం
గన్గొంత నలుగకుండునె
పన్నగరిపుసన్నిభుండు • పవనజుఁ డాత్మన్. 364

వ. అదియునుం గాక. 365

చ. ఒకరుఁడ ధాత్రి యంతయును • నోర్చెఁ గృతాస్త్రుఁడు గాక యుండియుం
బ్రకటితబాహువిక్రముఁడు • ఫల్గునుఁ డిప్డు మహేంద్రుపాలన

త్యకుటిలదివ్యబాణయుతుఁ • డై యెలిమిం జనుదెంచె నట్టివా
నికి నెదురంగ శక్యమగు • నే రణభూముల నింక నేరికిన్. 366

తే. చెనసి మీరు వారికిఁ గీడు • సేయుటయును
వారు మీ కెగ్గుసేఁతయు • వగవ మేలు
గాదు వలసిన ఘోషర • క్షణ మొనర్పఁ
దగినవారలఁ బుత్తము • దడయ కందు. 367

వ. అని యొడంబడకున్న నయ్యాంబికేయునకు శకుని యిట్లనియె. 368

ఉ. పాలితవిక్రమోన్నతులు • పాండుతనూజులు వారి కప్రియం
బేల యొనర్తు మే మధిప • యే మటు సేసితి మేనియుం బ్రతి
జ్ఞాలలితుండు ధర్మజుఁడు • సత్యము దప్పునె తమ్ము లేల త
చ్ఛీల మతిక్రమింతు రిది • సిద్ధము నమ్ముము నెమ్మనంబునన్.

క. మాకును జిత్తంబుల మృగ
యాకౌతుక మతిశయిల్లె • నది గోగణర
క్షాకరణము కార్యం బెటు
యేకీడును నేల వొందు • నిందు మహీశా. 370

క. అనిన నతండును గొండొక
మనమునఁ జింతించి బుద్ధి • మంతులరై గో
ధనము నరసి తడయక రం
డని వారికి నెట్టకేల • కనుమతి యిచ్చెన్. 371

ఆ. అక్షణంబ కౌతు • కాతిశయవ్యగ్ర
హృదయుఁ డైన ఫణధ • రేంద్రకేతు
నాజ్ఞఁ గరిపురంబు • నం దెల్ల ఘోషింపఁ
బడియె ఘోషయాత్ర • పటికటలీల. 372

—◆ దుర్యోధనుఁడు ఘోషయాత్ర వోవుట ◆—

సీ. అంతఁ బరిహృష్టాత్ముఁ • డై లలితాంబరా
  భరణాంగరాగవి • స్ఫురితమూర్తి
నొప్పారి విభుఁడు స • హోదరులును గర్ణ
  గాంధారులును బ్రియ • బాంధవులును
సముచితవాహన • సైన్యసమేతులై
  కొలువంగ వెడలె సు • జ్వలవిభూతి
నాందోళికాదివా • హనములఁ దత్ప్రియ
  ప్రమదలు బహుసహ • స్రములు సనిరి

ఆ. కడఁగి పౌరు లెల్లఁ • గై సేసి పడఁతులఁ
దారు నడచి రతిము • దంబుతోడఁ
బ్రకటశకటవైశ్య • పణ్యాంగనావిసం
కులము నల్లసిల్లె • ఘోషయాత్ర. 373

వ. మఱియు నమ్మహీపతి పయనంబున కనురూపంబుగా నెనిమిదివేలు రథంబులు ముప్పదివే లేనుంగులుఁ దొంబదివేలు గుఱ్ఱంబులు శత సహస్ర సంఖ్య కాల్వురుం గల మహాసైన్యంబుతోడ నడచె మృగయాకుశలు లైన మృగయులు విట విదూషక వందివైతాళికాది జను లనేకు లనుగమించి రిట్లు గవ్యూతిమాత్రం బగునేల యరిగి యచ్చట విడిసి యద్దిన శేషంబును రాత్రియుం గడపి మఱునాఁడు వివిధ గిరి గహనంబు లతిక్రమించి ఘోషంబు లున్న వనంబు సొచ్చి యం దొక్కరమణీయ ప్రదేశంబున శిబిరంబు గావించి యమ్మనుజేంద్రుండు. 374

సీ. నానాసహస్ర సం • ఖ్యానంబు లై సంత
  తానందవిగతభ • యత్వలీల

నక్కాననమున నే • దిక్కు సూచిన నతి
సంకులంబుగఁ గుంద • శంఖచంద్ర
హారనీహారడిం • డీరపటీర ము
క్తాహారహీరసం • కాశములును
గాదంబకాలేయ • కాదంబినీనీల
జాలతమాలికా • సన్నిభములు

తే. ప్రౌఢబంధూకపల్లవ • భాసితములు
వికచకాంచన చంపక • విస్ఫుటములు
నైనవర్ణంబు లొప్ప నే • త్రాభిరామ
భంగి నలరారుగోకదం • బములఁ గనియె. 376

వ. కని తదీయసమృద్ధికి సంతసిల్లుచు గోపాలజనంబులు సవినయంబుగాఁ దన్నుం గాంచిన నాదరించి వారు దనకు నగ్గోవుల పేళ్ళును లక్షణంబులు నేర్పడ నెఱింగించుచుండఁ బేరువేర వత్సంబులు వత్సతరంబులు మహోక్షంబులు ధేనువులు దర్ణకంబులు మొదలైన గోవిశేషంబుల నాలోకించుచు నయ్యైవిధంబులఁ బసికిం దగిన రక్షణంబు గావింప నర్హజనంబుల సవిశేషంబుగా నియోగించి మఱియును,

క. గోపాలసమన్వితుఁడై
యాపొలమునఁ దిరిగి గోరసాస్వాదనలీ
లాపరితృప్తి నెలర్చె మ
హీపాలుఁడు నెమ్మితోడ • నిష్టులఁ దానున్. 377

వ. తదనంతరంబ గాయకనర్తకాదులు వందిమాగధజనంబులుం గనిన నాదరించి వారికి నభిమతధనంబు లొసంగి మృగయావినోదంబునకుం దొడంగి. 378

మ. హరిణవ్రాతములం గలంచుచు మద • గ్రావేకపశ్రేణిఁ జె
చ్చెర బంధించుచు నుగ్రసింహనివహ • చ్ఛేదైకసంక్రీడ బం
ధురతం బేర్చుచుఁ బ్రస్ఫురన్మహిషశా ర్దూలోద్ధత క్రోడని
ర్భరపాతంబు లొనర్చుచుం దిరిగె భూ • పశ్రేష్ఠుఁ డక్కాననన్.

వ. మఱియు ననవరతసురభిసరసీరుహప్రకరపరికీర్ణంబు లగుజలాశ యంబు లాలోకించుచు నతిమనోహరప్రసూనఫలభరిత పాదపవనాభ్యంతరంబుల విహరించుచు మన్మథమయూర మధుకరకీరకోకిలాలాప కోలాహలంబు లాకర్ణించుచుఁ గ్రమంబునం బరిజనసమన్వితుం డై ధార్తరాష్ట్రుండు ద్వైతవన తరోవరంబు సేరం జనియె నంత నట ధర్మనందనుండు తత్సమీపంబున మునిజనసహాయుం డై వన్యంబు లగు ఫలమూల విశేషంబులు సాధనంబులుగా సద్యస్కాందంబను యజ్ఞంబు సేయుచుండె నప్పుడు దుర్యోధనుండు నిజభృత్యజనుల నక్కొలనిదరిం గ్రీడాగృహంబులు నిర్మింప నియోగించిన

క. వారును వంబ్రమమున న
వ్వారిరుహాకరముపొంత • వదలక క్రీడా
గారములు గట్టఁ దొడఁగుడు
వారించుచుఁ బాఱుతెంచి • వడి గంధర్వుల్. 381

వ. ఇది చిత్రసేనుం డనుగంధర్వపతికిం గ్రీడార్థంబుకల్పితంబై నది గావున మీ రిక్కొలను సేరక తొలంగి పోవునది యనిన వారు మగుడం జని దుర్యోధనునకుఁ జెప్పుటయు నతండు రణదుర్మదులైన సైనికులం గొందఱం బంచిన నరిగి వారలు గంధర్వుల కిట్లనిరి. 382

మ. అరియుం దాధృతరాష్ట్రసూనుఁడు మహా • బాహుండు దుర్యోధనుం
డలఘుం డీక్షితులాదిరంభునకుఁ గ్రీ • డార్థంబు గౌతుహల

బెలయంగఁ బ్రియకామినీసహితుఁడై • యేతెంచు చున్నాఁడు మీ
ర్వాల దిం దుండఁ దొలంగి పోం డనవుడున్ • వా రుద్ధతక్రోధులై.

వ. ఒండొరులమొగంబులు సూచి పెలుచ నవ్వి వారల కిట్లనిరి.

క. ఎదిరిం దన్నె ఱుంగఁడు
మదమునఁ బ్రాణంబుఁ దనదు • మానముఁ గోల్పో
మదిఁ దలఁచినాఁడు మీ నృపుఁ
డిది యేటికిఁ జెనఁటిచెయ్వు • లిన్నియు నిచటన్. 385

వ. బుద్ధిమంతుఁడై యూరక చనుట లెస్స యనుం డనినం గ్రమ్మఱి
చని వారు కురుపతికిం దద్వచనంబులతెఱం గంతయుం జెప్పుటయు
నతండు రోషావేశవివశుండై తమ్ములం దొరలం జూచి మీ రిందఱు
మీమీ సైన్యంబులతోడఁ గూడి కడంగి దుర్వినీతులైన గంధర్వుల
గర్వంబు మాన్చి సరోవరం బాక్రమించునది వారికి సహాయం బయి
సురగణసమేతంబుగ నింద్రుం డిందు సనుదెంచె నేనియు నవలీల జయిం
చునది యని నియోగించిన. 386

క. అతులచతురంగసేనా
నిత్యు లయి ధృతరాష్ట్రసుతులు • నిరతిశయరయో
ద్ధతసింహనాదబధిరీ
కృతదిఙ్ముఖు లగుచుఁ జనిరి • గినుక యెలర్పన్. 387

వ. ఇట్లు సనుదెంచు కురువీరుల కడ్డంబు వచ్చి కొందఱు గంధర్వులు
ప్రియపూర్వకంబుగా నిట యేల వచ్చెదరు మీకు మాతోడి విద్వేషం
బేటికి నిలువుం డనినం బెలుచ నార్చి సేనాగ్రచరులు వారలమీఁదం
బ్రచురశస్త్రాస్త్రపాతంబు సేయం దొడంగినం దొలంగి చని యాగ్గం

ధర్వులా క్షణంబ చిత్రసేనునకు నంతయుఁ జెప్పిపుచ్చినం బ్రబల
రోషరంజితాననుండై యతండు. 388

క. చనుఁడు రయంబున నాదు
ర్జనులం గౌరవులఁ బొదివి, సమయింపుఁడు మీ
రని బహుసహస్ర సంఖ్యులఁ
బనిచెను గంధర్వవరులఁ బ్రకటితబలులన్. 389

వ. ఇట్లు పనిచిన. 390

ఉ. ఆయతకుంతకార్ముకగ దాసిపరశ్వధశూలపట్టిసా
ద్యాయుధ ఘోరహస్తులు కు లాచల తుంగతనుల్ ప్రచండ తే
జోయుతు లావియచ్చరులు శూరత మై నడతెంచి బల్విడిం
గో యని తాఁకి రుగ్రరణ కోవిదులై కురురాజసైన్యమున్. 391

వ. ఇవ్విధంబున గంధర్వులు బెట్టిదంబుగాఁ గిట్టి నొప్పింపం దొడంగినం
గలంగి దుశ్శాసనాది కౌరవులు ససైన్యంబుగాఁ దెరలి దుర్యోధను
చేరువకుం బఱచినఁ గర్ణుం డొక్కరుండ సుస్థిరుం డయి నిలిచి గం
ధర్వుల నిలువరించి భల్లార్ధచంద్ర ప్రముఖ బహుల బాణపాతంబులం
దదీయదేహంబులు ఖండించుచు నిమిషమాత్రంబునఁ జిత్రసేను
సైనిక శతంబుల రూపుమాపుటయు మఱియుం బై పై గంధర్వులు
శత సహస్ర సంఖ్యులు తోఁతెంచినం బృథివియెల్లను గంధర్వమయం
బై నట్లుండె నప్పుడు. 392

చ. శకునియుఁ దమ్ములుం బ్రబల సైన్యముతో నడతేర నాహవో
త్సుకమతి యై సుయోధనుఁడు సూత తనూజుని యున్న చోటికిం
బ్రకటభుజోగ్రతం గడఁగి బల్విడిఁ దద్రిపుకోటిఁ దాఁకినన్
సకలజగద్భయంకరల సత్పమరోత్సవ మయ్యె నయ్యెడన్. 393

క. కొండొక సేపునకు మహో
ద్దండ నృపానేక ఘోర • తరవిశిఖ వ్యా
ఖండితశరీరు లై ధృతి
ఖండితముగఁ బల్లటిలిరి • గంధర్వు లనిన్. 394

-చిత్రసేనుఁడను గంధర్వరాజు దుర్యోధనునితో యుద్ధము చేయుట-

క. గంధర్వులు దెరలుట విని
గంధర్వవిభుండు క్రోధ • కలుషితమతియై
గంధగజముచందమున మ
దాంధగతిం గవిసెఁ గౌర • వానీకముపై. 395

వ. ఇట్లు గవిసి చిత్రసేనుండు. 396

శా. మాయా సంగరకోవిదుండు వికస • న్మాయాస్త్రజాలంబులన్
వాయువ్యాపి యడంగ నర్కకిరణ • వ్రాతంబు రుద్ధంబుగాఁ
జేయం జొచ్చినఁ ద్రెళ్ళెఁ దేరులు కరుల్ • శీర్ణంబు లయ్యెం దళ
చ్ఛాయం బయ్యె హయాలి గూలిరి నరుల్ • కౌరవ్యసైన్యంబునన్.

క. పొదలి యొకని కొక్కనికిని
బదుగురు పదుగురుగఁ గవిసి • పౌరవసేనం
బొదివి సమయింపఁ దొడఁగిరి
వదలక గంధర్వు లని న • వార్యోద్ధతు లై. 398

వ. అవ్వియచ్చరుల విక్రమంబునకు నోర్వక బెదరి చెదరి కురురాజసైన్యంబు ధర్మనందనుం డున్నయెడకుం బాఱం దొడంగె నప్పుడు రాధేయుం డజేయుండై కులశైలంబునుం బోలెఁ దరలక నిలిచి గంధర్వులు గురియు శరవర్షంబున ముసుఁగుపడఁ దనయోపినంత పెనంగు

చుండె సోదరసౌబల సహాయుండై దుర్యోధనుండు కర్ణసాహాయ్యంబు
వదలక నిలిచె నంత ననంతసత్త్వు లైన గంధర్వు లనేకులు సుట్టు 399
ముట్టి.

ఉ. కొందఱు సూతు నశ్వములఁ • గొందఱు గొందఱు చాపదండముం
గొందఱు చక్రయుగ్మకముఁ • గొందఱు విస్ఫురితాతపత్రముం
గొందఱు కూబరంబు మఱి • కొందఱు కేతువుఁ గొంద ఱక్షమున్
దందడిఁ దున్మివైచి విర • థత్వ మొనర్చిరి సూతసూతకిన్. 400

వ. ఇట్లు విరథుండయి కర్ణుండు వికర్ణురథం బెక్కి రణభూమికిం దొలంగి చనియె దుర్యోధనుండు విముఖుండు గాక పరబలంబు మార్కొని పెనంగం దొడంగినం గినిసి చిత్రసేనుండు వానిం దలపడి తదీయ స్యందనంబు రాధేయు రథంబునట్లు భగ్నంబుగాఁ జేయించి విరథుం డగు నమ్మహీవిభుం గేశాకర్షణంబున నేలం బడవైచి పెడ కేలు గట్టి సింహనాదంబు సేసినం దక్కిన గంధర్వులుం గనుకనిం బఱచి యతని వనితాజనంబులను దత్సోదరు లగు దుశ్శాసన దుర్విషహ దుర్ముఖవివింశతి చిత్రసేన విందానువిందులను దత్తనూభవులను దదీయ మంత్రులను బట్టి బంధించి చిత్రసేనున కొప్పించి రంతఁ బెఱకౌరవులును బౌరులు నమాత్యులుం జెదరి యాక్రోశించుచుం బఱచి ధర్మపుత్త్రుని శరణు సొచ్చి యి ట్లనిరి. 401

మ. ఘనబాహాబలదుర్నివార మహిమన్ • గంధర్వ వీరుల్ సుయో
ధనుఁ దత్కాంతలఁ దత్సహోదరుల బం • ధప్రాప్తులం జేసి కై
కొని వే పోవుచు నున్నవా రదె రిపు • క్షోభంబు గావించి నీ
యనుజవ్రాతముఁ గావవే కరుణ నిం • డారంగ రాజోత్తమా. 402

వ. అని కృతాంజలు లై పలుకుచున్న వారిం జూచి భీమసేనుండు ప్రహసితాననుం డగుచు ధర్మపుత్త్రున కి ట్లనియె. 403

ఆ. మనకుఁ జాలుక నయ్యె • మనచేయుపనియ గం
ధర్వవరులు గూడి • తగ నొనర్చి
రింత లెస్స యగునె • యేభారమును లేక
యూరకుండ మనల • నొందె జయము. 404

తే. పుట్టుఁగల్లరి యై పాప • ములకు నెల్ల
దిట్ట యై లోకములచేతఁ • దిట్టువడిన
కట్టిడికి నిట్టికష్టంబు • గా నొనర్చి
తగ విధాతృఁడు చతురుఁ డై • నెగడె నేఁడు. 405

మ. విపరీతస్థితి నొంది ఘోరవిపినో • ర్వీవాసులై నిత్యదుః
ఖపరాధీనతఁ దూలి రంచు మనలన్ • గర్వాంధితస్వాంతుఁడై
యపలాపింపఁగ వచ్చి దుర్నయపరుం • డా ధార్తరాష్ట్రుండు దో
షపరీతాత్ముఁడు దత్ఫలంబు గుడిచెన్ • సత్యంబు సామాత్యుఁ డై.

వ. వానిదెసం గృప సేయ వలదనిన ననుజునకు నగ్రజుం డిట్లనియె.

క. అకట యిది పరుషవాక్యము
లకు సమయమె శరణు సొచ్చి • లఘుభావముతో
వికలగతి నున్న కౌరవ
నికరమునకుఁ గరుణ సేయ • నీకు దగదే. 408

వ. ఏకాన్వయజాతు లైనవారికి నర్థనిమిత్తంబయిన భేదం బొక్కొక్క
మాటు వర్తిల్లునంతనంచేసి సహజస్నేహంబు దప్ప నేరదు జ్ఞాతిజనం
బులు దమలో నెట్టివారైన నొప్పం గాని యన్యులవలనం బరిభవంబు
దొడరినప్పుడు దా రొండొరులఁ జేకొన కునికి లోకనింద్యంబు దుర్యో
ధనుండు దుర్వినీతుం డైనను సభార్యుండయి పరులచేతం బట్టువడియె
దీని నుపేక్షించిన మనకుం గులహాని యగు నిదియునుం గాక శరణా

గతరక్షణంబు రాజమాత్రంబునకు నెల్ల ధర్మంబు నీయట్టి బాహుబల సంపన్నునకు నిట్టిసుకర్మంబు కర్తవ్యంబని వేఱ చెప్ప నేల లెమ్ము నీవును నీతమ్ములు నిమ్ముల రథంబు లెక్కి సర్వాయుధసన్నద్ధులై చని సుయోధను చెఱ దలఁగుం డనినఁ బవననందనుండు ధర్మనందనున కిట్లనియె. 409

సీ. అనుమాన మొక్కింత • యును లేక యలిగి జ
లంబులఁ ద్రోచె వి • షంబు వెట్టె
గృహదాహ మొనరించె • విహితదురోదర
కపటుఁడై రాజ్యంబు • నపహరించె
జనులెల్లఁ జూడంగ • వనజాక్షిఁ బాంచాలిఁ
దల వట్టి యీడ్పించె • వలువ లొలుపఁ
బనిచెఁ బుట్టినకోలె • మనకు నక్కట సుయో
ధనుఁ డెగ్గు సేయని • దినముఁ గలదె

ఆ. వానిచేఁత లొకటి • యేనియుఁ దలఁపవు
నీవు మనుజనాథ • కేవలంపుఁ
గరుణ పూని యుండు • దరయ నెప్పుడు నిట్టు
లైన మనకుఁ గార్య • హాని గాదె. 410

వ. అని పూర్వవైరస్మరణకలుషితుండై పలికిన నతనికి నజాతశత్రుం డు సాంత్వనపూర్వకంబుగా నిట్లనియె. 411

ఆ. కావరయ్య యనినఁ గరము దుర్బలుఁ డైనఁ
జెనసి యోపినంత సేయ ననిన
నూర కుండు నయ్య • యుత్తమశూరుండు
దీనజనులయున్న • తెఱఁగు సూచి. 412

క. శరణం బని వచ్చిన భీ
కరశత్రుని నయినఁ బ్రీతిఁ గావంగ వలయుం
గరుణాపరుల తెఱం గిది
యిరవుగ నరి గావు దీని • కేధర్మంబుల్. 413

వ. ధృతరాష్ట్రసూనుండు భవదీయబలశౌర్యంబుల పేర్మియెఱుంగుం గావు
నఁ దన్ను నవశ్యంబును విడిపింతు రని మనదెస బద్ధాశుండై యుండు
నిది మనకుఁ బుణ్యంబును గీర్తియుం జేకూరుసమయంబు నిన్నింత
నిర్బంధింప వలవ దేన యడుగుదు నిప్పుడు యజ్ఞదీక్షితుండ నై
యున్నవాఁడఁ గావున నాకుం జనరాదు మీరు వేగఁ జని గంధర్వులం
బ్రియపూర్వకంబుగా ననునయించి సుయోధను విడిపించునది సామవ
చనంబులం దీరకున్నఁ బరాక్రమంబునన్నైనం బ్రతివీరుల నోర్చి
కార్యంబు దీర్చునది నాచేయుజన్నంబు సఫలంబు సేయుండనిన భీముం
డెట్టకేనియు నియ్యకొనియె నర్జునుండును ధర్మరాజుపనుపు గైకొని
కురురాజుచెఱ దలఁగఁ బ్రతిజ్ఞసేసె నకులసహదేవులు నుత్సాహ
సమేతు లయి రన్నలుపురు నాముక్తకవచులు నాబద్ధతూణీరులు నాకలిత
కార్ముకులు నారూఢరథులు నయి యగ్రజు వీడ్కొనియతి త్వరితగతి
నడచినం గౌరవసైన్యం బంతయు వారింగూడుకొని సింహనాదంబులు
సెలంగం జనియె ని ట్లరిగి వారలు గంధమాదనంబునకయి చనుచున్న
యవ్వియచ్చరానీకంబుం గూడ ముట్టిన. 414

—♦ భీమార్జుననకులసహదేవులు గంధర్వులతో యుద్ధంబు సేయుట ♦—

క. కని గంధర్వులు గ్రమ్మఱి
ఘనులం బాండవుల నగ్ని • కల్పులఁ దేజో
ధనుల నమరేంద్రసదృశుల
ననఘుల మార్కొనిరి ప్రకటి • తాటోపమునన్. 415

ఉ. అగ్రజువాక్యముల్ దలఁచి • యర్జునుఁడప్పుడు వారితోడ స
త్యగ్రత దక్కయెంతయుఁ బ్రి • యోక్తుల నిట్లను మీకు మాయెడన్
విగ్రహమేల నెయ్యమున • విడ్వుఁడు కౌరవరాజుఁ బార్థివ
ప్రాగ్రసరుండు ధర్మసుతు • పన్పిది మీకు నలంఘ్యమిత్తఱిన్. 416

వ. అనిన నతనికి గంధర్వు లిట్లనిరి. 417

తే. ధర్మజుఁడు మాకుఁ బ్రభుఁడె యా • ధర్మతనయు
నాజ్ఞ నేమేల యొనరింతు • మనిమిషేంద్రుఁ
డొక్కరుఁడ మమ్ము శాసింప • నోడయుఁ డన్యు
లెందు నెవ్వారైనను భయ • మేమి మాకు. 418

వ. అనిన విభ్వచ్ఛుం డవ్వియచ్చరుల నుపలక్షించి మునుమున్న తెగువకుం
జొరనేల యని ప్రియంబును ధర్మంబునుంగాఁ బలికితి నెట్లును మీరు
సామసాధ్యులరు గాకునికిఁ దోఁచుచున్నయది గావున నుగ్రంబయిన
విగ్రహంబున దుర్యోధను విడిపింతు నని వారలమీఁద నిశితవిశిఖప్రక
రంబులు ప్రయోగించె నాగంధర్వులు నతనిపైఁ బటుబాణవర్షంబులు
గురిసి రిట్లాసలువురకు ననేకగంధర్వశతసహస్రంబులతో నతి
ఘోరసమరం బయ్యె నందు 419

తరలము. కదిసి యర్జునుతేరు భగ్నము • గా నొనర్పఁదలంచి పె
ల్లొదవి ఖేచరకోటి గ్రమ్మట • యుం బురందరనందనుం
డదయుఁడై పదిలక్షలం బ్రళ • యాగ్నికల్పుల దివ్యులం
గదనశూరుల నిగ్రహించెఁ బ్ర • కాండదివ్యశరార్చులన్. 420

మహాస్రగ్ధర.
ఘనకోదండోగ్రమౌర్వీ • క్వణ మఖిలనభో • గహ్వరాభోగభాగం
బున నాపూర్ణంబుగా ను • బ్బనఁ గవలు సుమ • త్పుత్రుఁడు దీవ్రనారా

తే. శకుని పాలికి నిదె కొని • చనుచు నున్న
వాఁడ నీ వింక నొం దన • వలదు నిలుము
మత్సఖుండవు గావున • మత్సరంబు
నలుకయును లేదు నీదెస • ననఘ నాకు. 430

తే. అనిన నర్జునుఁ డతని కి • ట్లనియె నీసు
యోధనుఁడు మాకు వినుము స • హోదరుండు
గాన నీతని విడుచుట • కర్జ మిదియ
ధర్మజున కెంతయును బ్రమో • దంబు సేఁత. 431

చ. అమరవరేణ్యప న్పయిన నావల నెయ్యది యైన నిప్డు ధ
ర్మమహితుఁడైన ధర్మజు స • మక్షమున న్దెలిగించి యాతఁ డే
క్రమమున నెద్ది సెప్పె నది • గైకొని చేయుము నీవు మత్ప్రియా
ర్థము చనుదెమ్ము నావుడును • దాని కొడంబడి చిత్రసేనుఁడున్. 432

— ◆ చిత్రసేనుండు ధర్మరాజునొద్దకు వచ్చి
దుర్యోధను విడిపించి పోవుట ◆ —

వ. వారలుం దానును ధర్మజుకడకుం జనిన నయ్యజాతశత్రుండు చిత్ర
సేను నతిప్రియంబునం బూజించి మహాత్మా యీసుయోధనుండు
సానుజామాత్యుం డయి మీచేత వధియింపం బడ కునికి మేలయ్యె
మీకారణంబున మా వంశంబునకు నొండొక్క హాని వొంద దయ్యె వీఁ
డెట్టియపరాధంబు సేసినను నది యంతయు సహించి మాకుం గా వీని
విడువ వలయు నని ప్రార్థించిన నతం డట్ల కాక యని దుర్యోధనాదుల
నందఱ విడిచి పాండుపుత్త్రుల నామంత్రణంబు సేసి దివంబున కరిగి
తత్ప్రకారంబు సకలంబును నింద్రునకు నివేదించిన నింద్రుండును

సమరనిహతు లయిన గంధర్వుల నమృతవృష్టింజేసి బ్రదికించె నిట
యుధిష్ఠిరుండును ధార్తరాష్ట్రుని బంధమోక్షణంబు గావించి వాని కి
ట్లనియె. 433

ఉ. ఎన్నఁడు నిట్టిసాహసము • లింక నొనర్పకు మయ్య దుర్జనుం
డన్నన సాహసక్రియల • యందుఁ గడంగి నశించుఁ గావునం
గ్రన్ననఁ దమ్ములన్ దొరలఁ • గైకొని యిమ్ములఁ బొమ్ము వీటికిన్
సన్నుత దీని కొందొక ని • షాదముఁ బొందకుమీ మనంబునన్. 434

వ. అని బుద్ధి సెప్పి వీడ్కొలిపిన నతండును దీనాననుం డగుచుం జనియె
ననుజసహితుం డయినధర్మతనయు ధార్మికతత్వంబు ధౌమ్యాదిభూసురు
లును దదాశ్రమవాసు లయిన మహామునులును బహువిధంబులఁ బ్ర
స్తుతించి రని వైశంపాయనవర్ణితంబయిన కథావిశేషంబు సవిస్తరం
బుగా. 436

క. రాజకులతిలక భువనవి
రాజితసితకీర్తి దివిజ • రాజవిభవ ని
ర్వ్యాజపరాక్రమ సకలధ
రాజనసంపూజ్య ధర్మ • రక్షణదక్షా. 436

స్రగ్విణి. సర్వలోకాశ్రయా • సౌమ్యభావోదయా
నిర్వికారాకృతీ • నిత్యసత్యోన్నతీ
గర్వితోద్యద్భుజా • కల్పకల్పోల్లస
త్పర్వసర్వంసహా • చక్ర చక్రాయుధా. 437

గద్యము. ఇది సకల సుకవిజనవినుత నన్నయభట్టప్రణీతం బయిన శ్రీ
మహాభారతంబునం దారణ్యపర్వంబునఁ బతివ్రతా చరిత్రంబును ధర్మ

వ్యాధుండు గౌశికునకుఁ బరమధర్మం బెఱింగించుటయు నగ్నివంశాను కీర్తనంబును గుమారోత్పత్తియు సత్యాద్రౌపదీసంవాదంబును బాండవులు ద్వైతవనంబునకుం జనుటయు ధృతరాష్ట్రి వాక్యంబులును దుర్యోధనాదుల దుర్మంత్రంబున ఘోషయాత్రయుఁ గౌరవ గంధర్వ యుద్ధంబును దుర్యోధనాదులు గంధర్వులచేతం బట్టువడుటయు నర్జునుండు వారల విడిపించుటయు నన్నది పంచమాశ్వాసము. 438

శ్రీ

హరిహరహిరణ్యగర్భేభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

ఆరణ్యపర్వము - షష్ఠాశ్వాసము

శ్రీలలితమూర్తి సుమహా
చ్ఛాళుక్యవరేణ్య పుణ్య • చారిత్ర విచి
త్రాలంకారోజ్జ్వలకవి
తాలాపకలాప సంత • తాస్మేరమతీ. 1

దుర్యోధనుని విషాదము

వ. అక్కథకుండు శౌనకాది మహామునులకుం జెప్పె న ట్లతి మానుషం బైన యర్జునుపరాభవంబును నత్యంతదైన్యాస్పదం బగు దుర్యోధను పరాభవంబును నాకర్ణించి విస్మయజుగుప్సాకలితమానసుం డగుచు జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 2

చ. అనిశముఁ బాండుపుత్త్రులకు • నప్రియకార్యము రోయునట్టి దు
ర్జనుఁడు సుయోధనుం డటుల • శత్రులచే నవమానితుండుఁ బే
ర్చినకృప నొప్పుచున్న కురు • సింహులచేత విమోక్షితుండు నై
మనమున లజ్జ లేక ముని • మండన యెమ్మెయి నేఁగె వీటికిన్. 3

మత్త. మేనఁ బ్రాణము దాల్చి భంగము • మ్రింగి యెప్పటిచాడ్పునై
మానవేంద్రుఁడ నేను దద్దయు • మాని నన్ తలఁ పొత్కలోఁ

బూనుటాతనికెట్లు గల్గెఁ • బోలు నారయ నద్భుతం
బై నతచ్చరితంబు సెప్పుమ • యంతయుం బరిపాటితోన్. 4

వ. అని యడిగిన నమ్మహాముని యిట్లను నట్లు కౌంతేయులచేత బంధమోక్షితుండై దుర్యోధనుండు లజ్జాకజ్జలితహృదయుం డగుచుఁ జెదరిన సేనలం గూడుకొని కొంత దవ్వరిగి యొక్కసమతలంబునం బటమందిరవిరచనంబు నిర్వర్తించి యభ్యంతరమందిరమ్మున నొక్కరుండును దల్పంబుపయిం బడి చింతాపరవశత్వంబు నొంది రాహుకబళన కలుషితుం డైన రోహిణీపతియునుం బోలె విషాదవివర్ణుండయి యున్నఁ గర్ణుండు వచ్చి సముచితంబుగాఁ గని యన్నరేంద్రున కిట్లనియె. 5

చ. మనుజవరేణ్య చూడ నతి • మానుష మెమ్మెయిఁ గయ్యమెందుఁ గ
ల్గినె పటువిక్రమాన్వితులఁ • గ్రోధనిబద్ధులఁ గామరూపులం
జెనయఁగ వచ్చునే ఖచర • సింహుల నేరికి నట్టివారి నే
పునఁ దునుమాడి గెల్చితి వి • భూతి యెలర్పఁగ నీవుఁ దమ్ములన్.

ఉ. అప్పుడు నీవు సూడఁగ న • నంతము లై ఖచరేంద్ర సైన్యముల్
గప్పె ననేకసాయకని • కాయములన్ వడి నన్ను నేనునుం
గుప్పనఁగూర లేసి రిపు • కోటి వధించితి నంతలోన న
న్నొప్పరికించె సైన్యతతి • యొక్కఁడ నై రణభూమి నొచ్చితిన్,

వ. ఆలోనన విరథుండ నై వికర్ణురథం బెక్కిన నది సమరప్రదేశంబునకుఁ దొలంగఁ బఱచె దేవా నీవు బలవిక్రమాతిశయంబులం బ్రతివీరుల నోర్చి యక్షతుండవై యుండుట గనుంగొని కృతార్థుండనైతి నిట్టి పరాక్రమంబు సేసినవారిజ్జగంబున నెవ్వారు గలరిది యత్యద్భుతం బనినం గౌరవేశ్వరుం డాత్మగతంబున నీతండు మత్ప్రాకారం

బెఱుంగక యిట్లు పలికెం గాకేమి యని లజ్జితుం డగుచు రాధేయున 8
కిట్లనియె.

సీ. అనఘ తమ్ములు నేను • నంబరచరకోటిఁ
దలపడి పోరంగ • బలయుగంబుఁ
జచ్చియు నొచ్చియుఁ • జలమునఁ బెనఁగె నా
సమయంబునందు వి • క్రమ మెలర్ప
గంధర్వపతితోడఁ • గలిగెఁ గయ్యము నాకు
నాతనిశరముల • చేత నాజి
నేను నొచ్చితి వేయు • నేల భార్యానుజ
సుతమిత్త్రజనసమ • న్వితము గాఁగ

తే. నన్నుఁ జెఱగొని గంధర్వ • నాయకుండు
నెగసె దివమున కప్పుడు • బెగడి చెదరి
పఱచి మనవార లెల్లను • బాండుసుతుల
శరణు సొచ్చిరి దైన్యసం • భరితు లగుచు. 9

ఉ. వారలయార్తిఁ జూచి జన • వంద్యుఁడు ధర్మసుతుండు దమ్ములన్
భూరిబలాఢ్యులం బరమ • పుణ్యుఁడు నన్ విడిపింపఁ బంచె న
వ్వీరులు నుక్కునం గవిసి • వీఁకను ఖేచరకోటిఁ దొల్త నిం
పారఁ బ్రియోక్తులం దెలచి • రంతటఁ దీరద కార్య మెమ్మెయిన్

ఆ. అంతఁ దెగువఁజేసి • యంతకాకారు లై
భీమపార్థయములు • భీమబలులు
ఖచరవరులమీఁదఁ • బ్రచురబాణౌఘముల్
గురిసి రాహవమునఁ • బరుషభంగి. 11

వ. తదీయబాణపాతంబుల నొచ్చి గంధర్వులు మమ్ముంగొనుచు గగనం

బునం బఱచిన నర్జునుండు వారికిం బోవ రాకుండ పతిబిబిడబాణ
జాలంబుల నంబరమార్గంబు నిరోధించినం జిత్రసేనుండు దనప్రియ
సఖుండైన శతమఖసుతుం జేరనరిగి కుశలం బడిగిన నరునుండునుం
బ్రీతుండై వాని ననునయించి యీ దుర్యోధనుండు మా కోదంబుట్టవు
గావున నితని విడువ వలయు ననిన నా గంధర్వనాయకుండు. 12

క. మనదుర్మంత్రిత మంతయు
ఘనుఁ డప్పార్థునకుఁ జెప్పి • ఘనభుజ యిది యిం
ద్రునిపను పగుట నవశ్యం
బును నీతని విడువ ననియె • భూరిబలుండున్. 13

క. కడు లజ్జయు దైన్యంబును
నడరి ముసుఁగువడఁగ నాకు • నాత్మగతమునం
బుడమివివరంబు లేదే
యడఁగెద నన్నట్టి దయ్యె • నప్పుడు కర్ణా. 14

వ అంతం గౌంతేయులు గంధర్వులం దోడ్కొని ధర్మరాజు పాలికిం
జని మనదుర్మంత్రంబు కతంబున బంధగోచరుండ నయిన నన్ను
నయ్యజాతశత్రుముందట నివేదించిన నతండు విడిచి పుత్తెంచె నిది
మదీయ వృత్తాంతంబు. 15

క. ఒవ్వనివారలయెదురన
యివ్విధమున భంగపడితి • నే నింక జనుల్
నవ్వఁగ నేటిబ్రదుకుగా
నివ్వసుమతి యేలువాఁడ • నెట్లు చరింతున్. 16

ఉ. అక్కట యమ్మహారణము • నందు వియచ్చరకోటితోడఁ బే
ర్చుక్కునఁ బోరి యేను మృతి • నొందఁగ నేరన యట్టులైన నీ

తక్కువపాటు లేక క్రమ • దంబున దేవపదంబు నొందుదున్
మిక్కిలియైన కీర్తియును • మేదినియందు వెలుంగు నిత్యమై. 17

—♦ దుర్యోధనుండు ప్రాయోపవేశంబు సేయఁ బూనుట ♦—

వ. కావున నిట్టిదురవస్థ పాలైతి నేను బ్రాయోపవేశంబునఁ బ్రాణపరిత్యాగంబుఁ జేసెద మీరిందఱు దుశ్శాసనుం బురస్కరించుకొని పురంబున కరుగునది మిత్త్రులకుఁ బ్రమోదంబును శత్త్రులకు నిర్వేదనంబునుం జేయుచు మనునట్టి యేను బోఁడిమి సెడి పగతురచేత శిరస్తాడనంబు సేయంబడి సిగ్గు వడక బంధుజనంబులలోని కేమని యరుగుదు నాంబికేయుం గని యే మని పలుకుదుఁ గురువృద్ధు లయిన భీష్మ బాహ్లికులయు నాచార్యు లయిన కృపద్రోణులయు సమ్ముఖంబున నెట్లు నిలుతుఁ బరిజనులుం బౌరులుం బురోహితులు నన్నుం గనిన నే మని సంభాషింతు రిది యాత్మదోషంబున నైన యపాయంబు నాకవశ్య భోక్తవ్యంబు. 18

క. విను దుర్వినయాత్మకుఁ డగు
జనుఁ డుజ్జ్వల మైనసిరియు • సద్విద్యయుఁ గ
లిగిన నందు మెలఁగ నేరక
చెనఁటి తెఱంగునకుఁ జొచ్చి • చెడిపోవుఁ దుదిన్. 19

క. అకటకట యిట్టికష్టము
నకు వచ్చితినయ్య యేను • నన్నచె వైరి
ప్రకరము లనిఁ బట్టినఁ గప్ప
నొకరుఁడు విడిపించె దైవ • మోపదె యెట్లున్. 20

క. మానము సెడియును నిమ్మై
మేనం బ్రాణంబు లెట్లు • మెకొని తాల్తుం

గాన నిది నిశ్చయముగాఁ
బూనితి నాతెగువ మాన్పఁ • బోల దొకనికిన్. 21

వ. అని పలికి సమీపగతుండైన దుశ్శాసను నాలోకించి యమ్మహీపాలుం
డి ట్లనియె. 22

సీ. అన్న దుశ్శాసన • నిన్ను రాజ్యమునకుఁ
బట్టంబు గట్టెదఁ • బలిమి గమ్ము
శకునికర్ణులు దీర్పఁ • బ్రకటవసుంధరా
వలయ మంతయు మహో • జ్జ్వలత నేలు
భ్రాతృవర్గమునకుఁ • బ్రీతి సేయుము బంధు
జనులఁ బోషింపుము • సద్ద్విజులకు
నుత్తమంబుగఁ దగు • వృత్తులు సెల్లింపు
గురుజనంబుల భక్తిఁ • గొలువు మెపుడు

తే. నింద్రుఁ డమరగణంబుల • నేలునట్లు
ధరణిపతుల నేలుము బాహు • దర్ప మొప్పఁ
బగఱ నుక్కడఁగింపుము • పరమమిత్రు
లైనశూరులఁ గొనియాడు • మర్థభంగి. 23

వ. అనిన నమ్మాట దనహృదయంబునకు నిశితశూలం బయిన నతండు
నిలువనోపక యగ్రజుపాదంబులపయిం బడి దేవా యిట్లానతీఁ దగదు
నాకుం బ్రసన్నుండ వగు మని నిజనేత్రజలంబులం దదీయచరణ
యుగళం బభిషేకించుచు నిట్లనియె. 24

చ. అవని విదీర్ణ మైనను హి • మాద్రి చలించుట గల్గినన్ మహా
ర్ణవ మది యింకినన్ దివస • నాథుఁడుఁ జంద్రుఁడుఁ దేజ మేదినం

గువలయనాథ నీకు నొక • కుత్సితభావముఁ గల్గ నేర్చునే
భవదుపయోగ్యమైన కృప • భావము నాకు వహింప శక్యమే. 25

క. హితులై నవారిఁ బ్రోచుచు
సతతంబును రిపుల నెల్లఁ • జమరుచు నిఖిల
క్షితితలము నీవ యేలుము
శతసంవత్సరము లధిక • జయశీలుఁడవై. 26

వ. అనుచు నయ్యువరాజు దుఃఖాతిభారవిహ్వలుండై యెలుంగెత్తి యే
డ్చిన నయ్యన్నయుం గన్నీ రొలుక నూరకుండె నప్పుడు కర్ణుండు
వారలం జూచి యిట్లేల బాలిశులుం బోలె నేడ్చెదరు ధైర్యంబులు ధరి
యించి శోకవ్యసనంబులు విడువుండు శోకశీలురం జూచి పగతురు
సంతసిల్లుదురు శోకశీలురకుఁ బైపై శోకంబులు వొందు నని దుర్యో
ధనుం బేర్కొని యిట్లనియె. 27

క. ఒకయల్పమనుజుక్రియ నో
మకులోత్తమ నీకు నిట్లు • మహనీయసుఖ
ప్రకృతి యగు నిజశరీరం
బకట విడువఁ దలఁప నగునె • యవిహితబుద్ధిన్. 28

తే. శోకమగ్నుండవగు నిన్నుఁ • జూచి యిప్పు
డధిప నీతమ్ములును నేను • నధికదుఃఖ
వహ్ని పాల్పడమయ్య మా • వలనఁ గరుణ
గలిగి తేర్పవె యిందఱఁ • గౌరవేంద్ర. 29

వ. పాండవులచేత విముక్తుండ నైతి నని వగచె దంతియకాని నీకుం
గార్యగతియందు వివేకంబు సాల దదియెట్లనిన నే రాజురాజ్యంబున
నిశ్చింతులయి జనులు దమతమజీవనంబుల వర్తింతు రారాజునకు నట్టి

జనులు బంట్లుగావునఁ దా రమ్మహీపతికిం దీఱమి గల్గినచోట్ల నెల్లనుం దమపౌరుషంబులు నెఱపవలయుఁ గౌంతేయులు నీదేశంబుననుండి నీ యాజ్ఞ వలనం గృతారంభులై యున్న వారగుటంజేసి వారు నీకింకరులు నీకు నైన యక్కఱ దీర్చుట వారి కర్తవ్యకృత్యంబు దీని కింత వగవ నేల యదియునుంగాక పాండవులు జూదంబునాఁడ నీకు దాసులైరి తదీయంబులైన మణికనకాదివస్తువులును భవదధీనంబులై యున్న యవి వారు నిన్నుం గొలిచియుండుట లే కుండెనేనియు నింతటికెల నంబు దీర్పనేనియు వలదే యిది యంతయు నూహించి వలవని వగలం బొగులక లెమ్ము పురంబునకు నడువుము నామాట వినక నిర్బంధపరుండవై తేనియునిన్నేమనవచ్చు నిందఱము నీపోయినగతిన పోవంగలవారము నీవు లోకంబుచేత నగుఁబాటును బొందెద వింతియ యని కర్ణుండు సెప్పిన విని దుర్యోధనుండు వెండియుం బ్రాయోప వేశంబునందు నిశ్చయంబు వదలకున్నం గనుంగొని శకుని యిట్ల నియె. 30

క. కర్ణుని యాడినమాటలు
నిర్ణయమున కింత యొప్పు • నే యిప్పలుకుల్
కర్ణంబులఁ జొనుపుము దుః
ఖార్ణవపారంబుఁ బొందు • మవనీనాథా 31

తరలము.

కడఁగి బుద్ధిబలంబునందయ • కంటకంబుగఁ జేసి యేఁ
బుడమిరాజ్యము సర్వముం దగఁ • బుచ్చి యిచ్చిన నిమ్ములం
గుడువ నేరక దీని విచ్చటఁ • గూలఁ దన్ని శరీరమున్
విడుతుఁ గా కని నిశ్చయించెదు • వెఱ్ఱివై తె నరేశ్వరా. 32

ఆ. నీకు వృద్ధసేవ • లేకున్కి యిప్పుడు
నాకుఁ దెల్ల మయ్యెఁ • బ్రాకటముగఁ
గోపమును మనోను • తాపంబుఁ బొందుచో
ధీరుఁ దపుడ యుడుఁప • నేర వలదె. 33

తే. పిఱికితనము నేమఱుటయు • నొఱపతనము
మెత్తఁబాటునఁ గార్యంబు • నత్తెఱంగు
నేరమియు విషయంబులఁ • గూరుటయును
గలుగుపతికి నుండదు సిరి • దొలఁగిపోవు. 34

వ. కావునఁ గార్యజ్ఞుండ వగుము కార్యజ్ఞానం బెట్టి దనిన. 35

ఉ. కౌరవనాథ నీకు నుప • కారము సేసిరి పాండవేయు ల
వ్వీరులయందు నెయ్యమును • వేడ్కయు నొప్పఁగ నీ వభీష్టస
త్కారము సేఁత యుక్తమగుఁ • గాక ప్రియుం పడ నర్హమైనచో
దారుణ శోకవహ్ని పరి • తాపముఁ బొందుట యిప్డు ధర్మమే. 36

చ. కృతము దలంచి చిత్తమునఁ • గిల్బిష మంతయు నుజ్జగించి న
మ్మతులఁ బృథాతనూజుల న • మానుషతేజులఁ బిల్వఁ బంచి త
త్పితృధన మైనరాజ్యము న • భీష్టముగాఁ దగ నిమ్ము నీకు నీ
క్షితివలయంబునం బరమ • కీర్తియుఁ బుణ్యముఁ గల్గు భూవరా. 37

క. వారలు నీతోఁబుట్టువు
లీరాజ్యము మీరు వారు • నేకం బై పెం
పారఁగ నేలుఁడు దీనం
గౌరవకులనాధ సౌఖ్య • గౌరవ మొందున్. 38

వ. అని శకుని సెప్పుచుండ నగ్గాంధారీనందనుండు నిజచరణ సమీపంబునం

బడియున్న దుశ్శాసనున్ గ్రుచ్చి యెత్తి మూర్ధాఘ్రాణంబు సేసి కరసౌబలులం జూచి మీరేల నన్నుం గారించెదరు ధర్మైశ్వర్యధన భోగంబులందు నా కభిలాషంబు లేదు ప్రాయోపవేశంబునందుఁగృత నిశ్చయుండ నైతి మీరింక నొండు విఘ్నంబులు సేయక యూరక మీవలయునెడకుం బొండనిన వారలు దేవా నీవిధం బిట్టిద యయ్యేనేని మే మెందుఁ జేరెదము నీతోడివారము కాక యని రంతం గమల హితుండు పశ్చిమాచలసమీపగతుం డగుటయు నన్నరనాథుండు సుర లోకగమనకుతూహలియై శుచిస్నానంబు సేసి వల్కలంబులు ధరించి సంధ్యాసమయ సముచితంబు లగుకరణీయంబులు నిర్వర్తించి వివిక్త దేశంబు నందు దర్భాస్తరణంబున నాసీనుం డై వాఙ్నియతుం డై. 39

క. క్రమమున బాహ్యేంద్రియక
ర్మము లెల్లను వదల విడిచి • మహితసమాధి
క్రియదశ నుండె నివాత
స్తిమితం బై వెలుఁగు చున్న • దీపముపోలెన్. 40

ప్రాయోపవిష్టుం డైన దుర్యోధనునిఁ గృత్య పాతాళంబునకుఁ గొనిపోవుట

సీ. ఆసమయమున ను • న్నమరేంద్రవిజితులై
యహిలోకమున నున్న • యసురవరులు
ధృతరాష్ట్రనందను • తెగువ యెఱింగి యా
త్మీయపక్షక్షయ • స్థితికి వగచి
యాతనిఁ బిలిపింప • నప్పుడు శుక్రాది
లై నభూసురసమూ • హములచేత
వేల్మి వెట్టించిన • వేగంబ యొకకృత్య
వెలువడి భీషణ • వికృతమూర్తి

ఆ. యేమిపనులు గలిగె • నెఱిఁగింపుఁ డనిన వా
రిచటి కిపుడు కౌర • వేంద్రు ననఘు
నుజ్జ్వలాంగు నాసు • యోధనుఁ దెమ్ము ప్రా
యోపవేశనమున • నున్న వాని. 41

వ. అని పనిచినం గృత్యయు నాక్షణంబ చని ప్రాయోపవిష్టుండై యున్న దుర్యోధను గ్రుచ్చి యెత్తికొని రసాతలంబునకుం దెచ్చి దైత్యులకు సమర్పించినం బ్రీతులై వారు వానిం గౌఁగిలించుకుని కుశలంబడిగి యిట్లని రయ్యా నీవు శూరుండవు శూరజనరక్షితుండవు భరతకులోద్వహుండ విట్టి సాహసంబేల చేసితివి మఱి యాత్మఘాతుకునకు లోకంబున నిందయు హీనతయు దుర్గతియుం బ్రాపించు లోకవిరుద్ధంబులై మూలఘాతంబులైన కార్యంబుల యందు నీయట్టి బుద్ధిమంతులు ప్రవర్తిల్లుదురే యట్లు గావున నీ వఖిలధర్మార్థయశోభోగనాశంబైన యీ దుర్విచారంబు విడువుము ధైర్యంబును బ్రతాపంబును బాటింపుము శత్రుజనభంజనంబు సేయుము నీవు మనుష్యమాత్రుండవు గావు నీపూర్వజన్మ ప్రకారంబు సెప్పెద మాకర్ణింపుము.

ఉ. ఏము తపంబు సేసి పర • మేశ్వరు నీశ్వరుఁ బార్వతీమనః
కాముకుఁ గామవైరి నవి • కారుఁ బురాంతకుఁ బ్రీతుఁజేసినం
గామితదాయియైనశితి • కంఠుఁడు నిన్ను సృజించియిచ్చె ను
ద్దామదయావిధేయుఁడు ము • దంబున మాకు నధీశ్వరుండుగాన్. 43

ఉ. నీ దగు పూర్వదేహము వి • నిర్మలవజ్రశిలావిశేషసం
పాదిత మస్త్రశస్త్రపరి • పాటనభేద్యము గాదు నిత్యని
ఖేదము పుష్పకోమలము • ఖేచరభూచరకామినీమనో
హ్లాదన మట్లు గా నభవుఁ • డర్థి నొనర్చె సుమానమేతుఁడై. 44

ఉ. నీవు ధరిత్రిఁ బుట్టుటయు • నీకు సహాయము సేయఁగోరి నా
నావిధదైత్యదానవగ • ణంబులు రాజకులంబులందు స
ద్భావన నుద్భవించెఁ బటు • బాహులు దివ్యమహాస్త్రకోవిదుల్
ద్రావితవైరు లుర్వి భగ • దత్తపురస్సరులై నవీరులై. 45

వ. భీష్మద్రోణకృపాదులు గొందఱు దేవాంశసంభవు లైనను దదీయ భావంబులు రాక్షసావేశంబు నొందెడు దానంజేసి వారు నిర్దయులై విమూఢులుంబోలె నన్యోన్య పరుషంబులు పలుకుచు వలుక మిగులం బుత్త్ర పౌత్త్ర మిత్త్ర భ్రాతృ శిష్య గురు బాల వృద్ధ జనభేదంబులు విచారింపక సమరంబు సేసి దివ్యంబులు మానుషంబులు నైన వివిధాస్త్రశస్త్రంబులఁ బాండవపక్షక్షయంబు గావింపం గలవారు పాండవులు బంధుస్నేహంబు విడిచి తెగువకుం జొచ్చి నీ చేత నిహతులగుదురు నీమనంబున బీభత్సువలని భయంబు గొంత గలదు దాని నెఱింగి నేమునుం దగునుపాయంబు దలంచితి మది యెట్లనినఁ గృష్ణుచేతం జచ్చిన నరకాసురు వంశంబు గర్ణు నావేశింపం గల యది తత్కారణంబునం గృష్ణార్జునులతోడ బద్ధవైరుండై యప్పురుషుండు నిజదివ్యాస్త్రంబులం గృష్ణుల నిద్దఱ నిర్దహించు నివ్విధం బెఱింగి యింద్రుండు పాండవరక్షణార్థంబు వచ్చి కర్ణుకవచకుండలంబులు కపటరూపంబున నపహరింపం గలవాఁడు మఱియును. 46

క. క్షితి సంశప్తకు లనఁగా
శతలక్షసహస్రసంఖ్య • జనియించిరి ద
ర్పితులై దనుజులు దర్పుల
తతిచే సమరమున నింద్ర • తనయుఁడు పెక్కున్. 47

తరలము.

నిహతకంటకమైన యిద్ధర • నీతలం బఖిలంబు నీ
మహితశాసనగోచరం బగు • మానవేంద్ర ప్రసన్నతా
మహిమ నొందుము నీవ తేపవు • మాకు నిందఱకుం గురూ
ద్వహ విషాదము వొందఁ బాడియె • దైత్యపక్షభయంబుగాన్. 48

మ. చను మిం కొండుదలంపు మానుమని యా • శ్వాసించి వానిం బునః
పునరాలింగన మాచరించి యెలమిం • బూజించి దైత్యోత్తముల్
జననాథోత్తము వీడుకొల్పిరి తదా • జ్ఞంజేసి యాకృత్యయున్
మును దాఁ దెచ్చినచోటఁ బెట్టె నధిపున్ • మోదంబు నందిల్లఁగాన్.

ఉ. అంత సుయోధనుండు హృద • యంబున విస్మయమంది యంత వృ
త్తాంతము స్వప్నవృత్తము క్రి • యం దలపోసి నిజంబ కాఁగ న
త్యంతము నిశ్చయించుచుఁ బృ • థాసుతులన్ సమరంబులోన ని
ర్జింతును గాక యంచువిక • సిల్లె దురాశయభగ్నబుద్ధియై. 50

క. విను జనమేజయ పౌరవ
జనవిభుఁ డబ్బంగి రాత్రి • చరితం బగున
ద్దనుజసమాభాషణ మె
వ్వనికి నెఱింగింప కుండు • వాఁ డయ్యె మదిన్. 51

వ. అంతఁ బ్రభాతంబగుటయు రాధేయుండు సుయోధను పాలికిం జని
రహస్యంబున హేతుసద్వాక్యంబుల నతని కిట్లనియె. 52

ఉ. వచ్చినపిమ్మటం గడిఁది • శత్రుల నోర్వఁగ వచ్చునే శుభం
బిచ్చునె చావు లెందును న • రేశ్వర యాఱడి చత్తునంట దా
మెచ్చగునయ్య యెవ్వరికి • మేనికి జీవము గల్గుచోన పెం
పచ్చుగ సిద్ధిఁ బొందు విజ • యార్థసుఖంబులు మర్త్యకోటికిన్. 53

ఉ. కావున శోకదైన్యముల • కాలము గాదిది లెమ్ము విక్రమ
శ్రీ విలసిల్లు మంచుఁ గురు • సింహుని సింహసమానుఁ జారుశ
య్యావివశాంగు నంగపతి • యాదటతో నిడుగేల గ్రుచ్చి సం
భావన నెత్తుచుం బ్రియయ • భాషల వెండియు వాని కిట్లనున్. 54

క. మది నర్జునుఁ జూచి భయం
బొదవినయది నీకు వాని • నుగ్రరణమునం
బదునాలవయేఁడు జయిం
చెద నాయుధ మంటి ప్రతిన • సేసితి నధిపా. 55

—◆ దుర్యోధనుండు ప్రాయోపవేశము మాని హస్తిపురంబునకుఁ బోవుట ◆—

చ. అనవుడుఁ దద్ప్రతిజ్ఞయు సు • రారుల వాక్యములుం దలంచి య
జ్జనపతి గాఢనిశ్చయవ • శంవదుఁడై శయనంబు డిగ్గి చ
య్యనఁ బయనంబు సేయుఁదని • యప్పు డమాత్యులఁ బంచి యిమ్ములన్
దినముఖకృత్యముల్ సలిపి • దీపితుఁడై వెడలెం బ్రియంబుతోన్

వ. ఆయ్యవసరంబున. 57

చ. రయవిచలత్తురంగమత • రంగములన్ మదనాగనక్రసం
చయములఁ జంచలచ్ఛటుల • సైనిక మత్స్యములన్ మహోన్నతం
బయి కురురాజచంద్రునుద • యంబునఁ దద్దయుఁ బొంగెఁ బ్రస్ఫుర
ద్భయదమనోహరప్రకట • భంగులఁ దద్బలవారియుద్ధతిన్. 58

ఉ. చామరపుండరీకవిల • సత్ప్రితకేతుపతాకలం గురు
గ్రామణియాత్రనెంతయును • గాంతివహించె నభంబు శారదో

ద్దామమరాళమండలసి • తస్ఫుటసద్మవనీపరిస్ఫుర
త్తామరసాకరంబునవి • ధంబున భూచరనేత్రపర్వమై. 59

వ. ఇట్లు దుర్యోధనుండు కర్ణసౌబలసమేతుండై దుశ్శాసనాద్యనుజగణం
బునుం దక్కినయమాత్యగణంబులుం గొలువఁ జెలువు మిగులం జని
కరిపురంబు ప్రవేశించి సముచితవ్యాపారంబుల నుండునంత నొక్క
నాఁడు మంత్రిజనపరివేష్టితుండై యున్న యా రాజునకు భీష్ముం
డిట్లనియె. 60

మ. హితులై పెద్దలు సెప్పఁగఁ గ్రియా • హీనుండవై తోఁచి పో
యితి దుష్టాత్ములఁ గూడి దానికి ఫలం • బెట్లయ్యెనో చూచితే
గతవిద్వేషుఁడు ధర్మనందనుఁడు గ • ల్గం బట్టి యిప్పాట దు
ర్గతికిం దప్పితిగాక చిక్కితి గదా • గంధర్వుచే నాజిలోన్. 61

ఉ. నీవును దమ్ములన్ సుతులు • నెయ్యురువైరులచే గృహీతులై
పోవఁగఁ బాఱిపోయెఁ గడుఁ • బొల్లఁదనంబున సూతపుత్రుఁ డీ
కావరుఁ గష్టచిత్తు నధి • కంబుగ నమ్మెదు నీవు వీనిబా
హావిభవంబు గయ్యమున • నక్కడఁ జూచితె కన్నులారఁగన్. 62

ఉ. ఆయతబాహు లుగ్రబలు • లార్యులు పాండులు వారిభూరిశౌ
ర్యాయుధనైపుణక్రియల • యందుఁ బదాఱవపాలుఁ బోలఁ డీ
వాయపరజ్ఞులాఁ దధిప • వారలచందము వీని చందమున్
నీయెడ నిక్కమై తెలిసె • నే ఖచరేంద్రుం బోరిలోపలన్ 63

క. కులమును సిరియును జెఱుపక
యలఘుస్థితి నింక నైన • సపాండవులం
గలసి మనవయ్య నాదగు
పలుకు వినఁగదయ్య హితముఁ • బథ్యముఁ జుమ్మీ. 64

వ. అనిన భీష్మవచనంబులదెస ననాదరంబు సేసి దుర్యోధనుండు గర్ణ
సౌబలులం జూచి నవ్వుచు వారలుం దమ్ములుం దోడనచన నక్కడ
వాసి చనియె భీష్ముండును లజ్జితుండై నిజగృహంబున కరిగె నంతఁ
గౌరవేశ్వరుండు గ్రిమ్మరి యెప్పటి చోటికిం జనుదెంచి మంత్రుల
తోడ మంతనం బుండి మనకెయ్యది కర్తవ్యం బెయ్యది సేసినఁ దేజో
లాభంబులగునని యడిగినఁ గర్ణుండు దేవా నీకింక నేవిచారమ్ములు
నేల నిష్కంటకంబైన యీపృథివి నకలంబును బాలించుచు మహేం
మహిమతోడ నఖిలసుఖంబులు ననుభవింతుగా కనిసం బ్రీతుండై
యతండు వాని కిట్లనియె. 65

క. నీయట్టి వీరవరుఁడు స
హాయుం డగు పదయ రాని ♦ యదియుం గలదే
ధీయుత నా కెయ్యదియును
బాయక విను మింక నొక్క ♦ పని దెల్లముగాన్. 66

తే. ధర్మజుఁడు రాజసూయంబుఁ ♦ బేర్మిఁ జేసి
నంతనుండియు నమ్మహి ♦ తాధ్వరమున
యం దభిప్రాయమైయుండు ♦ నొంద నాకు
నమ్మఖంబు పేయింపవే ♦ యనఘ నన్ను. 67

వ. అనినం గర్ణుండు కౌరవపతి కిట్లనియె. 68

క. అగుఁ గాక యేమి యిప్పుడు
జగతిం గల నృపతు లెల్ల ♦ జనవర నీ కి
మ్ముగ వశవర్తుల కావునఁ
దగ నుద్యోగింపు మిపుడు ♦ తత్క్రతువిధికిన్ 69

ఉ. రాజులఁ బిల్వఁ బంపుము ధ • రాసురసంఘమునామతింపు పే
రోజనుదాత్త యాజ్ఞగృహ • యూపతతుల్ సమకట్టఁ బంపు వి
భ్రాజిత భక్ష్యభోజ్య విధి • భవ్యపదార్థము లానయింపు ము
వ్యాజవిభూతిమై నమర • వల్లభుచాడ్పునఁ జేయు జన్నమున్. 70

వ. అనిన సంతోషిల్లి కురుపతి యప్పుడ పురోహితునిం బిలిపించి రాజసూయ యజ్ఞంబు సంపూర్ణదక్షిణంబుగాఁ జేయ వలయుఁ దత్ప్రయోగ విశేషంబులకు మీరు పాలి యుండునది యనినం బురోహితుండు దగిన విద్వజ్జనంబుల తోడ విచారించి దుర్యోధనున కిట్లనియె. 71

చ. జనవర నీకుఁ బాండవులు • శత్రులు గావున నీవు వారి నో
ర్చిన మఱి కాక యున్న యిటు • చేయఁగ శక్యమె రాజసూయమున్
వినుము దగంగ నిప్పటికి • వేఱొక యజ్ఞము సేయు మిమ్మలం
బనుపము తత్క్రియావివిధ • భంగులకుం దగువారి వేగమైన్.

తే. రాజసూయంబునట్టిద • రాజవర్య
వైష్ణవం బనుయాగంబు • వాసుదేవుఁ
డిమ్మఖము సేసెఁ దొల్లి య • భీష్టమిదియ
చేయు నిర్విఘ్నముగ నిది • సెల్లు నీకు. 73

క. అనిన నిది వోలు నని య
జ్జననాథుఁడు సూతతనయ • సౌబలులు ప్రియం
బున ననుమతింప నభిమత
వినుతాధ్వరసంప్రయోగ • విహితోద్యముఁడై. 74

క. తనయుద్యోగము జనని
జనకులకును ద్రోణవిదుర • శాంతనవకృపా

దివిజులఁ బూజించి నృపుల
వివిధవిధుల సత్కరించి • వీడ్కొలిపెఁ దగన్. 85

వ. అట్టియెడ నధ్వరోత్సవాగతు లైన జను లనేకులు ధృతరాష్ట్రనందను
సమ్ముఖంబున నిట్లనిరి. 86

క. జనపతు లెవ్వరు నిట్టిద
మున నిర్విఘ్నముగ నఖిల • భూజనసమ్మో
దనముగఁ జేసిరె సత్క్రతు
వనఘ భవత్పుణ్య మహిమ • మాశ్చర్య మిలన్. 87

శా. సారోదారవిభూతిమై మును హరి • శ్చంద్రుం డొనర్చెం గృపా
పారీణుం డయి రాజసూయ మది పెం • పొప్పన్ వింటి మయ్యజ్ఞముం
గౌరవోత్తముఁడైన ధర్మసుతుఁడుం • గావింపఁగాఁ గంటి మే
మా రెండున్ సరి గావు నీమఖముతో • సత్సన్నుతిన్ భూవరా. 88

క. ఈజన్మ మొనర్చియ కా
దే జగదావర్తికీర్తి • దీపితులై య
వ్యాజసురలోకసుఖముల
భ్రాజిల్లిరి రఘుయయాతి • భరతాది నృపుల్. 89

తే. అని నుతింపంగ మఱియును • నందుఁ గొంద
ఱయ్యుధిష్ఠిరు రాజసూ • యంబు చిదుర
పాలిఁ బోలె దీమఖము వై • భవసమృద్ధి
నని తలంచిరి నిజహృద • యంబులందు. 90

వ. అనంతరంబ నిరంతరానంద మంద మందాయమాన మానసుం డగుచు
మానవేశ్వరుఁడు దమ్ములు దొరలు బంధుజనంబులుం బరివేష్టింపఁ

పౌరజనదత్తాశీర్వాదజయజయ శబ్దశబ్దాయమానదిగ్విభాగుం డగుచుఁ బుణ్యాంగనాకర కలితలలితాక్షత విక్షేపంబులును బటువందిమాగధ సంకీర్తనంబులును గైకొనుచుఁ బురప్రవేశంబు సేసి రాజమందిరగతుండై ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారికిఁ గృపద్రోణభీష్ములకుం బ్రణమిల్లి యుల్లంబు వికసిల్లఁ గనకాసనాసీనుండయ్యె నప్పుడు కర్ణుం డతని కిట్లనియె. 91

ఉ. భాగ్యము గాదు కౌరవనృ • పాల భవన్మఖ మిష్టసృతిక్రి యా
యోగ్యత నిర్వికల్పముగ • నొందె సమాప్తి నశేషధాత్రియున్
భోగ్యమ నీకు నింక రణ • భూమిఁ బృథాసుతులన్ జయించి న
య్యగ్ర్యమశాలి వైభవన • మాన్య యొనర్పుము రాజసూయమున్.

క. అది యెమ్మెయి నగునో యని
మదిలో వగవంగ వలదు • మఘవతనూజుం
గదనమున నే జయింపక
పదనఖధావన మొనర్పఁ • బార్థివముఖ్యా. 93

తే. అనినఁ గర్ణుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి • యన్నరేంద్ర
నందనుఁడు నీసహాయత • నాకుఁ గలుగఁ
బాండవుల నోర్చు టెంతటి • పని మహాత్మ
యని సహోదరసహితుఁ డై • హర్ష మొందె. 94

వ. అట ధర్మతనయుండు సూతతనయు ప్రతిజ్ఞ విని వాని బల శౌర్యవిభవంబును నభేద్యకవచప్రభావంబును దలంచి విషణ్ణహృదయుండై రేలెల్లను గన్నుమూయుట లేక వగచుచుండె నిట దుర్యోధనుండును గర్ణసౌబలప్రవర్తిత కార్యఖడ్గుండై భీష్మద్రోణకృపాదులకును మహనీయులైన మహీసురులకు ననుదినంబును బ్రియసత్కారంబులు సలు

పుచు ధనంబు దత్తభుక్తఫలంబుగా వగచి నిరంతర త్యాగ భోగంబుల ననురాగంబు నొందుచుండె ననిన వైశంపాయనునకు జనమేజయుం డిట్లనియె. 95

క. దుర్యోధను చెఱ దలఁగి య
వార్యపరాక్రములు పాండ • వప్రభులు మహా
శ్చర్యచరితు లవ్వనమున
నార్యులు మఱి యెట్టివార • లైరి మునీంద్రా. 96

— • { ద్వైతవనమునందలి మృగసమూహము ధర్మజు స్వప్నంబునందు వచ్చి తమదుఃఖము చెప్పుట } • —

వ. అని యడిగిన నమ్మహాముని యమ్మహీపతి కిట్లనియె. 97

సీ. ద్వైతవనంబున • ధర్మజుం డొకనాఁడు
నిద్రింపఁగాఁ దద్వ • నేచరంబు
లగునట్టి మృగజాతు • లన్నియుఁ గలలోన
వచ్చి కన్నుల నశ్రు • వారి దొరుఁగఁ
దమ్మొఱలింగించి యా • తనితోడ నిట్లను
ధర్మాత్మ మీరు ని • త్యంబుఁ గడఁగి
చంపంగఁ జంపంగ • నమసి యల్పావశి
ష్టము లయ్యె నిప్పు డ • స్మత్కులంబు

తే. లేము బీజమాత్రము చిక్కి • యిట్లు వనరు
చున్నవారము మీరింక • నొందుగడకు
నరిగి మముఁ గావరే కరు • ణార్ద్రబుద్ధి
ననిన నట్ల కాకని వాని కభయ మిచ్చి. 98

క. జనపతి మేల్కని యంతయు
ననుజుల కెఱిఁగించి యిట్టు • లను నబ్దముపై
నెనిమిదినెల లుండితి మి
వ్వనమునఁ దగు నింక నొండు • వలనికిఁ బోవన్. 99

వ. ఇప్పుడు కామ్యకవనంబు బహుమృగాకీర్ణంబై సరసఫలభరిత
భూరుహ ప్రకరంబై విమలకమలాకరాభిరామంబై యున్నయది యని
వింటిమి గావునం గ్రమ్మఱ నందులకుం జని తృణబిందునాశ్రమంబున
వసియించుట లెస్స యనినం దమ్ములు దేవా నీవెట్లు నిశ్చయించితి
మాకు నదియ యిష్టంబని పలికిరి తదనంతరంబ. 100

క. అ జన్ములుఁ బాంచాలియు
ననుచరవర్గంబు బ్రాహ్మ • ణావలియును దోఁ
జనుదేరఁగ సమ్మదమున
ఘనతేజుఁడు నసియెఁ గామ్య • కవనంబునకున్. 101

వ. ఇట్లరిగి యందుఁ గృతనివాసులై యవ్వీరులు శాక ఫలమూలంబులం
జేసి దేహయాత్రలు నడపుచు నొండొరుల యలజడి సూచి యత్యంత
దుఃఖపరవశులగుచు జూదంబునాఁడు దమపడినపాట్లు దలంచి కలంగు
చుఁ గ్రోధశోకంబులు దమలోన నుపశమించుకొనుచు వర్షిల్లం బదు
నొక్కండగునేఁడు నవిన నందఱుం గాలంబు గడగాంచినవారై పెడ
పెడ వికసిల్లినచిత్తంబులతో నుచితవృత్తంబుల నుండునంత. 102

శా. ప్రీతుండై చనుదెంచె నాశ్రితజనా • భీష్టక్రియాశీలుఁ డు
ద్గీతామ్నాయుఁడు నిర్విధూతదురిత • క్లేశుండు యోగామృత
స్ఫీతస్వాంతుఁ డనంతసంతతసమా • విర్భూతకారుణ్యధా
రాతోయస్నపనైకశీలుఁ దగు పా • రాశర్యుఁ డచ్చోటికిన్. 103

క. మునిపతి దౌదవ్యులఁ గని
జనపతి దమ్ములును దాను • సంప్రీతి నెదు
ర్కొని యర్ఘ్యాదివిశేషా
ర్చనలం బరితుష్టుఁ జేసె • సంభృతభక్తిన్. 104

వ. కృష్ణద్వైపాయనుండును ననవరతవనవాసాయాసకృశదేహుల నధిక దుఃఖాయమానహృదయులం దనమనుమలం జూచి వగచి ధర్మ పుత్త్రున కిట్లనియె. 105

ఉ. కాలవిపర్యయంబున సు • ఖంబును దుఃఖము వచ్చు చుండు నెక్కాలము నేరికిన్ ధ్రువము • గాదు సుఖంబును దుఃఖమున్ మహీ పాల బుధుండు దద్ద్వివిధ • భంగు లెఱింగి ప్రమోదఖేదసం శీలుఁడు గాఁడు రెంటను బ్రి • సిద్ధపథంబున నప్రమత్తుఁడై. 106

క. విని నీవును నాపదలకు
మనమున నొక్కింతయోర్చి • మహనీయము గా
నొనరింపుము తపము తపం
బునన కదా సకలసౌఖ్య • ములు సిద్ధించున్. 107

క. క్షమయు నహింసయు సత్యము
సమతయు నింద్రియజయంబు • శమముఁ బరిత్యా
గమును దపోలక్షణములు
క్రమమున నివ్వియును నూర్ధ్వ • గతి కారణముల్. 108

తే. ఇందుఁ జేసినపుణ్యంబు • లందుఁ గుడుచు
మీఁదిజన్మంబునకు నది • మేలు సేయుఁ
గాన తనశక్తితోఁ గూడ • దానధర్మ
చిరపరోపకారంబులు • సేయ వలయు. 109

వ. అనినం బాండవాగ్రజుండు దానతపంబులలో దుష్కరం బెయ్యది యెద్దాన నధికఫలం బగునని యడిగిన వేదవ్యాసుం డిట్లనియె. 110

సీ. దాన మూర్జితఫల • దం బర్థసాధ్యమై
పరఁగుటఁ గరము దు • ష్కరము నదియు
నరులకు నధిప ప్రా • ణంబులకంటెను
రూపింప నర్థంబు • తీపు వినవె
యుగ్రంబు లైన యా • యుధముల మొనలపై
మఱికట యంభోధి • దఱిసి చనుట
కృషిపాశుపాల్యసం • క్లేశంబు నొందుట
యడవులఁ గొండల • నిడుమ వడుట

ఆ. నవసి పొవసి యనుది • నముఁ బరప్రేష్యులై
యునికి దలఁప నర్థ • మునకఁ జూవె
యట్టిదుఃఖలబ్ధ • మైన యయ్యర్థంబు
విడుచు టెవ్విధమునఁ • గడఁది గాదె. 111

శా. అన్యాయార్జిత మైన విత్తమునఁ జే • యం బూనుదానంబు మూ
ర్ఖన్యాయంబ బడి దానఁజేసి ఫలపా • కం బేమియున్ లేదు యు
క్తన్యాయార్జిత మించుకంత యయినం • గాలంబు దేశంబు న
మ్మాన్యంబై తదఁ బాత్రయోగమున సౌ • ఖ్యంబై ఫలించుం దుదిన్

వ, తొల్లి ముద్గలుం డను మహాద్విజుండు సన్మార్గోపార్జితంబైన వ్రీహిద్రోణంబు సత్పాత్రంబునఁ బ్రతిపాదించికాదె పరమసిద్ధిం బొందె ననిన విని ధర్మనందనుండు మునీంద్రా ముద్గలుండు వ్రీహిద్రోణం బెబ్బంగి నుపార్జించె నెట్టి పాత్రంబునఁ బ్రతిపాదించె విన వలతుం జెప్పవే యనిన నతం డిట్లనియె. 113

-♦ వ్యాసుండు ధర్మజునకు వ్రీహిద్రోణాఖ్యానంబు సెప్పుట ♦-

క. అతిథిప్రియుఁడు విశిష్ట
వ్రతుఁడు విమత్సరుఁడు సత్య • వచనుండు విని
ర్జితవిషయేంద్రియుఁడు సము
న్నతపుణ్యుఁడు ముద్గలుఁడు ఘ • నస్థిరబుద్ధిన్. 114

వ. పుత్త్రదారాసహితంబుగాఁ గురుక్షేత్రంబున వసియించి యుంఛవృత్తి పరాయణుండై పాడ్యమిం దొడంగి పదునాలుగు దివసంబు లొక్కొక్క గింజయకాఁ దూమెఁడు వడ్లు సమకూర్చి పర్వదినంబునఁ బాకంబు సేయించి దేవపితృపూజనంబు లొనరించి యతిథుల కన్నంబు వెట్టి మిగిలిన యన్నంబునఁ దానును బుత్త్రకళత్త్రంబులును దేహయాత్ర నడపుచు నివ్విధంబునఁ బక్షోపవాసవ్రతంబున వర్తిల్లుచున్న యెడ నొక్క పర్వదినంబునందు. 115

మ. మతి నత్యంతజుగుప్సితం బయినయు • న్మత్తస్వరూపంబుతో
గతవస్త్రుండును ముక్తకేశుఁడు బహు • గ్రామోక్తిశీలుండునై
హితపుణ్యుండు మునీశ్వరుం డతిథియై • యేతెంచె దుర్వాసుఁ డన్
యతి యమ్ముద్గలుఁ బాలికిం బటు బుభు • క్షాయత్తతం దూలుచున్.

క. అతనిఁ గని యించుకంతయు
మతి ననుమానంబు లేక • మానుగఁ బ్రత్యు
ద్గతుఁడై యర్ఘ్యముఁ బాద్యము
నతిభక్తి నొనర్చి మునికు • లాగ్రణి నెమ్మిన్. 117

క. అన్నంబు వెట్టె నతఁడు త
దన్నం బంతయును గుడిచి • యాత్మఁ దనిసి శే

షాన్నంబు మేన నిండఁగ
సన్నుతుఁ డలఁదికొని మగిడి • చనియె నిజేచ్ఛన్. 118

క. మునిపతి పర్వము పర్వం
బున మఱియును నరుగుదెంచు • ముద్గలుఁడును దా
ననశనుఁడై యుండియు న
మ్మునివరునకు నొసఁగు నన్న • ముం బ్రియమెసఁగన్. 119

వ. ఇవ్విధంబున నాఱుపర్వంబులు గుడిచి దుర్వాసుండు వాని చిత్తంబున నొక్కకొఱంతయుఁ గానక యద్భుతప్రమోదమగ్న మానసుఁడై వాని కిట్లనియె. 120

క. నీయట్టి దానశీలుని
నీయఖిలమునందుఁ గాన • నెన్నండును స
త్త్వాయత్తమతివి సాధువి
ధేయుండవు నీవు పుణ్య • తేజుఁడ వనఘా. 121

చ. మనమున నేవగింప కివ • మానము సేయక యించుకంతయుం
గినియక సోల మందక య • కృత్రిమభక్తి నొనర్చితీవు స
జ్జననుత యన్నదానము ప్ర • సాదము సత్యము ధైర్యమున్ దమం
బును సపరిగ్రహత్వమును • బొల్పుగ నీధనమయ్యె నియ్యెడన్, 122

చ. చవులకుఁ బ్రేముడించు నని • శంబును నాలుక దాల్మి పెంపు ధ
ర్మవును శమంబుఁ ద్రెక్కొను న • ముద్ధతి నాఁకలి పీన రెంటనుం
దవులవు జీవితస్థితివి • ధాయక మన్నము నీవు జీవితే
చ్ఛ విడిచి తిప్పు దేమని ప్ర • శంస యొనర్తు నినుం దపోనిధీ 123

క. మనమును నింద్రియములవ
ర్తనమును పరిగా నొనర్చు • ధర్మంబు దమం

బని చెప్పుదు రట్టితపం
బనఘా నీయందు గలిగె • నభిమతభంగిన్. 124

ఉ. ప్రీతుఁడ నైతి నీవలనఁ • బేర్చినపుణ్యపదంబు లెల్ల నీ
చేతివ యయ్యె నీ దగు ప్ర • సిద్ధశోవిభవంబు నిర్జర
వ్రాతము దిప్పు సూపెడు ది • వంబున నీవును మేనితోడ వి
ఖ్యాతిగ దేవయానమున • గ్రమ్మన నేఁగెదు సంయమీశ్వరా. 125

వ. అని పలికి దుర్వాసుం డరిగెం దదనంతరంబ హంససారస యుక్తం
బును గింకిణీమాలికామనోహరంబును గామగమనంబును నయిన
విమానంబు గొనుచు దేవదూత ముద్గలు కడకుం జనుదెంచి యిట్లనియె

క. అనఘ భవత్సుకృతంబున
ననిమిషలోకాభిగమ మ • వాప్తం బయ్యెం
జనుదెమ్ము విమానము న
య్యేవ నెక్కుము చిత్తమునఁ బ్ర • హర్షం బెసఁగన్. 127

వ. అనిన దేవదూతం జూచి ముద్గలుండు మహాత్మా దివిజలోకం బెట్టిది
విన వలతు నందులగుణదోషంబు లెఱింగింప వలయు సత్పురుషుల
తోడి మైత్రి సాప్తపదీనంబని చెప్పుదురు గావున మైత్రిం బురస్క
రించి నిన్నడిగెద ననిన నతం డమ్ముద్గలున కిట్లనియె 128

— ముద్గలునకు దేవదూత పుణ్యలోకంబు లెఱుంగఁ జెప్పుట —

క. ఈలోకమునకు మీఁదై
చాలఁగ వెలుఁగొందుచుండు • స్వర్లోకము నా
నాలంకారయుతము ది
వ్యాలోకము దేవస్థాన • మది మునినాథా. 128

చ. అమలతపోనివాసులు మ • హాధ్వరశీలురు సత్యనందు లు
త్తములు జితేంద్రియుల్ సములు • దానపరుల్ రణశూరులందు హ
ర్షమున వసింతు రచ్చరలు • సాధ్యులు దేవమునుల్ మరుద్వసు
ప్రముఖులు వేలువేల తగు • పట్టుల నుండుదు రంద యిమ్మలన్.

వ. మఱియు ముప్పదిమూఁడువేలయోజనంబులవిస్తృతంబైన మేరుశిఖరం బునందు నందనప్రముఖంబు లయిన దేవోద్యానంబులు పుణ్యపరులకుఁ గ్రీడాస్థానంబులై విలసిల్లు నయ్యెడఁ నాఁకలియు నీరువట్టును శీతోష్ణ భయంబులును జరారోగవికృతులును బుట్ట వెయ్యెడలం జూచిన నతి మనోహరంబై సకలేంద్రియతర్పణంబై యుండు నిట్టి లోకంబునకు నర్హు లయిన పుణ్యపురుషులు విధినియోగ వశ్యంబులయిన మానుష శరీరంబులు విడిచి తేజోమయంబులగు దివ్యదేహంబులు ధరియించి వివిధాంబరాభరణ భూషితులును నమ్లానకుసుమమాలికా మనోహరు లును నై కనకవిమానంబులందు దేవదూతలచేతఁ గొనిపోవం బడి యందు శోకశ్రమాయాసవిరహితులై వివిధసుఖంబు లనుభవించు చుండుదురు. 131

ఆ. అనఘ యింద్రలోక • మునకంటె మీఁద ని
శ్శోకమగుచు బ్రహ్మ • లోక మమరు
నది యన్యదీప్త • సదన మై తనదైన
వెలుఁగునను జగంబు • వెలుఁగఁజేయు. 132

చ. మనువులు ధాతలున్ మునులు • మానుగ నుండుదు రందు లోభముం
గినుకయుఁ దాపముం బగయుఁ • గిల్బిషమున్ ఘనదుఃఖవైకృతం
బును జనియింప పీభువన • ముల్ దెగునప్పుడు నాశ మొంద ద
వ్వినుతపదంబు దానియెడ • వేడుక సేయుదు రింద్రముఖ్యులున్,

వ. స్వర్గంబునం గల గుణంబు లెఱింగించితిఁ దదీయదోషంబు సెప్పెద
వినుము. 134

తే. ఇందుఁ జేసినపుణ్యంబు లెల్ల • నందుఁ
గుడుచుఁ గాని మర్త్యున కందుఁ • గడఁగి పుణ్య
మానరింపంగఁగాదు పు • ణ్యావసాన
మగుడు భూమిక త్రోతురు • మగుడ నతని. 135

క. కడు మరగిన సౌఖ్యంబులు
విడుచుటఁ జిత్తంబు దుఃఖ • వివశముగ మహిం
బడుఁ జూవె పుణ్యలోకం
బెడలిన మనుజుండు దేజ • మేది యబలుఁడై. 136

క. తనతక్కువయునికియు న
న్యునియున్నతలీలయుం గ • నుంగొని చిత్తం
బున నెరియు చునికి గలుగును
జనుత సురలోకవాస • జనులకు నెల్లన్. 137

వ. బ్రహ్మలోకంబునం దక్కఁ దక్కనపుణ్యలోకంబులం దెల్లనిదియ
మేరయై చెల్లు మఱియుఁ బుణ్యలోకపరిభ్రష్టుండు మర్త్యలోకంబున
సుఖశీలుండయి పుట్టు నీలోకంబు గర్మభూమియు నాలోకంబు ఫల
భూమియునని యెఱుంగుము నీవలని యాదరంబునంజేసి యింతయుం
జెప్పితి నీ వింకఁ దడయనేల చనుదెమ్మనిన ముద్గలుండు గొండొక
విచారించి దేవదూతం జూచి యిట్లనియె. 138

ఆ. ఇట్టి దివ్యసుఖము • లే నొల్లఁ బదివేలు
వచ్చె నాకు నమర • వర్గమునక

యుండ నిమ్ముక వాని • నో యన్న విచ్చేయు
మిష్టమైనయెడకు • నిపుడ నీవు. 139

క. ఎయ్యెడకుఁ జనినఁ బురుషుం
డియ్యెడకును మగుడ కుండు • నెక్కాలము నే
నయ్యుత్తమ పదవికి నై
యెయ్యనువున నైన నుత్స • హించెద బుద్ధిన్. 140

వ. అని దేవదూత వీడ్కొలిపి ముద్గలుండు శిలోంఛవృత్తి విడిచి పరమ శాంతింగైకొని నిర్వికల్పంబైన జ్ఞానయోగంబునంజేసి తుల్యనిందాస్తుతి యును సమలోష్టాశ్మకాంచనుండునునై పరమసిద్ధిం బొందెఁ బాండ వోత్తమా నీవును రాజ్యరహితుండనై తినని వగవక తపంబునం జేసి శుభంబులు సేకుఱుఁ బదుమూఁడవు నేఁటి కడపటఁ బితృపైతామహం బైనరాజ్యంబు నిన్నుం బ్రాపించు నని యిట్లు సాత్యవతేయుండు కౌం తేయుల నాశ్వాసించి నిజాశ్రమంబునకు జనియె నంత. 141

మ. వితతానేకమృగాకులంబును సదా • విర్భూతనానాతరు
వ్రతతీపుష్పసుగంధ బంధురసుఖా • వాసంబు బ్రహ్మర్షి సం
శ్రితపుణ్యాశ్రమమండలంబు నగుచుం • జెల్వొందునక్కాననలో
ధృతపుణ్యుల్ విహరించి రేవురును గుం • తీపుత్రులిచ్ఛా గతిన్. 142

వ. ఒక్కనాఁ డమ్మహారథులు తృణబిందునాశ్రమంబున ధౌమ్యసహి తంబుగాఁ బాంచాలి నునిచి యేవురు నొక్కట మృగయార్థంబు నలు దిక్కులకుం జనిన యనంతరంబ. 143

—♦ సైంధవుఁడు ద్రౌపదిం జూచి మోహించుట ♦—

ఉ. వీరుఁడు సైంధవుండు నయ • విశ్రుతశౌర్యుఁడు సాల్వకన్యనిం
పారఁగఁ బెండ్లి యాడుటకు • నై నిజవైభవ ముల్లసిల్ల వి

స్ఫారచతుర్విధోరుబల • సంగతుఁడై చను చుండి యాశ్రమ
ద్వారమునందుఁ గాంచె ద్రుపద • క్షితిపాల తనూజ నప్పటన్. 144

ఉ. నీలపయోదమండలి ని • నిశ్చలలీల వెలుంగఁ జేయుచుం
గ్రాలెడు వాలుఁగ్రొమ్మెఱుఁగు • కైవడిఁ దద్వనభూమి నెంతయున్
లాలితదేహకాంతిపట • లంబునఁజేసి వెలుంగఁ జేయు న
బ్బాల వినీలకుంతలవి • భాసినిఁ జూచి సవిస్మయాత్ముఁడై. 145

తే. మగువఁ దగిలిన చూడ్కులు • మగుడఁ దిగువ
నేర్పు సాలక యప్పుడు కం • దర్పదర్ప
గోచరాత్ముఁడై నిజసఖుఁ • గోటికాస్యుఁ
దను నృపాత్మజుఁ జూచి యి • ట్లనియెఁ బ్రీతి. 146

ఉ. ఇన్నలినాక్షి యెవ్వతియొ • యివ్విపినంబున నేకతంబ యిట్లున్న
నిమిత్త మేమియొ సు • రోత్తమకన్యయొ యక్షకాంతయో
పన్నగభామయో మనుజ • భామిని గామి నిజంబ యిట్టిచె
ల్వున్నదియే మహీతలము • ముగ్ధలు లెవ్వరియందు నారయన్.

ఉ. లీల యెలర్పఁగా నబల • లేఁజిగురాకుఁబోలె నొప్పుకెం
గేలు కదంబశాఖపుదిఁ • గీల్కొనఁ జేసి వసంతవిభ్రమో
న్మీలితబాలవల్లిక్రియ • మే లగుచూడ్కులు కించి పావక
జ్వాలయపోలెఁ జిత్తము ని • జం బెరయింపఁ దొడంగెఁ జూచితే.

ఉ. ఈకమలాస్య నాకు హృద • యేశ్వరియైనఁ ద్రిలోకరాజ్యము
జేకుఱ నేలినట్లు దిక • సిల్లనె దర్పకవీరు బంటుఁ గాఁ
గైకొననే వయస్య వెసఁ • గొంత నొడంబడఁ బల్కి దీనికిన్
నాకును బొం దొనర్చి కరు • ణం జరితార్థునిఁ జేయవే ననున్.

వ. అని వనిచినం గోటికాస్యుండు గ్రక్కునం బాంచాలిపాలికిం జని 150
ప్రణయసుభగంబుగా నమ్మగువ కిట్లనియె.

సీ. మృగనేత్ర దారుణ • మృగసమాకుల మైన
యివ్వనాంతరమున • నేకతంబ
యిట్లు నీయున్కికి • నెయ్యది మూల మి
వ్వనదేవతవొ సురే • శ్వరునితోడ
నలిగి ధరిత్రికి • నరుగుదెంచినశచీ
దేవివో హరియుర • స్థ్సలి దొఱంగి
కేలిఁ గ్రుమ్మరు పద్మ • గేహవో భవదీయ
జనకత్వమున సము • జ్జ్వలితుఁ డైన

తే. పుణ్యుఁ డేవంశమునవాఁడు • పొలఁతి నీదు
జీవితేశ్వరుఁ డగు సుఖ • జీవితాత్ముఁ
డెవ్వఁ డబల నీ నామమై • యింపు మిగులు
శబ్ద మెయ్యది నాకు ని • జంబు చెపుమ. 151

క. కరిరాజగమన మాతెఱఁ
గరయఁ దలఁచితేని వినవె • యధిక బలుండ నే
సురథుఁ డనురాజుపుత్త్రుఁడ
నరిమథనుఁడఁ గోటికాస్యుఁ • డనఁ జనువాఁడన్. 152

తే. ఉల్లకాంచనరథముపై • నున్నవాఁడు
ఘనుఁడు క్షేమంకరుండు త్రి • గర్తవిభుఁడు
మఱియు నినుఁ జూచుచున్నాడు • మగువ వాఁడె
దీప్తభుజుఁడు కళింగధా • త్రీవరుండు. 153

తే. ఉల్లపద్మాకరముపొంత • నుండి నిన్ను
మెచ్చి కనుఁగొను చున్నయు • న్నీలితాక్షుఁ
డుత్పలాక్షి యిక్ష్వాకువం • శోద్భవుండు
సుబలభూపతిపుత్త్రుండు • సుభగుఁ డతఁడు. 154

వ. అరుణాశ్వయుక్తంబు లయిన రథంబులయందు రత్నమయ భూషణు లయి సమిద్ధవహ్నులుంబోలె వెలుంగుచున్న యాసౌవీర కుమారులు పన్నిద్దఱుం దన్నుం జేరి కొలువ ననేక సహస్రకరితురగరథ పదాతిపరివృతుండై మహాగజంబుపై శోభిల్లుచున్న యవ్వీరుండు సింధు సౌవీరనాథుండైన జయద్రథుం డమ్మనుజేశ్వరుం డిప్పుడు నీతెఱంగెఱుంగఁ దివిరి నన్ను నిట పుత్తెంచె ననినఁ బాండవపత్ని మృదునం భ్రమంబునం గదంబశాఖ విడిచి యుత్తరీయంబు సంగతంబు గావించుకొని కోటికాస్యున కిట్లనియె. 155

తే. అన్న యిచ్చట నే నొంటి • నున్నదాన
నీ విచటి కేఁగుదెంచుట • నీతి యగునె
సుతవతిని ధర్మవతి నన్నుఁ • నితరకాంతఁ
గాఁ దలంచి పెక్కులు పల్కఁ • గాదు నీకు. 156

వ. నీవు శిబివంశోద్భవుండైన సురథపుత్త్రుండ వగు టే నెఱుంగుదు నస్మత్ప్రకారంబు సెప్పెద విను మేను బాంచాలపతియైన ద్రుపదు కూఁతురఁ గృష్ణ యనుదానం బాండునందనులగు యుధిష్ఠిరభీమార్జుననకుల సహదేవులకు ధర్మపత్ని నవ్వీరు లిప్పుడు నన్ను నివ్వనంబున నునిచి.

తే. ధర్మజుఁడు దూర్పు భీముఁడు • దక్షిణంబు
నర్జునుఁడు పడమర గవ • లర్థి నుత్త

రంబుగా వేఁటవోయిరి • రాజముఖ్యు 158
లనఘు లింతకు వత్తురు • వినుతబలులు.

వ. మీ రమ్మహాత్ములకు మాననీయులరుగావున నార్యజన మిత్త్రు లగు నక్కురుకుల పవిత్రులు సేయు సత్కారంబులు గైకొని పోవుదురుగాని యొక్కింతతడ వియ్యాశ్రమసమీపంబున నిలువుండనిపలికి యల్లన నవ్వరవర్ణిని భయంబునం బర్ణగృహంబు సొచ్చినం గోటికాస్యుండును గ్రమ్మఱ చని జయద్రథునితోడ నబ్భామిని పాంచాలకన్యక యనియును బాండవపత్ని యనియునుం జెప్పిన నద్దురాత్ముండు మదన కంపితహృదయుం డగుచు నమ్మగువ నపహరింపం దివిరి కతిపయజనసమేతంబుగా నరిగి సింహాగారంబు సొచ్చువృకంబునుంబోలెఁ బాండవనివాసంబు 159
సొత్తెంచి పాంచాలిం గని దాని కిట్లనియె

క. వామాక్షి నీకుఁ గుశలమె
నీమన సెవ్వారియందు • నిత్యప్రేమం
బై మెఱయు నట్టి సొబగులు
నీమగ లేవురకు నిపుడు • నెమ్మదియె మదిన్. 160

వ. అనిన వానికి నమ్మానవతి యి ట్లనియె 161

చ. స్థిరమతులైన పార్థులకు • సేమమ నీకు ననామయంబె భూ
వర తగువింద వైతి కురు • వర్యులయింటికి నట్లు గావునం
బరువడి నాసనక్రియయుఁ • బాద్యముఁ గైకొను మాదరంబుతో
సరసకురంగమాంసములఁ • జల్పెము భోజనకృత్య మిత్తఱిన్. 162

ఆ. వేఁట వోయినారు • పతు లిప్డు వత్తురు
వారు వచ్చి నీకు • వలయునట్టి

ప్రియము లాచరింపఁ • బ్రీతుండ వై మఱి
యిష్టజనులు నీవు • నేఁగు మనఘ 163

చ. అనవుడు సైంధవుం డనియె • నంబుజలోచన నీవు మాకుఁ జే
యునతిథిపూజ లన్నియును • నొక్కటి యైనఁ గొఱంత లేదు వ
చ్చినవియ మన్మథాస్త్రముల • చిక్కినఁ గాఁతియ వొందె డెంద మిం
కనముఁ గృతార్థుఁ జేయుము దయన్ రథ మెక్కుము లెమ్ము నెమ్మితోన్.

మ. ధరణీరాజ్యము గోలుపోయి ఘనకాం • తారస్థలీవాసు లై
సరివా రెల్లను నవ్వఁ గుత్సితదశా • సంప్రాప్తిమై నున్నము
ష్కరులం బార్థులఁ గొల్చినం గలదె సౌ • ఖ్యం బెంతయున్ బేల వై
తరవిందానన శ్రీవిహీనులఁ గరం • బర్థింతురే కామినుల్. 165

ఆ. చిగురుఁబోఁడి నిఖిల • సింధుసౌవీరభూ
వలయరాజ్యగౌర • వంబుతోన
నన్ను నేలికొని మ • నః ప్రియభోగైక
యోగ్య వగుము విడువు • మొందుదలఁపు 166

వ. అనినం బాంచాలి ప్రకంపితచిత్త యగుచుఁ గొండొక దొలంగి వాని
దెస నవమానదృష్టిం జూచుచుఁ దన పతుల రాకయ కోరుచుం బ్రతి
వాక్యంబులఁ గొంతకాలక్షేపంబు సేయుటకై వాని కిట్లనియె. 167

తే. తలఁపఁ బాండవధార్తరా • ష్ట్రులకుఁ జెలియ
లైనయాదుస్సలకుఁ బతి • వనఘ నీవు
నాకుఁ దోఁబుట్టువవు గావె • నీకుఁ జనునె
పాడి దప్పినమాటలు • పలుక నిచట. 168

క. వయమును ధర్మముఁ గలయ
న్వయమున జనియించినాఁడ • వక్కట ధర్మ
క్రియ యెఱుఁగంగా వలదె యు
భయలోకవిరుద్ధమైన • పథ మేమిటికిన్. 169

వ. అనిన నద్దురాత్ముండు దరస్మితాననుం డగుచు నిట్లనియె. 170

క. వనజాక్షి రాజధర్మము
వినవే యెన్నఁడును మనుజ • విభులకుఁ బ్రమదా
జనులయెడ వాని వెదకం
జనదు వలసినట్ల వేడ్కఁ • జలుపఁగఁ జెల్లున్. 171

క. విను మదియుఁ గాక జగమున
వనితారత్నంబు లెల్ల • వారికి భోగం
బునయెడ సాధారణము లొ
కవిధన మని గరుసు గలదె • కరినిభగమనా. 172

వ. అనిన నయ్యంగన క్రోధకలుషితాంతరంగ యై యిప్పాపాత్ముండు ప్రియవచనంబులం బోవండు బెట్టిదంబులం గాని చక్కంబడఁ డని తలంచి యిట్లనియె. 173

— ద్రౌపది సైంధవునితో నిష్ఠురోక్తులు పలుకుట. —

చ. ప్రకటితశౌర్యసారుల న • భంగపరాక్రమనిర్జితాహిత
ప్రకరులఁ బాండునందనులఁ • బాండుయశస్కుల నాత్మలోఁ దలం
పక నను ధిక్కరించెదు నృ • పాలకులాధమ నీదు గర్వదు
ర్విలసన మింతఁ బోక తుది • వ్రేఁగగుఁ దక్కుము దుష్ప్రలాపముల్

మ. హిమవత్పాదవనాంతకేళిరతిమై • నేపారి కోపారుణ
క్రమనేత్రాంచలమై ప్రభూతమద రే • ఖం బైనగంధద్విపేం
ద్రము డాయం జని నిక్కు సూపుట సుమీ • ధర్మాత్మజు నత్యుగ్రవి
క్రముఁ గౌంతేయువరిష్ఠు నీవు దొడరం • గాఁ జూచు టూహింపఁగన్.

ఉ. శాతనఖాగ్రఖండితల • సన్మదకుంజరకుంభముక్తము
క్తాతతశైలకందరగు • హాంతరసుప్తమృగేంద్రకేసర
వ్రాతము వేడ్క నూఁచికొన • వారక చేరుటగాదె క్రోధని
ర్ఘాతమహోగ్రు భీముఁ జెన • కం దలపోయుట నీకు నెమ్మెయిన్.

మ. చలజిహ్వాగ్రవిలీఢవిస్ఫురితదం • ష్ట్రాభీషణంబైన బె
బ్బులిఁ గోలం గొని వ్రేసి త్రోసి తొలఁగం • బోవచ్చినన్ వచ్చుఁ గా
క లసత్క్రూరశరాగ్నిదుస్సహాని న • గ్గాండీవి నల్గించి యె
వ్వలనన్ మానధనాఢ్యులై బ్రతికి పో • వన్ వచ్చునే యేరికిన్.

ఉ. ఘోరన విస్ఫులింగములు • వొడ్మఁగ నుగ్రవిషంబు గ్రక్కుచుం
గ్రూరవిచేష్ట నాలుకలు • గ్రోయుమహోరగరాజు యుగ్మముం
జేరి పదాహతిం గినియఁ • జేయుఁ దలంచుట గా నెఱుంగు దు
ర్వారులు మాద్రిపుత్రుల క • వజ్ఞ యొనర్పఁ దలంచు టేర్పడన్.

ఉ. ఆలములోన వీఁక నమ • రాసురకోటికి నైనదుర్జయుల్
వాలినవీరు లవ్విభులు • వారికి నెగ్గొనరించి పోయి పా
తాళము సొచ్చి డాఁగినను • దప్పదు మృత్యువు నీకు నక్కటా
కాలము నిండె నీవశము • గాదు విధాతృని చెయ్దితోవఁగాన్. 178

క. తేలును గర్కటియును దెగు
కాలమునకుఁ జూలు దాల్చు • గతిఁ బార్థుల యి

ల్లాల నయిననాదెస దు
శ్శీలుఁడవై తిది వినాశ • చిహ్నము గాదే. 180

వ. అవిన జయద్రథుండు నవ్వుచు నవ్వెలంది కిట్లనియె. 181

ఉ. వారిజనేత్రి పాండుసుత • వర్గము నేఁడుగ మాకు వింతయే
భీరులఁబోలె నేల వెఱ * పించెదు మాటల మమ్ము వించె సౌ
వీరకులప్రసూతులము • వీరుల మే మితరక్షితీశసా
ధారణబుద్ధి సేయకుము • దాత్తచరిత్రుల మైన మాదెసన్. 182

వ. వలవని మాటలఁ దేర్చినం దీరదు వేగంబ యుల్లకసకరథంబొండె
నుల్లమహాగజంబు నొండె నెక్కుము బీరంపుమాటలాడక ప్రియవచ
నంబుల నస్మత్ప్రసాదభాజనంబ వగుమనిన విని యాజ్ఞసేని వాని
కిట్లనియె. 183

ఆ. వీరపత్ని నయ్యు • వీరసహోదరి
నయ్యు నీకుఁ జూడ • ననదవోలె
నున్నదాన నెట్లు • లున్నను నాకు నిన్
దెలుప నేల పలుకు • తియ్య మేల. 184

చ. అతులితవృష్ణి కేకయబ • లావళితోఁ బటుశంఖఘోషభీ
షితభువనత్రయుం డగుచు • శీఘ్రతురంగరథాధిరూఢుఁడై
జితదనుజాన్వయుండు యదు • సింహుఁడు వెన్నుఁడి ముట్టి నిన్‌బరి
క్షతబలుఁ జేయ నాకు దెస • గల్గు నెఱింగెదు గాక యత్తఱిన్.

సీ. గాండీవరేఖ యా • ఖండలుచాపంబు
కరణి గాఁ దద్గుణ • క్వణము ఘోర
గర్జగా నవిరళ • గంభీరవీరర
సాపూర్ణమై సంత • తావలిప్త

శత్రుపరితాపోష్మ • సమయంబు శమితంబు
గా మిత్త్రిబర్హికే • కారవంబు
లెసఁగంగఁ దోఁతెంచి • యింద్రనందనమహా
జలధరం బాయత • సాయకోరు

ఆ. వృష్టి ముంచుటయును • వెగడొంది చేష్టింప
నలవిగాక నిల్చి • యప్పుడైన
నాత్మదోషవృత్తి • కై మనంబున వగ
చెదవు గాక యిపుడు • సెప్ప నేల. 186

ఉ. ఘోరగదాభిదారణవి • ఘూర్ణితశాత్రవకుంభికుంభకుం
భీరచిరోరుమౌక్తికగ • భీరతరారుణసాగరాంబు కే
ళీరసలోలుఁడై సమద • లీల బకాంతకుఁ డేఁగుదేరఁ గ
న్నారఁగఁ జూచి కాక యిటు • లంతకు నీమదిత్రుళ్ళడంగునే. 187

క. ననుఁ బెఱవనితలచందం
బున నవమానింప నీకుఁ • బోలదు మత్పా
వనపాతివ్రత్యమహిమ
ననిశము నేకీడు నెందు • నందదు నన్నున్. 188

వ. అని పలికి ద్రౌపది యద్దురాత్ముఁడు దన్నుఁబట్ట నమకట్టుక నెఱింగి
తమపురోహితు ధౌమ్యునిం బేర్కొని యాక్రోశించిన నతం డతిర
యంబునఁ జనుదెంచు నాలోన 189

— సైంధవుఁడు ద్రౌపదిని బలాత్కారముగా నెత్తికొనిపోవుట —

ఉ. పాపవినిశ్చయుండు సతి • పయ్యెదకొంగు గడంగి పట్టినం
గోపముతో నుదల్చికొని • కోమలియున్ వెస వాని ద్రోయుడుం

త్రోపడి వాఁడు చిత్రముగ • భూమితలంబునఁ ద్రెళ్ళె మారుత
క్షేపవిభగ్నమూల మయి • చెచ్చెరఁ ద్రెళ్లు మహీరుహం బనన్.

వ. ఇట్లు నేలం బడి తడయక యెగసి జయద్రథుండు మగువ నందిగిచి
రథంబుపై నిడికొని సపరివారుం డయి యరుగం దొడంగె నప్పు
డవ్వెలఁది పురోహితునకు మ్రొక్కిన నమ్మహాత్ముండు సైంధవుం
బేర్కొని యిట్లనియె. 191

మ. తగునే రాజకులప్రసూతులకు న • త్యంతంబు నేతాదృశం
బగుదుష్కర్మము నాదుపల్కు విను మీ • యజ్ఞాక్షి పుణ్యాత్మ యి
మ్మగువన్ వే విడు పాండునందనులు నీ • మానంబుఁ బ్రాణంబు నే
పగిదిం గొందురు గాని పో విడువ రీ • పాపంబు నిం ద్రెక్కొనున్.

వ, అని యాక్రోశించుచు నమ్మహీసురవరుండు వాని పిఱుందన చనియె
నిటఁ బాండవులు నవ్వనంబున ననేకమృగంబుల వధియించి యందఱు
నొక్కయెడం గూడంబడి యాశ్రమాభిముఖులై వచ్చు నెడఁ
దమ్ములం జూచి ధర్మజు డిట్లనియె, 193

సీ. ఇనుఁ డున్న దెసనుండి • యెలుఁగింపఁదొడఁగెఁ బ
క్షులు మృగంబులు నతి • ఘోరరుతుల
మగిడెడు నిప్పుడు • మనకు దాపలిదెస
నతిభీషణాకృతి • నఱచె వఱడు
పగఱచే నవమాన • పాటును గయ్యంబుఁ
గలుగు నీశకునప్ర • కార మరయఁ
గడుకొని చెయివెట్టి • కలఁచిన ట్లయ్యెడుఁ
జిత్తంబుఁ దనువు ని • శ్చేష్టమయ్యె

ఆ. నరుగుదెండు వేగ • నాశ్రమంబునఁ గృష్ణ
నునిచి వచ్చినార • మొంటి నకట
తలఁపఁ గ్రూరమతులు • ధార్తరాష్ట్రులు గడు
నెగ్గు సేయఁ జూతు • రెడరు వేచి. 194

ఆ. కమలహీన మైన • కమలాకరమువోలె
రాజహీన మగు పు • రంబువోలెఁ
జూడఁ గామ్యకంబు • శూన్యమై యున్నట్లు
దోఁచె నేమి కీడు • దొడరునొక్కొ. 195

వ. అనియె ని ట్లయ్యేవురు నరదంబులు సత్వరంబుగాఁ దోలుకొని యాశ్రమంబునకు వచ్చునెడఁ బాంచాలిపరిచారిక ధాత్రేయిక యనునది యతికరుణంబుగా నేడ్చుచున్నంగని ధర్మతనయుసారథి యైన యింద్రసేనుండు రథంబు డిగ్గనుఱికి చని యిది యేల నేలం బడి పొరలుచు నేడ్చెదవు నీ కపకారంబు సేసిన వా రెవ్వ రనిన నది వానిం జూచి సైంధవుచేతం బాంచాలి చెఱవోయెనని పలుకుచుఁ బెల్లేడ్చిన నింద్రసేనుం డిట్లనియె. 196

సీ. పాండుపుత్త్రులబహిః • ప్రాణంబు నుత్తమ
శీలసమగ్రఁ బాం • చాలతనయఁ
గొనిపోవువంతటి • గుండె గల్గెనె విమో
హాంధమానసుఁడైన • సైంధవునకు
నేగుఁ గా కేమి మ • హీతలగతుఁడైన
గగనంబునకు వేగ • నెగసి చనినఁ
బో విచ్చెదరె పోరి • పుత్తురు గాక యు
ద్ధురవృత్తిఁ బార్థు లా • దురిత చరితు

ఆ. వీరవరులఘోర • వివిధాస్త్రకౌశలం
బెఱుఁగఁ దయ్యెఁ గాక • యేమి వాఁడు
వగవ కుండ మబల • వైరి నుగ్రతఁ దున్మి
మగువఁ దెత్తు రిపుడ • మనుజవిభులు. 197

వ. అనిన నయ్యంగన యపాంగతరంగితంబు లగు బాష్పజలంబు లల్లనఁ
గరపల్లవప్రమార్జనంబుల నపనయించుచు నతనిం గనుంగొని యిట్లనియె

ఆ. ఇంద్రకల్పు లైన • యేవురునృపతుల
నాత్మలోన నలక • యంబుజాక్షి
నపహరించినపుడ • యద్దురాత్మునకును
జేటు మూఁడె వేఱ • చెప్పనేల. 198

ఉ. ఇంతకు మున్న వాఁడు సని • యెంగడు దవ్వుగఁ బోవకుండ న
త్యంతరయంబునం బటుర • థావళి యొప్పగఁ వేఁగుఁ డుగ్రులై
సంతనకట్టుఁ దస్త్రములు • శస్త్రములుం దొడుగుండు వర్మముల్
సంతతదివ్యబాణముల • శాత్రవుఁ దున్మఁడు దెంచు నెచ్చెలిన్. 200

సీ. బూదిలోఁ దొరఁగిన పూర్ణాహుతియుఁబోలెఁ
గుక్కతో ల్తిత్తితోఁ • గూరినట్టి
రాజితకపిలగో • రసధారయునుబోలె
మసనంబులోఁ బడ్డ • మహితపుష్ప
మాలికయునుబోలె • మదిరాక్షి దుర్జను
కతమున దూషిత • గాక మున్న
చనరయ్య వేగంబ • చనునె సన్మంత్రవి
త్రితపురోడాశంబు • శునకమునకుఁ

తే. జనునె కమలసుగంధికా • సారకేళి
కలుషశవఖాది యైనన్న • గాలమునకుఁ
జనునె తన్వంగి సౌందర్య • చతురభావ
భంగి యాదుష్టచరితుని • పాలు వడఁగ. 201

—• పాండవు లేవురు సైంధవుపై యుద్ధమునకుఁ బోవుట. •—

వ. అని పలుకుచున్న ధాత్రేయిక పలుకులువిని దాని నాశ్వాసించియక్కురు
వీరు లేవురు నాక్షణంబ సన్నద్ధులై క్రోధావేశంబునం జేసి మహోర
గంబులుంబోలె రోఁజుచు జయద్రథు వెన్నడి దాడి వెట్టి కూడ ముట్టి
తత్సైన్యంబు పిఱుంద నాక్రోశవచనవిహ్వలుండై పోవుచున్న
ధౌమ్యుంగని నమస్కరించి మీరింక విగతఖేదులరై యొయ్యన రం
డని యామిషంబునకుం గవియు డేగలుంబోలె సైంధవ సేనపయిం
గవిసి సింహనాదంబులు సేసి రప్పుడు పాండుపుత్త్రులరథంబు లడియా
లంబులు సూచి సైంధవుండు ద్రౌపది కి ట్లనియె. 202

క. ఈ వచ్చురథంబులవా
రేవురు నీమగలె యంబు • జేక్షణ వీరిన్
భావించి యెవ్వఁ డెవ్వం
డేవిధమునవాఁడు సెప్పుమ • యెఱుఁగఁగ వలయున్. 203

వ. అనిన నప్పాంచాలి యనాదరక్రోధమూర్ఛిత యగుచు నతని కి ట్లనియె.

ఆ. ఇంక వీరి నెఱిఁగి • తేనియు నెఱుఁగక
యుండి తేనిఁ జేయ • నొండు గలదె
దుర్మదమునఁ గరము • దుశ్చరిత్రమునకుఁ
జొచ్చి నీకుఁ జేటు • దెచ్చికొంటి. 205

వ. అయినను నన్నడిగితివి గావునం జెప్పెద నింతియకాని నీవలన నాకు భయమించుకంతయుఁ గలుగదు సోదరసహితుం డైన ధర్మనందనుం గంటి నింకఁ గుశలంబ యని పలికి యి ట్లనియె. 206

మ. తనువృత్తాంగుఁడు శుద్ధకాంచనసము • ద్యద్వర్ణుఁ డత్యుల్లస
ద్వనజాతాయతచారులోచనుఁడు దీ • వ్యద్భూరితేజోఘనుం
డనఘుం డుల్లరథంబుపై వెలుఁగుపు • ణ్యాత్ముండు ధర్మాత్మజుం
డనిరోధప్రతిభావనిధి య • త్యాశ్చర్య శౌర్యుం డనిన్. 207

చ. కురుకుల శేఖరుం డతఁడు • ఘోరరణంబున నెట్టిశత్రులున్
శర ణని వచ్చి రేని విల • సత్కరుణామతిఁ గాచు నీవు చె
చ్చెరఁ జెడి పోక నాపనుపు • సేసి వినీతి యెలర్ప నమ్మహా
పురుషుని నాశ్రయింపుము వి • భుండును నీ దగుతప్పు లోఁగొనున్.

చ. ఘనజవసత్త్వచారుతుర • గంబులఁ బూనినయుల్లవిస్ఫుర
త్కనకరథంబుపై నుదిత • కాయుఁడు సాలమహీరుహంబుచా
ద్పునఁదనరారుచున్ బెరయు • భ్రూకుటియున్ దశనోష్ఠపీడనం
బును నయి యున్న వాఁడనిల • పుత్త్రుఁడు భీముఁడు భీముఁడాజులన్.

ఉ. ఈతనిపౌరుషం బరయ • నెందు నమానుషకృత్య మప్రతీ
ఘాత మనేక మద్భుతము • గర్వితులౌ ధరణీశ్వరుల్ నిజం
బీతని నాజిలోఁ జెనయ • నెవ్వరు నోడుదు రిమ్మహాభుజుం
డాతతరోషుఁ డైన బ్రళ•యానలునట్టిఁడ యాఱఁడేమిటన్.

ఉ. ధర్మజుకూర్మి తమ్ముఁడును • దత్ప్రియశిష్యుఁడు నైనవాఁడు స
త్కర్ముఁడు వాఁడె చూడుము ప్ర • గాఢవితీర్ణజితేంద్రియుండుదు
ష్కర్ములఁ గన్న సైపఁడు ని • కామభయంకరవిక్రమ క్రియా
నిర్మథితారి ఫల్గునుఁడు • నిర్మలతేజుఁ డజేయుఁ డేరికిన్. 211

క. అవశగతిఁ గామరోషా
దివికారములొందినను మ • దిని ధర్మపథ
ప్రవిహతి గానీఁ డతఁ డా
దివిజేంద్రతనూజుఁ డద్వి • తీయుఁడు పేర్మిన్. 212

చ. అయనయసంగ్రహుండు విన • యాధ్యవసాయి జయార్తలోకసం
ప్రియుఁడు కృతాస్త్రుఁ డాహవవి • శారద శౌర్యుఁడు శిష్టబాంధవ
ప్రియుఁ డసమానసుందర గ • భీర శుభాకృతి యల్లపుణ్యుఁడా
రయ నకులుండు పాండుసుత • రత్నము భాసురకీర్తి యిమ్మహిన్.

ఉ. వీరుఁడు చిత్రయోధి దృఢ • వేధి కృతాస్త్రుఁడు భూరిబుద్ధివి
స్ఫారుఁడు వాగ్విశారదుఁడు • పార్థులకూరిమి తమ్ముఁ డుజ్జ్వలా
కారుఁడు ధర్మదక్షుఁ డవి • కారుఁడు ప్రౌఢపతంగ తేజుఁ డ
ద్ధీరుఁడు పాండవుండు సహ • దేవుఁడు దేవనిభుండు పెంపునన్. 214

తే. కొడుకులం దెల్లఁ గడుఁగూర్చుఁ • గొంతి యితని
కిమ్మహాత్ముఁడు మహి బలి • యించెనేని
నగ్ని చల్లన యయ్యేనే • నాత్మఁ దాను
ధర్మనిష్ఠుఁడై సత్యంబు • దప్పఁ డెపుడు 215

వ. ఏ రేవురు నత్యంతదుర్వారులు వీరివారింబడిన వారాశినడుమ నుగ్రమకరాహతంబై యనియు పేరోడయుంబోలె నీసైన్యంబు వికలంబగు నీవునుం బ్రాణంబొందె మానంబొందెఁ గోల్పోక మెయిమెయిం బో నేర్చెదవే యనియె నప్పుడు కౌంతేయులు సైంధవసేనం దలపడి దిఙ్ముఖంబుల నెల్లం జీఁకట్లు గవియునట్లుగా బాణపటలంబులు పఱఁగింపం దొడంగిన. 216

క. తొలఁగకుఁడు పొదువుఁ డేయుఁడు
నిలువుఁడు వడిఁబొదువుఁ డనుచు • నిజయోధజనం
బులఁ బురికొల్పుచు సైంధవుఁ
డలఘుపరాక్రముఁడు నిలిచె • నాహవభూమిన్. 217

వ. ఇట్లు త్రిగర్తశిబిసింధుసౌవీర సైన్యంబులతో ననేకనరపతి పరివృతుండై నిలిచిన జయద్రథుం జూచి భీమసేనుండు క్రోధారుణలోచనుండై రథంబు డిగ్గి హేమబంధబంధురంబును నయోమయంబును నగుగదాదండంబు ద్రిప్పుచు వానిపయిం గవిసిన నడ్డపడి కోటికాస్యుండు నిజసైన్యసంఘంబుతో నమ్మహావీరుం బొదువుటయు నతండు.

క. మదగజముల రథయోధులఁ
బదాతులను దురగములను • బలువిడిఁ గలయం
జదుపుచు దుర్వారగతిన్
విదితబలుఁడు ఘనగదాహతి • పీఁణత మెఱసెన్. 219

వ. ఇట్లు విహరించి యహితసైన్యంబు నిహతం బగుటయుఁ దెలంగి సింహనాదంబు సేసి యతండు సారథిసముపనీతంబైనరథంబు సాదరంబుగా నెక్కి గృహీతశరాసనుండై విక్రమించె మఱియును. 220

క. అలిగి యుధిష్ఠిరుఁడును వ
గ్గలికం బ్రతివీరు లదరఁ • గార్ముకవిద్యా
విలసనము మిగుల సౌవీ
రుల నూర్వుర నధికబలుల • రూపడఁగించెన్. 221

క. నకులుఁడు నిశాతసాయక
నికరంబుల సమరధర • ణీతల మెల్లం

బ్రికటపరవీరపరమ
స్తకదంతురముగ వొనర్చె • దారుణభంగిన్. 222

క. నారాచపాతముల దు
ర్వారుఁడు సహదేవుఁ డాహ • వముఖంబున న
శ్వారోహకులం గూల్చుచు
వీరవిహారంబు సలిపె • వేడ్కఁ యెలర్పన్. 223

ఆ. సింధురాజసైన్య • సింధుపూరమునందు
మహితఫల్గునాఖ్య • మంథనగము
దిరిగి కలఁపఁ దొడఁగెఁ బరనృపాలక మహా
జలచరవ్రజంబు • సంచలింప. 224

సీ. వారణకోటి త • దారోహకులతోన
వివశమై యొఱలుచు • నవనిఁ ద్రెళ్ళ
సూతహయధ్వజ • పాతపూర్వకముగ
రథములు దుమురయ్యె • రథులతోన
వెస రాహుతులతోన • వసమఱి హయములు
గెడసి యెయ్యెడలను • బడమిఁగప్పె
దందడి దెరలుచు • సందడి పెల్లుగాఁ
గాలుబలంబులు • గూలెఁ గలయ

ఆ. దుముల మధిక మయ్యె • సమరతలంబున
ఘోరరుధిరవారి • పూర మెసఁగె
జితవిరోధిబలుఁడు • శతమఖసూనుండు
చాపనైపుణంబు • సూపునపుడు. 225

తే. సవ్యకరమునందును నప • సవ్యకరము
నందుఁ బర్యాయసంగత • మగుచుఁ జూడఁ
గొఱవి ద్రిప్పినయొప్పున • మెఱసెఁ బార్థు
గాండివము వాలుఁదూపుల • గనియనంగ. 226

వ. అట్టియెడం ద్రిగర్తపతి యైన సుధన్వుండు గదాహస్తుండై రథంబు డిగ్గి చని ధర్మతనయురథ్యంబులఁ గూల వేసిన నతండు నిశితసాయకంబున వానియురంబు వ్రచ్చి విగతజీవుం గావించి సత్వరంబుగాఁ జని సహదేవునరదం బెక్కె మఱియును ద్రిగర్తులలోన మహాముఖక్షేమంకరు లనువారు నకులుం బొదివి ఘనశరాసారంబు గురిసి జలధరంబులుంబోలె గర్జిల్లిన నమ్మాద్రిసూనుండు వారి నిద్దఱఁ బెక్కుమ్ముల నొప్పించె నంతఁ దదీయాగ్రజుం డగు సురథుండు. 227

చ. కరినికరంబుతోఁ గడఁగి • గర్వితుఁడై తనవారోణేంద్రున
క్కురుకులవీరుమీఁద వెసఁ • గొల్పినఁ దద్రథఘోటకంబులం
బరుషతఁ జంపె నగ్గజము • పాయక వాఁ డసిచర్మహస్తుఁడై
ధరణికి దాఁటుచో నది మ • దంబున వెండియుఁ బైఁ గడంగినన్.

చ. తొలఁగక యమ్మహాబలుఁడు • దోర్బల మొప్పఁ గృపాణ పాతభం
గులఁ గరినాథుకేలు నఱు • గొమ్ములతో బెరయంగఁ ద్రుంప బె
ట్టలరు విచేష్టమై నొఱగు • వేనుఁగుపై నతిమాత్రభీతివి
హ్వలుఁ డగు శత్రు నుద్ధతిఁ గృతాంతవిధేయునిఁ జేసె క్రేల్మిడిన్.

క. వైరులు దలఁకఁగ నిమ్మై
దారుణపౌరుషవిశేష • దక్షుండై య
వ్వీరుఁడు రయమున నరిగి సి
మీరతనయునరద మెక్కి • మెఱపెం బోరన్. 230

చ. ఘనుఁడు వృకోదరుండు దనుఁ • గట్టలుకం దలపడ్డఁ గోటికా
స్యునితురగంబులం దునిమి • సూతునికంఠముఁద్రుంచివైచి తీ
వ్రనిశితమైనప్రాసమున • వాని యురంబుఁ బగిల్చి చంపినం
గనుకనిఁ బాఱె భీతి యెసఁ • గంగఁ దదీయచమూసమూహముల్.

—• అర్జునుండు సౌవీరకుమారులం బన్నిద్దఱఁ జంపుట. •—

వ. అంత నంగారకుండును గుంజాతుండును సృంజయుండును ప్రతుండును శత్రుంజయుండును సుప్రబుద్ధుండును శుభంకరుండును భ్రమంకరుం శూరుండును రథియును గుహకుండును బలాఢ్యుండును నను సౌవీరకుమారులు పన్నిరువురు నిక్ష్వాకుశిబిసైంధవత్రిగర్త సైన్యంబులం గూడి కిరీటి మార్కొని పటుబాణజాలంబులం గప్పిన. 232

మ. అతులక్రోధవిఘూర్ణమానహృదయుం • డై చండగాండీవని
ర్గతభల్లౌఘములం దదస్త్రవితతుల్ • ఖండించి సౌవీర
సంతతిం బన్నిద్దఱవిండ్లులం దునిమి దో • ర్దర్పంబు మీఱంగ స
ప్తుతుఁడై యాతఁడు దచ్ఛిరఃప్రకరవి • చ్ఛేదంబు సేసెన్ వెసన్.

క. ఆకులముగ శైబ్యుల ని
క్ష్వాకుం సైంధవులనుం ద్రి • గర్తులనుం బో
నీక పొదివి రయమున న
స్తోకపరాక్రముఁడు దునిమి • తూఁటాడె వడిన్. 234

వ. అప్పుడు రణభూమియంతయు శవమయంబయ్యె నంబరం బంతయుం గబంధమయం బయ్యెఁ జారుకేయూరవీరాంక విభూషితంబు లయిన బాహుచరణచ్ఛేదంబులును గార్ముక తూణీరకాండఖండంబులు నక్ష కూబరరథాంగ కేతనత్రివేణుక శకలంబులును బుండరీకవ్యజనచామర భంగంబులుం గరవాలపరిఘశక్తిగదా ముసలపట్టిసప్రాసలేశంబులు

నెక్కుడఁ జూచిన రాసులై యుండెఁ గీలాలపూరంబునుమాంసపంకంబును
గేశశైవాలంబును నైనయపూర్వనదీపరివాహంబునందు బహువిధభూత
భేతాళాది క్రివ్యాదగణంబు లవగాహంబు సేయుచుఁ బ్రికటకోలా
హలవ్యాకులం బగుచుండె నివ్విధంబున. 235

క. గాండివపవనప్రేరిత
చండాంబక ఘోరశిఖల • శతమఖతనయో
ద్దండదహనుఁ డొకమాత్ర న
ఖండితసౌవీర సైన్య • కానన మేర్చెన్. 236

వ. అట్టిక్రందున జయద్రథుండు ద్రౌపదిని డిగ విడిచి రథంబు దోలుకొని
పఱచె నంత ధర్మజుండు ధౌమ్యసమన్వితయై యున్న పాంచాలిం గని
నిజరథంబుపై నిడికొనియె సైంధవు పలాయనం బెఱింగి యర్జునుండు
శతృసేనాహననంరంభంబున నున్న భీమ సేనున కిట్లనియె 237

తే. వీతలజ్జుఁడై పఱచె సౌ • వీరవిభుఁడు
పౌనుఁగుపరిజ నేల యాఱడి • దునిమి వైవ
నద్దురాత్ముని వెనుకొని • యసువు లిప్పుడు
గొనఁగవలయు లేలెమ్ము న • ద్వినుతశౌర్య. 238

వ. అనిన నతండు గయ్యంబు నాలించి ధర్మతనయుం జూచి

క. జననాథ ద్రుపదసుతఁ దో
డ్కొని ధౌమ్యుఁడు నీవుఁ గవలు • గుఱుకొని మగుడం
జనుఁ డాశ్రమంబునకు నే
మును సైంధవు వెనుకఁ గూడ • ముట్టెదము వెసన్. 240

క. అతలంబునఁ గ్రుంకిన న
ద్భుతముగ దివమునకు నెగసి • పోయినఁ భగతున్

హతుఁ జేయక మగుడము విని
హతుఁడుగఁ జేయుదుము దివిజు • లడ్డంబైనన్. 241

తే. అనిన ధర్మజుఁ డిట్లను • నద్దురాత్ముఁ
బొలియఁజేయుట దగదు దుస్సలఁ దలంచి
వాని నొకతప్పునకు పైఁప • వలదె యాంబి
కేయమహిషికి మఱుకువ • సేయఁ జనునె. 242

వ. అనినం బాంచాలి భీమార్జునులతోడ నప్పాపాత్ముని దెసం గృపసేయ వలవ దవశ్యంబును వాని వధియించె నాకుం బ్రియంబు గావించువది యట్టిద్రోహి యెల్లభంగుల వధ్యుండనియెఁ దదనంతరంబ ధర్మనందనుండు ధౌమ్యద్రౌపదీ నకుల సహదేవ సహితుండై మగిడి యాశ్రమంబునకుం జవియె నిట భీమవిజయులు రథంబులు రయంబునం దోఁకొని చని క్రోశమాత్రాంతరంబున సైంధవుం గని రప్పుడు కిరీటి దూరాపాతవిశిఖంబుల జయద్రథురథ్యంబులం బడనేసిన. 243

క. తల్లడపడి యరదము డిగి
విల్లును నమ్ములును విడిచి • వెల్ల నగుచు మే
నెల్లఁ జెమర్పఁగ నూర్పులు
పెల్లుగ నమ్మనుజపశువు • పెలుచం బఱచెన్. 244

ఆ. వానిఁ జూచి నగుచు • వార లోరోరిఁయుం
కెందుఁ బోవవచ్చుఁ • బంద నిలువు
మిట్టికడిమి నమ్మి • మేప్రల్లదంబులు
సేయఁదొడఁగి తనుచు • డాయుటయును. 245

వ. మఱలి చూచి వాఁ డొక్కగుల్మమధ్యంబుఁ దూఱుటయుఁగని భీమ సేనుండు ఘోషనందద్దాధరుం డగుచు రథంబుడిగ్గ నుఱికి. 246

క. ఒడిసి తల వట్టి నేలం
బడఁ దిగిచిన వాఁడు పెనఁగఁ • బడుటయుఁ జిక్కన్
మెడఁ ద్రొక్కి గాఢముష్టిం
బొడిచె మొగం బవియ రక్త • పూరము దొరుఁగన్. 247

క. ఒడ లెల్లఁ బిండికూడుగఁ
బొడిచి యెగయ నెత్తి త్రిప్పి • భూస్థలి మఱియుం
బడ వైచి యురము మొగమును
నడిచెను వడముడి తలప్ర • హారకుశలుఁ డై. 248

వ. ఇట్లు వెట్టు చఱచినఁ బగతుండు వివశుం డగుటయుంజూచి యర్జు
నుం డోహో యింతసాలు నింక నొచ్చినం బ్రాణవిముక్తుఁ డగుం
గావున సజాతశత్రువచనంబులు దలంచి వీనిఁ గరుణింపు మనిన
నితండు గవ్వడిదెసఁ గనుంగొని ధర్మనందనుం డెప్పుడుఁ గరుణయ
కాని కార్యంబుచేటుపాటు విచారింపఁ డొరండు నీవును నతని భంగిన
బేలవై తిద్దురాత్ము నెట్లు విడువవచ్చునని పలికె ననంతరంబ.

—• భీముఁడు సైంధవుం బట్టికొని పరిభవించుట •—

ఆ. వాఁడియైనకత్తి • వాతియమ్మునఁ గొని
పగతుశిరము చెక్కి • లెగయ గొఱిగి
నరులకెల్లఁ జూడ • న వ్వగునట్లుగాఁ
గలయ నైదుగూఁక • టుల నొనర్చె 250

వ. ఇట్లు రాజవేషంబు వికల్పితంబు సేసి యమ్మహాభుజుండు వాని
కిట్లను నోరీ బ్రదుక వలతేని నేఁడు మొదలుగా నెల్లసభలయందును
బాండవదాసుండ నని పలుకునది యనిన వాఁడును దండాఘాతభయం
బున నట్లచేయుదుననియే నంత నయ్యిరువురు నతనిం బెడకేలు గట్టి

రథంబుపై నిడికొని నిజాశ్రమంబునకుం జని ధర్మపుత్రునకు నివేదించి
వీఁడె పాండవదాసుం డనిన నతం డప్లేని వధ్యుండుగాఁడు విడువుం
డనియెఁ బాంచాలియు జయద్రథుం జూచి నవ్వుచు నిప్పాపాత్ముండు
భవదీయదాసుం డయ్యెం గావున వీనిం బో విడువుండని విడిపించె
నాసైరథవుండును ధర్మజునకుఁ దత్ప్రభాగతు లైన మునులకు
మ్రొక్కిన నజాత శత్రుం డిట్లనియె. 251

ఆ. ఎట్టికష్టుఁ డైన • నిట్టిపాపము సేయ
నెత్తికొనునె ధరణి • నీవు దక్క
నరుగు మింక నేమి • యందుము నిన్నా నిం
దిత్రియపలోలు వల్ప • ధృతివిహీను. 252

వ. ఇంక నెవ్వానికి నిట్టికొఱగాములు సేయక బుద్ధిమంతుండవై యుండు
మనిన నతండు లజ్జావనతవదనుం డగుచు నచ్చోటు వాసి గంగాద్వారం
బున కరిగి యందు, 253

శా. ఆదిత్యార్చితపాదపద్ము జగదే • కాధీశు నీశానులో
కాదిం గామవిభేదిఁ బర్వతసుతా • హ్లాదైకసంపాది నిః
ఖేదుండై శివు నాత్మలో నిలిపి యం • క్షీణవ్రతారూఢతం
బాదాంగుష్ఠమునందు నిల్చి తపమొ • ప్పంజేసెసద్భక్తితోన్.

ఉ. వానికి నమ్మహేశ్వరుఁడు • వత్సలుఁడై యొడసూపి యీప్సితం
బైనది వేఁడు మన్న నతఁ • డానతుఁ డై పరమేశ విక్రమా
హీనులఁ బాండునందనుల • నేవుర సైన్యయుతంబుగా ననిం
బూని జయించునట్టివర • ముం గృప సేయుము నాకు నావుడున్.

క. ఇది వొసఁగదు పాండవులం
గదనమున జయింప నలవి • గా దింద్రాద్రి

త్రిదశులకు వినవె యైనను
వదలక నీ నీకోర్కి దీర్ప • వలయున యెట్లున్. 256

చ. విజయుఁ డొకండు దక్క నితి • వీరులఁ బార్థుల నున్న నల్వురన్
నిజ మొకనాఁటికయ్యమున • నీవు జయింపుము ఫల్గునుండు స
ర్వజగదజయ్యవిక్రముఁడు • వాని నెదుర్కొని నాకు నైనఁ బో
ర జితునిఁ జేయు టెంతయు భ • రం బగు నిక్క ము పల్కితిం జుమీ.

వ. అస్మత్ప్రసాదవిశేషంబునం జేసి వాని కిట్టిప్రభావంబు గలిగె నదియు
నుం గాక, 258

క. నిఖిలాస్త్రశస్త్రవిద్యా
సఖుఁ డపరాజితయశోని • గాలుఁడు విష్ణుం
డఖిలేశ్వరుఁ డతనికిఁ బ్రియ
సఖుఁ డటె యవ్వీరు గెల్వ • శక్యమె నీకున్. 259

వ. అని పలికి యీశ్వరుం డంతర్హితుం డయ్యె సింధుపతియు నిజదేశంబు
నకుం జనియె ననిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె

తే. ధర్మపత్నీసమేతు లై • ద్వైతవనము
నం దపారదుఃఖాతుర • లగుచు నున్న
రాజముఖ్యులు సత్యైక • రతులు పాండు
సుతులు మఱి యేమి సేసిరి • సూతవర్య. 261

వ, అనిన నతం డిట్లనియె నట్లు ద్రౌపదీమోక్షణం బొనరించిన పిదపం
గామ్యకవననివాసుండై భూసురనివహంబుతో నున్న ధర్మజుపాలికి
మార్కండేయుం డరుగుదెంచిన ననుజనహితంబుగాఁ బ్రత్యుద్గతుండై
యమ్మునివరం బ్రభూత సపర్యల సంతుష్టహృదయుం గావించి
యవ్విభుండు పాంచాలియెడ జయద్రథుచేసినదుర్వ్యవసాయంబును
వానిం బరిభవించుటకు నై తమపడినయాయాసంబును నమ్మహాత్మున

కెఱింగించి మహనీయశౌర్యధైర్యధర్మారంభసమగ్రుల మైన మాకివ్వి ధంబున నఖిలసామ్రాజ్యభోగవియోగం బై దుస్తరం బగు వనవాసంబు సంప్రాప్తం బయ్యెంగావున విధికృతం బెవ్వనికి నెబ్భంగుల నలంఘ్యం బని తలంచెద నని పలికి మఱియు నిట్లనియె. 262

తే. ద్రుపదనందనక్రియఁ గడు • దుఃఖపడిన
నృపవధూటియు నాయట్ల • వియతశోక
వనధివిర్మగ్నుఁ డైనఖా • వరసుతుండుఁ
గలఁడె వినఁ జూడ ననఘ యె • క్కాలమునను. 263

వ. అనిని నతనికి న త్తపోనిధి యిట్లనియె. 264

క. కడు దుఃఖము నొందితి నని
యుడుగక యిటు వగచె దేల • యుర్వీశ్వర నీ
వడు పెం తది రఘురాముఁడు
గడఁగి యిడుమడఁడె తొల్లి • కాఱడవులలోన్. 265

ఉ. అ విభుకాంత గాదె జన • కాత్మజ రావణుచే గృహీతయై
పోవదె వానరప్రకర • ముల్ వెసఁ దోడుగ నేఁగి యాధరి
త్రీవిభుఁ డబ్దిఁ గట్టఁడె వ • ధింపఁడె దివ్యశరంబులన్ దశ
గ్రీవునిఁ గ్రిమ్మఱం జని య • కిల్బిషరాజ్యవిభూతినొందఁడే. 276

—• ధర్మజునకు మార్కండేయుఁడు రామాయణకథ సెప్పుట. •—

వ. అనిన విని ధర్మజుండు మునీంద్రా రాముం డెవ్వనివంశంబునవాఁడు రావణుం డెవ్వనితనయుం డేమినిమిత్తంబున సీతాపహరణంబు సేసె రామరావణులకు సంగ్రామం బెట్లు వర్తిల్లెం జెప్పవే యని రామాయణ కథాశ్రవణకుతూహలియై యడిగిన నమ్మహాముని యిట్లనియె. 267

క. విను మిక్ష్వాకు కులంబున
జనియించె నజుండు నాఁ బ్ర • శస్తచరితుఁ డా
తనికొడుకు దశరథుఁడు ముద
మున నాతఁడు పెండ్లియయ్యె • మువ్వురు సతులన్. 268

వ. అందుఁ గౌసల్యకు రాముండును గైకేయికి భరతుండును సుమిత్రకు లక్ష్మణశత్రుఘ్నులును జనియించి రందు రామునకు విదేహరాజనందన యైన సీత ప్రియాంగన యయ్యె నిఁక రావణుజన్మంబు సెప్పెద వినుము. 269

ఆ. అఖిలలోక కర్త • యగు విరించికిఁ బుల
స్త్యుండు నాఁగ మాన • సుఁడు దనూజుఁ
డుద్భవించె నతని • కుదయించె వైశ్రవ
ణాభిధానుఁ డైన • యాత్మజుండు. 270

వ. ఆ వైశ్రవణుండు దనతండ్రియగు పులస్త్యుని విడిచి తాతయగు చతుర్ముఖునకుం దపంబు సేసి నలకూబరుండను కొడుకును లోకపాలకత్వంబును ధనేశ్వరత్వంబును లంక యను పురంబును శంకరుతోడి సఖ్యంబును వరంబులుగాఁ బడసి మహావిభూతితో వర్తిల్లు చున్నం గని యలిగి పులస్త్యుండు నిజశరీరంబునం దర్ధంబున విశ్రవసుండను వాని సృజియించి యా వైశ్రవణున కహితంబు సేయు మని పనిచిన నెఱింగి కిన్నరేశ్వరుండు విశ్రవసుపాలి కరుదెంచి మహాత్మా యేను నీకుం బుత్త్రుండ నయ్యెద నాకుం గరుణింపు మని యతనిం బ్రసన్నునిం జేసి నృత్తగీత విద్యా విశారద లయిన రాక్షసస్త్రీలం బుష్పోత్కటయు మాలినియు బకయు నను వారి మువ్వుర నవ్విప్రవరునకుఁ బరిచారికలంగా నిచ్చిన. 271

క. పురుడున నయ్యువతులు నొం
డొరులం గెడపంగ విలస • దుపచారసమా
చరణప్రవీణభంగులఁ
బరితోషితుఁ జేసి రాత • పస్వివరేణ్యున్. 272

వ. ఇట్లు ప్రీతుండై యతండు వారలకుఁ బుత్త్రదానంబు సేసిన నందుఁ
బుష్పోత్కటకు రావణకుంభకర్ణులును మాలికిని విభీషణుండును బకకు
ఖరుండును శూర్పణఖ యను కన్యకయు మిధునంబై ప్రభవించి రక్కు
మారులకు నలువురకుఁ దజ్జనకుండు జాతకర్మాది సంస్కారంబు లొన
రించి సగౌరవంబుగాఁ బెనిచి యుపనీతులం జేసె నందు. 273

ఉ. ఆతతతేజుఁ డున్నతభు • జాగ్రుఁడు లోకభయంకరుండు వి
ఖ్యాతపరాక్రముండు దశ • కంఠుఁడు సంతతరోషమానసుం
డాతనియట్ల దుర్మదమ • యాత్ముఁడు క్రూరుఁడు గుంభకర్ణుఁడున్
భీతివిదూరుఁ డార్యుఁడు వి • భీషణుఁ డుత్తమచిత్తుఁ డారయన్. 274

క. ఖరుఁడు ఖరతేజుఁ డవనీ
సురపరిభవకారి మాంస • శోణితభుజుఁ డు
ద్ధురచిత్తుఁడు శూర్పణఖయు
దురితచరిత ధర్మకర్మ • దూషణి యెపుడున్. 275

వ. ఆ రాక్షసకుమారులు దండ్రివలన నఖిలవేదవేదాంగధ నుర్వేదపార
గులై గంధమాదనగిరియందు సుఖం బుండి యొక్కనాఁ డతనికి
మ్రొక్కవచ్చు వాని నధికవిభవ సమన్వితు వైశ్రవణుం జూచి
తత్ప్రభావంబు దపోలబ్ధం బగుట విని జాతమత్సరు లయి తారును
పితామహు నుద్దేశించి తపంబు సేయం దొడంగిరి తత్ప్రకారంబు
వినుము. 276

తే. మండువేసవిఁ బంచాగ్ని • మధ్యమున ఘ
నాగమంబున బయల న • త్యంతతుహిన
సమయమున నీరియందు ని • శ్చలత నిలిచి
దశముఖుఁడు వాయుభక్షుఁడై • తప మొనర్చె. 277

మ. నియతాహారుఁడు నిర్జితేంద్రియుఁడు నై నిష్కంప వృత్తిన్ మహీ
శయనుండై వ్రతముల్ చరించె నధికే • చ్ఛం గుంభకర్ణుండు ధై
ర్యయుతుండై ఘనుఁ డవ్విభీషణుఁడు ప • ర్ణాహారయుక్తిన్ జపా
ధ్యయనాసక్తి దపంబు సేసె మది న • త్యంతంబు సంశుద్ధితోన్.

వ. ఖరుండును శూర్పణఖయు వారికిం దగిన పరిచర్యలు సేయు చుండి రంత సహస్ర వర్షంబులు నిండినం బంక్తివదనుండు దనమస్తకం బొకటి ఖండించి మండెడు నగ్ని యందు వేల్చి మఱియు వేయేండ్ల కొక్కొకటిగాఁ దలలు దొమ్మిదియుం దఱిగి వేల్చి ధైర్యంబు దఱుఁగక పది యగు తలయును ద్రెంప సమకట్టినఁ బితామహుండు ప్రత్యక్షంబై వారించి వానిశిరంబు లెప్పటియట్ల కలుగ నొసంగి యమరత్వంబు దక్క నొండు నీ కభిమతం బగునది యెయ్యది యైనను నడుగు మనుటయు నన్నిశాచరుండు. 279

శా. దేవా యేను సమస్తదేవపితృదై • తేయాహిగంధర్వర
క్షోవిద్యాధరయక్షజాతులకు న • క్షోభ్యుండగాఁ బ్రీతితో
నీవిశ్వంబునఁ గామరూపగతి నా • త్మేచ్ఛావిహారుండఁగా
నీవే నావుడు వాని కవ్వర మజుం • డిచ్చెం గృపాలోలుఁడై. 280

వ. మనుష్యజాతి యొక్కండు దక్క నీచెప్పినయందఱవలనను నీకు మరణభయంబు లేదని పలికి పరమేష్ఠి గుంభకర్ణుం జూచి వరం బడుగు మనిన వాఁడును దైవోపహతుండై తనకు నాత్యంతికం బైన నిద్ర

యడిగిన నట్ల యగు నని విభీషణున కభిముఖుం డగుటయు నతండు కృతాంజలియై జలజాసనుఁ బ్రస్తుతించి. 281

క. పరమాపద యైనప్పుడును
దురితంబులు నామనంబు • దొడరమియును భా
సుర మగుబ్రహ్మాస్త్రంబును
గరుణింపవె యనిన నిచ్చి • కమలజుఁ డనియెన్. 282

క. నిరతము రాక్షసభావముఁ
బొరసియు నీ విట్లు ధర్మ • బుద్ధి వగుట య
చ్చెరు విది గావున నీకును
జిరముగ నమరత్వ మిచ్చి • తిం గృప వత్సా. 283

వ. అని పలికి పితామహుం డంతర్హితుం డయ్యెఁ దదనంతరంబ. 284

మ. వరగర్వోన్నతుఁడై దశాననుఁడు దు • ర్వారోద్ధతిన్ దాడిమై
నరిగెం గిన్నరనాథుపై నతఁడు కా • ర్యం బాత్మ నూహించి సం
గరసన్నద్ధుఁడు గాక కింపురుషయ • క్షశ్రేణితోఁ గూడఁ దా
నరిగెన్ లంకఁ బరిత్యజించి రభసో • ద్యత్పుష్పకారూఢుఁడై. 285

వ. ఇట్లతండు గంధమాదనంబునకుం జనునెడ వెన్నడిం దగిలి దాన వుండు వానిమానంబుతోన విమానంబు నపహరించినం గనలి యక్షేశ్వ రుండు గురుండ నగు నన్ను నవమానించితివి గావున నివ్విమానంబు నీపగతుపా లయ్యెడు మని శపించె నంత. 286

క. రాక్షసలక్ష్మీమహిమకు
రక్షకుఁడుగఁ బంక్తిముఖుని • రాక్షసమాయా
దక్షు నభిషక్తుఁ జేసిరి
రాక్షసబేతాళవరులు • రాగం బెసఁగన్. 287

వ. వాఁడును బలదర్పమోహితుఁడై కడంగి యింద్రాది దేవతల నోడించి
తత్పదంబు లాక్రమించి యాను మిగిలి జగద్రావణంబు సేయుటంజేసి
రావణుం డను పేరం బ్రఖ్యాతి వహించి సకలభూతభయంకరుం
డయ్యె నట్టియెడ దేవర్షులును రాజర్షులునుం గూడి చని తత్ప్రకారం
బగ్నిదేవునకుం జెప్పిన నతండు వారిం దోడ్కొని వారిజాసనుపాలి
కిం జని యిట్లనియె. 288

ఉ. భూరిభుజుండు విశ్రవసు • పుత్త్రుఁడు పంక్తిముఖుండు దర్పదు
ర్వారుఁడు రాక్షసేంద్రుఁడు భ • వద్వరదత్తినవధ్యుఁడై మహా
ఘోరముగాఁ ద్రిలోకముల • కుం గడుఁబీడ యొనర్పఁ జొచ్చె వృ
త్రారిపురోగమత్రిదశు • లందఱుఁ గింకరులైరి వానికిన్. 289

ఉ. దానవుచేతఁ గష్టపడి • దైన్యము నొందుట కోర్వలేక నీ
దైనపదాంబుజంబు లభ • యం బని చేరితి మింక మమ్ము నె
ట్లైనఁ గృపార్ద్రమానసుఁడ • వై తగఁ జేకొనవయ్య మాకు ది
క్కైనను గాక యున్నఁ గమ • లాసన నీవ కదయ్య యెయ్యెడన్.

వ. అనినఁ బరమేష్ఠి వారల కిట్లను నిక్కార్యంబునకు నేను మున్న తగిన
యుపాయంబు నిశ్చయించి నారాయణుం బ్రార్థించి నద్దేవుండు మనుష్య
భావంబున నవతరించి యా రాక్షసు వధియించువాఁ డయ్యె నింద్రాది
సురులునుం దమ తమ యంశంబులం జేసి ఋక్షవానరజాతులయందు
జనియింపం గలవారు మీకు భయంబు వల దని యగ్నిప్రముఖులైన
యమ్మహామునుల సమ్ముఖంబున దుందుభి యను గంధర్వకామినిం బిలిచి
నీవు కుబ్జరూపంబున మంథరయనుపేర భూలోకంబున నుద్భవించి
నీ నేర్చువిధంబున దేవకార్యంబులు నిర్వహింపు మని పనిచి వారి
వీడ్కొలిపెఁ బదంపడి దివిజులయంశావతారంబులం జేసి. 291

మ. గురుశైలోన్నతగాత్రు లుద్ధతభుజో • గ్రుల్ వజ్రపాషాణక
ర్కరులర్కప్రతిమానతేజులు గుణా • కల్పుల్ మహాకల్పభీ
కరకాలాంతక కల్పు లాజినిపుణుల్ • గర్వోన్నతుల్ ఋక్షవా
నరవీరుల్ జనియించి రెల్లయెడలన్ • నాగాయుతప్రాణులై.

క. అన విని యుధిష్ఠిరుం డ
మ్మునివరుతో ననఘ ధర్మ • మూర్తిని నారా
ముని నేల యరణ్యంబున
కనిచెను దశరథుఁడు సెప్పుమ • యక్కథ యెల్లన్. 293

వ. అని యడుగుటయు మార్కండేయుం డిట్లనియె దశరథుండు నిజసు
కృతపాకంబునంజేసి రామప్రముఖు లయిన కొడుకుల నలువురం గని
త్రైలోక్యరాజ్యంబు సంప్రాప్తం బయినయట్లు సంతసిల్లె నక్కుమా
రులు క్రమంబున నుపనీతులు నఖిల వేదవేదాంగవినీతులు యథాక్రమ
పరిణీతులునై విలసిల్లి రంత. 294

సీ. అభినవపద్మద • ళాక్షు నక్షీణవి
స్తృతవక్షు నాజాను • దీర్ఘబాహు
మధురస్మితానను • మదగజగమను నా
రూఢయౌవను నధి • రూపతేజు
శ్రీరమణీయుఁ బ్రి • సిద్ధయశోరమ్యు
నిఖిలవిద్యాగమ • నిపుణచిత్తు
నింద్రసమాను జి • తేంద్రియు ధర్మజ్ఞుఁ
బౌరబాంధవజన • ప్రార్థనీయు

ఆ. దుష్టనిగ్రహైక • ధుర్యు విశిష్టసం
రక్షణాభిలోలు • రామభద్రుఁ

గులపవిత్రుఁ బెద్ద • కొడుకుఁ గనుంగొని
రాజవరుఁడు గరము • రాగ మెసఁగ. 295

వ. యౌవరాజ్యపదంబునకు నతని నభిషేకం బాచరింపంగోరి యాప్త
మంత్రిజనసమ్మతంబునఁ బురోహితనిరూపితం బైన శుభదినంబున
నక్కార్యంబునకు సమకట్టునెడ భరతుదాది మంథర యనునది
యమందగతిం గైకేయిపాలికిం జని యిట్లనియె. 296

ఉ. అక్కట నీదెసం బతికి • నాఁడికూరిమి యయ్యె మాయపుం
జొక్కులు నీవు నిక్కముగఁ • జూచి మనంబున మోసపోయి తా
టక్కరి కోసలాత్మజయె • దం బ్రియుఁడై యదె తత్తనూజ నిం
పెక్కఁగ యౌవరాజ్యమున • నిప్పుడు పట్టము గట్టఁ బూనెడున్.

ఆ. పుడమిఱేనిమదికి • నెడమైతి నీ వింక
నేమి సెప్పఁగలదు • వామనయన
కడఁగి నిన్నుఁ గొడుకుఁ • బెడవాడఁ ద్రోచి యా
సవతికొడుక యేలు • నవనియెల్ల. 298

క. అనిన నుదరిపడి కేకయ
తనూజ గడు సంభ్రమమునఁ • తత్క్షణమ నరేం
ద్రునిపాలికిఁ జని యేకత
మున నిట్లనుఁ బ్రణయపూర్వ • ముగ నాతనితోన్. 299

క. ధరణీశ తొల్లి నాకుం
గరుణించినవర మొకండు • గల దది మదిలోఁ
బరికించి యిప్పు డొసఁగుము
చిరముగ సత్యవ్రతంబు • సెల్లింపు తగన్. 300

వ. అనిన నతం డయ్యతివం గనుంగొని యవధ్యుల వధియించుటయును
వధ్యులం గాచుటయును బ్రాహ్మణధనంబులు దక్క నన్యులధనం
బపహరించుటయును నభీష్టధనంబు నిచ్చుటయును మొదలుగా నతి
దుష్కరంబు లైనవాని నైనను భవత్ప్రియార్థంబు సేసెద నెయ్యది
సెప్పు మనినఁ బ్రీతయై భరతమాత యిట్లనియె. 301

తే. యౌవరాజ్యపదంబు • యందు భరతు
నధిప యభిషేక మొనరింపు • మడవిలోన
నొలసి పదునాల్గువర్షంబు • లుండ నాన
తిమ్ము రాముని సురవర • మ్మిదియ నాకు. 302

క. అనవుడు వీనులు గొఱవిం
గొని చూఁడినయట్టు లైనఁ • గువలయపతి పె
ల్చనఁ బిడు గడచినక్రియఁ జే
తనరహితుం డగుచు ధరణి • తలమునఁ బడియెన్. 303

వ. అంతయు నెఱింగి రాఘవుండు నిజజనకుండు సత్యప్రతిజ్ఞుండు గావుత
మని యాక్షణంబ సీతాసమేతుండై వనంబునకు వెడలె నతని పిఱుంద
లక్ష్మణుండునుం జనియెఁ దదనంతరంబ. 304

— దశరథుఁడు రామవిశ్లేషముచే సురలోకగతుం డగుట —

క. రాముఁడు సనుట విని మహో
ద్దామం బగుశోకవహ్ని • దరికొనఁగను హా
రామ గుణధామ యని యా
భూమీశ్వరుఁ డసువియోగ • ముం బ్రాపించెన్. 305

వ. ఇట్లు దశరథుండు సురలోకగతుం డగుటయుఁ గైకేయి దన కొడుకు
రావించి భూవల్లభుండు దేవభావంబు నొందె రాముండును వనంబున

కరిగె నింక నర్హుండవు నీవ కావున నఖిల మహీరాజ్యరక్షణంబు సేయు మనిన నక్కుమారుండు క్రోధశోకదందహ్యమానమానసుం డగుచుఁ దల్లి కిట్లనియె.

సీ. దురితంబు లెన్నండుఁ • బొరయక నెలుఁ గొందు
కమలాప్తకులమునఁ • గసటు గలిపి
పరమధర్మాత్మకుఁ • బురుహూత సన్నిభుఁ
బతి మ్రింగికొని కృపఁ • బాఱవైచి
యాయతబాహుఁ దే • జోయుక్తు మాయన్నఁ
బటుధైర్య నదవుల • పాలుపఱిచి
జీవితైకార్థివై • త్రోవంగ రానిదు
ష్కీర్తి నాయొదలఁ • గీలుకొల్పి

ఆ. శ్రీకి నెడపి సకల • లోకంబులందును
దిట్టు గుడిచి కోర్కి • దీర్చుకొంటి
పాపజాతురాల • యీ పాతకం బేమి
సేయ దింక నేమి • సేయువాఁడ. 307

వ. అని దుఃఖించి భరతుండు దండ్రికి నుచితక్రియలు నిర్వర్తించి యనంతరంబ సమస్తమంత్రిసామంతభూసురపౌరజానపదసహితుం డై కదలి మువ్వురు దల్లులను వసిష్ఠవామదేవులనుం బురస్కరించుకొని తానును శత్రుఘ్నుండును రామానునయార్థంబు చిత్రకూటశైలంబున కరిగి యందు.

మ. కనియెం గోమలనీలమేఘసుభగా • కారున్ జటావల్కలా
జినధారుఁ సితభూతిభూషితుని రా • జీవాక్షుఁ గల్యాణుకీ

త్రునుఁ గాకుత్స్థకులప్రదీపకుని సీ • తాలక్ష్మణోపేతు స
న్మునిలోకార్చితు సత్కృపాభరణు రా • మున్ రాజచూడామణిన్. 309

వ. కని యంతంత నాక్రందనపరుం డగుచుం జని తదీయచరణంబుల
పయిం బడి పితృమరణప్రకారం బంతయు నెఱింగించి దేవా సకల
సామ్రాజ్యధురీణుండ వై మమ్మందఱ ననుశాసింపవే యని యఖిలజన
సహితంబుగా నతనిం బ్రార్థించిన. 310

క. గురువాక్యరక్షణైకా
దరచిత్తుం డై నయయ్యు • దాత్తచరిత్రుఁ డై
ప్పురుసున నొడఁబడఁ డయ్యెను
పరసమహీరాజ్యసమను • శాసనమునకున్. 311

వ. భరతుండును రాముచేతఁ బ్రత్యాఖ్యాతుం డై తదీయపాదుకంబులుగొని
చని వాని నర్చించుచు నందిగ్రామంబునందు వసియించి రాజ్యానుసంధా
నంబు సేయుచుండె నిట రాఘవుం డయోధ్యాసమీపం బగుటంజేసి
క్రమ్మఱ భరతాగమనంబు శంకించి చిత్రకూటంబు వాసి శరభంగు
పాలికిం జని యతనిచేత సత్కృతుం డై దండకారణ్యంబు సొచ్చి
యందు గోదావరీతీరంబున ననుజవధూసహితంబుగాఁ గృతనివాసుం
డై యున్నంత దశగ్రీవు చెలియలు శూర్పణఖ యనుదెంచి వారికి నప
కారంబు సేయ మొనసినం గినిసి యారాజపుత్త్రులు దత్కర్ణనాసికావై
కృతం బొనరించినం బదంపడి. 312

ఉ. శూర్పణఖానిమిత్తమున • శూరు లనేకులు రక్కసుల్ మహో
త్సర్పితరోషు లై బహుళ • సైన్యయుతంబుగ నెత్తి వచ్చుడున్
దర్పితవైరిభంజనుఁ డు • దారుఁడు రాఘవుఁ డస్త్రవిద్య నే
ర్పేర్పడఁ గేలిఁబోలె సమ • యించె రణాంగణభూమి నందఱున్. 313

వ. ఇట్లు ఖరదూషణాదులం బదునాలుగువేలరాక్షసులం జంపి దండకారణ్యంబు విగతకంటకంబు గావించె నంత శూర్పణఖయు రయంబున రావణుపాలికిం జని తచ్చరణంబులపయిం బడి యేడ్చినం జెలియలి కైనవైకృతం బేర్పడం జూచి యన్నిశాచరనాథుం డి ట్లనియె.

సీ. ఎఱుఁగి యెఱింగి నేఁ • డెవ్వఁడు నిశితవి
స్ఫారశూలాగ్రంబు • పయికి నుఱికెఁ
దలయంపియం దగ్గి • దరికొల్పి యెవ్వండు
నేఁడు నెమ్మది శయ • నింపఁ జూచె
నుగ్రవిషానలం • బుమియు చున్నయహీంద్రుఁ
గదఁగి నేఁ డెవ్వండు • గాలఁ దన్నె
హుంకార ఘోరమై • యొదవుబెబ్బులిమీఁద
నుఱక యెవ్వాఁడు నేఁ • డూఁచికొనియె

ఆ. నిన్ను నెవ్వఁ డకట • నేఁ డిట్లు గడు భంగ
పఱిచెఁ జెప్పుమ నాకుఁ • బద్మనయన
యాయువును సిరియును • నవశంబు లయ్యె నేఁ
డెవ్వనికొ తలంప • నిజ్జగమున. 315

క. అని పలుకునప్పు డాతని
ఘనతరముఖనేత్రనాసి • కాకర్ణములం
దనవరతరోషపావక
జనితశిఖావితతు లక్కఁ • జంబుగ వెడలెన్. 316

వ. శూర్పణఖయు నతనికి రాఘవు లున్న తెఱంగును నిజపరిభవంబు దత్కృతం బగుటయు ఖరదూషణాదిరాక్షసవధయునుం జెప్పిన విని దశవదనుం డాక్షణంబ పురసంరక్షణంబునం దాప్తజనంబుల నియో

గిఱిచి సన్నద్ధుం డై యొక్కరుండ వెలువడి త్రికూటకాలపర్వతంబులు గడచి సముద్రతీరంబునఁ బరమేశ్వరనివాసం బైనగోకర్ణ స్థానంబు నకుం జని యచ్చటం దొల్లి రామువలనం బ్రాప్తపరాభవుం డై ప్రవ్ర జనంబు నొంది తపంబు సేయుచున్న వానిం దనపూర్వామాత్యు మారీచుం గనిన నతండును బ్రియసంభ్రమంబులతోడ నతనిం బూజించి కుశలం బడిగి భవదాగమననిమిత్తం బేమి యని యడిగిన నసురేశ్వరుం డి ట్లనియె. 317

ఉత్సా. వినవె రాముఁ డనఁగ నొకఁడు • విపులదర్పహృదయుఁ డై
మనఖరుండు లోనుగా స • మగ్రశౌర్యు లైనయ
ద్దనుజవరులఁ దునిమి యిపుడు • దండకస్థలంబునం
దొనర నిర్భయత్వ మొప్ప • నున్నవాఁడు మేటియై. 318

ఆ. వానిఁ బరిభవింప • వలయు నప్పనికి సా
హాయ్యకం బొనర్ప • మనసు నాకు
ననిన నధికభయస • మావిష్టహృదయుఁ డై
యమరవైరి కిట్టు • లనియె నతఁడు. 319

చ. ఎఱుఁగవు గాక రాఘవును • దీర్ఘభుజాబలరూఢి నాజిలో
నుఱక తదీయబాణరయ • మోర్వ వశంబె పినాకి కైన న
క్కఱ యుఁ గ నీకు ని త్తెఱఁగుఁ • గా దన కేళిఁ దొక్కుబుద్ధిగాఁ
గఱపినవాఁడు చేటునకుఁ • గాలము సేరెనొ కాక యిమ్మెయిన్. 320

ఆ. రాముతోడఁ దొడరి • రణమునఁ గడు భంగ
మొందికాదె దైన్య • యుక్తి నిట్లు
దపసి వైతి నేఁడు • తగ దమ్మహాత్ముని
యందు వైరబుద్ధి • యధిప నీకు. 321

వ. అనినం గలుషించి లంకేశ్వరుండు వానిం జూచి నాపనుపు సేయ వైతి వేని ని న్నిప్పుడ కృతాంతగోచరుం జేయుదు ననిన వాఁడును దన మనంబున వీనిచేతం జచ్చుటకంటెను రాఘవకృతం బైనమరణంబు మేలని తలపోసి మహాత్మా నీకు హితంబుగోరి చెప్పితి నిది యిష్టంబు గాదేని భవదీయ శాసనంబు గైకొని చేసెదం బనుపుమనినఁ బౌలస్త్యుం డిట్లను నీవు రత్నమయతనూరుహం బగుకనకమృంగంబ వై చని జానకిం బ్రలోభింపవలయు సీతాచోదితుండై రాముండు నిన్నుం బట్ట సమకట్టి నీచేత నతిదూరంబు గొనిపోవంబడునప్పు డేను దద్భామిని నపహరించెదఁ బ్రియావిరహదుర్మనస్కుండై యతండు చెడి పోవు ననిన నట్ల కాక యని మారీచుండు. 322

— • మారీచుఁడు మాయామృగం బై చనుదెంచుట • —

క. కనకమృగరూపమునఁ జని
యినవంశ్యుఁడు సతియు నున్న • యెడఁ బొలయుటయుం
గని జానకి కౌతూహల
మునఁ బ్రియుఁ బ్రార్థించె హరిణ • పుంగవుఁ బట్టన్. 323

ఆ. ధరణిసుతయు విధియుఁ • దన్నుఁ బ్రేరేపంగ
వివశబుద్ధి యగుచు • నవనివిభుఁడు
మృగముఁ బట్టఁ దివిరె • మృగనేత్రకాపు స
ద్వినుతబలు సుమిత్ర • తనయు నునిచి. 324

క. అనదృశకార్ముకధరుఁ డై
మసలక యామృగము వెనుక • మర్దితరిపుఁ డిం
పెసఁగంగ నరుగఁ దొడఁగెను
వెస రుద్రుఁడు యజ్ఞమృగము • వెనుకొనుమాడ్కిన్. 325

వ. అట్టి యవసరంబున, 326

మ. పఱచుఁ దవ్వగఁ జేయలంతి నిలుచుం • బ ట్టీక యాసాసలం
బిఱువోవుం బొదలందు డిందుఁ బొడమున్ • బిట్టుల్కి వేదాఁటుఁ గ్ర
మ్మఱి చూచుం జెవి దార్చినిల్చు మలయున్ • మట్టాడుఁ గ్రోడాడు నే
మఱిన ట్లుండుఁ దృణంబు మేయు నలయున్ • మాయామృగం
బిమ్ములన్. 337

వ. ఇట్లతిదూరంబుగా నెలయించి యలయించిన నది రాక్షస మాయగా
నూహించి రాఘవుం డమోఘబాణంబు దొడిగి తడయక యమ్మృగంబు
నేసిన. 328

క. వాలమ్ము దాఁకి యొఱలుచు
నాలోనన రామునెలుఁగు • నట్టియెలుఁగు గా
హా లక్ష్మణ సీతా యని
కూలి కపటమృగము దన్ని • కొనుచుం జచ్చెన్. 329

తరువోజ. ఆయెలుఁ గేర్పడ • నవనీతనూజ
యాలించి తల్లడం • బడరుచిత్తమున
నోయన్న లక్ష్మణ • యొఱపి మీయన్న
యుగ్రరాక్షసబాధ • నొందంగఁ బోలు
నాయతభుజ వింటె • యమ్మహాభాగుఁ
డత్యంతదుఃఖార్తుఁ • డై నిన్నుఁ జీరెఁ
బోయి వే కావు మీ • స్ఫురితపుణ్యైక
భూషణోదార య • ప్పురుషరత్నంబు. 330

వ. అనిన నతం డమ్మానిని కిట్లనియె. 331

ఆ. అబల వెఱవ కుండు • మఖిలలోకములను
రాఘవేశ్వరునకు • రణములోన
నెదురఁ గలఁడె యూరుఁ • డెవ్వాఁడు నతనికి
నెట్టియెడల దురిత • మేల పొందు. 332

క. జనవంశోత్తముఁ డిప్పుడ
చనుదెంచుఁ బ్రియంబు • నొందు • జలజాననా
విని జానకి లక్ష్మణునెడ
జనితాంశ యయి క్రోధ • సంభ్రాంతమతిన్. 333

సీ. నీతలం పెఱుఁగుదు • నీ కేల వలవని
జాలి నీ కిట్లేల • సంభవించె
నతిఘోరశత్రువి • షాగ్నులయం దొంట
వేగంబ ప్రాణముల్ • విడుతుఁ గాక
యే నేల నిను వరి • యింతు బెబ్బులికాంత
యక్కట నక్క పొం • దాసపడు నె
యని యిట్లు నత్పురు • షాగ్రణి సౌమిత్రిఁ
బలఁతి యప్రియములు • వలుకుటయును

ఆ. చెవులు మూసికొనుచుఁ • జిత్తంబు గలఁగ ల
క్ష్మణుఁడు దత్క్షణంబ • మహితశౌర్యుఁ
డమలబాణచాప • హస్తుఁడై తన యన్న
చనినచొప్పునంద • చనఁ దొడంగె. 334

వ. అయ్యవసరంబున దశాననుండు.

మ. కమనీయం బగుజన్నిదంబు శిఖయుం • గౌపీనమున్ ధాతువ
స్త్రము దండంబును గుండియుం గుశపవి • త్రంబుం గడుఁ వృద్ధతా

వము నంధిల్లఁ ద్రిదండివేషధరుఁడై • వచ్చెం బతిక్రాంతి దే
హమునం దోఁపఁగ సీత యున్నెడకు మా • యాదక్షుఁ డక్షీణతన్.

తే. వాని నిక్కంపుమునియ కా • వగచి రాము
వనిత గడుభక్తిఁ బూజించి • వన్యఫలము
లొసఁగుటయు వానిఁ జేకొన • నొల్ల కసుర
మదనవివశుఁడై యిట్లను • మగువఁ జూచి. 337

మత్త. ఏను దానవనాయకుండ న • హీనసత్త్వుఁడ రావణా
ఖ్యానిరూఢుఁడ లంక నాఁగ జ • గత్ప్రసిద్ధము మత్పురం
బానతాంగి మదీయవల్లభ • వై భజింపఁగ రాదె ది
వ్యానుభోగము లిష్టచేష్టిత • హారి యీ వనలీలలన్. 338

క. ఎక్కడిరాఘవుఁ డక్కట
తక్కువ యవుపేదమనుజుఁ • దగిలి వనమునం
జిక్కడుమలఁ బడఁ దగునే
తక్కుము మది నింక నొండు • దలఁపులు తరుణీ. 339

వ. అనిన విని వైదేహి భయకంపితదేహ యగుచు నతని కిట్లనియె

సీ. ఇట్లాడ నర్హమే • యే వేద నీ వేద
నక్షత్రతారాగ • ణంబులోన
యాకసం బంతయు • నవనిపైఁ గూలిన
వసుమతి ప్రస్విన • వనధు లెల్ల
యింకినఁ జంద్రది • నేశ్వరు లన్యోన్య
విపులతేజంబులు • వీడుపడిన
నే నేల యన్యుని • నెలతోనఁ గామింతుఁ
గరిణి యేనాఁట సూ • కరముఁ గలయు

ఆ. మహితకమలమధుర • మధురసాస్వాదన
పరవశాత్మ యైన • భ్రమరకాంత
రిత్తబుద్ధి నకట • రేఁగుఁబువ్వులరసం
బాను నెట్లు బేల • వైతి గాక. 341

—* రావణుఁడు సీత నెత్తికొని లంకకుఁ బోవుట *—

వ. అని పలుకుచు నొయ్య నొయ్యనఁ దొలంగం జనిన నద్దురాత్ముఁ డతి భయంకరంబుగా జంకించి యమ్మగువం బట్టికొని గగనంబున కెగసి లంకాపురాభిముఖుండై యరుగఁ దొడంగిన నయ్యింతి యెంతయుం దలరి యి ట్లని విలాసంబు సేసె. 342

ఉ. దేవతలార యోధరణి • దేవతలార జగత్త్రయోన్నతుం
డై వెలుఁగొందు రాముని కు • లాంగన జానకి నేను నన్ను మో
హావిలుఁ డొక్కరక్కసుఁ డ • నర్గళుఁ డై కొనిపోయెడుం గృపం
గావరె పుణ్యమున్ యశముఁ • గైగొనరే యిదే మీకు మ్రొక్కెదన్.

క. అని యేడ్వఁగఁ దద్వచనము
లనఘుఁడు గిరిగహ్వరాంత • రాలయగతుఁ డై
విని యరుణసుతుఁడు దేజో
ఘనుఁడు జటాయు వను పక్షి • కారుణ్యమునన్. 344

క. ఎఱకలు గలకుల శైలము
తెఱఁగుమెయిన్ రయము మెఱయ • దివికి నెగసి బె
ట్టుఱుము జలధరము క్రియ ను
క్కఱి తద్వన మెల్ల నద్రువ • నార్చుచుఁ గడిమిన్. 345

ఉ. ఓరి దురాత్మ యీ యబల • నోడక యేటికిఁ బట్టినాఁడ వం
భోరుహనేత్ర విద్వ్వ మెట • వోయినఁ బ్రాణముఁ గొందు నింక ను
గ్రారివిభేదవిక్రము జ • టాయు నెఱుంగవె యంచు దర్పదు
ర్వారుఁడు వీఁకఁ దాఁకె సుర • వర్గ విమానను నద్దశాననున్. 346

మ. ఘనపక్షాహతులం బ్రకాండపరిఘా • ఘాతంబులం దీవ్రశా
తనఖోచ్ఛేదములం బ్రదీప్తశరవే • ధక్రీడలం గ్రూరచం
చుపాతంబులఁ బ్రౌఢకుంతముఖవి • స్ఫోటంబులం దత్ఖగేం
ద్రనిశాటేంద్రులఘోర సాధనసమ • త్వస్ఫూర్తి నొప్పెం గడున్.

చ. పటుతరపక్షిపక్షముఖ • పాదనఖప్రవిఘాతఖండిత
స్ఫుటితశరీరుఁడై బహుళ • శోణితధారలు మేనఁ గ్రమ్మఁగాఁ
దటసముపాంతనిర్గళిత • ధాతురసారుణసాంద్రనిర్ఝరో
త్కటకులశైలలీల దశ • కంఠుఁడు నిల్చె నకంపితస్థితిన్. 348

వ. తదనంతరంబ. 349

క. తెలిపి గని దానవేశ్వరుఁ
డులుక కృపాణమున నాఖ • గోత్తము నెలకల్
నలికినఁ గూలె నతం డిల
నలవలలై పవనహితము • హాభ్రమపోలెన్. 350

వ. ఇట్లు జటాయువుం గూల్చి రావణుం డధికరయంబున నరుగునెడ జానకి దనకు దిక్కెవ్వరు లేమింజేసి నిరాశయై యొక్క శైలశృంగంబునందుఁ గొందఱు వానరులు మెలంగుచున్నం గని తన కట్టిన పుట్టంబుకొంగు చించి భూషణంబ లూడ్చి తత్ప్రదేశంబున వైచెం బంక్తివదనుండును లంకాపురంబునకుం జని యం దశోకవనమధ్యం

బున నాసుమధ్య నునిచి తదీయరక్షణార్థంబు రాక్షసీనివహంబు నియో గించె నిట రాఘవుండు మాయామృగంబు వధియించి మగుడం జను దెంచువాఁడు దన కెదురుగా వచ్చు లక్ష్మణుం గని రాక్షసగోచరం బైన వనంబున జానకి నొంటి నునిచి వచ్చి తప్పు సేసి తని పలుకుటయు సుమిత్త్రానందనుండు ధాత్రీతనయ దన్ను నవమానించి పలికిన తెఱంగు సెప్పిన.

మధుర. కనకమృగ మట్లు దను దవ్వు • గాఁ ద్రిప్పి తెచ్చుటకు
వనజముఖి నేకతమ శూన్య • వనమునయం దునిచి
వెనుక ననుజుండు వచ్చిన • విధమునకు మదిలోన
ననఘుఁ డెంతయు వగచుచు • నరిగె నాశ్రమమునకు. 352

వ. ఇట్లు పని చేతనారహితం బయినశరీరంబునుంబోలె సీతా విహీనం బై యున్న పర్ణగృహంబుం గనుంగొని రాఘవుండు మూర్ఛితుం డై లక్ష్మణ ప్రయత్నంబునఁ గొండొక వడికిఁ దెలివొందె నంత నయ్యన్న యుం దమ్ముండును దత్ప్రదేశంబులయందు సుందరిం దడవుచు జను వారు ముందట. 352

తే. కులిశపాతభంగుర మైన • కులనగంబు
కరణిఁ బడి యున్న గృధ్రంబుఁ • గాంచి బుద్ధి
నదియు రాక్షసమాయ యొ • యని తలంచి
యేయ సమకట్టుటయు విహ • గేంద్రుఁ డెఱిఁగి. 354

క. ఓ యయ్యలార యేను జ
టాయు వనం బరఁగుపక్షి • నరయుఁడు నన్నున్
మీ యయ్య దశరథక్షితి
నాయకునకుఁ బ్రియసఖుండ • నావుడు వారల్. 355

వ. దాయ నరుగుదెంచుటయు నతండు వారితో రావణుండు వైదేహిం
గొనిపోవుటయుఁ దదర్థంబై తాను నద్దనుజుం దొడరి పెనంగుటయుం
జెప్పి రావణుం డరిగిన దెస నెఱిఁగించి విగతజీవుం డయ్యె నయ్యిరు
వురు నప్పులుఁగుఱేనికి నతిగౌరవంబున నగ్నిసంస్కారాదికరణీయం
బులు నిజజనక నిర్విశేషంబున నాచరించి దక్షిణాభిముఖులై చని చని.

చ. ఉరమునయందుఁ గన్నులుఁ బృ • థూదరదేశమునందునోరుఁ బ్ర
స్ఫురితభుజద్వయంబుఁ గల • భూమిధరోన్నతభావముం గరం
బరుదుగ నుగ్రమైన వికృ • తాకృతితోడ నశేషసత్త్వపు
స్మరుఁ దగు చున్నవానిఁ బటు • సత్త్వుఁ గబంధునిఁ గాంచిరచ్చటన్.

ఆ. అక్కబంధుఁ డామి • షార్థియై లక్ష్మణుఁ
బట్టికొనియె బాహు • బల మెలర్ప
నతఁడు గడు విషణ్ణుఁ • డై యన్న ననుఁ జూడు
మనుచు రాముఁ జూచి • యనియె మఱియు. 358

—* శ్రీరాముఁడు కబంధుఁ డను రాక్షసుం జంపుట *—

సీ. మహనీయసామ్రాజ్య • మహిమ వాయుటయును
బితృమరణంబు నా • భీలవిపిన
భూములఁ గడుదుఃఖ • మునఁ జరించుటయు వై
దేహిఁ గోల్పడి వగఁ • దిరుగుటయును
దుడిఁ బోయి యే నిట్టు • దొడరి యీ దానవు
వాతఁ జిక్కుటయును • వగవ నీకుఁ
బైపయిఁ బెక్కు లా • పద లయ్యె నక్కట
ధరణీశ నీవు నా • ధరణిసుతయుఁ

ఆ. గలసి పూజ్యరాజ్య • గౌరవంబున వెలుఁగ
గంగ నెలమిఁ జూడఁ • గాన నైతి
నేను దలఁప నెట్టి • హీనభాగ్యుండనో
యనుచు ననుజుఁ డార్తి • నడలుటయును. 359

తే. విగతసంభ్రముఁ డై రామ • విభుఁడు గడఁగి
యన్న లక్ష్మణ యోడకు • మన్న యేను
గలుగ నీ కేల యాపద • గలుగ నేర్చు
ననుచు గ్రక్కున నిశితమ • హాసి వెఱికి. 360

వ. ఆ రక్కసు డా చేయి దునియ వ్రేసిన లబ్ధ మోక్షుం డయి లక్ష్మణుండు ప్రకటసైంహికేయదంష్ట్రాయంత్రవిముక్తుం డయినతిగ్మభానుం డునుంబోలెఁ బ్రదీప్తుం డయి తీక్ష్ణ కౌక్షేయకంబునఁ దదీయదక్షిణ బాహుఖండనంబు సేసి పార్శ్వద్వయంబు భేదించిన నాక్షణంబ కబంధుండు దివ్యరూపధరుం డగుటయుం గని రాఘవుండు విస్మితుం డై.

క. ఈవనమునందు రాక్షస
భావంబున నున్న నీకుఁ • బ్రకటితదివ్య
త్వావాప్తియైనకారణ
మేవిధ మనుటయును నాతఁ • డిట్లని చెప్పెన్ 362

వ. ఏను విశ్వావసుం డనుగంధర్వుండ బ్రహ్మశాపంబునంజేసి రాక్షసత్వంబు నొంది మీవలన శాపమోక్షంబు వడసితి రావణుం డను రక్కసుండు జానకిం గొనిపోయి లంకానగరంబున నునిచినవాఁడు మీకు హితోపదేశంబు సేసెద నిటఁ బోవం బోవఁ బంపాభిధానం బయిన సరోవరంబు గలదు దానియావల ఋశ్యమూకం బను శైలంబునందు వాలి సహోదరుండు సుగ్రీవుం డను వానరుండు సచివచతుష్టయ సహి

తుం డై యుండు నతనితోడ సఖ్యంబు సేయుము దానం జేసి నీకుఁ గార్యసిద్ధి యగు నని పలికి గంధర్వుండు వారి వీడ్కొని నిజేచ్ఛం జనియెఁ దదనంతరంబ యటఁ జనియెఁ దదనంతరంబ యటఁ జని చని. 363

సీ. కమనీయ కమలినీ • కల్హారదళకేస
రాన్వితజలముల • నర్ఘ్యవిధియుఁ
దరళతరంగ హ • స్తములఁ బాద్యంబు సు
స్మదచక్రసారస • మధుపహంస
రుతులఁ బ్రియోక్తులు • రుచిరవానీరని
వేశనచ్ఛాయల • విశ్రమంబు
మందసంచారిత • మారుతంబుల నురు
తాపనోదనమును • దగిలి యెపుడు

ఆ. నాచరించుచును స • మంచితాతిథిజన
సేవనమునఁ దనదు • జీవనంబు
ఫలము నొంద నొప్పు • పంపాసరోవరం
బెదురఁ గాంచి రన్న • రేంద్ర సుతులు. 364

వ. ఆసరోవరతీరంబునం గౌశల్యానందనుండు దత్తద్విషయ విశేషోల్లాసంబులవలనం బ్రొత్తయై చిత్తజానలంబు దరికొని చేతోవృత్తంబు నెరియింపం దొడఁగినఁ దాల్మి దొలంగి జానకిం బేర్కొని యాక్రందన వచన వివశుం డగుటయు నతనికి లక్ష్మణుం డిట్లనియె. 365

చ. పురుషవరేణ్య యిట్లు మిము • బోఁటులకుం జనునయ్య యాపదల్
వొరసినచోఁ గలంగుట ప్ర • భుత్వ మొకర్పఁగఁ దాల్మి యూఁడి ధు

స్తరతరమానసవ్యథలు • దల్గుము సంభృతపౌరుషుండ వై
యరయుము దేవి యున్నయెడ • యారసి కార్యము దీర్పు మేర్పడన్.

ఆ. అధిప శిష్యుఁడను స • హాయుండ భృత్యుండ
నైన యేను గల్గ • నాత్మ నీకు
నేల వగవ నని మ • హీపతి చిత్తంబు
వలఁత డిందుపఱిచె • నవరజుండు. 367

వ. తదనంతరంబ యయ్యిరువురుం బంపాసరోవరంబునం గృతస్నాను
లయి దేవపితృఋణంబులు సేసి చని ముందట నతిబహుళబలాహక
వ్యూహసన్నాహసమున్నతంబు లైన యభంగశృంగసముదయంబుల
నఖిలగగనక్రోడపీడనంబు సేయు చున్నదాని ఋశ్యమూకశైలంబుఁ
జేరి తదుపకంఠ ప్రదేశంబున విశ్రమించి యున్నంత. 368

సీ. ఆరాజపుత్త్రుల • నారూఢతేజుల
వీరుల నున్నతో • దారభుజులఁ
గనుఁగొని సుగ్రీవుఁ • డనఘుఁ డగ్గిరిశృంగ
మున నుండి తాను • దనసచివులుఁ
జింతించి వారివృ • త్తాంతము నెఱుఁగంగ
సంతతోత్సాహ ధీ • మంతు శౌర్య
వంతు నుత్తము హిమ • వంతునిఁ బోనియ
త్యంతసుస్థిరు హను • మంతుఁ బనిచె

ఆ. నతఁడు నరిగి నృపతి • సుతులతెఱం గెల్ల
నెఱిఁగి వనచరేంద్రు • నెఱుఁగఁ జెప్పి
యుగ్రతేజుఁ డైన • సుగ్రీవుతోఁ జెల్మి
యొనర సంఘటించె • మనుజపతికి. 369

వ. సుగ్రీవుండును మున్ను సీతాపరిత్యక్తంబై తమముందటం బడినం
దారు గైకొని సంగ్రహించి యున్న భూషణనిచయంబు రామునకు
నివేదించినం జూచి యతండు సముత్సుకుండై వానికి వానరైశ్వర్యంబు
ప్రతిశ్రుతంబు సేసి తదీయశత్రుం డైన వాలిం జంపం బ్రతిజ్ఞ సేసెం
గపీశ్వరుండును జానకిం దెచ్చుటకు సహాయంబుగా నొడంబడియె
నంతట నందఱుం గూడికొని వాలినివాసం బైనకిష్కింధానగరంబున
కరిగి రప్పుడు భానుసూనుండు. 370

క. వాలిగృహద్వారంబున
వాలి మదం బెసఁగ నార్చి • వారక బాహా
స్ఫాలనము సేయుటయు విని
వాలి మహారోషదుర్ని • వారోద్ధతిమైన్. 371

వ. సమరసన్నాహం బమర వెలువడం బోయినం దదీయవల్లభ యగు తార
యతని వారించి యిట్లను నేఁటిచందంబుసూడ సుగ్రీవుండు బలవత్స
హాయుండై వచ్చినవాఁ డది యెట్లనిన దశరథనందనుం డైనరాముండు
రావణుచేత నపహృతదారుం డయి నిజసహోదరుం డగులక్ష్మణుండును
దానును సుగ్రీవసహాయత్వం బపేక్షించి యతనికార్యంబు దీర్పం బూనె
నని వింటి నదియుంగాక మహాబలు లయిన మైందద్వివిదు లతిలోక
పౌరుషుం డయినహనుమయుఁ బ్రసిద్ధబుద్ధి యగు జాంబవంతుండును
వానికి మంత్రులై యుండుదురు గావున నీ విప్పుడు గయ్యంబునకుఁ
బోక నా కిష్టంబు గా దనిన నవ్వనచరవీరుండు. 372

క. ఆవనితవచనములు సు
గ్రీవవిషయపక్షపాత • కృత్రిమములు గా
భావించి యాదరింపక
తా వెడలె నసూన బాహు • దర్పం బెసఁగన్. 373

వ. ఇట్లు వెదలి కట్టెదుర నున్న సుగ్రీవుంచూచి యి ట్లనియె. 374

—* వాలిసుగ్రీవుల యుద్ధము *—

తే. ఓరి దుష్టాత్మ మే నిట్లు • పోరఁ బెక్కు
మాఱు లెగవంగ సిగ్గఱి • పాఱుచుండు
నట్టినీ కున్న యునికిన • యిట్టులముగ
నిట్టిబీర మెక్కఁడనుండి • పుట్టెఁ జెపుమ 375

వ. అనినఁ బ్రహసితముఖుం డగుచు నభ్యలిముఖుం డి ట్లనియె. 376

క. అలిని రాజ్యముఁ గోల్పడి
యాలంబునఁ దూలపోయి • యక్కట బ్రదు కిం
కేలా యని తెగువమెయిన్
వ్రాలి రణము సేయ నమరి • వచ్చితి నీతోన్. 377

తే. చక్కఁగ మ్మింక ముందటి • చంద మొందఁ
గలదె తొంటిసుగ్రీవుండు • గాఁడు నేఁడు
నిన్నుఁ బొరివుచ్చి కాని పో • నేర్చు నెట్లు
ననుచు నుగ్రుఁడై యవ్వీరు • నార్చి కవిసె. 378

వ. ఇవ్విధంబున. 379

ఉ. భూవిదితప్రభావులు ప్ర • భూతబలోద్ధతు లుగ్రవై రితే
జోవిజయుల్ నిరంతరయ • శోజయకాంక్షులు భూరిభూరుహ
గ్రావనఖాయుధుల్ బలిము • ఖప్రవరుల్ గడుఁబొంగివాలిసు
గ్రీవులు దాఁకిరొండొరు ల • కృత్రిమరోషకషాయవక్త్రులై. 380

మ. తరుసంఘంబులు పూన్చి యొండొరులు ను • ద్యద్బాహులై వ్రేయ ని
ష్ఠురవక్షస్స్థలపాతవేగవిరళ • స్తోకంబు లై పోయె న

త్తరుసంఘంబులు పెంకియుం గడఁగి మా • ద్యల్లీల నయ్యుద్ధముం
బరుషానేకశిలాప్రయోగముల నొం • పం జొచ్చి రన్యోన్యమున్. 381

క. అతులితశిలా వితానం
బితరేతరతనునిపాత • హేలాసంచా
రిత మగుటయు వారలు పటు
గతిఁ గవిసిరి బాహుయుద్ధ • కౌతుకమతులై. 382

ఉ. ఒండొరుఁ బట్టుచుం దిగుచు • చొండొరుఁ బాయుచు వ్రేయుచున్ మహో
ద్దండత నొండొరుం దెరలఁ • దాఁకుచు నీఁగుచు లోఁగుచుం జలం
బొండొరు మీఱ నొండొరుల • యుద్ధతి సైఁపక వీఁకఁ బోరి రా
ఖండలభానుసూను లవి • ఖండితచండభుజా ప్రకాండతన్. 383

శా. దేహోత్సేక మెలర్ప నుద్ధతమదాం • ధీభూతులై యాహవో
త్సాహవ్యగ్రులు విగ్రహంబు మిగులన్ • సంరంభశుంభద్గతిన్
బాహాబాహిని బోరునప్పు డమరెం • బ్రౌఢద్విపద్వంద్వహే
లాహస్తద్వయగాఢకర్షణరణో • ల్లాసంబు విస్పష్టమై. 384

వ. మఱియు నన్యోన్యదంతనఖముఖవిఖండితశరీరులై హరివీరులు రుధిరధారలం దడిసి పుష్పితంబు లగునశోకంబులుంబోలె నొప్పి చలంబులు మెఱయం బెనంగు నెడం దుల్యబలరూప విక్రము లై యున్న యయ్యున్నదమ్ముల నిరువుర నేర్పడలక్షింపనేరక లక్ష్మణాగ్రజుండు విలక్షహృదయుండై వీక్షించుచున్న నాంజనేయుండు రాఘవునకు నభిజ్ఞానార్థంబుగా నొక్క పల్లవదామంబు సుగ్రీవునఱుతం బెట్టెఁ దదనంతరంబ రాఘవుం డమోఘబాణంబు దొడిగి వాలియురంబు వగుల నేసినం బడి యవ్వానరుండు దశరథనందను నిందించుచుఁ బ్రాణవియోగంబు నొందె ని తెఱంగున. 385

ఆ. వాలిఁ జంపి యతని • వనిత సుగ్రీవుని
వశము సేసి నిఖిల • వనచరేంద్రు
పదవియందు నెమ్మిఁ • బట్టంబుఁ గట్టెఁ బ్రి
స్ఫారయశుఁడు రామ • భద్రుఁ డతని. 386

వ. ఆవనచరుండును రామునకుఁ గృతాంజలి యై దేవా యీ ఘర్మసమయ శేషంబును ఘనసమయంబునుం గడపి మఱిసీతాన్వేషణంబునకు నుత్సహించుట లెస్సయని యయ్యిరువురకును మాల్యవత్కూటంబున నివాసంబుఁ గావించి తానును గిష్కింధాపురంబున నుండె నంత. 387

మ. ఉరుఘర్మౌఘవిఘాత సంవిహితవి • శ్వోల్లాస మై సంచల
త్పరసాంభోదనినాదతూర్యరవ మై • చంచద్బలాకాగరు
ద్భరలీలానవచామరస్ఫురణ మై • పర్జన్యసామ్రాజ్య మొ
ప్పె రమామందిర మై యుదగ్రశిఖినీ • పింఛాతపత్రంబుగన్. 388

వ. ఆసమయంబున నక్కడ, 389

క. దానవనాయకు చెఱఁ బడి
జాలికి యురిఁ బడినహరిణ • శాబమపోలెన్
మానిని సంతతభర్తృ
ధ్యానవివశ యగుచు నుండెఁ • దాపం బెసఁగన్. 390

వ. అమ్మగువకా పున్నదనుజాంగనలు త్ర్యక్షియు లలాటాక్షియుఁ ద్రిస్తనియు నేకపాదయు దీర్ఘజిహ్వయు నజిహ్వయుఁ ద్రిజటయు నేకలోచనయు మొదలయినవారు పెక్కండ్రు వికృతాకారంబులతోడ నయ్యబలం బరివేష్టించి యహర్నిశంబును నేమఱక యదల్చువారును బెదిచం దిట్టువారును ఖరోష్ఠనిస్వనంబులు సెలంగ భుజఫిప్పింపుచువారును

దిత్రిభువనాధిపతి యైనమనదశగ్రీవు నొల్లని యీదుష్టమానుషింబట్టిచెండి కండలు దిందు మను వారమునై యున్న నయ్యుగ్మలి గళద్బాష్పయు గద్గదకంఠియు నగుచు నారాక్షస స్త్రీల కిట్లనియె. 391

తే. అమ్మలార మీవలసిన • యట్ల చేయుఁ
డింక నేటికిఁ దడయంగ • నేను రాముఁ
దప్ప నొండొకపురుషుఁ జి • త్తమునఁ దలఁప
వింత నిజము నాకును జీవి • తేచ్ఛ లేదు. 392

వ. అనిన నజ్జానకితెఁగువ రావణున కెఱింగింపఁగొందఱు సనిరి మఱియు సంతతప్రియవాదినియు ధర్మజ్ఞయు నైనత్రిజట యనురక్కసి రామాంగనం జేరం జని యి ట్లనియె. 393

—* త్రిజట దనస్వప్నవృత్తాంతము సీతతోఁ జెప్పుట *—

సీ. అమ్మ నీ కెఱతయు • హర్షంబుగా నొక
వార్త నే నెఱిఁగింతు • వనజవదన
నామాట నిజముగా • నమ్ముము వినవె య
వింధ్యుండు నా నొక్క • వృద్ధదైత్యుఁ
డనఘుండు రాముహి • తాన్వేషి యై నీకు
నాశ్వాస మొనరింప • నబల నన్నుఁ
బనిచెను విను నిన్నుఁ • బాసినపిదప ల
క్ష్మణుఁడును దాను సే • మమునఁ గలసి

ఆ. యఖిలవానరేంద్రుఁ • డైనసుగ్రీవుతోఁ
జెలిమి సేసి యిప్పుడు • శీఘ్రమునను

వీరవరుఁడు నిన్ను • విడిపించుపనికి నై
యొదవి యుత్సహించి • యున్నవాఁడు. 394

వ. రావణునకు రంభానిమిత్తం బయిన నలకూబరుశాపంబు గలదు గావున నీయందు బలాత్కారంబు సేయ రాదు నీకు వీనివలనిభయంబు వలదు మఱి యిద్దురాత్మునకుం జేటు దెలుపునట్టి దుస్స్వప్నంబుఁ గలిగె నది యాకర్ణింపుము. 395

క. ఖరములఁ బూనినరథమున
విరిసిన వెంట్రుకలు వెంట • వ్రేలఁగ దశకం
ధరుఁడు బహుళతైలాప్లుత
శరీరుఁ డై దక్షిణంబు • సనఁ గనుఁగొంటిన్. 396

తే. అతనిపుట్టును గుంభక • ర్ణాదు లెల్ల
నరుణమాల్యానులేపను • లై వికీర్ణ
పతిత కేశులై నగ్నులై • పరఁగఁ బ్రేత
పతిదిశకు నేఁగుగతి గానఁ • బడియె నాకు. 397

ఉ. చారుసితోష్ణవారణల • సత్సితమాల్యసితాంగరాగుఁ డై
ధీరగుణోత్తరుం డధిక • ధీనిలయుండు విభీషణుండు వి
స్ఫారసితాద్రి శృంగమున • భవ్యుఁడు మంత్రిచతుష్టయాన్వితుం
డై రమణీయలక్ష్మిఁ బొలు • పారఁగ నేఁ గలఁగంటి నుగ్మలీ. 398

చ. తనసితకీర్తి విశ్వవసు • ధాగగనాంతరపూరితంబు గా
ఘనభుజుఁ డున్నతద్విరద • కంధరసుస్థిరుఁ డై ముదంబుతో
సనుజుఁడు దాను రాఘవకు • లాగ్రణి సన్మధుసిక్తపాయసం
బొనర భుజింపఁ గంటి నిక • చోద్యపులోచన నిక్క మింతయున్.

క. పులిచేత వ్రేటువడి మైఁ
గలయఁగ నెత్తురులు గ్రమ్మఁ • గా నేడ్చుచు ని
మ్ముల ను త్తరాభిముఖివై
కలుషితగతి నరుగ నిన్నుఁ • గనుఁగొంటిఁ గలన్. 400

క. నాకల నిక్కల యయ్యెడు
శోకింపకు మమ్మ నీవు • సుందరి పుణ్య
శ్లోకు జితశోకు నతులని
వేకం బ్రియుఁ బొందఁ గలుగు • వేగమ నీకున్. 401

ఆ. అనినఁ ద్రిజటపలుకు • లవి నిక్కములు గాఁగ
వగచి సీత గొంత • వనట దక్కి
యానతోడ నుండె • నట దశవదనుండు
సీతఁ దలఁచి వివశ • చిత్తుఁ డగుచు. 402

వ. తాను దేవదానవగంధర్వాదిసంఘంబుల నెల్ల జయించియుం గందర్ప
దర్పంబు వారింప నోపక యాతఁ డంబ దివ్యమాల్యాంబరాభరణభూషి
తుండై సంచారశీలంబైన కల్పపాదపంబునుం బోలె నొప్పియుఁ దన
యొప్పు సీతకుఁ బితృవనంబునందలి వటభూరుహంబునుంబోలె నతి
భీషణం బగుచుండ నశోకవనమధ్యంబు సొత్తెంచి రోహిణీసమీపంబు
నకు వచ్చు శనైశ్చరుండునుంబోలె జానకిం జేర జనుదెంచి ప్రణయ
పూర్వకంబుగా ని ట్లనియె 403

క. ఏల మదిరాక్షి వలవని
జాలిం బడి నవసెదవు ల • సద్భూషణలీ
లాలంకృత వై నను గృప
నేలిగొనం గాదె వేయు • నేటికి నింకన్. 404

చ. అనిమిషయక్షరాక్షసవి • ద్యాధరకిన్నరపన్నగాసురాం
గనలఁ గరంబు చిత్తమునఁ • గైకొన కేననురాగలీలమై
నిను మది నాదరించు టిది • నీ దగు భాగ్యము గాదె యింతయున్
వనిత యెఱుంగ వైతి గరు • వంపువిచారము లేదు నీయెడన్. 405

ఉ. రాముఁ డనంగఁ బేర్మియును • రాజ్యముఁ గోల్పడి కానలోన దుః
ఖామయమగ్నుఁ డైనయొక • యల్పమనుష్యుఁడు వానిపైఁ గడుం
బ్రేముడి సేయుచుండ నగవు • పెల్లునఁ జిత్తము దల్లడిల్లఁ గా
నీమెయి నుండునీయునికి • యేసుఖమంద్రు లతాంగి చెప్పుమా. 406

వ. ఏను సకలలోకేశ్వరుండ నాకుం గింకరులై పదునాలుగుకోట్లు నిశాచరభటులును నిరువదియెనిమిదికోట్లు రాక్షసులును నెనుబదియాఱుకోట్లు యక్షులును వర్తిల్లుదురు నిఖిలధనాధ్యక్షుం డయిన యక్షేశ్వరుండు నాయగ్రజుండు బ్రహ్మసమానుం డగువిశ్రవసుండు మదీయజనకుండు గుబేరునకు వినోదపాత్రంబు లైన గంధర్వాప్సరోగణంబులు నన్నుసేవించుఁ బంచమలోకపాలుం డని నన్నుఁ ద్రిభువనంబులుఁ గీర్తించు భక్ష్యభోజ్యాదివస్తువులును సురేశ్వర గృహంబునం దెట్లట్ల నా గృహంబున నక్షయంబు లిట్టినావిభవం బింతటికిని మదీయజీవితంబునకు నధీశ్వరివై సుఖంబున జీవింపు మనిన విని వైదేహి క్రోధశోకవ్యాకులయగుచు వానిదెసం జూడక యొక్క తృణాంతరం బవలంబించి యిట్లనియె. 407

సీ. అకట పరాంగన • నబలఁ బతివ్రతఁ
బరికింపఁగా మర్త్య • భామ నేను

రాక్షసుండవు నీవు • రాగంబు మది నించు
కయు లేని నాదుసం • గమమునందుఁ
గలిగెడు నట్టి సౌ • ఖ్యం బెంత యదియును
గాక యాద్యుం డైన • కమలగర్భు
పౌత్త్రుఁడ నని లోక • పాలతుల్యుఁడ నని
హరసఖుం డైనధ • నాధినాధు
ఆ. భ్రాత నని భవత్ప్రి • భావంబు సెప్పితి
విట్టి నీవు ధర్మ • వెఱిఁగి దురిత
వర్తనంబు విడువ • వలదె సిగ్గది యి
వ్వగిదిఁ బ్రల్లదములు • వలుకఁ దగునె. 408

వ. అని పలికి జానకి యుత్తరీయసంవృతవదన యై యతికరుణంబుగా నేడ్చిన నద్దురాత్ముఁడు వెండియుఁ గొన్ని దుర్వచనంబులు పచరించి యనంతరంబ యంతర్ధానంబు నొందె నప్పొలఁతియు నెప్పటియట్ల రాక్షసీరక్షిత యై యుండె నని మార్కండేయుండు ధర్మరాజునకు నిర్దేశించిన తెలుంగు వైశంపాయనోక్తం బైనయాఖ్యానంబు విఖ్యాత మాధుర్యమనోహరంబుగా. 409

క. విమలక్షాత్త్రగుణోన్నత
విమలాదిత్యాత్మజన్మ • విలసత్కామలా
రమణీకరకమలోజ్జ్వల
విమలాంబుజరేణురాగ • విలసితవక్ష. 410

పవమయూరము. భూసురకదంబసుర • భూరుహ వికాసో
ద్భాసితకృపారసవి • పాక సుగుణై కో
ల్లాస హరహాసమృగ • లాంఛనమృణాళీ
హాసినవకీ ర్తిరస • రాకలితలోకా. 411

గ ద్య ము.

ఇది సకలసుకవిజనవినుత నన్నయభట్టప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబునం దారణ్యపర్వంబునందు దుర్యోధను ప్రాయోపవేశంబును బాతాళగతు లయిన దానవు లతని నాశ్వాసించుటయు వైష్ణవయాగప్రవర్తనంబును బాండవులు గ్రమ్మఱఁ గామ్యకవనంబున కరుగుటయు వ్రీహిద్రోణాఖ్యానంబును ద్రౌపదీహరణంబును జయద్రథుభంగంబును రామాయణకథాప్రవృత్తియు నందు రామరావణులజననంబును రాఘవువనప్రస్థానంబును సీతాపహరణంబును సుగ్రీవమిత్రత్వంబును వాలివధయును ద్రిజటాస్వప్నకథనంబును రావణుదుష్టవచనంబులు నన్నది షష్ఠాశ్వాసము. 412

ఓమ్

శ్రీహరిహరహిరణ్యగర్భేభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

ఆరణ్యపర్వము - సప్తమాశ్వాసము

శ్రీకర సోమాన్వయ ర
త్నాకరహిమధామ ధార్మి • కాంచితవినయో
త్సేక భువనైకవీర మ
హాకావ్యరసప్రయోజ • నారూఢమతీ. 1

—* రాముఁడు లక్ష్మణుని సుగ్రీవునొద్దకుఁ బంపుట *—

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నట్లు పరమతపోనిలయుం డయిన మార్కండేయుండు పాండవేయులతో మఱియు ని ట్లనియె నంత మాల్యవత్కందరమందిరుం డైన దశరథాగ్రనందనుండు నవకందళిత సుందరంబులును జనకనందినీవియోగదుస్సహంబులు నగుఘనసమయదివసంబుల నెట్టకేనియుం గడపి నిరతిశయసాంద్రచంద్రాతపస్నపనశీతలసమీరవాహ్యమానవినిద్రకుముదకేదారసౌరభనిర్భరంబులు నతి దీర్ఘయామంబులు నైనశారదయామిను లపనయింప నోపక యొక్కనాఁడు దమ్మునిం జూచి యి ట్లనియె. 2

సీ. చూచితే లక్ష్మణ • సుగ్రీవుకొఱగామి
యమ్మెయిఁ దనవగ • యడఁచి మనము
కపిరాజ్యమిచ్చినఁ • గైకొని యింద్రియ
సుఖముల నెంతయుఁ • జొక్కి నేఁడు
మనదిక్కు దలఁపఁడు • మనతోడఁ బల్కిన
సమయంబుఁ జెల్లింపఁ • జనదె తనకుఁ
గడుఁ గృతఘ్నత సేసెఁ • గపికులాధముఁడు నీ
వనఘ కిష్కింధకు • నరుగు మిపుడ

ఆ. యద్దురాత్ముఁ గృపణు • నాత్మీయకార్యత
త్పరుని నధికరాగ • పరవశాత్ముఁ
దొడరి వాలి చనిన • త్రోవనే యనిచి ర
మ్మేల తడయ మనకు • నింక నిచట. 3

ఆ. నీవు సనకమున్న • నెఱితోడ మనకార్య
మునకుఁ దగినయత్న • ములు ఘటించి
యుండెనేని వాని • నొం డేమియుం జేయ
వలదు తోడితెమ్ము • వార్యశౌర్య. 4

చ. అనుడుఁ దదాజ్ఞఁ బూని యతఁ • డాతతకార్ముకహస్తుఁ డైరయం
బునఁ జనియెం గపీశ్వరుని • ప్రోలికి వాఁడును సంభ్రమంబుతో
ననుఁగులుఁ దాను రాజసుతు • నర్ధినెదుర్కొని మ్రొక్కి యర్ఘ్యపూ
జన మొనరించుడున్ విభుని • శాసన మాతఁడు సెప్పె వానికిన్. 5

వ. చెప్పిన విని భయకంపిత గాత్రుం డగుచుఁ గమలమిత్త్రపుత్త్రుండు సుమిత్త్రాపుత్త్రున కిట్లనియె నయ్యా యే నేల కృతఘ్నుండ నగుదు జానకి నన్వేషించుటకునై బలవంతులు బుద్ధిమంతులు నగువానరుల

ననేకుల వలుదెసలకుం బనిచితి వారును సకలవనశైలసాగరగ్రామనదీ
సహితం బైన భూచక్రంబునం దెల్ల రోసి యొక్కమాసంబులోనం
గ్రమ్మఱి వచ్చువారై సమయంబు సేసి పోయి రింక నైదుదినంబులు
గొలంత యింతియ యటమీఁద వైదేహీవార్త గొనుచు దేవరం గొలువ
వచ్చువాఁడ నై యున్నవాఁడ ననినం బ్రీతుం డై లక్ష్మణుండు. 6

క. వానిం దోడ్కొని చని యా
భూనాథునిఁ గానిపించి • పొందుగఁ దత్కా
ర్యానుష్ఠానవిశేషము
దా నెఱిఁగించుటయు విభుఁడు • తద్దయు నలరెన్ 7

వ. పదంపడి కొన్నిదివసంబులకుఁ బూర్వపశ్చిమోత్తరదిక్కులకుం జనిన
వనచరు లరుదెంచి రాఘవుం గని దేవా సకలసాగరమేఖలావలయితం
బైన భూవలయం బంతయు వెదకితిమి మీదేవిం బొడగాన మని
చెప్పిన నతండు దుఃఖితుం డయి దక్షిణదిశకుఁ బోయినవానరులవలన
వైదేహి తెఱం గెఱుంగుదు ననునాసం జేసి ప్రాణంబులు ధరియించి
యుండె నంత వెండియు నొక్కమాసంబు సెల్లిన నతండు దుఃఖితుం
డై యుండఁ గొందఱు వనచరులు పఱతెంచి సుగ్రీవుం గని యి
ట్లనిరి. 8

సీ. నీవును వాలియు • నేఁడును నాఁడుఁ బ్రి
యంబునఁ బాటించు • నాకతోఁట
మధువనం బదె నేఁడు • మనయంగదుండును
హనుమంతుఁడును మొద • లైనవారు

బలువిడి జూజాడి • ఫలము లానెదరు త
ద్రక్షకు లగుమమ్ము • రయముమీఱ
ళంగించి రనవుడు • భానునందనుఁ డాత్మ
నంగదప్రముఖుల్రు • యామ్యదిశకుఁ

తే. జననివారలు గావున • జనకపుత్త్రిఁ
గనినయు బ్బిది గాఁబోలుఁ • గాక యిట్లు
సేయ వెఱవరె పతికార్య • సిద్ధి సఖపు
జనుల కీచన వెందును • జనునకాదె. 9

వ. అని యూహించి తత్ప్రకారంబు రఘుపతికిం జెప్పె నంత. 10

ఉ. తేనెలు గ్రోలి క్రోలి కడుఁ • దియ్యలికమ్మ[illegible]డు లింపునొం
పూనఁగ నాని యాని పర • పొందిన నీడలు మెచ్చి మెచ్చి మం
దానిలశైత్యసౌరభస • మగ్రగతకుం గడుఁ జొక్కి చొక్కి యు
ద్యానమునందు మాదుతను • తత్ప్రముఖుల్ విహరించి తృప్తులై.

వ. అందఱుం గూడుకొని చని సుగ్రీవలక్ష్మణసహితుం డై యున్న జన
నాథుం గని దండప్రణామంబు సేసినం గాకుత్స్థకుల ప్రదీపకుండు
వారలముఖవర్ణవిశేషంబు లుపలక్షించి సీతం గనినవార కా నిశ్చయించె
నప్పు డత్యంతమతిమంతుం డయిన హనుమంతుండు రాఘవునకుఁ
గృతాంజలి యై యి ట్లనియె 12

క. దేవిఁ బొడగంటి నేను ధ
రావల్లభ శైలసరిద • రణ్యనగరపా
రావారకలిత మగువసు
ధావలయము వెదకి వెదకి • దక్షిణపుదిశన్ 13

—* హనుమంతుఁడు రామునితో సీతం జూచినవృత్తాంతంబు సెప్పుట *—

తే. అవధరింపుము దేవ మే • మందఱమును
నేకముఖమునఁ దొలి తొలి • యిందునందు
నరయుచును బోయి యొక్కెడ • నతివిశాల
మైనభూవివరము గంటి • మద్భుతముగ. 14

వ. కని దానిం బ్రవేశించి నిరంతరతిమిరసంవృతంబును బహుకీటసంకు
లంబును నైన మార్గంబున ననేకయోజనంబులు సనునెడ ముందట
నర్కప్రకాశం బైనపురంబు గానంబడియె నం దొక్కతాపసాంగన
యుండి మమ్ము నాదరించి తన పేరు ప్రభావతియనియును నప్పు
రంబు మయునిపురం బనియునుం జెప్పి మధురంబు లయినభక్ష్య
భోజ్యంబు లొసంగినం దృప్తులమై తదుపదిష్టమార్గంబున మహీవివ
రంబు నిర్గమించి సహ్యదర్దురశైలంబులు గడచి మలయశైలశిఖరం
బెక్కి. 15

స్రగ్ధర. లీలం గల్లోలబాహో • ల్లిఖితగగన మై
లీననానాకుళీర
వ్యాళోగ్రగ్రాహమీనా • వళుల నెసఁగి దు
ర్వారవారోఘగంభీ
రాలంఘ్యప్రాణవేగం • బగుచు బహుతరా
యామవిస్తార మై బి
ట్టాలోకింపంగ నుగ్రం • బగుజలనిధి వం
తంతటం గంటి మంతన్. 16

క. కని యిది రత్నాకర మి
ట్ట్వననిధిసీమమునఁ గల్గు • వసుమతిలోనన్

జనకసుత వెదకి కానమ
చన దివ్వారాశి దాఁటి • చన నెవ్వరికిన్. 17

ఉ. భూమితనూజం గాన మని • పోయి రఘూర్వహుతోడఁజెప్పి య
య్యూమివచిత్త మాతురతఁ • బొందఁగఁ జేయుటకంటెఁ జూడఁ గా
నీమెయిఁ జావు మేల మన • కేల విచారము లింక నంచు నం
దేము గడంగి యందఱము • నేకమతం బగునిశ్చయంబుతోన్. 18

వ. అనశనవ్రతంబు సంకల్పించి నియతచిత్తుల మై యుండి రాఘవుకార్యార్థం బై తెగిన జటాయువు కృతార్థుం డయ్యె మనము నట్టి పుణ్యలోకంబు వడయుదమని పలుకుచున్నయెడ. 19

క. గిరిశృంగతుంగ విగ్రహుఁ
డురుతరసత్త్వుఁడు విహంగ • మోత్తముఁ డం దొ
క్కరుఁ డొయ్యన మాయున్నెడి
కరుదుగఁ జనుదెంచి విగళి • తాశ్రుం డగుచున్. 20

సీ. అయ్యలార జటాయు • వని పల్కెదరు మీర
లెవ్వరు సెప్పరే • యేను వాని
కగ్రజుండ ననూరు • నాత్మజన్ముల మేము
సంపాతి నాపేరు • సమ్మదమున
నేనును దమ్ముండు • దినమండలమునకుఁ
జనువేడ్క నొకనాఁడు • చదలి కెగసి
చనఁ జనఁ దీవ్రాంశు • సంతాపమునఁజేసి
కమరె నాఱెక్కలు • గమర వయ్యె

తే. ననుజు పక్షమ్ము లే నిమ్మ • హచలమున
నాఁటఁగోలె నెచ్చటికిఁ జ • నంగ నేర

కున్నవాఁడ నాతమ్ముఁ డె • ట్లున్నవాఁడొ
యెఱుఁగ నెఱిఁగింపరే నాకు • నిష్టమెసఁగ. 21

వ. అనిన నే నతనికి భవదీయవృత్తాంతంబును రావణుండు దేవిం గొని
పోవుటయుఁ దదర్థంబు రావణుతో జటాయువు సమరంబు సేసి యీల్గు
టయుఁ జెప్పిన విని దుఃఖితుం డై సంపాతి యస్మదీయప్రవర్తనం
బేర్పడ నడిగి మాకి ట్లనియె. 22

ఉ. రావణు నే నెఱుంగుదుఁ బ • రాక్రమ దుస్సహుఁ డన్నిశాచరుం
డీవనరాశిమధ్యమున • నిచ్చటికిన్ శతయోజనంబులన్
భూవిదితంబు లంక యను • ప్రోలు వదీయ నివాస మచ్చటన్
భూవరు దేవిఁ గాన నగుఁ • బొం డనయుండు కృతప్రయత్నులై. 23

క. అని యతఁడు సనిన సందఱ
మును సాగరతరణకార్య • మునకు నుపాయం
బొనరఁ దలపోయునెడ నే
నని యుత్సాహంబు సేయఁ • డయ్యె నొకండున్. 24

మ. జననాథోత్తమ యేను బూని భవదా • జ్ఞాలీల చెల్వంబు మ
జ్జనకుం డైన సమీరదేవుకృపయున్ • సత్త్వోన్నతిం జేయఁగా
ఘనవాస్తుంగతరంగసంగతమహా • గ్రాహగ్రహోత్యుగ్రద
ద్యనమై పేర్చుపయోధి దాఁటితి జనా • శ్చర్యైక సంపాది నై. 25

ఉ. ఆలవణాబ్ధిమధ్యమున • నందుఁ ద్రికూటనగంబుమీఁదను
త్తాలవిశాలసాలమణి • ధామసముజ్జ్వల మైనలంకయన్
ప్రోలిని గంటి నెంతయు న • పూర్వము దద్విభవంబు దేవ యా
చ్చో లలితాంగి నారసితిఁ • జొచ్చియనేక విచేష్టితంబులన్. 26

వ. అరసి యొక్కెడ రావణాంతఃపురం బయినయశోకవనంబునందు. 27

సీ. కన్నీరు జడిగొని • క్రమ్మఁ బ్రాఁ కెక్కిన
కమ్రకపోలభా • గములు గలిగి
యవశమై యొఱగిన • యంగవల్లిక పొంత
నున్నభూమీరుహం • బూఁత గాఁగ
వెడలునిట్టూర్పుల • వేఁడిమిఁ బగిలిన
యధరపల్లవము గా • రాకుఁ బోలఁ
దల-పుర సందడి • దండడించినతాల్మి
కదలుశిరఃకంప • గతుల బెరయ

ఆ. నున్న పుణ్యమూర్తి • నుత్తమసౌందర్య
నవనతాస్య నార్త • యైనదానిఁ
గని విదేహతనయ • గా నెఱింగితి నేను
హారఘుప్రవీర • యనుచు నడల. 28

క. వినయమున దేవిఁ జేరం
జని యభివాదనము సేసి • జానకి రఘునం
దనుదూత నేను మారుత
తనయుఁడ వానరుఁడ నిన్నుఁ • దడవ విచటికిన్. 29

వ. అరుగుదెంచితి రామలక్ష్మణు లత్యంతకుశలంబున నున్నవారు వానరే
శ్వరుం డయిన సుగ్రీవుండు వారితో సఖ్యంబుసేసి తత్కార్యంబు
దీర్పం బూనె నింక మసలక నీ హృదయేశ్వరుండు సమదెంచు నూఱ
డిల్లుము. 30

క. రక్కసుఁడఁ గాను జుమ్మీ
నిక్కపువానరుఁడ నేను • నీమదిలోనం

దక్కఁ మనుమాన మనవుడు
నొక్కింత దలంచికొని స • ముత్సుక యగుచున్. 31

వ. అద్దేవి నా కిట్లనియె వత్సా విన్నెఱింగితి నదియెట్లనిన రామహితాన్వేషి యగువాఁ డవింధ్యుం డను వృద్ధరాక్షసుండు మున్న యింతయుఁ ద్రిజటచేత నా కెఱింగించె నతనిపలుకులు దప్పవు రాఘవుండు సుగ్రీవ సహాయుండయి యునికి కలిగినది గావున నింకఁ దడయక యవ్వీరవరుం దోడ్కొని వచ్చి నాకుం బ్రియంబు సేయుము నీకుఁ గార్యసిద్ధియయ్యెడు మరుగు మని తనశిరోభూషణం బయిన యీ రత్నంబు మీకు నభిజ్ఞానార్థంబుగా నాచేతి కిచ్చి మఱియుఁ జిత్రకూటచరితం బైనకృతకవాయస కథయునుం జెప్పిన నేను లంకాపురదాహంబు సేసి యిది దేవర కింతయు విన్నవింప వచ్చితి నని చెప్పి హనుమంతుండు జానకీహృదయంబు మూర్తిమంతం బైనపగిది నున్నయమ్మహామణి రాజచూడామణి నప్పగించిన. 32

ఆ. అమ్మనోజ్ఞరత్న • మక్కునఁ గదియించి
పులక లెగయఁ గొంత • ప్రొద్దు విభుఁడు
జానకీకుచాగ్ర • సంగమసుప్తుఁ డై
నట్లయుండె ముకుళి • తాక్షుఁ డగుచు. 33

వ. ఇట్లు రాఘవుండు సీతావృత్తాంతంబు విని తత్సమాగమ కుతూహలవ్యగ్రుండై సుగ్రీవుం జూచి దండన కాయితంబు సేయు మనినఁ బ్రసాదం బని యతండు నలుదిక్కులం గల వానరనాయకులం బిలువం బొదఁగిన. 34

—* వానరవీరులు నానాదేశంబులనుండి సుగ్రీవునొద్దకు వచ్చుట *—

క. శతకోటిద్వయహరిపరి
వృతులై చనుదెంచి ఘోర • వీరులు ధీరో
ద్ధతులా గజుఁడు గవయుఁడు వి
శ్రుతముగ రఘుపతికిఁ దోడు • చూపిరి గడఁకన్. 35

క. అఱువదికోటులు గపివరు
లుఱక జగత్త్రయము నొకట • నువ్వెత్తుగొనం
దఱిగొన్నయట్లు నడవఁగ
నెఱసి కుముదుఁ డరుగుదెంచి • నృపవరుఁ గనియెన్. 36

ఉ. కోటిసహస్ర దసుఁ • గొల్వఁగ వానరకోటికెల్లఁ దా
మేటి మహాభుజుండు నిర • మిత్రుఁడు మిత్త్రిసహాయుఁడై వలీ
వీటికి నుబ్బుగాఁ జటుల • వేగ సముచ్ఛ్రితపుచ్ఛగుచ్ఛవి
స్ఫోటితదిగ్విభాగుఁ డగు • చుం జనుదెంచె సుషేణుఁ డత్తఱిన్. 37

క. గణుతింప రానివానర
గణములతో దధిముఖుండు • కొకుత్థ్సకులా
గ్రణికిఁ బ్రియంబుగ వచ్చె ధ
రణిభాగము వాహినీచ • రణచలితముగాన్. 38

ఆ. శతసహస్రకోటి • సంఖ్యలయెలువు ు
గొలువ జలదనీల • ఘోరమూర్తి
జాంబవంతుఁ డతుల • సత్త్వుఁడై చనుదెంచె
భూపవరుని కార్య • మునకుఁ బూని. 39

వ. మఱియు ననేకు లనేకసహస్రసంఖ్యలబలంబులతోడం జనుదెంచి రిట్లు

గూడిన కపివీరులు వివిధాకారులపారబలశౌర్యసారు లతిఘోరంబుగాఁ బేర్చి నిగుడుచు మగుడుచుం దాఁటుచుఁ జాఁటుచుం దిరుగుచు నుఱుఁగుచు మలయుచుఁ బొలయుచు మత్తిల్లి గిరిగుహాలయంబులందును దరువనంబులందులు సరిదుపాంతంబులయందును నానందంబున విహరించుచుండిరి తదనంతరంబ. 40

మ. ప్రభ నొప్పారి యనుంగుఁదమ్ముఁడు మహా • భాగుండు సౌమిత్రి వీ
తభయుండై కొలువం గపీంద్రబలసం • తానంబుతో నుద్దతిన్
శుభలగ్నంబున రాఘవుండు గదలెన్ • సుగ్రీవసాహాయ్యసం
ప్రభవోత్సాహ మెలర్ప దర్పితరిపు • ప్రాలేయతిగ్మాంశుఁ డై. 41

ఉ. ఆహరివీరవాహినుల • కన్నిటికిన్ మొగ మై మరుత్సుతుం
డాహవదోహలుం డమరె • నంగదనీలనలాదివీరు లు
త్సాహముమీఱవయ్యయిడె • సందగుకావలియై సమగ్రస
న్నాహమహోగ్రతం జనిరి • నాకవిరోధివధాభిలాషులై. 42

వ. ఇట్లు నడచి యెడ నెడం బ్రభూతవన్యఫలజలాశయంబు లగు గురుప్రదేశంబుల విడియుచుం గపిసైన్యంబు గతిపయదినంబులకు దక్షిణోదధితీరంబు సేరి రెండగు వారాశియుంబోలె ఘూర్ణిల్లుచుండె నంత రాఘవుండు రవితనయుం జూచి యిట్లనియె 43

క. మనబలము నతిబహుళము
వననిధియును దుస్తరంబు • వానరవర యి
వ్వననిధి గడచునుపాయము
మనకొక్కటి నిశ్చయింపు • మా తగుభంగిన్. 44

తే. ... ని విచారించునెడఁ గొంద • రధిపుఁ జూచి
జలధి భిలిత్వంప్పఁదెప్పలఁ • గడత మవిధి

ఘనపుఁగలములు సమకట్టి • కడత మనిరి
కొంద ఱంతయు విని రఘు • నందనుండు 45

సీ. అల్లన నగుచు ని • ట్లనియె మీచెప్పుటల్
దగినయుపాయంబు • లగున యయిన
నగణితం బైన యీ • హరిసైన్యముల కెల్లఁ
గలములుఁ దెప్పలు • వలయునన్ని
సమకట్టు టరయ న • శక్యంబు శతయోజ
నంబులపర పైన • యంబురాశిఁ
గలములఁ దెప్పలఁ • గడచుచో రిపుకోటి
యెడరునఁ బైఁబడి • పొడవకున్నె

ఆ. యడరియుఁ గాక యల్పు • లగువణిగ్గనముల
యోజ శూరతతికిఁ • దేజ మగునె
కాక నాదుమతము • గా దివ్విధంబు నా
మననునిశ్చయంబు • వినుఁడు మీరు. 46

చ. వ్రతము ధరించి నిష్ఠ నుప • వాసవిధింగొలుతుఁ సముద్రు నా
శ్రితుఁడు ప్రియంబుతోడఁ దెరు • విచ్చుట యంతనకల్గెనేని మే
లితరునిఁ గా ననుం దలఁచె • నేని నమానుషరోషవేషదీ
పితశరవహ్ని నిజ్జలముఁ • బీల్చెదఁ బ్రేల్చెద నొక్కఁ బ్రేల్మిడిన్. 47

—* రాముఁడు దర్భశయనుండై సముద్రుఁ బ్రార్థించుట *—

వ. అని పలికి దశరథాగ్రసూనుండు దానును దమ్ముండును నుపవసించి దర్భశయనుఁడై జలధీంద్రు నుపాసించుచున్నంత సముద్రుండు సకల జలచరప్రకరపరివారుం డై రాఘవునకుం బొడసూపి యయ్యా నీవలనఁ

ప్రీతుండనైతి నీ కెయ్యది ప్రియంబు సేయుదుఁ జెప్పు మనిన నతండు నాకు లంకపై నరుగం దెరు విచ్చునది యానిన్నాఁడు సూర్యనిభంబు లయిన మదీయదివ్యాస్త్రంబుల నిన్ను శోషింపం జేయుదు ననిన విని సరిత్పతి రఘుపతి కి ట్లనియె. 48

సీ. జననాథ నీ కార్య, మునకు నే విఘ్నంబు
గావింప నోడుదు, నే విధమున
వినుము నా వాక్యంబు, జను లెల్ల నెఱుఁగ నీ
కిత్తఱి నేఁ దెరు, విత్తునేని
నిల నెల్లవాఁడును, విలసితదివ్యాస్త్ర
బలమున సాధింపఁ, దలఁచు నన్ను
మీయందుఁ గపివీరుఁ, డాయతమతి విశ్వ
కర్మసూనుఁడు శిల్పి, కర్మవిదుఁడు

ఆ. నళుఁడు నాఁగ నొకఁడు, గలఁడు వాఁ డొలసి నా
యందుఁ దరులు గిరులు, నొందవైవ
వని ధరింతు నేను, దవిలి నీ కది సేతు
వగుఁ గడంక నరిగి, పగఱ గెలుము. 49

వ. అని యతని నొడంబఱిచి సముద్రుండు చనుటయు నమ్మహీపతి నళు రావించి సేతుబంధనంబు సేయ నియోగించిన ననేకవానరసహస్రంబులు నలుదిక్కులకుం బఱచి గిరిశిఖరంబులుఁ దరువులు విఱిచి తెచ్చి యిచ్చుచుండ నన్నలుండు మున్నీటియందు శతయోజనాయామంబును దశయోజనవిస్తారంబునుం గా నతిదృఢం బగు సేతుబంధనంబు నిర్మించె నయ్యవసరంబున. 50

ఆ. అన్నతోడ నలిగి • యాప్తుఁడై తాను వి
భీషణుండు విజయ • భూషణుండు
నెమ్మి నరుగుదెంచి • నృపశిరోమణి రాము
శరణుఁజొచ్చె భక్తి • భరితుఁ డగుచు. 51

క. ఆరాక్షసవృషభునియా
కారము నింగితముఁ జూచి • కాకుత్స్థకులో
దారుఁ డతని నతిధార్మికుఁ
గా రూపించి ముద మొప్పఁ • గైకొని కరుణన్. 52

ఉ. వానికి దానవేంద్రువిభ • వంబు సమస్తము నిచ్చువాఁడుగాఁ
బూని ప్రతిజ్ఞ సేసి కృత • పుణ్యుఁడు లక్ష్మణుతోడి చెల్మియున్
వానికి నిచ్చి చెచ్చెర న • వారిత వానరసైన్యయుక్తుఁ డై
వానిఁ బురస్కరించుకొని • వారిధి దాఁటె మహోగ్రలీలతోన్. 53

వ. ఇట్లు సేతుమార్గంబున సాగరోత్తరణం బాచరించి త్రికూటపర్వతం బెక్కి లంకా నగరంబుచుట్టును శిబిరంబులు సంఘటింపం బంచిన. 54

క. తాలైలాగురుసాలర
సాలతమాలామ్రనింబ • బంబూజంబీ
రాలంకృతలంకావన
జాలంబుల విడిసె వృక్ష • చర సైన్యంబుల్. 55

వ. తదనంతరంబ రావణుచారు లయినశుకసారణు లనువారలు వానరాకారంబులు దాల్చి శిబిరంబునఁ గ్రుమ్మరు చున్న నెఱింగి విభీషణుం డా రాక్షసులం బట్టించి రామునకు సమర్పించిన నతండు వారికి నిజసైన్యం బంతయుం జూపనియోగించి విడిచిపుచ్చుటయుం జని యయ్యిరువురు

వమరవైరిం గని కపిసైన్యంబు దుర్జయం బనియును రామలక్ష్మణుల తేజోమూర్తివిశేషంబులును నెఱింగించిన నతండు దాని సరకు సేయక సమరంబునకు మోహరించి. 56

సీ. బద్ధశిలాయంత్ర • బహుళ మై యుత్తాలి
తాట్టాలకాభీల • మై యుదగ్ర
కేతుపతాకాప్ర • కీర్ణ మై తోమర
ముద్గరాలాతక • ముసలశూల
శరశతఘ్నిముఖ • సాధనో పేత మై
యుగ్రవిగ్రహసార • యోదవీర
సంకులం బై హయ • స్యందనవేదండ
చండ మై సముదిత • సప్తసాల

ఆ. మై యలంఘ్యపరిఖ • మై తృణకాష్ఠజ
లాదివస్తుఘటిత • మైన లంక
నధికరక్షఁ జేసి • యప్రమాదంబున
నుండె రిపుజిగీష • నుదితబలుఁడు. 57

వ. ఇట రాఘవుండును సుగ్రీవసహితుం డై యుండి యంగదుం జూచి నీవు రావణుపాలికిం జని యతనికిం దగిన తెఱంగున బుద్ధిగాఁ జెప్పి జానకి విడుచుట మే లని చెప్పుమని పనిచినం బని పూని యవ్వీరుండు.

శా. లంకాద్వారము దుర్నివారగమనో • ల్లాసంబునం జొచ్చి ని
శ్శంకుం డై సురశత్రుసైనికసహ • స్రంబుల్ దనుం జూనియా
శంకం బొందఁగ లీలమైఁ జని సుహృ • త్సంఘంబుగొల్వన్ నిరా
తంకుండై కొలువున్న దైత్యుఁ గని యు • ద్యన్మూర్తియై యిట్లనున్.

—* అంగదు రాయబారము *—

క. ఇనకులతిలకుఁడు బాణా
సనవిద్యాగురుఁడు రామ , చంద్రుఁడు నీతో
నను వి ట్లను మని పనిచెను
వినుము తదీయో క్తిభంగి , విస్పష్టముగాన్. 60

సీ. అనపరాధులఁ గాన , నాంతరమ్మున నున్న
పేదతాపసులఁ జం , పితి పలువుర
నమరులయాలువు , టాండ్రను జెఱ పట్టి
తఖిలలోకములకు , నలఁత సేసి
తిది యెల్ల నొకతల , యేపు మీఱఁగ నన్నుఁ
జెనకుట యొకతల , సెప్ప నేల
బలిమి యొప్పఁగ నుంచి , బంటవై వెడలుము
కయ్యంబునకు నట్లు , గాక యున్న

ఆ. శరణుజొచ్చి నాకు , జానకి నొప్పింపు
మొందువెంట బ్రతికి , యుండఁ దీఱ
దస్మదుగ్రశరశ , తాశీవిషంబుల
కెరయ నీదుప్రాణ , మింత నిజము. 61

క. మమ కాంత నైన నాతెఱఁ
గనుమానము వాయఁ జూడు , మాహవభూమిన్
విను రాక్షసు లనునామం
బను పదఁపక యేను రిత్త , వో నిచ్చెదనే. 62

వ. అని పలుకుచున్న యంగదుపరుషభాషణంబులకు రోషించినయసుర
పతి కన్నెఱింగి పలువురు రక్కసులు గ్రక్కున నవ్వాలినందనుం
బొదువం బట్టిన బిట్టెగసి హర్మ్యశిఖరంబుపైకి దాఁటుటయుఁ దదాక్షేప
వేగంబున నన్నిశాచరులు ధరణీతలంబున జర్జరితశరీరులై పడిరి హరి
వీరుం డచ్చటినుండి శిబిరమధ్యంబునకు లంఘించి భూనాథునకుఁ దన
పోయివచ్చిన తెఱంగు విన్నవించెం దదనంతరంబ రాఘవున
మతంబున. 63

మత్త. తాలసాలశిలాగ్రహస్తు లు, దగ్రగోత్రమహీధరో
త్తాలదేహు లనేకవర్ణులు, దారితాఖిలదిఙ్ముఖా
భీలవాలశిఖాగ్రు లుగ్రగ, భీరసత్త్వులు వానరుల్
గాలకల్పులు పేర్చి సంతన, కట్టి రాహవకేళికిన్. 64

క. పరువడి మొత్తములై బం
ధురఘోషం బెసఁగఁ బొంగి, తోఁతెంచు హరీ
శ్వరబలమునందు ఘనసా
గరవీచివికాసరేఖ, గానఁగ నయ్యెన్. 65

మత్త. కోటఁ బన్నినఘోరదానవ, కోటిఁ జుల్కనఁ దోలియు
క్కోటయెల్లెడలన్ మహోగ్రతఁ, గూలఁదాచి సమున్నమ
త్కూటతోరణయంత్రకేతన, గోపురాట్టకసంహతుల్
పీటతాటము సేసె రక్కపి, వీరు లొక్కటమాత్రలోన్. 66

వ. మఱియుఁ బ్రాకారంబుపై నున్నగదాపరిఘకుంతప్రముఖంబులు గై
కొని లంకామధ్యంబున వైవం దొడంగిన నాబాలవృద్ధం బగుపౌరలో
కంబు హాహాకారవ్యాకులం బై కలంగం బడియె నంత రావణచోదితు
లై నదానవులు నానాకోటిసహస్రసంఖ్యు లరిగి యెక్కడెక్కడ యని

కపిసముదయంబులం దోలి యెప్పటియట్ల ప్రాకారంబుం గైకొని నిల్చి
రప్పుడు. 67

క. మును మర్కటబలములచే
ననయంబును గపిలవర్ణ • మైనది మగుడన్
దనుజబలసంవృతం బై
ఘనపటలచ్ఛాయఁ గోట • గడు నొప్పారెన్. 68

క. వనచరసేనలు దెరలిన
నినవంశోత్తములు నృపతు • లిద్దఱుఁ గయ్యా
మ్మునకుఁ గడంగుటఁ గ్రమ్మఱఁ
గొనకొని కపిసేన యెల్లఁ • గోటకుఁ గవిసెన్. 69

వ. ఇట్లు గవిసినం బ్రాకారరక్షకు లైనరాక్షసవీరులు వారలం జేరనీక శిలాశూలపరశుతోమరాలాతప్రముఖంబులు ప్రయోగించినం గయికొనక వనచరులు వృక్షశిలాప్రకరంబులు పఱగించుచుం గడంగి ప్రాకారంబుఁ బ్రాఁకుటయు నయ్యిరు దెఱంగులవారికిం గేశాకేశి యగుసమరంబయ్యెఁ బదంపడి రావణుండు వనుపఁ బర్వతుండును బ్రఘసుండును ఖరుండును గ్రోధవశుండును బరుజుండును ననురాక్షసు లేవు రనేక రాక్షససేనాపరివృతు లయి పురంబు వెలువడి మాయగావించి యదృశ్యాకారులై కపిసైన్యంబు నొప్పింపం దొడంగినం గని. 70

ఉ. దారుణవిక్రముండు రిపు • దర్పవిభేది మహాస్త్రవేది మా
యారణకోవిదుండు గడు • నల్గి విభీషణుఁ డేఁగుదెంచి య
వ్వీరులమాయయుం జలము • వ్రేల్మిడిలోఁ గుదియించి వీరకే
ళీరసికుండు వారి నవ • లీలమెయిం దునుమాడె నందఱన్. 71

క. ఆతని శరపాతంబుల
చేతం గడు నొచ్చి దైత్య • సేన నగము ధా
త్రీతలపతితం బయ్యె వి
భీతిఁ బఱచి పురము సొచ్చెఁ • బెఱసగము వెసన్. 72

క. అది యెల్ల విని దశాననుఁ
డుదితక్రోధుఁ డయి మంత్రి • యుతముగ వెడలెన్
మదగజఘోటకసైనిక
పదభరభుగ్నావనీవి • భాగుం డగుచున్. 73

వ. ఇట్లు వెడలి యభేద్యం బగునౌశనసవ్యూహంబు సంఘటించి వవచర బలంబుపయి నడచినం గని రాఘవుండు బార్హస్పత్యవ్యూహంబు దీర్చి పేర్చి యెదురుకొనియె నా సేనలు రెండు నకాండక్షుభితసాగరయుగ ళంబు తెఱంగుదోఁప నొండొంటిం గవిసె నప్పుడు రాముండు రావ ణుతోడం దలపడియె లక్ష్మణుం డింద్రజిత్తును సుగ్రీవుండు విరూపా క్షునిఁ దారుణుండు విఖర్వటుం దాఁకి రి ట్లిరువాఁగునడును దేవాసురుల కుంబోలె నాఖిలసమరం బయ్యెనందు. 74

క. సౌమిత్రినిశితవిశిఖ
స్తోమంబుల నసురపతిసు • తుం బొదివెను సం
గ్రామమునకుఁ దొలఁగక యతఁ
డా మనుజోత్తముని ముంచె • నాశుగవృష్టిన్. 75

ఉత్సా. అమరవైరివిభుఁడు దశర • థాగ్రిసుతుఁడు నేపునన్
సమరసత్ప్రతాపకోప • జాజ్వలచ్ఛరీరు లై
తుములబాణపటలవృష్టిఁ • దొప్పదోఁగి యిర్వురం
ధమక ఘేధి తమక తమక • తవిస్తిరాహవంబువన్. 76

వ. తదనంతరంబ. 77

క. ఆరావణుండు నిజదో
స్ఫారంబున రాముబాహు • సారం బతిదు
ర్వారం బగు చేర్పడఁ గని
వీరారంభంబుకడఁక • విడిచి రయమునన్. 78

క. మగిడి నగరంబు సొచ్చిన
బెగడి నిశాచరబలంబు • వెల్లగిలుటయున్
విగతభయుండు ప్రహస్తుఁడు
దగఁ గోల్తలసేసె వత్త్వ • దగ్రస్ఫురణన్. 79

ఉ. అతనిఁ గాంచి తద్బలము • లన్నియుఁ గ్రమ్మఱ నాహవోత్సవ
స్ఫీతము లై కడంగుటయుఁ • బేర్చి విభీషణుఁ డుగ్రవానర
వ్రాతసమన్వితంబుగ న • వారణ మార్కొనినన్ మహారణం
బాతత మయ్యె సైన్యనివ • హంబుల రెంటికి నద్భుతంబుగన్. 80

వ. అంత. 81

—* ప్రహస్తధూమ్రాక్షులయుద్ధము *—

మ. కృతహస్తుండు ప్రహస్తుఁ డాహవకళా • కేళీవిదగ్ధుండు ద
ర్పితుఁ డై తాఁకె విభీషణుం గడఁక మైఁ • బెంపారి వారిద్దఱున్
శితశల్యోగ్రమయూరపత్త్రవిశిఖ • శ్రేణీశతచ్ఛన్ను లై
ధృతి నొప్పారిరి చిత్రవారిధరపం • క్తిచ్ఛన్నశైలాకృతిన్. 82

చ. కదిసి ప్రహస్తుఁ డార్చి పరి • ఘంబు రయంబున నెత్తి భీకరో
న్మదకరిహస్తతాడనము • మాడ్కి దలిర్పఁగ వ్రేసె నీసు మై

నదయత రావణానుజుని • నాతని వ్రేటున కించుకంతయుం
గదలక హేమకూటగిరి • కైవడి నిల్చి యుదీర్ణకోపుఁ డై. 83

మ. శతఘంటాపరిభూషితంబును జగ • త్సంహారఘోరానలో
త్థితకీలాసదృశంబునై నెఱయుశ • క్తిం బూన్చి మంత్రించియు
ద్ధతతేజుండు ప్రహస్తు వైచిన వెసం • దద్బాహువిరనంపాతపా
టితవక్షుం డయి కూలె వాఁడు శతకో • టిక్షిప్తశైలాకృతిన్. 84

వ. ఇట్లు ప్రహస్తుండు పడినం దత్సైన్యంబులు విముఖంబు లగుటయు ధూమ్రాక్షుండు రోషతామ్రాక్షుం డగుచు నతి నిబిడబలాహకానీకభీకరం బై కాఱుకొనుచున్న నిశాచర చక్రంబుతో నురులం బఱతెంచినం జలించి బలీముఖబలంబులు దుర్బలంబు లై తొలంగినం జూచి యాంజనేయుం డజయ్యుం డై నిల్చినం బెల్చన యెప్పటియట్ల యూథపతులుం గూడు కొని రప్పుడు. 85

సీ. అనిలతనూజధూ • మ్రాక్షరక్షితసైన్య
యుగళంబునకు నయ్యె • నుగ్రసమర
మందు నిష్ఠురచర • ణాఘాతముల డొల్లు
నరదంబులును శిలా • హతులఁ దూలి
యొఱలు నేనుంగులు • నుత్తాలతరుహతిఁ
ద్రెళ్ళు ఘోటకములుఁ • దీవ్రనఖర
దంతక్షతంబుల • దళితాంగు లై నేలఁ
బడి తన్నికొను వీర • భటులు నగుచు

ఆ. నధికశౌర్యసారు • లగు కపివీరుల
చేత నొచ్చి దైత్య • సేన భీతిఁ

బఱచెఁ గొంతబెండు • వడియుండెఁ గొంతధూ
మ్రాక్షువెనుక కొదిఁగె • నంతఁ గొంత. 86

మహాస్రగ్ధర. కనిధూమ్రాక్షుండు విశ్వ • గ్రసనరసలస •
త్కాలమేఘంబువోలెన్
ఘనగర్జాఘోష మొప్పం • గడఁగి శరశతా •
కల్పితాసారదుర్ధ
ర్షలవీరారంభుఁ డై నన్ • సకలహరిచమూ •
సంఘమున్ విహ్వలం బై
చనెఁ దూలెం గూలెలావుం • జలమును జెదరన్ •
సంగడిన్ విచ్చె నొచ్చెన్. 87

తే. అతనియుద్ధతి సైఁపక • యనిలసూనుఁ
డనిలవేగుఁ డై పఱతెంచి • యార్చి తాఁకెఁ
బ్రథన మయ్యిద్దఱకు నుగ్ర • భంగి నమర
పతికిఁ బ్రహ్లాదునకుఁ బోలెఁ • బ్రకటమయ్యె. 88

క. పరిఘంబులు గదలును బె
క్కురుదుగ రక్కసుఁడు వైచె • నమ్మారుతిపై
నురుగండశైలములు ఘన
తరువులు హరివరుఁడు గురిసె • దానవుమీఁదన్. 89

వ. ఇబ్భంగి బెనంకువ సెల్లు చుండం గొండొకసేపునకు. 90

స్రగ్ధర. లంకాలుంటాకుఁ డుద్య • ల్లఘుతరగమనో •
ల్లాసి యై డాసి వీఁకం
బొంకం బేపారఁ జంచ • ద్భుజరచితమహా •
భూరుహం బెత్తి వ్రేసెం

గింకఁ ధూమ్రాక్షు వాఁడుం • గెడసెను వదనో •
తీక్ష్ణరక్తౌఘధారా
పంక ప్రాగ్భారమగ్నా • పతనవిఘటిత •
ప్రాణుఁ డై యాహవోర్విన్. 91

వ. ఇత్తెఱంగున ధూమ్రాక్షుండు దెగిన పిదపఁ గపివరసైనికులార్చి హను మంతుని ననేకభంగులం బ్రస్తుతించుచు రజనిచరులం గనుకనిం దోలినం దూలి యందఱుం బఱచి పురంబుసొచ్చి దనుజేంద్రునకుం బ్రహస్తధూమ్రాక్షుల మరణప్రకారంబు లెఱింగించినఁ బ్రకటబాష్ప నిశ్వాసవివర్ణవదనుం డగుచుఁ బంక్తివదనుండు. 92

క. కలవా రెల్లను మడసిరి
కలగియు లేఁ డయ్యెఁ గుంభ • కర్ణుఁడు వీనిం
దెలుపుదునో యేను గొడుకుం
జల మెడపక రిపులతోడ • సరిఁ బెనఁగుదునో. 93

వ. అని వితర్కించి యప్పటికిఁ గుంభకర్ణ ప్రబోధంబు గార్యంబుగా నిశ్చ యించి తదీయశయ్యాగృహంబునకుం జని వానిం దెలుపం బరిజనం బులం బనిచిన. 94

సీ. భేరీమృదంగగం • భీరనాదంబులుఁ
గాహళఘంటికా • కలకలములు
దారుణసింహనా • దంబులు నొనదింపఁ
గడుఁ బెద్దనడికి నం • గము గదల్చి
యొదిఁగిలి కను విచ్చి • హాయని నిట్టావు
లించి కొండొక దేటి • లేచి పిల్గి
కలయఁ జూచుటయును • గన్దెదురనయున్న
యన్న నవ్వుచుఁ దన • యనుఁగుఁదమ్ముఁ

ఆ. జూచి యనియె నిట్టి • చోద్యంపునిద్రలుఁ
గలవె యేరికిని జ • గంబులోన
నెవ్వ రేమి యైరొ • యెఱుఁగవు ధన్యుఁడ
వీవ మనకు నైన • యెడరు వినవె. 95

వ. దశరథనందనుం డైనరాముండు నాచేత నపహృతభార్యుం డై కలు షించి యనేకవానరయూథంబులం గూడుకొని వచ్చి వనధి బంధించి మనవీటిపై విడిసి మమ్మెల్లను నేలకుం గోలకుం దెచ్చు చున్నవాఁడు ప్రహస్తాదివీరులు వానిచేతం బెక్కండ్రు చిక్కిరి నీవకాక వాని జయింప నన్యుండు శక్తుండు గాఁడు గావున లెమ్ము గ్రక్కున బగతుపై నడచి పొడిచి గెలువుము దూషణానుజులు వజ్రవేగప్రమాథులు నీకుం దోడ్పడియెదరనిన నట్లకాక యని కుంభకర్ణుండు విహితపరికరబంధుం డై సమరబంధు లయిన పరిజనంబులతోడం గూడి వెల్వడి నడతెంచిన. 96

—* కుంభకర్ణుండు యుద్ధంబు సేయుట *—

లయగ్రాహి. దారుణదవానల శి • ఖారుణశిరోరుహు గ
భీరఘనకర్బురశ • రీరుఁ బటురోష
క్రూరనయనాంతగశి • తోరుతరవహ్నికణ
ఘోరముఖు దంతవల • భీరభసదంష్ట్రో
ద్గారిరుధిరాధరు ను • దారభుజసారణవి
దూరితదిగంతుఁ బద • భారవినమద్భూ
భారుఁ ద్రిజగద్విజయ • భూరిబలు నద్దనుజ
వీరుఁ గని రచ్చెరువు • గూరఁ గపివీరుల్. 97

క. రక్కసుఁడును దనమదిలో
నక్కపివీరులను జీరి • కైనఁ గొనక పే
రుక్కిన రఘుకులవీరుల
దిక్కునకుం గవియుదెంచెఁ • దీవ్రస్ఫురణన్. 98

మ. వడి నడ్డం బరికట్టి నెట్టన హరి • వ్రాతంబు పెన్ద్రుమాచలం
బిడుగుల్వోనిమహోద్ధతాశ్మముల నా • భీలంబుగా దైత్యుబి
ట్టడువన్ వైవఁగఁ జొచ్చెఁ గొందఱు బలం • బారంగ వే డాసి దం
దడిఁ దత్కాయము సించి రుగ్రనఖదం • తన్యాససంక్రీడలన్. 99

ఉ. కన్నుల నిద్రదేఱఁగ న • కంపితుఁడై యతఁ డెంత సేసినం
దన్ను నెఱుంగ కొక్క మొగిఁ • దత్కపిసైన్యచయంబుఁ బోరఁ బే
రన్నున మ్రింగఁ జొచ్చె విల • యాగమసంభృతదర్పరోషవే
గోన్నతరీతిఁ గాలుఁడు జ • నోత్కరమున్ గ్రసియించుచాడ్పునన్.

వ. ఇట్లు బలచండబలవజ్రబాహులు లోనుగాఁ బెక్కండ్ర యూథపతులను బహుసహస్రసంఖ్యలవానరయూథంబును మ్రింగియు గొదగొని వచ్చుచున్న యన్నిశాచరుని మార్కొన నోడి తారప్రముఖులైనబలీముఖులు నలువంకలం జెదరి పఱచిన. 101

మ. కని సుగ్రీవుఁడు బిట్టదల్చుచును వే • గం బెద్ది దైత్యేంద్రు మా
ర్కొని సాలంబున వాదిమోదలఁ గడున్ • ఘోరంబుగాఁ బూన్కిఁ ద్రే
సిన నాత్రేటున నిద్ర దేఱికడఁకం • జేదోయి సారించి య
మ్మనుజాశుండు గపీంద్రుఁ బట్టె రభసో • న్మాదంబుమై నార్పుచున్.

క. పట్టువడినసుగ్రీవుఁ
గట్టెదురం గాంచి యెద్దు • కలుషితమతియై

దట్టుఁడు లక్ష్మణుఁ డసురన్
బిట్టేసెం బిడుగుఁబోని • పృథుబాణమునన్. 103

సీ. ఉరమూడి యాశరం • బుచ్చిపోవుటయును
గడు నొచ్చి యాకుంభ • కర్ణుఁ డలిగి
వెస వాలితమ్ముని • విడిచి తోరపుశిలఁ
గొనుచు నుఱుక్కిన రాము • కూర్మితమ్ము
పెసఁ బాఱుతెంచిన • ధీరుండు సౌమిత్రి
భల్లయుగ్మమునఁ ద • ద్బాహుయుగము
నఱకె మాయాబలో • న్నతుఁడు దైత్యుఁడు చతు
ర్బాహుఁడై తోఁచిన • భానుకులుఁడు

ఆ. చేతు లెల్లఁ దునిమె • శతభల్లముల వాఁడు
మఱి యనేకహస్త • మస్తకాంఘ్రి
భాగుఁ డైనఁ గినిసి • బ్రహ్మాస్త్ర మేసినఁ
గూలె నసుర కొండ • గూలినట్లు. 104

వ. ఇట్లు కుంభకర్ణుండు దెగటారినం జూచి దూషణానుజులు వజ్రవేగుం డును బ్రమాథియు రాఘవానుజుం దలపడి నిబిడబాణౌఘనిమగ్నుం జేయుటయు నతండును వారి నతిబహుళంబగు శరజాలంబునం బొదివినఁ గయ్యం బొక్క ముహూర్తంబు చూపఱకు రోమహర్షణం బై చెల్లెఁ దదనంతరంబ. 105

చ. అనిలసుతుండు నీలుఁడు ర • యం బెసఁగం బఱతెంచి యమ్మహా
దనుజులమీఁద నేపున ను • దగ్రనగాగ్రయుగంబుఁ బూన్చి వై
చినఁ గడు రూపఱం జడిసి • చెప్పఁగఁ జూపఁగ లేకపోయి ర
ద్దనుజులు వానరోత్కరము • దద్దయు నుబ్బున నార్చె నత్తఱిన్. 106

క. ఆకులగతి నలుదెసలం
గాకులక్రియఁ జెదరి కడు వె • గడుపడి రక్షో
నీకములు లంకయెనిమిది
వాకిళ్లం దూఱెఁ బౌర • వర్గము దలఁకన్. 107

క. అంతఁ దనకూర్మితమ్ముం
డంతకుఁ గూడుటయు దూష • ణానుజమృతివృ
త్తాంతంబును విని యెంతయు
వంతఁ దలరి యఱచెఁ బంక్తి • వదనుఁ డవశుఁడై. 108

వ. అయ్యవసరంబున నాముక్తకవచుండును నాబద్ధతూణీరుండును బ్రచండ
కోదండపాణియుఁ గృపాణబాణబాణాసనాదివివిధసాధనోపేతసన్నిహిత
స్యందనుండును బురందరహృదయసాగరమందరుండును నైన మేఘ
నాదుండు దండ్రిం జేరం జనుదెంచి వినయంబున ని ట్లనియె. 109

చ. వగవఁగ నేల దైత్యకుల • వల్లభ యేఁ గలుగంగ నిమ్మెయిన్
జగముల నీదుశత్రులను • శౌర్యము సెల్లునె వృత్రవైరి లో
నగుసురకోటియే పడఁచి • యప్రతిమోన్నతి నున్న నీకుఁ గ్రోఁ
తిగముల నోర్చు టెంతపని • దేవ ననుం గృపఁ బంపు మాజికిన్.

ఉ. కూడిన కొండముచ్చులను • గ్రోఁతుల నుగ్రత ముట్టి కిన్కఁ జెం
డాడెద నుజ్జ్వలోగ్రవివి • ధాంబకచుంబితదిఙ్ముఖుండనై
యాడెద వీరనృత్యము ర • యంబునఁ బార్థివసూను లిద్దఱం
గ్రీడయపోలెఁ గిట్టి పెడ • కేలుగఁ గట్టెదఁ బట్టి తెచ్చెదన్. 111

వ. అనినం దెలిసి పొంది మందోదరీసుందరుండు ప్రియనందనున కి ట్లనియె.

సీ. నీపరాక్రమ లీల • నిక్క మే నెఱుఁగనే
పుత్త్రి నీ భుజబల • స్ఫురణమునన
కాదె నా కిట్టివి • ఖ్యాతియు సిరియును
గలిగె గీర్వాణసం • ఘంబుతోడఁ
గూడ నయ్యింద్రునిఁ • గొనివచ్చి నాబంటుఁ
గా నొనరింపవే • గర్వ మెసఁగ
మాయావిదుండవు • మహితదివ్యాస్త్రని
కారదుండవు నీవు సంగరమునఁ

ఆ. బగతు రెల్ల వెగడు • పడఁగ దృశ్యాదృశ్య
దుర్నిరూపభంగిఁ • దొడరి చిక్కు
వఱుచు నీమహోగ్ర • బాణపాతంబులు
దశరథాత్మజులకుఁ • దరమె యోర్వ. 113

ఆ. నిఖిలశత్రుచయము • నిశ్శేషముగఁ జంపి
యనఘ సమరనిహతు • లైన యస్మ
దీయజనులఋణము • దీర్పుము మసలక
పోయి రమ్మ పోరఁ • బొడిచి గెలుము. 114

వ. అని కౌఁగిలించుకొని వీడుకొల్పిన నింద్రజితు సత్వరుండై యరదం బెక్కి లంకాపురంబు వెలువడినం గని వనచరానీకంబు లార్చుచు నెదురు నడచుటయు నతండు దాని నించుకయు సరకుగొనక కరతలం బెత్తి లక్ష్మణునిం బిలిచిన. 115

—* ఇంద్రజిత్తు లక్ష్మణుతోడ యుద్ధము సేయుట *—

క. విని యాతండును మౌర్వీ
నినదంబున గగనధారు • ణీమధ్యం బై

ల్లను ద్రోయ మత్తగజముం
గనినమృగేంద్రుండపోలెఁ, గడఁగెం బెలుచన్. 116

వ. అంత. 117

ఉ. జైత్రులు గోత్రభూమిధర, సారులు వార్ధిగభీరు లుల్లస
చ్చిత్రధనుఃకళావిదు లు, జేయులు భూరిజయార్థు లప్డు సౌ
మిత్రియు మేఘనాదుఁడు న, మిత్రవిభేదులు దాఁకి రార్చి లో
కత్రయభీకరప్రథన, కౌతుకవేగితచిత్తవృత్తులై. 118

క. మచ్చరము మీఱ నొండొరుఁ
జిచ్చుఅపిడుగులను బోని, శితవిశిఖములం
జెచ్చెర నొంపగఁ బలునే
ర్పచ్చటఁ దుల్యంబ మయ్యెఁ, నయ్యిద్దఱకున్. 119

క. తనకంటె నపుడు రావణ
తనయుం దని మీఱఁ జూచి, తా నాతనికం
టెను మున్న రాఘవానుజు
డనుపమశరలీల నతిశ, యంబుగ మెఱయున్. 120

క. అంతఁ బటుతోమరంబుల
నెంతయు వెస నృపతనూజు, నింద్రజి వైవన్
సంతతశరముల నన్నిటి
వింతింతలు శకలములుగ, నేసె నతండున్. 121

వ. అట్టియెడ నంగదుండు గడంగి లక్ష్మణునకుం దలకడచి యమందవేగం
బున మందోదరీనందనుం గవిసి ఘనమహీరుహంబునఁ దన్మస్తకంబు
వ్రేసినం జలింపక నిలింపపతివైరిశితప్రాసంబు వాసవపౌత్రుం జంప

నెత్తుటయు లక్ష్మణుండును దానిం దునియవేసిన నయ్యసురయు గదాదం
డంబుఁ దీర్చి యంగదువక్షంబు వ్రేసినం దొలంగక చెలంగి వాలిసూ
నుండు సాలవృక్షంబున నారాక్షసురథంబు రథ్యసారథిసహితంబుగఁ
జదియ నడిచె నట్లు విరథుం డయియచ్చోటన యంతర్ధానంబు నొంది
గగనగతుం డయ్యె బదంపడి. 122

క. ఎవ్వలన ముఱుకునో యెపుడెం
దెవ్వరి నెటు సేయునొక్కొ, యిం దనుచుం గడుఁ.
నివ్వెఱపడి కపిసేనలు
గ్రొవ్వు సెడం బంక్తివదను, కొడు కుద్ధతుఁ డై.

చ. ఉఱుముచు సంతకాలచలి, తోగ్రబలాహకలీల దోఁపఁగాఁ
దఱి చిగు ఘోరపుం బిడుగుఁ, దంతముఁ బోనిశరప్రతానము
క్కఱఁ దొరఁగింపుచుం గపిబ, లావళిఁ ద్రుంచి కలంచె నేపునన్
నెఱకులు నొంచి బాణమయ, నీరధి ముంచె రఘుప్రవీరులన్. 124

క. మాయాధికు నంతర్హిత
కాయుఁ బురందరవిరోధిఁ, గాకుత్స్థులు క్రో
ధాయత్తు లగుచు నేసిరి
ధీయుక్తులు శబ్దవేధి, దివ్యాస్త్రములన్. 125

వ. వానికి నలిగి సుగ్రీవాదివానరులు వృక్షశిలాప్రకరంబులు గైకొని యాక
సంబున కెగసిన నద్దానవుండు వారినందఱ వెఱచఱవ నేయుటయుఁ
జేవ సెడి మగిడి పుడమి కెఱఁగిరి వాఁ డంత నిలువక వాఁడితూపుల
నభిరామలక్ష్మణులఁ గరంబు నొప్పించిన జె య్యేది యయ్యన్నయుం
దమ్ముండును గపిబలంబు లడల ధరణీతలంబునకు నొరగిరి విలయ

కాలపతితు లయినసూర్యేందులచందంబుననున్నం గని సింహనాదంబు సేసి. 126

మ. పరమోదాత్తులఁ బార్థివోత్తముల శుం • భద్విక్రమారంభులన్
సురసంకాశులఁ గోసలప్రభుల న • స్తోకప్రబోద్ధాములన్
వరలాభోన్నతుఁ డన్నిశాచరుఁడు గ • ర్వంబొప్ప దుర్వారని
ర్భరనాగాస్త్రములందదాహవమహిన్ • బంధించె నయ్యిద్దఱన్. 127

వ. తదనంతరంబ సుగ్రీవసుషేణజాంబవంత్ప్రముఖు లయినకపివీరులు రామలక్ష్మణు లున్నయెడకుం జనుదెంచి యెయ్యదియునుం జేయునది నేరక దుఃఖితు లగుచుండ నవ్విభీషణుండు వారి నాశ్వాసించి బ్రహ్మాస్త్ర ప్రయోగంబున నా రాజకుమారులకు బంధమోక్షణంబు గావించె సుగ్రీవుండు విశల్యకరణి యనునౌషధంబున వారల విశల్యదేహులం జేసె నిట్లు ప్రబుద్ధులై రాఘవులు గ్రమ్మఱఁ గయ్యంబునకుం గడంగి రప్పుడు రావణానుజుండు రామునకుఁ గృతాంజలి యై యి ట్లనియె.

సీ. నరనాథ కిన్నర • నాథునిపనుపున
శ్వేతుండు నాఁగఁ బ్ర • సిద్ధుఁ డొక్క
గుహ్యకుఁ డదె మీకుఁ • గొని వచ్చె దివ్యతో
యంబు లీజలముల • నంబుజాక్ష
నయనపద్మక్షాళ • నము సేయు మిప్పు డ
దృశ్యభూతములెల్లఁ • దెల్లముగను
గానంగఁ బడు నన్నఁ • గైకొని రాఘవుం
డనుజసహాయస • మన్వితముగ
ఆ. నట్ల చేసి కనియె • నంబరమధ్యసం
చారుఁ గృతవిపక్ష • సంప్రహారు
నింద్రజాలకేలు • నింద్రజిద్రణలోలు
రావణాగ్రతనయు • రహితవినయు. 129

వ. ఆరక్కసుండును దనచేసినపౌరుషంబు ప్రతిహతం బగుటకు విస్మ
యం బంది మగిడి హోమకార్యంబును దొడంగం బోయిన నెఱింగి
విభీషణుండు లక్ష్మణుం జూచి యిన్నిచునకు హోమసమాప్తి యయ్యె
నేని నెవ్వరికి గెలువ నశక్యంబు వీనివెన్నడిం దగిలి తెగటార్పు మనిన
నతండు. 130

ఆ. ఆర్చి వెనుకఁ దగిలి, యశనికల్పము లైన
శరము లేయుటయు ని, శాచరుండు
గినిసి వడి నెదిర్చి, కీలించె లక్ష్మణు
నంగకముల నుజ్జ్వ, లాంబకములు. 131

వ. ఇట్లు దలపడి యప్వీరు లిరువురు నిశాచరవనేచరబలంబులు రణం
బుడిగి వెఱఁగుపడి తమపోటు సూచుచుండ నుద్దండవేదండద్వయంబు
తెఱంగున నాభీలశార్దూల యుగళంబుకరణి నసహ్యసింహయమళంబు
కైవడి నతిఘోర యుద్ధంబు సేయం దొడంగి రంత. 132

క. వడి నొక్కపెట్ట లక్ష్మణుఁ
డడరించె నిశాతశరము, లారక్కసుపై
గడఁగి యతఁడు నాతనిపై
నెడపక నాటించెఁ గలయ నెనిమిదియమ్ముల్. 133

ఆ. వాఁడిమూపు లొడల, వడి నాటుటయు నొచ్చి
కోవ కలుషరోష, ధూమకేతుఁ
డతిశయిల్లి రాఘ, వానుజుం డురుచాప
శింజినీరవంబు, సెలఁగఁ గవిసి, 134

—* ఇంద్రజిత్తు లక్ష్మణునిచేతఁ జచ్చుట *—

మ. శితభల్లద్వితయంబునం గడువెసం • జేదోయి ఖండించి ఖం
డితగోత్రాచలతుంగ శృంగశతకో • టిస్ఫార ఘోరానల
ద్యుతిసాంద్రం బగుశాతభల్ల మొకటం • ద్రుంచెంగనత్కుండలా
న్వితమై యొప్పునిశాచరేంద్రుశిరమున్ • వీరక్రియాదక్షుఁడై. 135

ఆ. భగ్నశాఖమైన • పాదపంబునుబోలె
విట్లు సంగరమున • నింద్రజిత్తు
వడినఁ జూచి దైత్య • బలములు భయమంది
పఱచెఁ జెలఁగియార్చెఁ • బ్లవగబలము. 136

క. తనయునిమరణం బేర్పడ
విని దశకంధరుఁడు శోక • వివశుండై బో
రన బాష్పము లొలుకఁగ హా
యనుచుం బదినోళ్ళఁ దెఱచి • యఱచెం బెలుచన్. 137

క. శోకంబు సైఁపలేక య
శోకవనంబునకు నరిగి • సురశత్రుఁడు రో
షాకులుఁడై జానకిఁ బు
ణ్యాకారం జంపఁ జంద్ర • హాసము వెఱికెన్. 138

వ. అప్పుడు వయోవినయవృద్ధుఁడైన యవింధ్యుం డతని వారించి యి
ట్లనియె. 139

చ. ఇది దగునే దశానన మ • హేంద్రుఁడు లోనగుదేవతాతతిం
గదనములో జయించి త్రిజ • గంబులఁ బేర్కొని యున్నసీతు ని

మ్ముదిత వధింతు నంట గడు, మోసము గాదొకొ యోపుదేని నే
పొదవఁగ రాఘవున్ గెలువు • ముగ్మలిఁ జంపినఁ బెంపు గల్గునే.

వ. అనినం దద్వచనంబుల నుపశమితరోషుం డయి దోషాచరేశ్వరుండు సమరసన్నాహం బమర రథం బెక్కి మిక్కిలి బీరంబు సొంపార నఖిలసేనాసహితంబు గాఁ బురంబు వెల్వడి నడతెంచె నంత. 141

శా. సుగ్రీవాదిసమస్తవానరులుఁ బ్ర • స్ఫూర్జన్మహావిగ్రహ
వ్యగ్రాకారతఁ బేర్చి భూరుహశిలా • వ్రాతంబులం దాల్చి వా
లాగ్రవ్యాచలనంబు లొప్పదశకం • ఠాగ్రేసరోదగ్రదై
త్యాగ్రామంబు నెదిర్చినన్ సమర మ • త్యంతోగ్రమయ్యెన్ వడిన్.

వ. అనసమయంబున నఖిలమాయాకుశలుం డైన దశముఖుండు మాయ గావించిన. 143

క. ఆరావణుదేహంబున
ఘోరగదాశక్తిఖడ్గ • కోదండధరుల్
వీరులు సహస్రసంఖ్యల
వారలు జనియించి రసుర • వరు లుద్ధతులై. 144

వ. వారి నందఱఁ గౌసల్యానందనుండు సాంద్రశరజాలంబుల నవలీలం దునిమి తూఁటాడిన నమ్మేటిరక్కసుండు మఱియు నుఱక మాయ ప్రయోగించి రామలక్ష్మణప్రతిరూపంబు లనేకంబు లుత్పాదించుటయు నయ్యన్నియుం దమ్ముండును వెఱఁగుపడియునుం జిదిముడిపడక యమ్మాయారూపంబు లన్నియుం దునిమి తదనంతరంబ. 145

చ. అభినవభానుబింబరుచి • రాకృతియున్ హరియుగ్యమున్ మహో
రభసధురాసంబును వి • రాజితకేతనమై జయంతికా

ప్రభమును నైనతేరు సుర • పాలకుపంపునఁజేపి రాఘవ
ప్రభునకుఁ దెచ్చి మాతలి స • భక్తికుఁడై ప్రియమొప్ప ని ట్లనున్.

మ. ధరణీనాథ సురేంద్రుతేరిది మహా • దైత్యేంద్రులం దొల్లియీ
యరదం బెక్కి యనేకులం దునిమె జం • భారాతిఘోరాజి నీ
యరదం బెక్కి వధింపు మీవును మదీ • యస్ఫారసారథ్యని
ర్భరభంగిన్ దశకంధరుం ద్రిభువసీ • భంగోన్నమత్కంధరుఁ. 147

మ. అవినఁ మాతలి నాదరించి యరదం • బారాఘవుం డెక్కియు
క్కున మీఱఁ రిపుకోటిమీఁద విలస • త్కోదండమౌర్వీమహా
స్వనభిన్నాఖిలదిగ్విభాగుఁడగుచుఁ • మత్తాస్త్రధారాభిషే
చన పూతప్రతిపక్షసైన్యుఁ డగుచున్ • సంరంభదుర్వారతన్. 148

ఉ. అత్తఱి రావణుండు విల • యానలదుస్సహమూర్తియైన నరేం
ద్రోత్తముమీఁదఁ దేరు గడు • నుగ్రగతిం బఱపించెనంతతో
ద్వృత్తశరప్రవాహ పరి • పీతదిశాముఖుఁ డైనఁ జూచి పే
రుత్తల మందె రాతనిన • ముద్ధతికిన్ దివినుండి నిర్జరుల్. 149

వ. ఇట్లు దలపడి రామరావణు లతిఘోరంబుగాఁ బోరం దొడంగి రంతఁ బంక్తిపదనుండు నిబిడజ్వాలం బగు శూలంబు రాఘవుమీఁదం బ్రయోగించిన నతండును నడుమన దానిఁదునియలు సేసిన నీసునం బెరిఁగి సురవైరి మఱియునంతదతరంబ శతసహస్రసంఖ్యలు గల శూలంబులు భిండివాలంబులుఁ దోమరంబులు శరంబులుం బఱగించి యంబరంబెల్ల నస్త్రమయంబుగావించిన నఖిల భూతంబులును హాహాకారవ్యాకులంబు లయ్యె నసురసైన్యంబున భేరీప్రముఖతూర్యనివదంబులు సింహనాదంబులుం జెలంగె నంతఁగొండొకసేపునకు రావణప్రయుక్తం బైనశస్త్రాస్త్రదహనం బింతయు నిరంతరవిశిఖధారాసారంబునం గబళించిరామజల

ధరంబు గంభీరసంరంభంబునం బొదలుటయు సకలప్లవంగసముదయం
బును బ్రహర్షకోలాహలం బయ్యెఁ బదంపడి. 150

—* శ్రీరాముఁడు రావణాసురుని సంహరించుట *—

సీ. కమనీయకనకపుం • ఖప్రభాభాసియుఁ
దీక్ష్ణముఖంబును • దివిజయక్ష
ముని సిద్ధసాధ్యస • మ్మోదావహంబు నై
విలసిల్లుబాణ ము • ర్వీవరుండు
గైకొని బ్రహ్మాస్త్ర • కలితమంత్రాభియు
క్తంబు గా నొనరించి • కార్ముకమున
సంధించి జగములు • జయవెట్టఁ జెచ్చెరఁ
దివిచి యేయుటయును • దీవ్రభంగిఁ

ఆ. గడఁగి యాశరంబు • గల్పాంతదహనంబ
పోలెఁ బంక్తికంఠుఁ • బొదవి నీఱు
గా నొనర్చె సూత • ఘనరథరథ్యస
మన్వితముగ నొక్క • మాత్రలోన. 151

వ. అప్పు డంబరంబున దివ్యతూర్యనాదంబులు సెలంగం గలంగి యసురు
లెల్లఁ దొలంగిరి గంధర్వగానంబులు నచ్చరోనర్తనంబులుఁ బ్రవర్తిల్లె
నింద్రాదిదేవోత్తము లన్నరదేవోత్తముం బ్రస్తుతించుచుం బ్రమోదంబు
నొందిరి. 152

క. ఏకోత్సవంబు లయ్యెఁ ద్రి
లోకంబులు నఖిలలోక • లుంఠాకుఁడు ఘో

రాకాసుఁడు దశవదనుఁడు
గాకుత్స్థనిశాతశరము • ఖంబునఁ బడినన్. 153

ఉ. అంత ననంతకీర్తి శర • ణాగతరక్షణశాలి రాఘవుం
డెంతయు వేడ్కతోడ నసు • రేంద్రుపదంబున నవ్విభీషణున్
సంతతపుణ్యుఁ బుణ్యజన • సంతతిభర్తనుఁ గట్టెఁ బట్టమ
త్యంతదయాంతరంగుఁడు గృ • తాహితభంగుఁడు దానుఁ దమ్ముఁడున్.

వ. తదనంతరంబ యవింధ్యుఁడు విభీషణసహితుం డై జానకి నుచితయానంబున నునిచికొని రామదేవుపాలికిం దెచ్చి దేవా దేవిం బరిగ్రహింపు మని విన్నవించుటయు నతండు 155

చ. అతిమలినాంగి జీర్ణమలి • నాంబరధారిణి సంతతాశ్రుసం
కితవిలసత్కపోలఁ బరి • కీర్ణజటాయితకేశభార నా
యతఘనదుఃఖదూషితఁ బ్రి • యాంగనఁ గన్గొని యప్రియాత్ముఁ డై
నుతచరితుండు దద్దయు మ • నోవ్యథ సేయుచు నింతి కిట్లనున్.

సీ. అధికదుష్టాచారుఁ • డైన పిశాచునుఁ
డింతకాలముఁ దన • యింటఁ బెట్టి
కొనియున్న నిన్నుఁ గై • కొనిన నస్మచ్చరి
త్రమునకుఁ దొడరదే • ధర్మహాని
పరిభవంబునను నై • ప్రతికారముగ వైరిఁ
గూల్చితిఁ గాని నీ • కొఱకుఁ గాదు
మెలఁత నీ చరితంబు • మేలైనఁ గీడైనఁ
గా నిమ్ము నిన్ను ని • క్కముగ నొల్లఁ
ఆ. బరఁగఁ గుక్కవాతఁ • బడినహవ్యముభంగి
యయ్యె నీ తెఱంగు • నరయ నిపుడు

గాన నిచటఁ దడయఁ • గాదు చెచ్చెర నీకు
నిష్టమయినకడకు • నేఁగు మతివ. 157

ఆ. అనినఁ జెవులఁ గొఱవి • గొని చూఁడి వట్టినఁ
దాల్మి పెల్లగిల్లఁ • దరళనయన
మొదలు నఱక నొఱగు • కదళిచందంబున
నెలఁత దల్లడమున • నేల వ్రాలె. 158

క. వెఱఁగుపడి హర్షరాగము
దఱిఁగిన వెలువెల్లనైన • దినములు వ్రాలం
దెఱఁ గేది ఱిచ్చపడి ర
త్తఱిఁ దత్పరిజనము లెల్లఁ • దద్దయు వంతన్. 159

తే. పడఁతి యల్లన మఱికొంత • వడికిఁ దెలిసి
యలసమూర్తియై దందడి • నశ్రు లురులఁ
గేలు మొగిడించి వసుమతీ • పాలుఁ జూచి
యెలుఁగు గుత్తుకఁ గగులంగ • నిట్టు లనియె. 160

క. నినుఁ గీడు వొరయ కుండఁగ
జనులకు నానిక్క మెక్క • జననాయక నే
ననలంబుఁ జొచ్చి వెడలెదఁ
గను గొను మిచ్చనవు నాకుఁ • గరుణింపు దగన్. 161

ఉ. నా దగుబుద్ధి నీదుచర • ణ స్మరణంబ యొనర్చుఁ గాని యొం
దేదియు నెన్నఁడుం దలఁప • దిట్టిద యిం దొకచంద మైన ని
మ్మేదినియుం గృశానుఁడు స • మీరుఁడు శీతకరుండు నర్కుఁడుం
గా దన కీక్షణంబ నను • గాల్పరె వేల్పులు చెట్ట సైతురే. 162

వ. అని పలుకుటయు నప్పుడు పృథివ్యాదిభూతంబు లెలుంగులు సెలంగ నెల్లవారును వినం తమతమనామంబు లెఱింగించి యి ట్లనిరి. 163

క. విను ముత్తమురాలు సుమీ
జననాయక జనకతనయ, సందేహపదం
బని లేదు మాకుఁ దెల్లము
జనులకు ఘము మొఱఁగ రాదు, సకలక్రియలన్. 164

వ. అనినయనంతరంబ సకలసురమునిగణసహితంబుగాఁ బితామహుండు సనుదెంచి రాఘవుచేత సత్కృతుం డై యిట్లనియె నయ్యా నీవు సకలభూతదుస్సహుం డైనరావణుం బరిమార్చి లోకహితంబు సేసితివి వినుము నలకూబరుశాపంబునం జేసి దశగ్రీవునకుఁ బరస్త్రీలయందు బలాత్కారంబు సెల్లదు గావున నీధర్మపత్నియెందొక్కదురితంబునుం బొరయదు నీవు నిర్విచారుండ వై యిప్పతివ్రతం బరిగ్రహించి నెమ్మదిఁ బురంబున కరుగు మని పలికి యతనికిఁ బ్రియంబుగాఁ దత్సమరనిహతు లైనవానరులఁ బ్రాప్తజీవులంగాఁ జేసి పరమేష్ఠి సనియెఁ బురందరసారథియును దాశరథి వీడ్కొని హరిసహస్రయుక్తం బయిన రథంబు గైకొని నాకలోకంబున కరిగె నంత. 165

మ. అవిరోధంబున జానకీసహితుఁ డై, యాబద్ధరత్నప్రభా
నవపుష్పం బగు పుష్పకం బను విమా, నం బెక్కి యర్కాన్వయ
ప్రవరుల డిమ్ముల నేఁగె సమ్మదభర, ప్రాగ్భారవారాకర
ప్లవమానుం డగుచుం బురంబునకుఁ బ్రా, ప్తశ్రీవిశేషోన్నతిన్.

వ. ఇ ట్లరిగి భరతాదిబంధుజనంబులు నఖిలపరిజనంబులు నభినందింప వసిష్ఠవామదేవాదివిహితం బైనయభిషేకశోభనంబు వహించి రాముండు సుగ్రీవవిభీషణాదిసుహృజ్జనంబులను ఋక్షవానరబలంబులను బ్రకట

బహుమానవిశేషంబుల నాదరించి పీడ్కొలిపి యభిమతభోగంబుల నిరంతరత్యాగంబులఁ బ్రభూతయాగంబులఁ బ్రసిద్ధుం డయిబహుసహ స్రసవత్సరంబులు వసుమతీసంరక్షణం బాచరించెనిది రాఘవుచరిత్రనింబు.

ఉ. వారక యిట్లు పూని వన • వాసనిరంతరదుఃఖముగ మహా
వైరికృతాపకారదుర • వస్థయు నోర్చి శుభంబు నొందఁడే
యారఘురాముఁ డట్ల నను • ధాధిప నీవును దుఃఖమింతయున్
సైరణ నేసి పొందెదవు • సర్వమహీతలయాధిరాజ్యమున్. 168

వ. అని చెప్పిన విని యుధిష్ఠిరుండు రామునిపరాక్రమవిశేషంబు గాని యాడి జానకిపాతివ్రత్యమహిమయు నింత యొప్పునే యని పలికి మునీంద్రా పతిభక్తితాత్పర్యంబున నఖిలదుఃఖంబుల కోర్చి శుభంబు లొందినపుణ్యసతిచరిత్రంబు విన వలతుం జెప్పవే యనిన నతనికి మార్కండేయుండు సావిత్రి యనురాజపుత్త్రిచరిత్రంబు విను మది నీ ప్రశ్నంబునకు నుత్తరం బగు నని యి ట్లనియె. 169

సీ. కలఁడు మద్రేశుండు • ఘనుఁ డశ్వపతి యను
ధరణీశుఁ డతఁడు సం • తానకాంక్ష
నెంతయు ధృతిఁ బదు • నెనిమిది యేఁడులు
సావిత్రిఁ గొల్చె న • జ్జనవిభునకు
నద్దేవి ప్రత్యక్ష • మై వర మడుగుము
నావుడు నతఁడు వి • నమ్రుఁ డగుచు
నాత్మజుఁ గోరెద • ననవుడుఁ గన్నియ
పుట్టు నీ కనియె నా • భువనమాత

తే. యనుడు దేవి భవత్కృప • నస్మదీయ
వాంఛితము సఫలంబు గా • వలదె యని నృ

పో త్తముఁడు విన్నవింప న • య్యోగమూ ర్తి
గాఢకారుణ్యవికచహృ • త్కమల యగుచు. 170

వ. ఏను నీమనోరథంబు తెలియంగు మున్న చతుర్ముఖున కెఱింగించిన
నతండు గన్నియఁగా నిర్దేశించె నద్దేవునియానతి యమోఘంబు విను
మక్కన్నియకారణంబున నీకు నొక్కవిధంబునం బిదపఁ బు త్త్రశత
లాభంబు నగు సంతసిల్లుమని యనుగ్రహించి యద్దేవి యంతర్ధానంబు
నొందె నయ్యశ్వపతియును సావిత్రీప్రసాదంబున నిజధర్మపత్నియయిన
మాళవియందు సావిత్రి యనుకూఁతుం గని యక్కన్నియ నతిగౌరవం
బునం బెనిచె నంత. 171

క. ఆవనజాక్షి పరిస్ఫుట
యౌవన యై సిద్ధసాధ్య • యక్షామరక
న్యావలిఁ దనసౌందర్య
శ్రీవిలసనరేఖ నపహ • సించుచు నుండెన్. 172

తే. కోరి జనపతి దనకూర్మి • కూఁతుఁ జూచి
గుణవయోరూపముల కను • కూలుఁడై న
భర్త నెవ్వఁడొ దీనికిఁ • బడయువాఁడ
నొక్కొ యని యెందుఁ దడవుచు • నుండె చెలమి. 173

వ. అదియును సాళ్వపతి యైనద్యుమత్సేనుకొడుకు సత్యవంతుండు రూప
వంతుం డనియును గుణవంతుం డనియును విని వానియందుఁ జి త్తంబు
దగిలి యున్నను సిగ్గు పెంపున నెవ్వరికి నెఱింగింప కుండె నంతనొక్క
నాఁ డమ్మద్రపతి కడకు నారదుం డరుగుదెంచిన నతం డమ్మహాముని
నుచితసపర్యాపరితోషితుం జేసి సద్గోష్ఠివిశేషంబు సలుపుచున్నయెడ.

క. నెచ్చెలులు దన్నుఁ గొలువఁగఁ
ఐచ్చవిలుతుకలిమి యెల్లఁ • బద్మాననయై
యచ్చుపడినట్లు మెఱయుచు
నచ్చటి కేతెంచె భూవ • రాత్మజ నెమ్మిన్. 175

వ. ఇట్లు వచ్చి సఖీజనంబు నంతంత నిలిపి మెలువుతోడి పొలువు విముగ్ధ లీలామధురం బగుచుండఁ దండ్రికి మ్రొక్కిన నతండు ప్రగాఢస్నేహ సన్నాహదోహళం బగు చిత్తంబుతో నత్తన్వి గ్రుచ్చి యెత్తి నిజాంక తలంబున నునిచికొని సముచితోపలాలనకేళీపరవశుం డయ్యె నప్పుడు నారదుం డమ్ముద్దియం జూచి యశ్వపతితోడ నిక్కన్నియ యందగినవరున కొసంగకయిట్లేల యునిచినాఁడ వనిన నతండుగూఁతున కిట్లనియె 176

తే. తల్లి నీగుణరూపవృ • త్తముల కెందుఁ
దగినవరు నీవ యిమ్ముగఁ • దడవి నెమ్మి
నీమనస్సున కెక్కిన • నృపకుమారుఁ
గోరి వరియింపు మిదియ నా • కును బ్రియంబు. 177

వ. అనిన నదియుఁ గొండొక లజ్జించి కోర్కెపెంపున సిగ్గుదొలంగం ద్రోచి ప్రకటకౌతూహలతరళితాంతరంగ యగుచుఁ దండ్రి కిట్లనియె. 178

క. చిరకీర్తి సాళ్వభూవరు
వరతనయుం డయినసత్య • వంతుఁడు నాకున్
వరుఁడుగఁ గోరుదు మదిలో
నరవర యాతనికి నిమ్ము • నను బ్రీతిమెయిన్. 179

వ. సాళ్వపతి యిప్పుడ దైవయోగంబునం జేసి విగతచక్షుండయి తన రాజ్యంబు వైరులచేతం గోల్పడి పుత్త్రదార సహితంబుగ వనంబున

నున్నవాఁ డెట్లయినను సత్యవంతుని వరియింతునని మద్రేశ్వరుండు నారదుం జూచి మునీంద్రా మీ యెఱుంగనివారు లేరు సావిత్రిచేత వరియింపఁబడిన కుమారుం డెట్టివాఁడు వానిగుణరూపశీలంబు లెఱింగింపుఁ డనిన నారదుం డిట్లనియె. 180

సీ. సత్యంబు పలుకుట • సత్యవంతుం డన
నతఁ డొప్పు మఱియుఁ జి • త్రాశ్వుఁ డనఁగ
నామాంతరంబు న • న్నరనాథసుతునకుఁ
గలదు తేజంబునఁ • గమలమిత్త్రు
బుద్ధి నింద్రాచార్యుఁ • బురుడించు శూరత
వాసవుఁ దాఁదిమి • వసుధఁ బోలుఁ
గాంతిఁ జంద్రుని కెన • గాం దగు రూపున
నాశ్వినేయులసరి • యనఁ దలిర్పుఁ

ఆ. దపము శమము • దానంబు బ్రాహ్మణ
భక్తియును మహాప్ర • భావతయును
నతనియంద కాని • యన్యులయందు లే
దింత నిక్కువము మ • హీతలేశ. 181

వ. వానియందుఁ గీడు నొక్కటియుఁ గలదు నేఁడు మొదలుగా నొక్కసంవత్సరంబునకు మృతిం బొందు నిది నీకుఁ జెప్పవలయుటం జేసి చెప్పితి ననిన నతండు గూఁతు మొగంబుసూచి తల్లీ యిమ్మహాత్ముండు దేవరహస్యంబు లెఱుంగు నీతనివచనం బమోఘంబు నీకు నట్టివరుం డేల యొండొక్కవరుని వెదకికొమ్మనిన నక్కన్నియ దండ్రి కిట్లనియె. 183

క. వినుము మనోవాక్కాయము
లన మూఁడుదెఱంగు లందు నంతఃకరణం
బనఘ ప్రధానము గావున
మనమునఁ గైకొన్న భర్త మానం దగునే. 183

వ. సత్యవంతుం డెట్టివాఁడైన నగుఁ గాని యే నింక నొరుల వరియింప
నొల్ల ననిన నశ్వపతి నారదుదెసఁ జూచుటయు నతం డి ట్లనియె. 184

చ. గొనములప్రోక నీయనుఁగుఁ గూఁతురు దీనితలంపు మాన్పఁగా
మనకు నశక్య మింక నను మానము లేల నరేంద్ర యింతిఁ జ
య్యన నృపసూతి కిమ్ము శమ లానన చేసిన పుణ్యగౌరవం
బున నయినం బ్రియుండు పరిపూర్ణ చిరాయురుపేతుఁ డయ్యెడున్.

వ. అనిన నమ్మహీపతి యమ్మునిపతికి మ్రొక్కి నీవు మాకుం బరమగురుం
డవు నీయాన తిచ్చినట్ల చేసెద ననిన నారదుండు వారి దీవించి దివంబు
నకుం జనియె నంత. 186

సీ. ఒకమరఁ బుణ్యదినంబు నందు బాంధవమంత్రి
వృద్ధపురోహిత వితతితోడ
సావిత్రిఁ దోడ్కొని జననాయకుండు వై
వాహికమహనీయ వస్తుకోటి
గొనుచుఁ బుణ్యారణ్య గోచరుం డై తప
స్విప్రతుఁ డై నయాద్యుమ త్సేనుకడకుఁ
జనిన నారాజును సంభ్రమంబున నశ్వ
పతికి నర్ఘ్యాదిసం భావనంబు
ఆ. లాచరించి సముచి తాభిమతాలాప
పూర్వకముగ సుజన పూజ్యుఁ డతని

యాగమననిమిత్త • మడిగిన మద్రేశుఁ
దెలమి సాళ్వపతికి • నిట్టు లనియె. 187

క. ఈ కన్నియ నాకూఁతురు
మాకులమున కెల్లఁ దేవ • మనుజోత్తమ నీ
వీకన్నియఁ గోడలు గాఁ
గై కొనుము మదీయవచన • గౌరవబుద్ధిఁ. 188

వ. అని పలికి సావిత్రి నతనికి నభివందనంబు సేయించి మఱియు
నతండు.

తే. నీకొడుకు సత్యవంతున
కీకన్నియదగు నరేంద్ర • యీకన్నియకున్
నీ కొడుకు దగు ననన్యగు
ణాకరు లియ్యిరువురును స • మంచితమూర్తుల్. 190

వ. అనిన నతనికి ద్యుమత్సేనుం డిట్లనియె. 191

తే. విగతరాజ్యులమై ఘోర • విపినములకు
వచ్చి యిమ్మెయిఁ దప మున్న • వార మేము
బాల సుకుమారి యిది జన • పాల యడవి
నుండి మాతోడియిడుమకు • నోర్చునయ్య. 192

వ. అనిన నశ్వపతి యతని కిట్లనియె. 193

చ. కలిమియు లేమియుఁ సతము • గా వవి సెందినచోఁ జెలంగుచుం
గలఁగుచు నున్కి ధీరుల ప్ర • కారమె లెస్సగ నింతవట్టు నేఁ
దెలియుదుఁ జెప్పెదన్ వసుమ • తీవర పిన్నయనంగనేల యే
కొలఁదియుఁ గాదు ధీరమతి • గూఁతురు పేర్కొనఁ జాలుఁ బెంపునన్.

క. నీతోడ వియ్యమందం
జేతోగతి నాసఁజేసి • చెచ్చెర ని ట్లే
తెంచితి మత్ప్రార్థన
బ్రాఁతిగఁ జేకొనక యునికి • పాడియె నీకున్. 195

—* సావిత్రి సత్యవంతుని వివాహం బగుట *—

వ. అనుటయు నయ్యంధనృపతి తత్సంబంధంబునకు సంతసిల్లి నిజాశ్రమవాసు లైన మునులం గూర్చుకొని శుభలగ్నంబున సత్యవంతునకు సావిత్రిం బరిణయంబు సేసె నయ్యశ్వపతియునుం గూఁతునకు నల్లునకు వివిధాంబరాభరణాది వస్తువిశేషంబు లొసంగి నిజపురంబున కరిగెఁ బదంపడి. 196

తే. పడఁతి రమణీయభూషణాం • బరవిలాస
ముజ్జగించి వనాంతర • యోగ్యలీల
వల్కలాజినవసన యై • వదల కధిక
భక్తి భర్తృశుశ్రూషణ • పరత నుండె. 197

క. ఆమెలఁత సేయు సవినయ
సామకథల మృదుగభీర • సంభావనలన్
మామయు నత్తయు సంతో
షామృతమునఁ దేలి రంత • రంగములఁ దగన్. 198

వ. సావిత్రియుఁ దనమగనియాయుఃప్రమాణంబు నారదముని చెప్పిన దినంబు మొదలుగా ననుదినంబు మొదలుగా ననుదినంబును లెక్కయిడికొను చుండె నిట్లు వర్తిల్లుచుండ నాలుగుదివసంబులు గొఱంతగా నొక్క సంవత్సరంబు గడచిన. 199

క. నాలవదినంబు పతిమృతి
కాలం బని మది నెఱింగి • కడు నిష్ఠమెయిం
జాల భరంబుగఁ బూనెను
బాల త్రిరాత్రోపవాస • పరమవ్రతమున్. 200

వ. దానికి విస్మయం బంది ద్యుమత్సేనుండు గోడలిం బిలిచి తల్లీ యి ట్లేల దుస్తరం బగువ్రతంబు దొడంగితి వనిన నమ్మద్రరాజతనయ వినయంబుతో ని ట్లనియె. 201

క. మీరు మదీయం బగువ్రత
భారమునకు వగవ వలదు • పరమశుభంబుల్
గోరి వ్రత మేను బూనితిఁ
గారణములు మీ కెఱుంగఁ • గా నగుఁ బిదపన్, 202

వ. అనిన నతం డట్లేని మేలు గాక యనియె నంతఁ జతుర్థదివసంబున.

సీ. కడురేపకడయ మే • ల్కాని నిజభర్తను
మరణదినం బని • మానసమునఁ
దద్దయు శోకసం • తాపంబు గదురంగ
దినముఖోచితవిధుల్ • దీర్చి భక్తిఁ
బతికి సమంచిత • పావనపరిచర్య
యప్పుడు శుశ్రూష • యాచరించి
యత్తకు మామకు • నచటివృద్ధులకును
వేర్వేఱ ప్రణమిల్లి • వేడ్కు వారు

తే. దనకు సౌభాగ్యభాగ్యవ • ర్ధనము గాఁగ
నిచ్చుదీవన మదిలో గ్ర • హించియున్నఁ

ప్రొద్దు జామెక్కుటయుఁ జూచి • బోఁడిఁ బిలిచి
మామ యిట్లనిపలికె • సమ్మానమెసఁగ. 204

క. కడు నుగ్రం బగువ్రత మిది
దొడఁగితి దివసత్రయంబు • తో నిది సెల్లెం
బడఁతీ యెంతయు దప్పితి
దడయక పారణయొనర్పఁ • దగదే యింకన్. 205

వ. అనిన సావిత్రి యతని కి ట్లనియె. 206

ఆ. అదిన ప్రొద్దు గ్రుంకు • నంతకు నేఁడును
గుడువఁ దగదు నాకుఁ • గోరి యిట్లు
గాఁగ వ్రతముఁ బూను • కాలంబునన యేను
నిశ్చయించుకొనిన • నియమ మిదియు. 207

వ. అనియె నప్పుడు సత్యవంతుఁడు సమిత్కుశఫలాహరణార్థంబు వనం
బునకుం గదలినం జూచి సావిత్రి యతనిఁ జేరంజని వనంబునకేనును
నీతోడఁ జనుతెంతుఁ దోడ్కొని పోవలయు ననిన నతండు నీవు త్రిరా
త్రోపవాసంబునం జేసి యెంతయు దప్పినదానవు రా నోప వనిన నది
వాని కి ట్లనియె. 208

మ. ఉపవాసశ్రమ మిప్పు డించుకయు నా • యుల్లంబునం దోఁప దీ
విపినం బుజ్జ్వలపుష్పపల్లవఫలా • విర్భూతినానాలతా
గపరీతం బన విందుఁ జూడఁగ మదిం • గౌతూహలంబయ్యె న
న్నువరోధింపకు మింతవట్టుచన పీ • యుక్తుండ వెబ్భంగులన్. 209

వ. అనిన నతం డట్లకాక చనుదెమ్మనుటయు సావిత్రి చయ్యనంజని భార్యా
సహితుం డయి యున్న తనమామకుం బ్రణమిల్లి మీకొడుకు వనంబు

నకు నగ్నిహోత్రార్థం బై సమిధలు దేర నరిగెడు నాకును నతని తోడన
చని వనంబు సూడ వేడ్క యైనది మీరు నా కివ్వరంబు గృపసేయ
వలయు ననిన నాతం డిమ్మగువ యెన్నండును నెయ్యదియును నడుగ
ది తెఱంగు దీనికిం బ్రియం బై యున్నది నాకు నివారింప నేల యని
తలంచి యనుమతించిన నయ్యిరువుర యడుగులం బడి వీడ్కొని. 210

—* సత్యవంతుండు సావిత్రీసహితుం డై వనంబునకుం బోవుట *—

క. చిత్తంబునఁ బైకొనియెడు
నుత్తల మడఁచుచును ముఖప • యోరుహమునఁ ద
క్కొత్తెడు వెడనవ్వునఁ బ్రియు
చిత్తం బిగురొత్తఁ జనియెఁ • జెలువ యడవికిన్. 211

వ. ఇట్లు దంపతులు మందగమనంబున నరిగి పరిసరారణ్యంబు దఱియం
జొచ్చి రప్పుడు. 212

సీ. కమనీయకమలినీ • కల్లోలవీథులఁ
గదలురాయంచల • గతులయొప్పు
బహుపుష్పపల్లవ • ప్రకరచిత్రితము లై
తనరారుతరులతా • తతులసొంపు
మకరందరసపాన • మదవిలోలంబు లై
క్రాలెడియెలదేఁటి • గములయులివు
పరిపక్వమంజుల • ఫలరసోద్ధతము లై
పలుకురాచిలుకల • పటురవంబుఁ

ఆ. ప్రియుఁడు వేఱువేఱ • ప్రీతిమైఁ జూపుచుఁ
జెప్పుచును జనంగఁ • జిగురుఁబోఁడి

గనుచు వినుచు నిర్వి • కారసల్లాపంబు
లార నతని తెలుఁగు • నరయు చుండె. 213

వ. తదనంతరంబ యారాజర్షినందనుండు మధురంబు లగు ఫలంబులు గోయుచు గరిడియ నిండించి యొక్కయెడఁ బరశుపాతంబునం జేసి కాష్ఠదళనంబు సేయం దొడంగి శ్రమంబడి యొల్లంబోయి గొడ్డలి పుడమిపయివైచి నిరంతరనిశ్వాస వివర్ణవదనుం డగుచు సావిత్రిం గమంగొని. 214

చ. ఒడలు వశంబు గాదు శ్రమ • నొందినయట్లు మనంబుదూలెడిం
గడఁగి శిరంబు శూలవిశి • ఖప్రకరంబున నొంచినట్టి ద
య్యెడు నిలువంగ నోర్వ నొక • యించుకసేపు శ్రమంబుదీఱ నీ
యొడ శయనింతు నావుడు సి • తేక్షణ మెత్తని సంభ్రమంబుతోన్.

క. తన యంకతలమ ప్రియుశిర
మున కుపధానముగఁ జేయ • భూపతనయుఁ డా
య్యన వ్రాలి సోలి నిశ్చే
తనుఁ డైన ట్లుండెఁ గొంత • తడవున కెదురన్. 216

మ. కవిసెం గోమలనీలమేఘవిలస • త్కాలాంజనాకారు ఘో
రవిశాలోత్కటదంష్ట్రి నుజ్జ్వలచల • ద్రక్తాక్షుఁ బ్రత్యగ్రశో
ణవర్ణాంబరు నంత్యకాలదహన • జ్వాలాప్రచండు జగ
జ్జనసంత్రాసకు నొక్కదివ్యుఁ బటుపా • శప్రౌఢహస్తోద్ధతున్. 217

వ. అప్పురుషుండును నధికసంరంభంబున సత్యవంతుం గదిసిన నయ్యింతి యెంతయు భయంబునం బ్రియునిశిరం బొయ్యన దిగువం జేర్చి నిల్చి కృతాంజలి యై యయ్యా మీ రెవ్వ రియ్యెడకు నెయ్యది సేయందలంచి విజయంచేసితి రనిన నతం డిట్లనియె. 218

సీ. కొలుచఁ జొచ్చె యేఁ గమలాక్షి నను నీవు
మహితపాతివ్రత్య మహిమఁ జేసి
కానంగఁ జాలితి కాన రా దన్యుల
కిదె నీదుభర్తకు నిపుడు కాల
మగుటయు వీఁడు మ హాపుణ్యనిధి గానఁ
నితరులఁ బనుపక యేన వీనిఁ
గ్రచ్చఁగఁ గొనిపోవఁ గాఁ జనుదెంచితి
నకి యుగ్రభంగి ప య్యంతకుండు

ఆ. ధరణినాథతనయు తనువునఁ బ్రాదేశ
పరిమితాత్ముఁ దగుచుఁ బ్రజ్వరిల్లు
జీవు వెడలఁ దిగిచి చెచ్చెర నతిదీర్ఘ
భయదపాశనికర బద్ధుఁ జేసి. 219

మ. కొనివేగంబున దక్షిణాభిముఖుఁ డై ఘోరంపుమార్గంబునం
జనఁగాఁ జొచ్చె ననంతరంబ మదిలో సావిత్రిశోకంబు సై
కొనఁ బ్రాణేశ్వరుదేహ మొక్కయెడ సం గుప్తంబు గావించి యా
తనిపజ్జ దగఁ దాను నేఁగెఁ బదప ద్మంబుల్ పొరిం దొట్రిలన్.

ఆ. దానిఁ జూచి దండ ధరుఁడు నీ విచ్చేల
వచ్చెదవు లతాంగి వలదు నిలువు
మింతి నీ కగమ్య మిటమీఁది తెరు వెల్ల
ననిన నతని కిట్టు లని యెఁ బొలఁతి. 221

క. పతు లెందుఁ జనిన నచటికి
సతులకుఁ జన వలదె నీప్ర సాదమునను మ

త్పతిభ క్తికతమునను సం
స్తుతగుణ నా కరుగ రాని • చోటులుఁ గలవే. 222

వ. సకలమార్గంబు లందును ధర్మమార్గంబు ప్రధానం బట్టిధర్మంబునకు నాధారంబు సజ్జనుల యని వినంబడు నట్టిసజ్జన సందర్శనం బెప్పుడు వృధగాదు గావున సజ్జనశేఖరుండ వనం జనుసీ దైవసందర్శనంబునం బరమశుభంబులం బొందన యేను రిత్తజనంబుల తెలుంగున నూరక యెట్లు మగుడుదు ననిన దానిప్రగల్భవచనంబులకు నద్భుతం బంది ధర్ముం డి ట్లనియె. 223

ఆ. తనులతాంగి భవదు • దారవాగ్భంగికి
మెచ్చు వచ్చె నాత్మ • నిచ్చువాఁడ
వేఁడు మొక్కవరము • విభునిజీవిత మొక్క
టియునుదక్క నేది • యయిన నొందు. 224

—• సావిత్రి యమునివలన నభీష్టవరంబులు వడయుట •—

చ. అనవుడు మద్రరాజసుత • ప్రాంజలియై సమవర్తితోడని
ట్లను రిపుకోటిచే నపజ • యంబునఁ బొంది వనాంతరంబునం
దనవరతవ్రతాభిరతుఁ • డైనమహాత్ముఁడు సాళ్వభూవిభుం
డనఘుఁడు లబ్ధచక్షుఁ డగు • నట్టులుగాఁ గరుణింపవేమదిన్. 225

క. నావుడు నట్టుల యయ్యెడు
నీ విట రావలవ దుడుగు • నెమ్మి నని వెసం
బోవఁ దొడంగెను బితృపతి
యావెలఁదియు నంత నిలువ • కరిగెఁ బిఱుందన్. 226

వ, ఇట్లు చని ధ్వని మఱియు ని ట్లనియె. 227

చ. ఎడపక వాఙ్మనఃక్రియల • నేరికి హింస యొనర్పఁ బూన రె
య్యెడలను దీనులం గరుణ • యేర్పడఁ బ్రోవన చూచి రిచ్చచోఁ
గడమ పడంగ నీ కెదిరి • కాంక్షితముల్ దుదిముట్టఁ దీర్తు రె
క్కుడు మదిఁ గూర్తు రాశ్రితులకుఁ విను మిన్నియునార్యధర్మముల్

క. నీ వెఱుఁగనియది యెయ్యది
దేవోత్తమ ధర్మగతుల • తెఱఁ గెల్ల భవ
ద్భావాధీన మగుటఁ గా
దే వెలసితి వీవు ధర్మ • దేవత యనఁగన్. 229

క. సమబుద్ధితోడఁ దత్త
త్సముచితకర్మఫల మఖిల • జంతుతతులకున్
సమకూర్చుట నీ తయ్యెను
సమవర్తి యనంగఁ బేరు • జగదభినుత మై. 230

క. యముఁ డండ్రు నిన్ను నార్యులు
యమింతు భూతముల నెల్ల • న ట్లగుటఁ దగన్
శమనుండ వైతి కల్మష
శమనంబునఁ జేసి నీవు • జలజాప్తసుతా. 231

వ. అనినం బ్రేతపతి యాపుణ్యసతి కిట్లనియె. 232

క. తృషితుఁ డగువానిఁ బరిలఘు
తుషారతోయములు మోది • తునిఁ జేయుగతిన్
హృషితాంగుఁ జేసె నన్నుఁ గ
ల్మషరహితము లైననీన • మంజులభణితుల్. 233

వ, కావున సత్యవంతుప్రాణంబులు దక్కం దక్కినకోర్కి యెయ్యది

యైనం జెప్పుము సఫలంబు సేసెద ననిన సావిత్రి దేవా వైధులచేత నపహృతం బైనరాజ్యం బెప్పటియట్ల ద్యుమత్సేనుండు ప్రాప్తించునట్లుగా ననుగ్రహింపవే యని వేఁడుటయు వైవస్వతుం డట్ల యగు నని పలికి యి ట్లనియె. 234

ఆ. వలదు నిలువు మింక • వదలక నీ భక్తి
మగని కెక్కె దుర్గ • మంపుఁద్రోవ
యిది కృతంబు లయ్యె • నెల్లయు నీ విట
వచ్చు సెలవు లేదు • వనజనయన. 235

వ. అనిన నమ్మహాభాగ యతని కి ట్లనియె. 236

క. ధర్మాత్ములు దమసలిపెడు
ధర్మక్రియ దప్ప రెట్టి • దశలందును మో
హోర్మియుఁ దాపముఁ బుట్టవు
ధార్మికహృదయములఁ బ్రథమ • ధర్మాధ్యక్షా. 237

క. కావునఁ బతియనుగమనం
బేవిధమున విడువఁ దగునె • యెట్లయినను మో
హావేశముఁ బొందక ధ
ర్మావస్థితి నలుపవలదె • యవహితబుద్ధిన్. 238

తే. అనిన నంతకుఁ డి ట్లను • నతివ నీవు
ప్రకటధర్మవిశేషత • త్పరవు గాన

నింక నొకవర మిత్తుఁ బ్రా • ణేశు బ్రదుకు
వలదుగాని యొం డడుగుము • వలయుదాని. 239

వ. అనుటయు నక్కాంత కృతాంజలి యై మాతండ్రి మద్రేశ్వరుం డపుత్త్రి
కుం డకనికిఁ బుత్త్రశతలాభంబు గావలయు నని యభ్యర్థించిన నట్లకా
నిచ్చితి నని పల్కి ధర్మరాజు నేఁడు నీవు గడుదూరంబు వచ్చి తస్సి
తింక మగుడుట లెస్స యని పలికిన నప్పతివ్రత యి ట్ల నియె. 240

తే. నాకు డప్పి యెక్కడిది మ • నంబు భర్తృ
చరణపంకజాసక్తమై • కరము భక్తి
నలరుచున్నది సతులకు • నన్య మెట్టి
దియును ధర్మమె భర్తృసం • శ్రమకాక. 241

వ. మఱియు నొక్క విన్నపంబు సేసెద 242

ఆ. ఆత్మధర్మనిరతు • లైనపుణ్యాత్ములు
దుర్లభులు సమస్త • దురితములును
శాంతిఁ బొందు వారి • సంసర్గమునఁ దీర్ఘ
భూతమతులు వారు • భూతలమున. 243

ఉ. వారలపేర్మిఁ గాదె శశి • వారిజమిత్రులు నిర్వికారసం
చారత నుల్లసిల్లెదరు • సర్వపయోనిధులుం నిరాకులా
కారతఁ గ్రాలెడుం గులన • గంబులు నిశ్చలరూఢిఁ జాలనొ
ప్పారెడు భూతధాత్రి నిఖి • లైకధురీణతఁ బేర్మిఁ బొందెడుం. 244

వ. అని పలికి మఱియు ని ట్లనియె. 245

తే. ఏడుమాట లాడినయంత • నెట్టివారు
నార్యజనులకుఁ జుట్టంబు • లగుదు రనినఁ
జిరసమాలాపసంసిద్ధిఁ • జేసి నీకు
నేను జుట్టమ నని వేఱ • యేల చెప్ప. 246

వ. కావున మిత్త్రమనోరథం బవశ్యకర్తవ్యంబుగాఁ జిత్తగింపు మనిన నమ్మహానుభావుం డబ్బామినిదెసం గనుంగొని నీకుం బ్రసన్నుండ నైతి నభీష్టం బైనవరం బొక్కటి యిచ్చెద వేఁడు మనిన నమ్మానిని యి ట్లనియె. 247

క. మది సత్యవంతుజీవిత
మది యిమ్ముగఁ దొలఁగఁ బెట్టి • యన్యంబుల ని
చ్చెద నని పలుకుదు మును నీ
వది యిప్పుడు లేద యింక • నడిగెదఁ బ్రీతిన్. 248

చ. పతిరహితంబు దుస్సహము • భర్తృవినాకృతయైనకాంతదూ
షిత యగు సర్వమంగళవి • శేషములందును గాన మత్ప్రియుం
డతులితకీర్తిశాలి సుగు • ణాఢ్యుఁడు సాళ్వసుతుండు లబ్ధజీ
వితుఁడుగ నిమ్ము ధర్మపద • వీపరిరక్షణ పుణ్యవీక్షణా 249

వ. అనిన నట్ల చేయుదునని యాక్షణంబ కృతాంతుండు సత్యవంతు నవ గతపాశుం జేసి యాసుందరి కి ట్లనియె. 250

ఉ. కాను మిదె నీమనఃప్రియునిఁ • గోమలి వీఁడు చతుశ్శతాబ్దముల్
మను నిటమీఁదఁ బుత్త్రులఁ బ్రగ • ల్భంబున నూర్వురఁ గాంచుఁ గీర్తివ
ర్ధనుఁ డగు సంతతాధ్వరవి • ధానములం బరితుష్టి సేయు న
య్యనిమిషకోటి కెల్లను ని • జాన్వయమౌళివిభూషణుం డగున్. 251

వ. అని యాదేశించి యాతం డంతర్హితుం డయ్యె న క్కాంతయుఁ గ్ర మ్మఱి చని యెప్పటియట్ల జీవితేశ్వరుం దనతొడలపై నిడుకొని కూర్చున్నయెడం గొండొకవడికి లబ్ధచేతనుం డై సత్యవంతుండు దెలిసి నిజవల్లభం జూచి యి ట్లనియె. 252

క. కడుఁ దడవు నిద్రవోయితిఁ
బడఁతీ ననుఁ దెలుపవలదె • బలియుఁ డొకరుఁ డె
క్కుడు జవమునఁ బట్టి బలం
బెడలఁగ ననుఁ దిగిచె నాతఁ • డెవ్వఁడు సెపుమా. 253

చ. అది కలగాదు నిక్కువమ • యైనటు లున్నది నాకు నెంతయున్
మది మఱ పుట్టె నాపుడును • మానిని యి ట్లను నీకు నంతయుఁ
ముదమున రేపు సెప్పెదఁ ద • మోమయమై యిదె శర్వరీముఖం
బొదవె విలంబనం బిచట • నొప్పదు లెమ్ము నరేంద్రనందనా. 254

మ. అదె న క్తంచరు లిందు నందును మహో • గ్రాకారులై క్రందుగా
మెదలం జొచ్చిరి ఘోరఫేరవరుతుల్ • మిన్నందెఁ దీవ్రంబులై
పదశబ్దంబులు మీఱఁ జాడు కలయం • బాఱం దొడంగెం బెనుం
గదుపుల్ గట్టి మృగంబు లెంతయుభయో • త్కంపంబు నాకయ్యెడిన్.

క. విను నీవు దడయుటకు మీ
జననియు జనకుండుఁ గరము • సంతాపభరం
బునఁ బొందుదు రింతకుఁ గ్ర
న్నన వారికి సంతసం బొ • నర్పవె యధిపా. 256

వ. అని పలికి తదీయవిషాదచేష్టితంబు లుపలక్షించి వెండియు. 257

చ. తమమును బెల్లుగాఁ బరఁగె • దవ్వు నిజాశ్రమభూమియున్ మదిన్
శ్రమమును బాయ దిప్డు నను • చందమయ్యెనఁ జనంగనేల యిం

పమరఁగ నింతప్రొద్దు సుగు • బాళర యిచ్చట నిల్చి రేపు వో
దమె తెలఁ గెద్ది నావుడును • దన్విశి సాళ్వతనూజుఁ డిట్లనున్. 258

క. మానె శిరోవేదన నా
మేనికిఁ దగులావు వచ్చె • మెల్లన యరుగం
గా నేర్తుఁ దల్లిదండ్రులఁ
గానక యే నెట్లు నిలుతుఁ గాననభూమిన్. 259

క. ఇంతకు ము న్నెన్నఁడు నే
నింతతడవు వారిఁ బాసి • యెందుఁ దడయ నేఁ
డింతవడి మసలుటకు వా
రెంత వడిరొ యేమియైరొ • యె ట్లున్నారో. 260

ఆ. సంధ్యప్రొద్దు నన్ను • జనని యెన్నఁడు నిలు
వెడలనీదు నేఁడు • విపినభూమి
మధ్యరాత్రివేళ • మసలుట కాయమ
యెట్టిపాటు వడునొ • యే నెఱుంగ. 261

సీ. కౌఁగిట ననుఁజిక్కఁ • గదియించి శిరము మూ
రొ్కంచును బాష్పముల్ • గురియుచుండఁ
బట్టి మా యొడలును • బ్రాణంబులును నెల్ల
యర్థముల్ నీవ మా • యన్న నీవు
దేవగానంసార • తీరంబు సేరెద
మని తలంచెదము సు • మ్మన్న యన్న
కన్నులు లేనిమా • కన్నులుఁ గాళులు
నీవ కదన్న మా • నిఖిల వంశ

ఆ. మును సముద్ధరించు • మోపు నీయదియ క
దన్న యనుచు నిట్టు • లగ్గలంపఁ
బ్రేమ నమదింపఁ • బ్రేముడింతురు వృద్ధ
లక్కటకట యేమి • యైరొ నేఁడు. 262

ఆ. అడవికేఁగుదెంచి • యడరంగ ఫలమూల
తతులు గొనుచు నేను • దడయ కపుడ
పోవ నోపనైతి • దైవోపహతి నింత
చిక్కువడితి నేమి • సేయువాఁడ. 263

క. నాయున్నచో టెఱుంగక
యాయాశ్రమవాసు లైన • యందఱు నతిదుః
ఖాయత్తుఁ దగుచు నడుగును
మాయయ్య దలంకి మాటి • మాటికి నింకన్. 264

క. నావార్త వినక యింతకు
నావృద్ధులు భిన్నహృదయు • లై ప్రాణంబుల్
వో విడుతురు గా కచటికిఁ
బోవం బని గలదె యేనుఁ • బుచ్చెద వసువుల్. 265

—* సత్యవంతుఁడు సావిత్రితోడ మరలి తనయాశ్రమంబునకు వచ్చుట *—

వ. అని బహుప్రకారంబులం బలవరించి కన్నీరు నించిన న క్కాంత దుఃఖాక్రాంత యగుచు నతని నాశ్వాసించి నవమృణాళమృదులంబు లగుభుజంబులం గౌఁగిలించి యెగయనెత్తిన మెత్తన నిలిచి యతండు ధూళిధూసరం బైనశరీరంబు దొడసికొని గమనంబున కుత్సహించిన.

క. ఫలభారము దుర్భర మని
వెలఁది యచట నొక్కవృక్ష • విటపంబున ని
మ్ముల గరిడియ దగిలిచి యు
జ్జ్వలపరశువుఁ గొనుచు మృదుల • సంభ్రమలీలన్. 267

వ. జీవితేశ్వరు వామబాహువు నిజ వామభుజంబునఁ దిడికొని దక్షిణ
హస్తంబున నతనిఁ గుచ్చి కౌఁగిలించి మందగమనంబున నాశ్రమోద్దే
శంబునకు మగిడె నంతకు మున్నయక్కడ 268

ఉ. కన్నులువచ్చి యెల్లెడలుఁ • గన్గొని వృద్ధనరేంద్రుఁ డాత్మకుం
గన్నులుఁబోలె నైనతన • గాదిలిపుత్త్రుఁడు గానంబులో
నెన్నఁడు లేని యంతతడ • వేటికిఁ జిక్కెనొ యంచునార్తితోఁ
గన్నులులేనియ ట్లొకఁడుఁ • గానక యేడ్చె సతీసమేతుఁడై

తరళము. కొడుకు నిందును నందు రోయుచుఁ • గోర్కిప్రేమభరంబునం
గొడుకు సద్గుణకోటు లెల్లను • గోటిభంగుల నోలి ను
గ్గడన సేయుచు సత్యవంతునిఁ • గానరే మునులార యీ
యడవిలోపల నంచు హాసుత • యంచు ధైర్యము డించుచున్. 270

వ. ఉన్నంతఁ దదాశ్రమవాసు లైనమును లందఱు నతనిం బొదివికొని
తదీయనయనలాభంబునకు విస్మయంబందుచు నుచితవాక్యంబుల నతని
నాశ్వాసించు చుండిరి తదనంతరంబ యొక్కముహూర్తంబునకు సావిత్రీ
సహితుం డై చిత్రాశ్వుండు సనుదెంచిన నావృద్ధదంపతు లత్యంత
హర్షంబున నతనిం గౌఁగిలించుకొని మూర్ధాఘ్రాణంబు సేసిరి ముని
వరులును గరంబు సంతసిల్లి రప్పు డారాజర్షి ముఖ్యుండు పుత్త్రునిం
జూచి యయ్యా యి ట్లేల పనంబుతో మసలి తని యడిగిన నతండును
దాను జని పండ్లు గోయుటయును గాష్ఠదళనంబు సేయునెడం దలయేరు

గదిరి నిలువనోపక విశ్రమించుటయుఁ దన్నొక్కపురుషుండు గల
లోన నిగ్రహించుటయుం జెప్పునెడ సావిత్రి మామ కి ట్లనియె. 271

సీ. ఈరాజసుతునకు , నిద్దినంబున మర
ణం బని మును చెప్పె , నారదుండు
మునినాథువచనం బ , మోఘంబు గావున
నేమఱ కేను నేఁ , డితనితోడ
నడవికి నేఁగితి , నచట నీతఁడు సుప్తుఁ
డై యున్నయెడ వచ్చె , నంతకుండు
వచ్చి యువ్విభునిజీ , వముఁ గొని పోవంగ
వెనుకన చని యేను , వివిధభంగి

ఆ. సత్యధర్మఫణితి , సంస్తుతించుటయుఁ గృ
పార్ద్రచిత్తుఁ డగుచు , నజ్జము డు
నాకు నెమ్మి నొసఁగె , నాలుగువరము లం
దొకట నితఁడు జీవ , యుక్తుఁ డయ్యె. 272

వ. మఱియు నొకవరంబు భవదీయనయనోన్మేషణకారణం బయ్యెఁ దక్కిన వరద్వయంబునకు మీకు వైరిహృతరాజ్యసంప్రాప్తియు మదీయజనకునకుఁ బుత్త్రశతలబ్ధియు నగునని చెప్పిన నయ్యర్థముఁ బరమానందకందళితహృదయు లై తొడలి కి ట్లనిరి. 273

క. ఆపత్సముద్రమగ్నుం
డై పోయెడునస్మదన్వ , యము వెంపెసఁగం
దేవ యయి కడవఁ బెట్టిన
నీపుణ్యచరిత్ర కీర్త , నీయము తల్లీ. 274

వ. అవి యభినందించి రప్పు డయ్యిందువదన మునివరు లందఱుఁ బ్రి

శంసావచనంబుల నుపలాలించి వారల దీవించి నిజగృహంబులకుం జని
రంతం గతిపయదినంబులకు. 275

సీ. ఆసాళ్వభూపతి • యాప్తమంత్రులు మూల
భృత్యులుఁ బౌరులుఁ • బృథివిఁ గలుగు
పెద్దలుఁ గూడి సం • ప్రీతి నాతనిపాలి
కేతెంచి వినయస • మేతు లగుచు
నవనీశ నీశత్రుఁ • డాత్మీయభృత్యుచే
దవమునఁ జేసి బాం • ధవసహాయ
సహితుఁ డై మృతిఁ బొందె • సకలజనంబులు
నేకచిత్తంబున • నిపుడు నిన్నుఁ

ఆ. ప్రకటరాజ్యపదవిఁ • బట్టంబు గట్టంగ
వచ్చినారు నిఖిల • వసుధయందు
విస్తరిల్లె నీదు • విజయఘోషము భద్ర
గజము నెక్కి వేగ • కదలు మింక. 276

క. ప్రాకటతపోబలంబున
నాకలితవిలోచనుండ • వై యున్ననినుఁ
లోకేశ చూడఁ గంటిమి
మాకన్నులు చల్లనయ్యె • మాభాగ్యమునన్. 277

వ. అనినం బ్రహృష్టహృదయుం డై ద్యుమత్సేనుండుఁ దత్క్షణంబ తదా
శ్రమవాసు లయినమునుల నామంత్రణంబు సేసి కొడుకునుం దానును
గజారూఢుఁ డై సతీసమేతుఁ డగుచు బహుళచతురంగసేనాసంతుల
గమనంబునం బురంబునకుఁ జని సకలమహీరాజ్యంబును గైకొని

చిత్రాశ్వసకుం బుధజనసన్నుతిం బ్రథితయౌవరాజ్యపట్టం బొసంగి పర
మైశ్వర్యధుర్యుం డయ్యె నిత్తెఱంగున. 278

క. తనమగని నత్తమామల
జననీ జనకులను దన్ను • సకలకులంబుల్
ఘనముగ సముద్ధరించెను
జనవర సావిత్రి దత్పు • చరితన కంటె. 279

తే. ఆపతివ్రతయట్ల యీ • యాజ్ఞసేని
పరమకల్యాణి ధర్మసం • భావనీయ
యధిప మిమ్మును మీయఖి • లాన్వయంబు
నుద్ధరించు మహాభాగ్య • యుక్తిం జేసి. 280

క. అని చెప్పి పాండుతనయుల
ననఘుల వీడ్కొని మునీంద్రు • డనుపమతేజో
ఘనుం డగుమార్కండేయుండు
దనయాశ్రమమునకు నరిగె • దద్దయు నెమ్మిన్. 281

—* సూర్యుండు బ్రాహ్మణవేషంబునం గర్ణునకు హితంబు సెప్పుట *—

వ. అని చెప్పిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనునితో మునీంద్రా
యింద్రుండు గర్ణుకవచకుండలంబు లెవ్విధంబున హరియించె జెప్పవే
యని యడిగిన నతం డిట్లనియె. 282

సీ. వనమున నప్పాండు • తనయు లుండంగ నందు
పరుసం బండ్రెం డగు • వత్సరంబు
కడవట నింద్రుండు • గడంగి పాండవహిత
కారి యై కర్ణు • కవచకుండ

లములు మాయాప్రయో • గమున హరింపంగఁ
దలఁచిన నాతని • తలఁపెఱింగి
జలజాప్తుఁ డొకనాఁడు • వెలయరాధేయున
కది యెల్ల నెఱిఁగింతు • నని తలంచి

ఆ. లోకనుతుఁడు బ్రాహ్మ • ణాకార మొప్పంగ
నతనియున్నకడకు • నరుగుదెంచి
యేకతంబ యున్న • యాకర్ణుతోడ స
ఖీష్టభంగి దోఁప • నిట్టు లనియె. 283

క. ఓకర్ణ సుజనవినుత గు
ణాకల్ప భవద్ధితార్థ • మై యొకకార్యం
బేకతమ చెప్ప వచ్చితిఁ
బ్రాకటముగ వినుము నాదు • పలుకులు వరుసన్. 284

వ. పాండవపక్షపాతి యై పాకశాసనుండు భవదీయంబు లయినకవచకుండ లంబులు హరింపం గోరి నీవు బ్రాహ్మణప్రియుండ వనియును బ్రాహ్మణు లడిగిన నెయ్యది యైనను వంచన సేయ వనియును నెఱుంగుం గావునఁ గపటబ్రాహ్మణుఁ డై వచ్చియడుగం గలవాఁడు నీవును గవచకుండ లంబు లీ వలవదు రత్నకాంచనవనితాప్రముఖంబు లయినపదార్థంబులు సూపియుం బ్రార్థించియు నెవ్విధంబున నయినం గడపిపుచ్చ వలయు నట్లు గాక వీని నతని కిచ్చితేని మృత్యువశంబునం బొందఁ గలవాఁ డవు. 285

చ. అమృతమయంబు సువ్వె సుగు • ణాకర యిమ్మహనీయవస్తుయు
గ్మమివియ యుండునేనిఁ ద్రిజ • గంబు-యందు నశేషశత్రులో

కమునకు నీవు వధ్యుఁడవు • గావు నిరంతరసౌఖ్యసంప్రమో
దమున వెలుంగు దీ విది హి • తంబుగఁ జెప్పితి మోసపోకుమీ. 286

క. అనిన విని సూతతనయుఁడు
వినయంబున నిట్టు లనియె • విప్రాకారం
బున వచ్చినవేల్పవు నీ
వనఘా యెవ్వఁడవు నాకు • నానతి యీవే. 287

క. అనిన నతఁ డేను సూర్యుఁడ
మనమున నీయందుఁ గలుగు • మక్కువఁ గర్జం
బొనరఁగ నుపదేశింపం
జనుదెంచితి ననిన నతఁడు • సంభ్రమ మొప్పన్. 288

వ. అభివాదనంబు సేసి దేవా దేవర నా కత్యంతహితుండ వగుటం జేసి కృతార్థుండ నైతి నింకొక్కవిన్నపంబు సేసెద నవధరింపుము. 289

ఉ. భూసురకోటి వేఁడుటయుఁ • బోఁడిగఁ బ్రాణము లైన నీగినా
బాస దినేశ లోకమునఁ • బ్రస్ఫుట మింతయు నట్లు గావునన్
వాసవుఁ డట్టి నన్నడుగ • వచ్చుఁ బ్రియంపడి నాకు నొక్కబ్రాఁ
తే సురలోకవందిత మ • దిం గవచంబును గుండలంబులున్. 290

క. జగముల నెల్లను నిండిన
పొగడిత గడువెలితి సేసి • పొల్లయొదలి కై
తగవే జన్మవ్రతమిటు
దిగ విడువఁగ నేఁడు నాకుఁ • ద్రిభువనదీపా. 291

మ. మతిఁ గుంతీసుతపక్షపాతి యగుచున్ • మాయాస్వరూపంబుతో
జితదైత్యుండు శతక్రతుండు నను భి • క్షింపంగ నేతెంచున

ట్టి తెఱంగైనఁ దదీయకీర్తియ భూమిఁ, డిందుంద్రి లోకీసము
న్నత మై యొప్పు మదీయకీర్తి యిదియు, నాపుణ్యమెబ్బంగులన్.

ఆ. కీర్తి విడువఁ జాలఁ, గీర్తితో మెలఁగంగఁ
జావు వచ్చెనేనిఁ, జత్తుఁ గాని
జగములోన నెల్ల, సడికంటెఁ జావు మే
లనఁగఁ బరఁగుమాట, యనఘ వినవె. 293

ఉ. కీర్తియ యిచ్చుఁ బుణ్యగతిఁ, గీర్తియ తల్లియుఁబోలెఁ బ్రోచు స
త్కీర్తియ యాయువున్ సిరియుఁ, గీర్తివిహీనుఁడు చూ శవంబు దు
ష్కీర్తికి నెల్లచేటులును, గిట్టిహరించు ననందె తొల్లి భ
క్తార్తిహరుండు నాఁ బరఁగు, నంబుజసూతి జగద్ధితంబుగన్. 294

సీ. విప్రులు గడు నర్థి, వేఁడినఁ గలిమిలోఁ
బొచ్చెంబు సేయక, యిచ్చుటొకటి
బలితంపుఁబగతురఁ, బరిమార్చు టొక్కటి
దండియై యనిఁ జచ్చు, టొండె నొకటి
శరణాగతుని నెట్టి, శత్రుని నైనను
గరుణఁ గయ్యంబునఁ, గాచు టొకటి
కామినీద్విజవృద్ధ, బాలాతురుల కైన
యాపదఁ జెచ్చెరఁ, బాపు టొకటి

ఆ. యనఘ యివి వ్రతంబు, లై చెల్లు నాకు నిం
దొకటి దప్పెనేని, వికలకీర్తి
నగుదుఁ గాన నిత్తు, నఖిలభావముల నా
యందలునకుఁ గవచ, కుండలములు. 295

వ. అనినఁ గర్ణునకు సూర్యుం డి ట్లనియె. 296

క. కడు నెయ్యురు హితముగఁ జె
ప్పెడుపలుకులు వినవు గరము • బేలవు నీ వె
క్కడ బుద్ధితెరువు లెక్కడ
చెడక వినుము నీకుఁ దెలియఁ • జెప్పెదఁ గర్ణా. 297

క. తనకుఁ దనయులకు సతులకు
జననీజనకులకు బంధు • జనులకుఁ గీడొం
దని తెరువునఁ గీర్తి గొనం
జనుఁ గా కందఱును జెడుయ • శం బేమిటికిన్. 298

ఉ. కావున నీవు ప్రాణములు • గావుము కీర్తి యుండనిమ్ము నీ
జీవిత మున్నఁ గీర్తి మఱి • చేరదె కీర్తి యొకం దనంగనే
లా వనితల్ దనూభవులు • లక్ష్ములు బంధులు సార్వభౌమతే
జోవిభవంబు నిమ్మదరఁ • జొప్పడుఁ బ్రాణ మొకండు గల్గినన్. 299

క. మృతుఁ డైనవరుఁడు వెస భ
స్మితుఁ డై చనుఁ గాక కీర్తి • మేలిమి గను నే
మృతదేహంబునకు నలం
కృతిఁ జేసినయట్లు మృతుని • కీర్తియుఁ బిదపన్. 300

వ. నీవు నాకు నత్యంతభక్తుండ వగుటం జేసి భక్తజనరక్షణంబు గర్త
వ్యంబు గావున నీ కిట్లన్నియుం జెప్పవలసె మఱియు దేవనిర్మితం
బైన రహస్యం బొక్కటి గలదు దానంజేసి నీయందు నాకు వాత్స
ల్యంబు మిగిలియుండు నది యిప్పు డేను జెప్పఁ బిదపఁ దనయంతన
యెఱుంగంబడియెడు నీకు నర్జునునకుం దెగనివగ యై యుండు మీకుఁ
గయ్యంబు నయ్యెడు నందు నీవు సహజకుండలమండితుండ వగుటం
జేసి యర్జునున కజయ్యుండ వయ్యెద వట్లుం గాక వీనిం గోల్పోయి

తేని నెంతయు దెప్పరం బగు ననినం గర్ణుం డి ట్లనియె. 301

మ. కరుణామూర్తివి నీవు సంతతము భ • క్తశ్రీసమాధానత
త్పరచిత్తుండవు గావునం గడఁగి నా • పై మక్కువం బద్మినీ
వర మే లానతి యిచ్చి తిం కొకటి దే • వా నిన్నుఁ బ్రార్థించెదం
గరుణన్ నా ప్రతికూలదుర్లలితవా • క్యంబుల్ సహింపం దగున్.

క. అనృతమున కెంత వెఱతును
విను మంతకునకును నంత • వెఱవ మును వహిం
చినవ్రతము విడిచి దుర్గతిఁ
జనఁ జాలుదునయ్య నన్నుఁ • జనునే మాన్పన్. 303

వ. అర్జునుండు దుర్జయుం డని చూడవలదు నీవును మదీయం బగు దివ్యాస్త్రవిశేషంబు లెఱుంగుదు జామదగ్న్యుండును ద్రోణుండును నాకు నొసంగిన దివ్యాస్త్రంబు లల్పంబులుగావు గావున నవశ్యంబును సమరంబున నమరరాజనందనుం దెగటార్ప నోపుదు నీ వింక నొండు దలంపక నాకు ననుజ్ఞ యిమ్మనిన నొక్కింత విచారించి యాదేవుండు రాధేయున కి ట్లనియె. 304

—* సూర్యుఁడు గర్ణునితో నింద్రుచే శక్తిఁ గైకొను మని చెప్పుట *—

తే. ఎల్లభంగుల నిశ్చయం • బిదియ యేని
వత్స విను మింక నొక్కటి • వాసవునకుఁ
గలదు వారుణంబును నమో • ఘంబు నైన
శక్తి యది నీకు నడుగుము • సవినయముగ. 305

క. తొలితొలి బలసూదనుచే
జెలువుగ నాదివ్యశక్తి • సేకుఱఁగొని క్రుం

దలములుఁ గవచంబును మఱి
యలఘుమతీ యిమ్ము భద్ర • మగు వట్లయినన్. 306

ఉ. వైరులఁ జంపి చంపి వెస • వచ్చుఁ గరంబున కాజిలోన న
ద్ధారుణశక్తి వాసవుఁడు • దానవ తొల్లి సహస్రసంఖ్యలం
గ్రూరసురారిసంఘములఁ • గూల్చె మహాభుజ నీకు నెమ్మినా
ఘోరపుసాధనంబు దొర • కొన్న నవశ్యము గెల్తువోరులన్. 307

వ. అని చెప్పి కమలహితుం డంతర్హితుం డయ్యెఁ గర్ణుండును వాసవు
రాక కెదురుచూచు చుండె ననిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున
కి ట్లనియె. 308

మధురాక్కర. కలదు దేవగుహ్యం బని • కమలబాంధవుఁడు గర్ణుఁ
బలికె నని చెప్పి తది యెద్ది • బలియుఁ డాసూతజుండు
లలితకవచంబు మణికుండ • లములు నెమ్మెయిఁ బడసె
వెలయ నవ్విధమంతయు • వివరింప వలయు నాకు. 309

వ. అనిన వైశంపాయనుం డదియంతయుం జెప్పెద వినుమని యి ట్ల
నియెఁ దొల్లి కుంతిభోజునకడకు దుర్వాసుఁ డతిథియై వచ్చి వానిచేతం
బూజితుం డై నాకు నీయింటఁ గొంతకాలంబు వసియింప నిష్టంబైనది
నా యున్నంతకాలంబును నీవును నీయనుచరులును నిర్వ్యాజం బగు
భక్తి సేయ వలయు ని ట్లోపుదే యనుటయు నొడంబడి యతండు
దనకూఁతుం బృథ యను కన్యకం బిలిచి యమ్మహామునిం జూపి.

ఉ దేవసమానుఁ డీధరణి • దేవుఁడు వేడుక మద్గృహంబునం
దా వసియింపఁ గోరుటయు • దానికి నేనును నియ్యకొంటినిం
దీవరనేత్ర నీవుఁ గడు • ధీరవు ధీవినయోపచారసం
భావితవృత్త వట్లగుట • భక్తి భజింపుము బ్రాహ్మణోత్తమున్. 311

క. ఇతఁ డెయ్యది యెత్తఱి స
మ్మతిఁ గోరిన నది ఘటించి • మచ్చికనిడి తో
షితుఁ జేయు నిమ్మహాత్ముని
మతి యలుగక యుండవలయు , మానిని యెపుడున్. 312

ఆ. వినుము విప్రవరులు • వెడవెడఁ గినిసిరే
నియును ధరణి యెల్ల • నీఱు సేయఁ
జాలుదుర్ఘ తపః ప్ర • శస్తులు దుర్వార
తేజు లెందు నధిక • ధీరమతులు. 313

క. భూదేవపరాభవమునఁ
గాదే వాతాపిదండ , కప్రభృతులు పెం
పేది చెడిరి భూదేవస
మాదరమునఁ గాదె బ్రదికి , నవి యిజ్జగముల్. 314

సీ. పసిబిడ్డ వయ్యును , బరఁతి నీ వెంతయు
గుణవంతురాలవు • గురులయందుఁ
బెద్దలయందును , బృథివీసురులయందుఁ
గడుభక్తి సేయుదు • కమలనయన
బంధులఁ జెలులు సం • బంధిజనంబులుఁ
బురమువారును నంతి , పురమువారుఁ
బాఁబోఁడి నిను మెచ్చఁ • బొగడనివారు లే
రే మనివర్ణింతు • నేను నిన్ను

తే. యదుకులంబునఁ బుట్టి య • త్యంతసౌఖ్య
మమరఁ బెరిఁగితి నా పుత్త్రి • వై త్రిలోక

సుందరము రూపు ప్రాయంబు • సొంపు నిట్టి
దిచ్చరిత్రంబు సతులకు • నెందుఁగలదు. 315

వ. నీ గౌరవం బంతయు నెఱింగి కాదె వహ్నిసమానుం డైన యీమహా
ముని నారాధించుటకు నీయందు భారం బెక్కించెద నీవును దర్పంబును
నహంకారంబును దూరంబున విడి యి ప్పుణ్యపురుషుం బరితుష్టుం
జేసి కృతార్థతం బొందు మనిన నక్కన్నియ దండ్రి కి ట్లనియె. 316

ఉ. కోరుదు నేను విప్రతతిఁ • గొల్వఁగ నెప్పుడు నాత్మలోన నా
కోరినకోర్కి నేఁడు దల • కూడె నరేశ్వర యట్లుఁ గాక నీ
కోరినయట్టి యవ్విధము • గోరియొనర్చుట నాదుభాగ్యసం
భారముగాదె యీఱడుము • భారము నాపయిఁబెట్టి నెమ్మదిన్. 317

వ. అని పలికిన సంతసిల్లి కుంతిభోజుండు దుర్వాసున కక్కన్నియం జూపి
యి ట్లనియె. 318

క. ఈపిన్నది నాకూఁతురు
తాపసజనముఖ్య మిమ్ముఁ • దాఁ గొలువంగా
వోపుదునని పూనెం బస
పాప సుఁడీ కినుక లేక • పని గొనవలయున్. 319

చ. ఎఱుఁగక తప్పుగా మెలఁగె • నేనియు దానికి సైఁచి నేరముల్
గఱపి ప్రియంబుతోఁ గొలువు • గైకొనఁగాఁ దగు మీకుబాలురుం
దెఱవలు వృద్ధులుం దమకుఁ • దెల్లగఁ దప్పులు సేసి రేనియున్
మఱితురు గాని యల్గరు స • మగ్రశమాన్వితు లైనతాపసుల్. 320

—* కుంతి దుర్వాసునకుఁ బరిచర్య సేయుట *—

వ. అని యప్పగించి యప్పార్థివేంద్రుం డప్పు డమ్మునీంద్రునకుఁ జంద్రికా ధవళం బైనసౌధంబునందు శయనాసనప్రముఖోపకరణంబులు నభిమ తాహారసాధనద్రవ్యంబులు నాయితంబులు సేయించి తాను సంతసం బున నూఁడి యుండె నంత. 321

క. భావించి నాఁడు నాఁటికి
వేవిధముల మిగుల భక్తి, వినయంబులతో
దైవోపచారముల భూ
దేవోత్తముఁ గొల్చెఁ గుంతి, దేవి నియత యై. 322

సీ. అతఁడును దద్భావ, మరయంగ మదిఁ గోరి
రూపించి యొకమఱి, రేప వత్తు
నని పోయి నడికిరే, యర్థితోఁ జనుదెంచు
రేయి వచ్చెద నని, రేపు వచ్చు
నేప్రొద్దు వచ్చిన, నింతి యప్పుడ భక్ష్య
భోజ్యముల్ గ్రొత్తవి, ల్పుగ నొనర్చు
నెయ్యది గోరిన, నిచ్చకు రాఁ బెట్టు
నలయదు మది నైన, నలుగ దెపుడు

ఆ. ననుదినంబు భోజుఁ, డాత్మజఁ బిల్చి త
ద్వర్తనంబు నడుగ, వనజముఖియుఁ
దాను గొల్చు తెఱఁగుఁ, దాపసవరునిచం
దమును జెప్పుచుండుఁ, దండ్రి యలర. 323

వ. అంత నొక్కసంవత్సరంబు పరిపూర్ణంబయినఁ బ్రీతుం డై దుర్వా

ముండు గుంతిం జూచి నీచేసినయారాధనంబునకు మెచ్చితి నభిమతంబు
ఇచ్చెద నడుగు మనిన నమ్మానిని గృతాంజలి యై మీరు నావలనం బ్ర
సన్నుల రయితిరి దీనికి మా తండ్రియుం గరంబు నలరు నింతియ
చాలు నొండేల యనిన నతం డట్లైన నిది యొక్క-మంత్రంబు గైకొను
దీనంజేసి యెయ్యేని వేల్పు నాహ్వానంబు సేసెద వవ్వేల్పు సనుదెంచి
నీ వశంబున నుండు ననిన నొం డన వెఱచి కుంతియుం బ్రసాదం
బనియె నమ్మునీంద్రుండు దాని కమ్మంత్రంబు విధియుక్తంబుగా నుప
దేశించి కుంతిభోజుని దీవించి నిజేచ్ఛం జనియె నంత గొంతకాలంబు
నకు. 324

మ. మదిఁ గారుణ్యము సేసి విప్రవరుఁ డీ • మంత్రంబు నాకిచ్చె నే
నిది యేచందమొ చూతునంచు నొకనాఁ • డిచ్చన్ ఋతుస్నాత యై
సుదతీరత్నము పూర్వశైలతటిపై • శోభిల్లుతిగ్మాంశుఁ జూ
చి దళత్పంకజభంగి నుల్లసిత యై • చిత్తంబు రాగిల్లఁగన్. 325

వ. సహజకుండలకవచాభిరామం బయినతదీయమూర్తి విభవంబున కోటువడి
దేవా భవత్సమానరూపసుందరుం డగు నందనుం గరుణింపవేయని
మనంబునం గోరుచు మంత్రోచ్చారణంబు సేయుచున్నఁ బ్రభాకరుం
డును నిజయోగ బలంబున మూర్త్యంతరంబు ధరించి కుంతిపాలికిం
జనుదెంచి మధురస్వనంబున. 326

తే. అబల నీమంత్రబలమున • నరుగుదెంచి
నాఁడ నీ వాఁడ నైతి మ • నఃప్రియంబు
నీకు నెయ్యది యొనరింతు • నిజమ చెప్పుమ
యనినఁ బడఁతి యిట్లనుఁ గమ • లాప్తుతోడ. 327

తే. కార్యమొక్కటియును లేదు • కౌతుకమున
నేను మంత్రంబు నొడివితి , నింతమాత్రఁ
జేసి నీకు నిచ్చుటకి వి • చ్చేయ నేల
దివికి నరుగుము క్రమ్మఱ • దేవ నీవు. 328

వ. అనిన దానికి సూర్యుం డి ట్లనియె. 329

ఉ. క్రమ్మఱి పోక తప్పెడినె • కామిని యే మని మున్ను నీవు చి
త్తమ్మునఁ దోరి తద్విధము • దప్పక యిప్పుడుఁ బల్కరాదె తే
జమ్మున మత్సమానుఁ గవ • చస్ఫుట కుండలమండితాంగు స
త్పమ్మతుఁ బుత్త్రుఁ గోరవె ని • జమ్ముగ నావలనం దలోదరీ. 330

వ. కావున నిప్పుడు మదీయసమాగమంబున కొడంబడుము నీకోరినయట్టి తనయుండు జనియించు నిట్లు సేయనినాఁడు నిన్నును భవజ్జనకులను భస్మంబు సేయుదు మఱియు నీదైనశీలవృత్తంబు లెఱుంగక మంత్రంబుగర్వంబునం జేసి నీ కుపదేశించినతాపసు నీక్షణంబ నిగ్రహింతు నిదె యంబరంబుననుండి యింద్రాదిసురవరులు నీకతమ్మునఁ జిక్కువడి యున్న నన్ను నవ్వుచున్నవారు వీరిం జూడు మని దివ్యదృష్టి యిచ్చినం జూచి కుంతిభోజరాజనందన డెందంబున నమందలజ్జావివశయగుచు దినేశ్వరున కి ట్లనియె. 331

క. నను నిచ్చుటకుం గర్తలు
జననియు జనకుండుఁ గాక • చను నే నాకుం
వనితాధర్మువు విడువఁగ
ననఘా యిట్లయిన వంశ • హానియుఁ గాదే. 332

ఆ. మంత్రబల మెఱుంగ • మదిఁ గోరి తప్పు సే
స్థితి మహాత్మ దీనిఁ • జెట్ట గాఁగ

నవధరింప కెట్టు , లైన నాబాల్యంబు
గరుణ సైఁప వలయుఁ , గమలమిత్ర. 333

వ. అని మఱియు ననేక ప్రకారంబుల దివాకరు ననునయించి యెట్లునుం
గ్రమ్మఱింపనేరక తన కారణంబునఁ గులంబునకును గురుజనంబుల
కును నపాయం బగు ననియునుం దలపోసి భయంబు మిగులఁ దెగువ
సేసి యతని కిట్లనియె. 334

చ. ముదము దలిర్ప బంధుజన , మున్ గురువర్గముఁ గూడి రూఢి నొ
ప్పిదముగ ధర్మమార్గమునఁ , బెండిలి సేయఁగఁ బిమ్మటన్ సము
న్మదరసకేళిలీలకుఁ గ్ర , మం బగుఁగాక కులంబు శీలమున్
వదలి వధూజనంబులకు , వచ్చునె యిమ్మెయి వేడ్క సల్పఁగన్.

క. బంధుమతి నైన నను ని
ర్బంధము మెయి ధర్మబాహ్య , పథమున నలిపీ
బాంధవ యిటు సేయుటయు న
మంధర భవదీయకీర్తి , మలినము గాదే. 336

చ. జగములయందు ధర్మువును , సత్యము నీయది గాదె దేవయే
తగవులు నీ యెఱుంగనివి , ధంబులె యిట్టివి నీదుబుద్ధికిం
దగ వగునేని మార్పులకు , దానవె యే నగుఁగాక నీకు నిం
పగు తెఱఁ గాచరింపు మిట , నావల నయ్యెడు నింద కోర్చితిన్. 337

సీ. అనుటయు నద్దేవుఁ , డయ్యిందుముఖిఁ జూచి
తల్లిదండ్రులును బాం , ధవజనులును
గారు ని న్నిగికిఁ , గర్తలు వినుము నీవ
యొడయురాలవు నీకు , నుజ్జ్వలాంగి

కామంబు లెల్లను • గామించి పొందుట
నయ్యెఁ గన్యకాశబ్ద • మట్లు గాన
నాత్మతంత్రత్వంబు • నందు నీ కెగ్గు లే
దే నేల నడతు ధ • ర్మేతరంబు

ఆ. మత్సమాగమమున • మదిరాక్షి నీదుక
న్యావ్రతంబుఁ జెడదు • నందనుండు
నధికతేజుఁ డుదయ • మగు నిన్ను లోకనిం
దయును బొందకుండుఁ • దథ్య మబల. 338

—* కుంతి సూర్యునివరంబున గర్భంబుఁ దాల్చి కర్ణుం గాంచుట *—

వ. అని యొడంబఱిచి సూర్యుండు దత్సమాగమంబునం బ్రీతుం డయి
దానికి గర్భాదానంబు సేసి గగనంబున కరిగె నంతఁ బూర్వపక్షంబున
చంద్రుండునుంబోలె గర్భంబును గ్రమంబునఁ బ్రవర్ధనంబు నొందుచు
నభివ్యక్తం బయ్యును బ్రభాకరుమహిమం జేసి లోకవిదితంబు గాకుండెఁ
దత్ప్రకారంబు దాదికూఁతు రొక్కతియ యెఱుంగు నిట్లు వర్ధిల్లుచుం
బది యగుమాసంబున నొక్కనాఁటి నిశాసమయంబునం గన్యాంతః
పురంబునందు. 339

ఆ. కొడుకుఁ గనియె సహజ • కుండలకవచాభి
రాము విపులకమల • కోమలాక్షు
దీర్ఘబాహుఁ జారు • దృఢదేహుఁ దరుణార్క
తేజుఁ గుంతిభోజ • రాజపుత్రి. 340

వ. ఇట్లు జనియించినయర్భకుం జూచి లోకాపవాదభయంబునకుం దలఁకి
భూషణంబుల యొక్క మంజూషలోన పట్టులక్షణ బదిలంబుగా నిడి దాని

నతిదృఢంబుగాఁ దెప్పఁ బంధించి సఖియునుం దానును గొని చని పుర
సమీపగతం బయిన యశ్వనదీప్రవాహంబున విడిచి కుంతి యెంతయు
సంతాపంబున ని ట్లని విలాపంబు సేసె. 341

ఆ. కొడుక నిన్నుఁ గాంచు, కొఱఁతనోముల కాని
పెంచి గారవించి, పేర్మి నీదు
ప్రోపుఁ గుడువఁ గాంచు • పుణ్యంబు దుది ముట్ట
నేల చేయ నైతి • నేను గుబ్బి, 342

మ. నెఱయుం బున్నమచందురుం జెనయునీ • నెమ్మోమునందియ్యమై
చిఱున వ్వొప్పఁగఁ జూడనీక పులకల్ • చెల్వొంద నిన్ గ్రుచ్చి య
క్కఱ దీఱం బొరి నక్కునం గరము పేఁ, కం జేర్ప నీ కిమ్మెయిన్
వఱదం ద్రోవఁగ జేసెనే యకట దై • వం బెందుఁ జొత్తున్ సుతా.

సీ. నీపుణ్యసతికి నీ, వింకఁ జేపడియెదో
యెక్కడఁ బడియెదో, యే నెఱుంగ
నేపుణ్యురాలొకో, యిప్పుడు నినుఁ బుత్త్రుఁ
గాఁ గాంచుటకు మేలి • కలను గాంచు
లలిఁ బాంసుకేళి న, ల్లన వడపాడుచు
నవ్యక్తమధురనా • క్యామృతంబు
వీనులఁ గురియుచు • వెడఁదగన్నులఁ బిన్న
నవ్వును శుభలక్ష, ణములు నమరఁ

ఆ. దేజరిల్లు నిన్నుఁ • దెఱవ యెవ్వతె యొక్కొ
యదరఁగ్రుచ్చి యురము • నందుఁ జేర్చి
వేడ్క మిగిలి వేన, వేలభంగులఁ గొని
యాడి యాడి ముద్దు • లాడుఁ గొడుక. 344

ఉ. లలితయౌవనోజ్జ్వలవి • లాసమునం దిలకిం సుందరా
ఖీలవిచేష్టితం బమర • భీమవనోద్భవసింహరేఖమై
గ్రాలవె యింక నీ వెలమి • వామవిలోచన లంగజన్మలీ
లాలస లై విపక్షులు భ • యాలసు లై ధృతి యేది చూడఁగన్. 345

ఆ. ఎచటనున్న నైన • నెల్లప్పుడును నిన్నుఁ
గన్నులారఁ జూడఁ • గాంచుఁ గానఁ
దనయ నిన్నుఁ గనిన • తపనుండు గడుధన్యుఁ
డయ్యె మందభాగ్య • నైతి నేను. 346

చ. ఇనుఁ డఱచేత మాటుపడు • డెన్నఁడుఁ గల్గునె నిన్ను నెమ్మి నేఁ
గినియెదఁ గాక యింక నొక • కాలమునం దయినం దనూజ నీ
వినుత శరీరభావమును • వీనులసన్మణికుండలంబులున్
ఘనతరవజ్రవర్మముఁ బ్ర • కాశతనొందక యుండ నేర్చునే. 347

చ. దివి భువి నంతరిక్షమున • దిక్కుల గాడ్పున నగ్నియందు న
ర్ణవములయందు ఘోరవిపి • నంబులయందును నీకు నెల్లెడన్
శివ మగుఁ గాక దిక్పతులు • సిద్ధులు సాధ్యులు రుద్రులాశ్వినుల్
పవనులుఁ బుత్త్రి నిన్నుఁ గృపఁ • బాయక యెప్పుడుఁగాచుచుండెడున్.

వ. అని యేడ్చుచుం గుంతి యచ్చటం దడయ వెఱచి గూఢప్రకారంబునఁ
గన్యాంతఃపురంబునకు వచ్చి యెప్పటియట్ల వర్తిల్లుచుండె నట మం
జూషయు నశ్వనదీవేగంబునఁ జర్మణ్వతికిం జని యందుండి యమునా
గతం బై యట చని భాగీరథిం బడి సూతవిషయంబునం జంపానగ
రంబు చేరువ నరుగుచుండె నాసమయంబున. 349

సీ. ధృతరాష్ట్రిసఖుఁ డైన • యతిరథుం డనుసూతుఁ
డతివలుఁ దానును • నతివిభూతి

గంగలో జలకేళి • సంగతుం డై యుండి
తుంగతరంగాను • షంగవశతఁ
జనుదెంచుమంజూషఁ • గని కడు వేడుకఁ
దనసరిజనములఁ • బనిచి పట్టి
తెప్పించి ధీయుక్తి • యొప్ప నేకతమున
నప్పెట్టెఁ దెఱచి తా • నప్పు డందు

ఆ. వినుతహేమకవచుఁ • గనకకుండలధరు
ననుపమానతేజు • మనుఁ గుమారుఁ
గని మనంబులోన • ననయంబు విస్మయం
బొనరఁ గ్రుచ్చి యెత్తి • కొని ముదమున. 350

వ. తనజీవితేశ్వరి యైనరాధకుం జూపి యి ట్లనియె. 351

క. అనిపత్యుల మైనమనకు
మనపాలిటివేలు పిక్కు • మారుని నిచ్చెం
వనజాక్షి యితఁడు మానుష
జనితుఁడు గాఁ డరయ దేవ • సంభవుఁడుసుమీ. 352

క. అని దానిచేతికిచ్చినఁ
గొని యురమున నదిమి కొనియెఁ • గొడుకు నతివ య
వ్వనితకు బాలెంత తెఱం
గున జన్నులు సేఁపె నపుడు • గూరిమి పేర్మిన్. 353

వ. ఇట్లు దంపతులు ప్రమోదసంపద నొంపారం గుమారుం గొని నిజమందిరంబున కరిగి యాత్మీయకులోచితంబు లగు జాతకర్మాదిసంస్కారంబు లొనరించి సహజకుండలాలంకృతకర్ణుం డగుటం జేసి వానికిఁ గర్ణుం డని నామకరణంబు సేసి రంత. 354

క. వసువర్మధరుఁడు గావున
వసుషేణుం డనఁగఁ బేరు • వానికి నిడి రిం
పెసఁగఁగ భూసురు లాది
త్యసుతుం డిబ్బంగి సూత • తనయుం డయ్యెన్. 355

వ. తద్వృత్తాంతం బంతయుఁ గుంతి తనయాప్తచరులవలన విని శిథిలీకృతసంతాపయయి యుండె నతిరథుండును సంప్రాప్తయౌవనుం డైనకొడుకుం దోడ్కొనివచ్చి ద్రోణాచార్యులయొద్ద నస్త్రశిక్ష సేయంబెట్టె నా సూతసూనుండు మఱియుఁ గృపాచార్యువలనను జామదగ్న్యువలనను వివిధాస్త్రలాభంబు నొంది క్రమంబున దుర్యోధనుతోడ బద్ధసఖ్యుం డై యతనికిఁ బ్రియంబు సేయం దివిరి దివిజరాజనందనుతో మచ్చరించుచు బాండవుల కప్రియంబు సేయుచుండె.

ఉ. ఆతనియస్త్రవిద్యయు స • మంచితకుండలవజ్రవర్మవి
విఖ్యాతియు నాత్మలోఁ దలఁచి • కౌరవనాయక ధర్మసూనుఁడున్
భీతమనస్కుఁ డై యతఁ డ • భేద్యబలుం డని సంతతంబు ధై
ర్యాతిశయంబు డించి హృద • యవ్యథఁ బొందుచునుండెఁ గానలోన్.

వ. అయ్యుధిష్ఠిరునకుఁ బ్రియం బాచరింపం గోరి కవచకుండలంబును గొనుటకై పురందరుం డొక్కనాఁడు బ్రాహ్మణరూపంబునం జని మధ్యాహ్నసమయంబునఁ గర్ణుండు సూర్యోపాస్తి సేయుచుండి బ్రాహ్మణులకు నభీప్సితంబు లిచ్చు తఱిం గని భిక్షాం దేహి యనుటయుఁ గర్ణుం డతనికి ట్లనియె. 358

చ. అలసవిలాసలాలసర • సాన్విత లై వనితంబినీజనుల్
వలసిన భూరిసస్యపరి • వస్తుసమగ్రము లై నగ్రామముల్

వలసిన సుల్లసన్మణిను • వర్ణవిభూషణగోధనావళుల్
వలసినఁ గోరు మిచ్చెద ధ్రు • వంబుగ నావుడు నాతఁ డి ట్లనున్.

క. విను మివి యెయ్యవియును నా
కు నభీష్టము గావు నీదు • కుండలములు స
ద్వినుతకవచంబు నిచ్చినఁ
గొనియెద నీ నోపుదేని • గుణరత్ననిధీ. 360

చ. అనవుడుఁ గర్ణుఁ డి ట్లనియె • నక్కట యేను విశిష్టవస్తువుల్
గొనకొని యిత్తు నాఁగ నిటు • గోరెద వీవు దలంప నప్రయో
జన మగువాని భూమిసుర • సత్తమ యెంతయు బేల వైతి ము
న్నెనయఁగ నిట్టు లెవ్వరును • నెయ్యెడ వేఁడిరె యెజ్జగంబులన్. 361

క. కుండలములుఁ గవచము న
ట్టుండఁగ ని మ్మనఘ వేడు • మొండుధనంబుల్
నిండింతు నీమనోరథ
మొం డేమియు ననకు మింక • నూర్జితచరితా. 362

వ. అనిన నతం డెవ్విధంబున నొడంబడక కవచకుండలంబుల యంద
బద్ధాభిలాషుం డయి పలికినఁ గర్ణుండు వానిం బ్రార్థించియుఁ బూజించి
యు ననేకమణికనకాదిద్రవ్యంబులు నివేదించియు నెట్లును నొడం
బఱుప నేరక యతని కి ట్లనియె. 363

తే. సహజములు నాకు నిక్కవ • చంబుఁ గుండ
లములు నివి లేక యున్న నే • సమరభూమిఁ
గడిఁగి శత్రులచేత భం • గంబు వడుదుఁ
గావ నీఁ జాల నయ్యెడ • వీని నేను. 364

క. నానాజనపదబహుళము
నానాధనసంయుతంబు, నారాజ్యము స
మ్మానంబున నిచ్చెదఁ గొను
వే ననుఁ గారింప కింక, విప్రవరేణ్యా. 365

వ. అనియును పతనియందు సుముఖత్వంబు గానక కానీనుండు దరహసితాననుండగుచుఁ గృతకభూసురు నుపలక్షించి యి ట్లనియె. 366

చ. ఎఱిఁగితి నేను నిన్ను విబు, ధేంద్రుఁడ వీవు జగత్త్రయంబుఁ గ్ర
చ్చఱ భవదీయరక్షణము, నంద వెలుంగుచు నుండు నిట్టిని
న్నఱవుగ నేను వేఁడుకొన, యుక్తుఁడఁ గాక మొఱంగి నన్ను వ
క్కఱపడి నీవు వేఁడు టిది, గర్జమెనిర్జితదైత్య చెప్పుమా. 367

తే. అనిన నింద్రుఁ డిట్లనియె మీ, యయ్య పద్మ
హితుండు మున్నింత సెప్పె నీ, కిష్ట మెసఁగఁ
గాన నెఱిఁగితి నీ వింకఁ, గడప నేల
యనఘ మాటోఁటులకు బ్రియం, బై నపనిని. 368

వ. అనిన రాధేయుండు దేవా యట్లయిన నఖిలశత్రుఘాతి యైన నీ యమోఘశక్తి నాకుం గృప సేసి కవచకుండలంబులు గొను మనినం బాకశాసనుం డిట్లనియె. 369

ఉ. ఇచ్చెద శక్తి నీకు విను, మేర్పడ నాజి మదీయశత్రులం
గ్రచ్చఱఁ జంపి చంపి యది, గ్రమ్మఱి చేతికి వచ్చుచుండు నీ
కిచ్చుట యట్లు గాదు భువి, నెందును దుర్జయుఁడైన నీరిపుం
జెచ్చెరఁ దున్మ నొక్కరున, చేకుఱ నన్ను భజించుఁ గ్రమ్మఱన్.

వ. ఇట్టిది సమయంబుగాఁ బరిగ్రహింపు మనినఁ గర్ణుండు నాకుం గలవ

గతుం డొక్కరుండ వాని వధియించుటయ మదీయ మనోరథ మను
టయుఁ బురందరుండు దరహసితవదనుండై. 371

ఉ. నీయభిలాష మేను మది • నిక్క మెఱుంగుదు నుగ్రశౌర్యుఁ దే
జోయుతుఁ బార్థు నోర్తు నని • చూచెదు నీ కదియేల తీరు రా
ధేయ దయావిధేయుఁడు వి • ధేయజగత్త్రియుఁ డవ్యయుండు నా
రాయణుఁ డమ్మహాత్మునకు • రక్షకుఁ డేరికి వాఁడు సాధ్యుఁడే. 372

వ. అనిశం బసనందనుం డది యు ట్లుండె నాకు సహజం బైన కవచంబు
నొలిచి యిచ్చిన మదీయదేహంబు గరంబు వికృతం బగు నది యే
మని యవధరించి తవిన నింద్రుండు నీశరీరంబు భవజ్జనకుం డైన
యరుణకిరణువర్ణం బెట్టి దట్టి దీప్తిం జెలువొందు నని పలికి నమోఘ
శక్తి యొసంగి దీని నాపత్కాలంబునం దక్కఁ బెఱయప్పుడు ప్రయో
గించిన నీకు నపాయం బగునని చెప్పెఁ దదనంతరంబ యవ్వీరుండు
గవచకుండలంబుం బుచ్చి యతని కిచ్చి. 373

చ. అలఘునిశాతశస్త్రమున • నంగము లన్నియు నిర్వికారుఁ డై
యొలువఁ దొడంగినట్టియెడ • హా యని కిన్నర యక్షసిద్ధసా
ధ్యులు దివినుండి యార్చుచును • దూర్యరవంబు సెలంగ నద్భుతం
బెలయఁగఁ బుష్పవృష్టిఁ గురి • యించిరి కర్ణుపయిం బ్రియంబునన్.

వ. ఇట్లు సూతపుత్రుని వికృతగాత్రుం జేసి వాసవుండు ప్రముదవికాసభాసి
తుం డగుచు నిజలోకంబున కరిగెఁ దద్వృత్తాంతం బంతయు విని కౌం
తేయు లత్యంత సంతోషంబునం బొదలిరి గాంధారేయులు దుఃఖవిదా
రితహృదయు లై రని యిట్లు కుండలాహరణంబు సవిస్తరంబుగాఁ
జెప్పిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 375

క. అనయము దుస్తర మగున
వ్వనవాసము నిస్తరించి • ద్వాదశవర్షం
బునకడపట నేమివిధం
బొనరించిరి మత్పితామ • హుల్ మునినాథా. 376

వ. అనిన నమ్మహీపతి కమ్మహీదేవుం డి ట్లనియె నట్లు మార్కండేయు వలనఁ బుణ్యకథలు విని పాండవు లనంతరంబ క్రమ్మఱి ద్వైతవనం బున కరిగి యం దున్నయెడ నొక్కనాఁడు సుఖాసీనుం డయి యున్న ధర్మరాజుపాలికి నొక బ్రాహ్మణుండు సంభ్రమంబునఁ బఱతెంచి యి ట్లనియె. 377

—• ధర్మరాజు బ్రాహ్మణుని యరణిదెచ్చుటకుఁ బోవుట •—

క. తరుశాఖఁ దగిల్చిననా
యరణి యొకమృగంబు వచ్చి • యతిరయమున న
త్తరువున నొరసికొనంగా
ధరణీశ్వర తగిలెఁ జువ్వె • తచ్ఛృంగమునన్. 378

క. దానిఁ గొని పఱచె నమ్మృగ
మానతనృపలోక నాకు • నయ్యరణిఁ దగం
గా నిపుడు దేరఁ దనుపవె
భూనుత నిత్యాగ్ని లోప • మునఁ జన కుండన్. 379

చ. అనవుడు నాక్షణంబ మను • జాధిపుఁ డుద్ధతచాపహస్తుఁ డై
యనుజులుఁ దాను నెంతయు ర • యంబున నాహరిణేంద్రుపజ్జఁ గై
కొని చని కూడ ముట్టి మెఱుఁ • గుల్ విగుడం బటుసాయకంబు లే
సిన నొకయమ్ము నమ్మృగము • సెందద చేరద యద్భుతంబుగన్.

వ. అదియును పోరి నతిదూరంబుగా నెలయించికొని చనియొక్క ఘోర విపినంబున నదృశ్యం బైన నయ్యత్నంబు విఫలం బగుటకు విషాదంబు నొందుచు నయ్యేవురు నతిశ్రాంతు లై శీతలచ్ఛాయం బగు నొక్కవటమహీరుహంబుక్రింద విశ్రమించి రప్పుడు నకులుండు ధర్మ నందనున కి ట్లనియె. 381

క. కులశీలోన్నతియు విని
శ్చలకరుణారతియు ధర్మ • సంగ్రహమతియుం
గలమనకు నివ్విధంబున
నలజడి వచ్చుటకు మూల • మది యెయ్యదియో. 382

వ. అనిన నమ్మహాప్రాజ్ఞుం డతని కి ట్లనియెఁ 383

క. వినుము సుఖమునకు దుఃఖం
బునకుం గారణము దనదు • పూర్వకృతం బై
చనుకర్మమ కారణ మిది
యని యన్యము గలుగ నేర • దంద్రొక్కటియుఙ్. 384

వ. అనుటయు భీమసేనుండు నకులున కి ట్లనియె. 385

ఆ. ప్రాతికామి వోయి • పాంచాలిఁ గొలువులో
పలికిఁ దేర నపుడ • యలుక యెసఁగ
నాంబికేయసుతుల • లందఱఁ దునుమ కే
మునికి నిట్టియెడరు • మనకుఁ బుట్టె 386

చ. అనవుడు నర్జునుం డనియె • నాసభసూతసుతుండు పేర్చిప
ల్కినపటువాక్యముల్ వినియుఁ • గిన్కకుఁ బూనకయేఁ దొలంగి కా
ననమున కిట్లు కాతరజ • నంబులచాడ్పున నేఁగుదెంచుటన్
మనకు దురంత దుఃఖములు • మానక పై కొని వచ్చెఁ దమ్ముడా.

వ. అనిన యనంతరంబ సహదేవుం డి ట్లనియె. 388

ఆ. దుష్టశీలుఁ డైన • దుర్ద్యూతకితవు గాం
ధారుఁ బట్టి యేను • దడయ కపుడ
తునుమ కునికి నిట్టి • దుర్దశపా లైతి
మనఘ మనము కాన • నాంతరముల. 389

వ. అని యి ట్లందఱు నన్ని తెఱంగులఁ బలుకు చుండ నజాతశత్రుండు
నకులుం జూచి భవదీయసోదరు లత్యంతపిపాసితు లైనవారు నీ వి
మ్మహీరుహం బెక్కి జలంబు లున్నయెడ యరయు మనిన నతండును
దద్వచనానురూపంబున నవ్వనస్పతిసమారోహణంబు సేసి దెసలు
గలయం బరికించి దూరంబున సలిలంబు లున్న వని యన్న కెఱింగిం
చిన నతం డట్లేని నీవ పోయి జలపానంబు సేసి మాకును జలంబులు
గొని రమ్మని పనుచుటయును మాద్రేయుండు వృక్షావతీర్ణుం డయి
రయంబునం జని ముందట నతిమనోహరం బగు తటాకంబుఁ గని
జలంబులు ద్రావం బోయిన నొక్క యశరీరభూతం బి ట్లనియె. 390

—* నకులాదులు యక్షుని నిరాకరించి నీరుద్రావి మూర్ఛితు లగుట *—

క. ఓయన్న యీతటాకము
నాయది నీ వీ జలము గొ • నఁజ వలతేనిన్
నాయడిగినప్రశ్నములకు
ధీయుత యుత్తరము లిమ్ము • తేటపడంగాన్. 391

క. అనుటయు నవ్వాక్యముదెస
ననాదరము సేసి నకులుఁ • డక్కొలనం ది

య్యానివీరు ద్రావి నిశ్చే
తనుఁ డై యాక్షణమ పడియెఁ, దత్తీరమునన్. 392

వ. అట ధర్మపుత్త్రుండు సహదేవుం గనుంగొని నకులుండు జలంబులకుం జని తడసె నీ వరిగి యతనిం దోడ్కొని జలంబులుం గొనుచు రమ్మని పనిచిన నక్కుమారుం డతి శీఘ్రగమనంబునం బోయి పద్మినీతీరంబు నం బడి యున్న యన్న తెఱంగుఁ జూచి విస్మయశోకవ్యాకులహృద యుం డగుచు నిది యేమినిమిత్తంబున నయ్యెనో యని యూహించుచుఁ బెల్లదరుతృష్ణాభరంబు సహింపనోపక జలంబుల దెస నాసఁ జేసి కొల నికి డిగ్గిన నెప్పటిభూతం బి ట్లనియె. 393

ఆ. అనఘ యీజలాశ • యము నాయధీనంబు
సాహసంబుఁ జేసి • చనదు చొరఁగ
నాదు ప్రశ్నములకు • నలి నుత్తరము లిచ్చి
వారి నొనుము నీకు • వలసినట్లు. 394

క. అనివ నది యాదరింపక
ఘనుఁ డా సలిలములు ద్రావి • గ్రక్కున విష మె
క్కిన విధమునఁ బరవశుఁ డై
ఘనసాలమహీరుహంబు • కరణిం బడియెన్. 395

సీ. అంత నంతకసూనుఁ • డంతరంగంబున
సంతాప మెసఁగ వా • సవతనూజుఁ
గనుఁగొని యన్న నీ • యనుఁగుఁదమ్ములు పోయి
కడుఁదడ వయ్యె ని • క్కాననమున
నెయ్యది పుట్టెనో • చయ్యన నీ వేఁగి
వారిని దోడ్కొని • వారిఁ గొనుచుఁ

జనుదెమ్ము నావుడు • ఘనభుజుం డధికర
యంబున నరిగి జ • లాశయంబు

ఆ. తీరభూమిఁ బడిన • వారి నవారిత
మహితశౌర్యధనుల • మాద్రిసుతులఁ
జూచి విస్మయైన • గోచరుఁ డై సవ్య
సాచి యుల్లమున వి • షాద మడర. 396

క. నాలుగుదిక్కులుఁ గనుఁగొని
యాలో నెవ్వరిని గాన • కత్యంతపిపా
సాలసుఁ డై సలిలంబులు
గ్రోలఁగ నమకట్టి యెయ్యఁ • గొలనికి డాసెన్. 397

వ. డాయుటయు నాకాశవాణి యిట్లని పీతెంచె. 398

మ. బలిమిం జొచ్చిన నెట్టివారి కయినం • బ్రాణంబుపై వచ్చు నీ
సలిలావాసము మత్పరిగ్రహము తృ • ష్ణాచ్ఛేద మొందం జలం
బులు ద్రావం వలతేనిఁ బ్రశ్నములకుం • బొం దొందఁగా నుత్తరం
బులు నా కిమ్మనుడున్ మనంబునఁ బృథా • పుత్త్రుండు సక్రోధుఁడై.

ఉ. ప్రుచ్ఛిలి వచ్చి దుర్వచన • ముల్ పచరించినఁ జెల్లనిత్తునే
చెచ్చెర నీయెలుం గడఁగఁ • జేసెద నిప్పుడుసూడుమంచు వి
వ్వచ్చుఁడు శబ్దవేధిశర • వర్గముఁ దద్వచనంబుచక్కటిం
గ్రచ్చఱ నించె మౌర్వీరవ • కంపిత సర్వదిగంతరాళుఁ డై. 400

ఆ. ఇట్టు లేయుటయును • నెప్పటివాక్యంబు
మఱియు వినఁగఁబడిన • మఘవసూనుఁ
డలసి కొలనుసొచ్చి • యంబుపానము సేసి
యిలకు నొఱగె వివశ • హృదయుఁ డగుచు. 401

వ. తదనంతరంబ యుధిష్ఠిరుండు భీమసేను నాలోకించి కవలును గవ్వ
డియును నింతవడి దడయుటకు నిమిత్తం బెయ్యదియో నీవు నరుగు
మనినం గిమ్మీరవైరి మారుతజవంబున నమ్ముప్వురుఁ జనిన చొప్పునం
జని పద్మాకరకూలంబునందు నిద్రావివశులుం బోనెఁ బడి యున్నతమ్ము
లం గని దుఃఖితుం డై. 402

తరలము. ఇది మనుష్యకృత్యంబు గాదు సు • రేంద్రకిన్నరపన్నగ
త్రిదశనిర్మిత మైనకర్మము • దీని నింతయు నేర్పడం
బిదపఁ జూచెదఁ గాక యంచు వి • భీతిదూరుఁడు నీరువ
ట్టొదవఁ దత్సలిలాశయంబు న • ముత్సుకుం డయి చొచ్చినన్. 403

వ. అంతరిక్షగోచరం బైనవచనం బి ట్లని వినంబడియె నయ్యా ని వి ట్లేల
సాహసంబు సేసె దిక్కొలను మత్పూర్వపరిగ్రహంబు నీవోపుదేని నా
యడిగిన యర్థంబులకు నుత్తరంబు లిచ్చి జలంబులఁ ద్రావు మనిన
నప్పలుకులు గైకొనక వృకోదరుండు నిపీతసలిలుం డై యచ్చోటన
మూర్ఛితుం డై పడియె నిటఁ బాండవాగ్రజుండు. 404

క. తమ్ములు నలువురు నొక్కట
నమ్మెయి మసలుటకు నాత్మ • నత్యంతవిషా
ద మ్మొలయ సముత్థితుఁ డై
క్రమ్మఱ నమ్మార్గ మపుడు • గైకొని నడచెన్. 405

సీ. అపగతజనశబ్ద • మై యనభివ్యక్త
మార్గ మై యవిరళ • దుర్గశైల
తరుగుల్మవల్లివి • తాన మై గజసింహ
శరభశార్దూలనూ • కరలులాయ

బహుళ మై బహువిధ, పక్షికోలాహల
భయద మై కడుఁ బర, పయినయడవి
ననుజుల వెదకుచు, ననఘుండు నని కాంచెఁ
గమలాకరంబుతీ, రమునఁ బడిన

ఆ. వారిఁ బూరువంశ, వరుల భీమార్జున
యముల నమితబలుల, విమలమతులఁ
బ్రళయపతితలోక, పాలసంకాశుల
భూరిపుణ్యధనుల, వీరవరుల. 406

మ. కని దెందంబునఁ దల్లడం బడర దీ, ర్ఘశ్వాసవైవర్ణ్యముల్
దనుకం దాల్మి చలింప విస్మయపరీ, తస్వాంతుఁ డై శోకబా
ష్పనిరుద్ధాకులలోచనుం డగుచు మూ, ర్ఛల్ పై కొనం గొంతసే
పు నరేంద్రోత్తముఁ డుండెఁ జిత్రమునరూ, పుంబోలెఁ దానచ్చటన్.

వ. పదంపడి దెందంబు ధృతిపొందున నిడికొని యతం డన్నలవుర నుప
లక్షించి నలుదెసలుం బరికించి యాత్మగతంబున. 408

తే. ఒరులు వచ్చిన చొప్పులే, దరిగినట్టి
చొప్పు లేదు పెనందిన, చొప్పులేదు
ఘనభుజులయంగకంబులు, గనుఁగొనంగ
నక్షతము లేలయొక్కొ యి, ట్లయిరి వీరు 409

ఉ. క్రూరుఁడు ధార్తరాష్ట్రుఁ డతి, కుత్సితుఁ డెంతయుఁ బాపబుద్ధి గాం
ధారుఁడు పెక్కుమాయలకుఁ, దావల మక్కట యద్దురాత్మకుల్
వారక యెద్దియేని నొక, వంచనమై నిటు సేసిరొక్కొ యె
వ్వారలు నాత్మ నమ్ముదురె, వక్రవిచారులఁ బాపకారులన్. 410

క. వదనంబుల తెలివియుఁ గర
పదరుచియుం జెడదు వీర, పడుటకుఁ గత మీ
యుదకము విషదిగ్ధం బని
మది దలఁపం బోల దేమి, మాయయొ యెఱుఁగన్. 411

చ. పుడమియు నర్థసంపదయుఁ, బొల్పఱ వైఖలపాలు సేసి యీ
యడవికి వచ్చి భీకరమృ, గావలిపొత్తుననున్న వీరి వె
న్నడికొని యిట్లు సేసె నె య, నాథుఁబోలె విధాతృఁ డింక నె
క్కడఁ జనువాఁడ నేది కడ, గాఁ దరియింతు దురంతదుఃఖముల్.

సీ. పుత్త్రులు దుఃఖార్తిఁ, బొగులుట కనిశంబుఁ
బొక్కుచు నున్నయ, ప్పుణ్యచరిత
మాతల్లి పాండుని, మహిషి నా కెదురుగా
వచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చి, వత్స నాఁడు
దమ్ముఁగుఱ్ఱలు నీవుఁ, దగ విపినంబున
కరిగితి రిప్పు డ, య్యనుజు లెందుఁ
జనిరి నీ వొక్కఁడ, చనుదెంచి తిది యేమి
యనిన నాయమతోడ, నకట యేమి

ఆ. యనఁగ నేర్చువాఁడ, నాచార్యవిదురశాం
తనవకృపులు నను ము, దంబుతోడఁ
గుశల మడిగి రేనిఁ, గుశల మే మనువాఁడఁ
దలఁగ రానియెడరు దగిలె నాకు. 413

వ. అని పెక్కుదెఱంగుల వగచి యాధర్మజుండు దప్పి కోర్వక నీళ్ళుద్రావుట కై సరోవరంబులోనికి దిగుటయు నశరీరభూతం బిట్లనియె. 414

మ. వినుమే నొక్కబకంబ నిక్కొలను పృ • థ్వీనాథ నాసొమ్ము నీ
యనుజుల్ మద్వచనంబు గైకొనక తో • యాస్వాదు లై యివ్విధం
బునఁ బ్రాణచ్యుతిఁ బొంది రీవును గడుఁ • మోహంబునన్ హాహసం
బునకుం జొచ్చినట్ల యయ్యెదు సుమీ • మున్మట్ట వారించితిన్. 415

క. ఏ నడిగినయర్థములకు
భూనుత యుత్తరము లిచ్చి • పొలుపారఁ బయః
పానము సేయుము నావుడు
నానిర్మలచరితుఁ డంబ • రాభిముఖుం డై. 416

వ. అయ్యా నీవు బకరూపధరుండ వై యున్నరుద్రుండవో పావకుండవో
పవనుండవో యట్లు గానినాఁడు కులపర్వతప్రతిము లయిన నాతమ్ములం
బడఁద్రోచునట్టి బలంబు పులుఁగులకుం గలదె దేవాసురగంధర్వయక్షా
దులకు దుర్జయు లైన యివ్వీరుల నిట్లుసేసి నీవు గానివాఁడవపోలెం
దొలంగియున్నవాఁడవు నాకు నద్భుతభయకౌతుకంబు లొక్కటం బొడ
మెడు నీ వెవ్వండవు నీతలం పెయ్యది చెప్పి నాహృదయవేదన నపన
యింపవే యనిన నదృశ్యభూతం బి ట్లనియె. 417

ఆ. కౌరవేంద్ర బకముఁ • గాను నే విను మొక్క
యక్షవరుఁడ నిచట • నస్మదీయ
నికృతిఁ జేసి పడిరి • నీతమ్ములందఱు
ననుచు నాక్షణంబ • యతఁడెదుర. 418

మ. నిలిచెం దాళసముచ్ఛ్రితాంగుఁడు మహా • నిర్ఘోషసంతర్జితా
ఖిలభూతప్రకరుండు దీర్ఘవిపుల • గ్రీవుండు దంష్ట్రాగ్నిసము
జ్జ్వలవక్త్రుండు విరూపలోచనుఁడు దీ • ప్రస్ఫారతేజోఘనుం
డలఘుం డాసరసీతటాగ్రమున న • య్యక్షుండు ఘోరాకృతిన్. 419

వ. ఇట్లు నిలిచి కౌంతేయాగ్రజున కి ట్లనియె. 420

క. నాయనుమతి లేకుండఁగ
నీయుదకము ద్రావిరేని • నెవ్వారైనన్
ధీయుత చత్తురు నీవటు
సేయవు సమ్యగ్విచార • శీలుఁడ వగుటన్. 421

వ. కావున మదీయంబు లగుప్రశ్నంబుల కుత్తరంబు సెప్పుమనిన నతండు మహాత్మా నీ చిత్తంబునకు వచ్చునట్లుగాఁ జెప్ప నాబోఁటివానికి శక్యం బగునే యైనను నా నేర్చువిధంబునం జెప్పెద నడుగు మనిన నయ్యక్షుం డి ట్లనియె. 422

— ధర్మరాజు యక్షప్రశ్నముల కుత్తరంబు లిచ్చుట —

క. దినకరు నెయ్యది నడపును
దినకరు నెవ్వారు గొలిచి • తిరుగుదు రద్దే
వునియస్తమించు జేమిట
ననఘ తదాధారభూత • మది యెయ్యదియో. 423

తే. అనిన ధర్మజుఁ డి ట్లను • నబ్జహితుని
నడపు బ్రహ్మంబు సురకోటి • నడచుఁ గొలిచి
ధర్మచే నస్తమితుఁ డగుఁ • దపనుఁ డమ్మ
హాత్మునకు సత్య మాధార • మండ్రుబుధులు. 424

వ. అనిన విని యయ్యక్షుం డి ట్లనియె. 425

క ఏమిట శ్రోత్రియుఁ డగుఁ జను
నేమిటఁ గడుమహిమ వడయు • నిమ్ముగఁ బురుషుం

దేమిట సహాయయుతుఁ డగు
నేమిట నగు బుద్ధిమంతుఁ • డేర్పడఁ జెపుమా. 426

వ. అనిన నతం డి ట్లనియె. 427

క. శ్రుతమువలన శ్రోత్రియుఁ డగు
నతులతపోయుక్తిఁ గడు మ • హత్త్వము వడయున్
ధృతిచే సహాయయుతుఁ డగు
నతిశయముగ బుద్ధిమంతుఁ • డగు బుధసేవన్. 428

వ. అని చెప్పిన నప్పార్థివోత్తమున కప్పురుషుండు వెండియు ని ట్లనియె.

తే. ఏమికతమున భూదేవుఁ • డెసఁగు దేవ
భావమున నాతనికి సాధు • భావ మెవ్వి
ధమున నగు నసాధుత్వ మె • ద్దానఁజెందు
మానుషం డగు నాతఁ డే • దానఁ జెపుము. 430

చ. అనవుడు ధర్మజుం డనియె • నధ్యయనంబున దేవభావముం
గను నవనీసుపర్వుఁ డధి • కవ్రతశీలత సాధుభావ మా
తనికి విశిష్టవృత్తి దిగఁ • ద్రావియసాధు వనంగ నుండు శౌ
చనియతిలేక మృత్యుభయ • సంగతి నాతఁడు మానుషుండగున్. 431

క. నావిని యతఁ డాతనితో
జీవన్మృతుఁ డెట్టివాఁడు • చెప్పుమనుటయున్
దేవాతిథిపితృభృత్యజ
నావళులకు నిడక కుడుచు • నతఁ డని చెప్పెన్. 432

చ. విని మగుడంగ వాఁడు పృథి • వీపతిఁ జూచి ధరిత్రికంటె వ్రేఁ
కన యగుదాని నాకసము • కంటెఁ గడుం బొడ వైనదాని గా

డ్పునకును నెక్కుడై జవము, పొంపిరి వోయెడుదానిఁ బారికం
బెను దఱచైనదానిని ఘ, టింపఁగఁ జెప్పుము నాకు నావుడున్. 433

వ. అమ్మనుజోత్తముం డయ్యక్షోత్తమున కిట్లనియె. 434

ఆ. తల్లి వ్రేఁగు సువ్వె, ధరణికంటెను నాక
సంబుకంటెఁ బొడవు, జనకుఁ డరయ
గాడ్పుకంటె మనసు, గడుశీఘ్రగతి తృణో
త్కరముకంటెఁ జింత, గరము తఱచు. 435

వ. అనిన నంబరచరుం డమ్మహీవరున కిట్లనియె. 436

తే. మొనసి నిద్రించియును, గన్నుమూయ దెద్ది
పుట్టియును జేతనత్వంబుఁ, బొరయ దెద్ది
యరయ రూపు గల్గియు హృద, యంబు లేని
దెద్ది వేగంబు కతమున, నెద్దివొలుచు. 437

తే. అనినఁ గన్నుమూయదు సుప్త, మయ్యుమీను
పుట్టియును గ్రుడ్డు చేతనం, బొరయ కుండు
హృదయరహితంబు రారూప, మేఱు రయము
కతన వర్తించు నని చెప్పెఁ, గౌరవుండు. 438

వ. చెప్పిన నయ్యక్షుం డతనితోఁ దెరువు నడచువానికి రోగార్తునకు గృహస్థునకు మృతిఁబొందినవానికి నెవ్వరెవ్వరు సుట్టంబు లనిన నప్పుడమిఱేఁ డన్నలువురకుం గ్రమంబున సార్థంబును వైద్యుండును సద్భార్యయుఁ గృతం బగుధర్మంబును బరమమిత్త్రంబు లని నిర్దేశించుటయు వాఁడు వెండియు నిట్లనియె. 439

క. ఎయ్యది ధర్మమునకుఁ గుదు
రెయ్యది యాశ్రయము కీర్తి, కిమ్మగుమార్గం

బెయ్యది సురలోకమునకు
నెయ్యది సుఖములకు నిక్క • యేర్పడఁ జెపుమా. 440

వ. అని యడుగుటయు. 441

క. అమరఁగ దాక్షిణ్యము ధ
ర్మమునకుఁ గుదు రండ్రు కీర్తి • మహిమ నెలవు దా
నము సత్యము సురపుతిమా
ర్గము శీలము సంశ్రయము సు • ఖంబుల కెల్లన్. 442

వ. అని యుధిష్ఠిరుం డెఱింగించిన నతండు. 443

చ. వరునకు నాత్మయెవ్వఁడు ప • సంబుగ దైవిక మైనచుట్ట మె
వ్వరతనికిం దదీయ మగు • వర్తన మేమిట నిర్వహించు భూ
వర యతఁ డేమి పూని యన • వద్యతఁ బొందు నెఱుంగఁ జెప్పు మీ
వరుదుగ నన్న నక్కురుకు • లాగ్రణి యాతనితోడ ని ట్లనున్. 444

తే. ఆత్మజుఁడు సువ్వె పురుషున • కాత్మ యయ్యె
నాతనికి భార్య దైవిక • మైనచుట్ట
మతనిజీవిక పర్జన్యు • కతనఁ జెల్లు
నతఁడు దానము గొనియాడి • యతిశయిల్లు. 445

చ. అన వివి మేటిధర్మ మగు • నట్టిది యెయ్యది యెట్టి దెప్పుడుం
గవియఁగఁ బండి యుండు నెన • కంబుగ నెయ్యది నిగ్రహించినం
దనరుఁ బ్రమోదసిద్ధి నియ • తంబుగ నెవ్వరితోడిసంధి యెం
దును వికలంబు గాదు పరి • తోష మెలర్ప నువన్యసింపవే. 446

వ. అని దివ్యుండు పలికిన నాదివ్యబోధనుం డి ట్లనియె. 447

ఆ. విను మహింస మేటి • యనఁ జనుధర్మంబు
యోగకర్మ మెపుడు • నొనరఁ బండి
యుండు మనసుక్రొవ్వ • ఖండింపఁగా మోద
మెసఁగ సుజనసంధి • యెడల దెందు. 448

తే. అనిన నతఁడు లోకమున కె • య్యదియు దిక్కు
జలము నన్నము నెద్దాన • సంభవించు
విష మనఁగ నెయ్యది శ్రాద్ధ • విధికి నెద్ది
సమయ మనిన నిట్లని చెప్పె • జనవిభుండు 449

తే. సజ్జనులు దిక్కుసూవె యీ • సర్వమునకు
నభము ధరణియు జలము న • న్నమ్ము నుద్భ
వించునెలవులు విష మగు • విప్రధనము
లనఘ శ్రాద్ధకాలము బ్రాహ్మ • ణాగమంబు. 450

వ. అని తెలిపిన నయ్యక్షుండు ధర్మనందనుతో మనుజుం డెయ్యది పరిత్య
జించి సర్వజనప్రియుండును విశోకుండును నర్థవంతుండును సుఖి
యును నగు ననిన నమ్మహీపతి యతని కిట్లనియె. 451

తే. సర్వజనసమ్మతుం డగు • గర్వ ముడిగి
క్రోధ మడఁచి శోకమునకుఁ • గొలువుగాఁడు
వినవె యర్థాఢ్యుఁ డగు లోభ • మొనర విడిచి
తృష్ణ వర్జించి సౌఖ్యంబు • తెరువుఁగాంచు. 452

వ. అనినయనంతరంబ యద్దివ్యుం డతనితోఁ బురుషశబ్దవాచ్యుం డెట్టి
వాఁడు మఱియు సర్వధని యగువాఁ డెవ్వండు నిశ్చయింపు మనినఁ
బాండవజ్యేష్ఠుం డిట్లనియె. 453

క. దివి ముట్టి ధరణి యంతట
నివిడి మెఱయుచుండు నెవ్వ ని యశోరమ య
ట్టివిశిష్టచరిత్రుఁడు య
శోవరా పురుషుండు నాఁ బ్ర కాశత నొందున్. 454

ఆ. ప్రియము నప్రియంబుఁ బెల్లగుసౌఖ్యదుః
ఖములు భూతభావి కార్యములును
నెవ్వనికి సమంబు లివి సర్వధని యనఁ
బరఁగుఁ జువ్వెఁ యట్టి భవ్యుఁ డనఘ. 455

వ. అని వివరించిన విని యుధిష్ఠిరుదెసఁ బ్రసారమధురం బైన యాలోకనంబు నిగుడ నయ్యక్షవరుండు మహాత్మా మదీయంబు లైన ప్రశ్నంబు లన్నింటికి సదుత్తరంబు లిచ్చితివి నీ వలనం బ్రీతుండ నైతి నీతమ్ములం దొక్కని ప్రాణంబు లిచ్చెద వేఁడు మనిన నతండు. 456

సీ. శ్యామాంగు నారక్త జలరుహనేత్రు సా
లప్రాంశు నున్నత దీర్ఘబాహు
నకులుని బ్రదికింపు నావుడు యక్షుండు
భీమఫల్గును లతి భీమబలులు
ప్రియులు నీ కెంతయుఁ బృథివీశ వీరిలో
నొకనిఁ గోరక యిట్లు నకులుఁ గోరి
తనుడు ధర్మాత్మజుఁ డనియెను మాతండ్రి
యగుపాండువిభునకు మగువ లిరువు

ఆ. రందు గొంతికొడుకు లైనమువ్వురిలోన
నేను బ్రదికినాఁడ నింక మాద్రి

తనయు లిరువురందుఁ • దగ నిప్పు డొక్కఁడు
బ్రదుక వలదె చెపుమ • పాడి తెలఁగు. 457

ఆ. ధర్మనందనుండు , ధర్మాత్ముం డని యెప్డుఁ
దగిలి జగము నన్నుఁ • బొగడు చుండు
నట్టియేను ధర్మ • హానికి నోర్వఁ జూ
మ్మెంత వచ్చె నేని , నింత నిజము. 458

వ. అనిన నతండు నీ దైనధర్మజ్ఞతకు మెచ్చితి నీతమ్ము లందఱు లబ్ధజీవితు
లయ్యెడు మనిన నాక్షణంబ విగతక్షుత్పిపాసులై యన్నలువురు నిద్ర
వోయి మేల్కని నట్లు సముత్థితులై నం జూచి విస్మితుం డై ధర్మజుం
డి ట్లనియె. 459

చ. నిను నొక యక్షమాత్రుఁడుగ • నేమది నమ్మఁగ నేరనయ్యెదన్
జననుత నీవు నిక్కముగ • శక్రుఁడవో పురసూదనుండవో
యనలుఁడవో సమీరుఁడవొ , యట్టులు గాక జగన్నుతుండు మ
జ్జనకుఁడు ధర్మదేవతవొ , సత్కృపఁ జెప్పుము నాకు నేర్పడన్ 460

వ. అనిన నమ్మహాత్ముండు మందస్మితాననుం డై. 461

మత్త. ఏను ధర్ముఁడఁ జూవె రాజకు • లేంద్ర సత్యము శౌచమున్
దానముం దపమున్ శమంబును • దాంతియున్ యశముం బరి
జ్ఞానయుక్తియు నాదుమూర్తులు , సమ్మదంబున నిప్డు మ
త్సూను నుత్తమధార్మికున్ నినుఁ , జూచువేడుక వచ్చితిన్. 462

వ. నన్నాశ్రయించినజనంబులు దుర్గతిం బొరయరు గావుననభిమతవరం
బిచ్చెద వేఁడు మనినఁ బాండవాగ్రజుండు సంభ్రమభక్తిభరితుం డగుచు
దండప్రణామంబు సేసి యద్దేవోత్తముం బ్రస్తుతించి దేవా మదీయా

శ్రమవాసుం డైన భూసురముఖ్యునరణి యొక్కహరిణంబుచేత నప
హృతం బయ్యె నతనికిం గర్మలోపంబు గా కుండ నయ్యరణిం గరుణిం
పవే యనినఁ బ్రీతచిత్తుం డగుచు ధర్మదేవుండు 463

క. ఏను మేను నీమనోగతి
యనఘా యెఱుఁగంగ వేఁడి, యరణీహరణం
బొనరించితి మృగ మెక్కడి
దని యమ్మహనీయవస్తు, వతనికి నిచ్చెన్. 464

వ. ఇచ్చి మఱియు ని ట్లను నిదె పదుమూఁడవయేఁడు చనుదెంచు మీరు
నజ్ఞాతవాసంబు సలుపవలయు నందు మీ రెవ్వ రెక్కడ నేరూపంబునం
జరియింపం గోరిన నయ్యేరూపంబు లలవడియెడు నెట్లున్నను మిమ్ము
నెవ్వరు నెఱుంగకుండునట్లుగా వరం బిచ్చితి నింక నొం డెయ్యది వల
సిన నడుగు మనిన నమ్మనుజేశ్వరుం డి ట్లనియె. 465

మత్త. ఆదిదేవుఁడ వైననీవు ద, యామతిం బొడసూపి న
న్నాదరించుటఁ జేసి ధన్యుఁడ, నైతి నింతకు దొం
దేది గల్గెడు నైన నామది, యెల్లనాఁడును గ్రోధమో
హాదులం బెడఁబాసి ధర్మువు, నందు నెక్కొనఁ జేయవే. 466

వ. అనిన నద్దేవుం డతనికి నవ్వరం బొసంగి యనంతరంబ యంతర్హితుం
డయ్యెఁ గౌంతేయులు గ్రమ్మఱి నిజాశ్రమంబున కరిగి ధరణీదేవునకు
నరణీప్రదానంబు సేసి తత్ప్రియుక్తాశీర్వాదశతంబులు గైకొని పరమా
నందంబునం బొంది రని యిట్లు పాండుతనయులవనవాసప్రకారంబు
సవిస్తరమధురంబుగా నుపన్యసించి 467

క. అనఘుఁడు కృష్ణద్వైపా
యనశిష్యుఁడు బోధనిధి న, మంచితమేధా

మనునకుఁ బారిక్షితునకు
ననవరతానందసుభద, మగ్రత యొసఁగెన్. 468

సీ. భవ్యచరిత్రుఁ డా, పస్తంబసూత్రుండు
శ్రీవత్సగోత్రుండు, శివపదాబ్జ
సంతతధ్యానసం, సక్తచిత్తుఁడు సూర
నార్యునకును బోత, మాంబికకును
నందనుం డిలఁ బాక, నాటిలో నీలకం
ఠేశ్వరస్థాన మై, యెసక మెసఁగు
గుడ్లూరు నెలవుగ, గుణగరిష్ఠత నొప్పు
ధన్యుఁడు ధర్మైక, తత్పరాత్ముఁ
తే. డెఱ్ఱనార్యుండు సకలలో, కైక విదితుఁ
డయిన నన్నయభట్టమ, హాకవీంద్రు
సరససారస్వతాంశప్ర, శస్తి దన్నుఁ
జెందుటయు సాధుజనహర్ష, సిద్ధిఁ గోరి. 469

క. ధీరవిచారుఁడు తత్కవి
తారీతియుఁ గొంత దోఁపఁ, దద్రచనయ కా
నారణ్యపర్వశేషము
పూరించెఁ గవీంద్రకర్ణ, పుటపేయముగాన్. 470

క. వీరావతార విమలా
చార మహోదార శుభవి, చార సుజనమం
దార నవకీర్తిమౌక్తిక
హార హరపదాబ్జ మధుక, రాత్మవిహారా, 471

తరలము. అమితవైభవ లోభమోహాభ, యాఁదుర్లభ మంజుని
భ్రమవికాసివిలాసినీజన, పంచబాణ నిరంతరా
నమదశేషనృపాలమౌళివి, నద్ధముగ్ధమణిప్రభా
క్రమసమర్చితవిస్ఫురత్పద, కాంతినిర్జితపంకజా. 472

గద్యము. ఇది సకలసుకవిజనవినుతనన్నయభట్టప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబునం దారణ్యపర్వంబున సీతాన్వేషణంబును లంకాభిగమనంబును రామరావణయుద్ధంబును రాఘవాభ్యుదయంబును సావిత్రీచరిత్రంబును సూర్యుండు గర్ణునకు హితోపదేశంబు సేయుటయుఁ గర్ణజనకథనంబును విప్రరూపంబునఁ గర్ణుకవచకుండలంబు లింద్రుండుహరించుటయు నారణేయంబును యక్షప్రశ్నంబులును ధర్ముండు ధర్మజునకు వరంబు లొసంగుటయు నన్నది సర్వంబును సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునందలి యారణ్యపర్వము సమాప్తము.

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము-ఆరణ్యపర్వము

టిప్పణి

పంచమాశ్వాసము

1. శ్రీ—గ్రంథాదిని శ్రీశబ్దప్రయోగంబు తొల్లింటివలెనే మంగళార్థకంబని యెఱుంగునది.

శ్రీయువతీప్రియ—యూనస్తిః, అను పాణినిసూత్రముచే యువన్ శబ్దముమీఁద 'తి' ప్రత్యయము వచ్చి యువతి అను ఇదంత రూపమే సిద్ధింపవలసియుండఁగా యువతీ అని ఈదంత రూపము గవి యెట్లు ప్రయోగించెనని యొకశంక వొడముచున్నది, ప్రకృతపద్యంబున ఇదంత రూపమున్నను ఛందఃప్రయుక్తదోషంబు లేదుగాని యువతీశబ్దంబు సాధువా? అసాధువా? అను విచారణ మొక్కింత యావశ్యకమగుటచేఁ గొంత చర్చించుచున్నాను. 'యు' ధాతువునకు శతృ (అత్) ప్రత్యయ మొనర్చుకొన్నచో యువత్ అని యగును. దానిపై ఉగితశ్చ అను సూత్రముచే జీప్ (ఈ) ప్రత్యయము చేసికొనినయెడల యువతీ అను ఈదంత రూపము నిర్బాధముగా సిద్ధించును. దీనినే మదీయశతలక్షణిలో నిట్లు లక్షణ మొనర్చితిని.

క॥ యాతికి శత్రంతత యువ తీతిపదం బగు

లేదా—ధరణిః ధరణీ, మహిః మహీ, అన్నట్లే యువతిః యువతీ అని పాక్షికమగు జీప్ (ఈ) ప్రత్యయముచే నుభయరూపంబులు సాధువులని యెఱుంగునది.

భీమ, రమణీయ, గుణ, శ్రీ, యుత = భయంకరములును మనోహరములును అగు గుణములయొక్క సంపదలతోఁగూడినవాఁడా! ఈ విశేషణము రఘువంశములోని

శ్లో॥ భీమకాంతైర్నృపగుణైః స బభూవోపజీవినామ్

అను శ్లోకమును స్మృతికిఁ దెచ్చుచున్నది.

5. ఒనరన్—ఒప్పఁగా

6 అమానముగన్—ఎక్కువగా (న=ఊనము గాకన్)

8. అక్కటికము—కనికరము

9 పాత్రశోధనంబు—గిన్నె కడుగుట

10. కుసుమకోమలి—కోమల శబ్దము అదంత మగుటచే సూ—అజాద్యతష్టాప్ అను సూత్రముచే టాప్ (ఆ) ప్రత్యయము వచ్చినచో కోమలా (కోమల) అని కావలయును. నిశాచకర్యాచ శశాంకకోమలా, (కాళిదాసు) కనుక కుసుమకోమలి ఇత్యాది ప్రయోగంబులు భారతాదులయందుఁ గుప్పతెప్పలై కాన్పించుచున్నవి వీనికి మూలమేదియో మన మొక్కింత విమర్శింపవలసియున్నది. శ్రీ ఆంధ్రభాషానుశాసన కర్తలు సూ—పుష్పకోమలి కమలనేత్రి మున్నగు ప్రయోగములు గలవు అని సూత్రించితిరే కాని వాని సాధుత్వవిషయ మటఁ జర్చింపరైరి. కుసుమకోమలి పదము విషయమై నాకుఁ దోచిన సమాధానము నిటఁ బొందుపఱచుచున్నాను. సంస్కృతభాషలోఁ గోమలీ శబ్దప్రయోగమంతగాఁ గాన్పింపదు. ఆంధ్రభాషలో నీ పదమును విరివిగా వాడుచున్నారు. అచ్చ తెనుఁగులో కోమలి అను శబ్ద మొకటి కన్పడుచున్నది.

సీ॥ ఎలనాగ కోమలి యింతిచెలువ చెలి
వెలఁదుక మెలఁతుక వెలఁది మెలఁత

(ఆంధ్రభాషార్ణవము)

ఆంధ్రం షడ్వర్ణపర్యంతం సంస్కృతేన సమస్యతే అను దానింబట్టి పునుగుందావి న వోదనంబు అంచయాన దిన పెచ్చుమిత్యాదు లందువలెఁ గుసుమకోమలి యనుచోట కోమలి అను అచ్చతెనుఁగు పదముతో కుసుమ అను సంస్కృత పదంబునకు సమాసముఁ గ్రాదిత్కముగాఁ గల్పించుకొనవలెను లేదా—సూ—పాచోప్యతాది స్యాంగోకైర్యా (పాత్ శబ్దము

నకు శోణాదులకు క్తినన్నంతములు కాని ఇదంతములకును వికల్పముగా ఈ (ప్) వచ్చును) అను ముగ్ధబోధ వ్యాకరణానుసారముగా కోమల శబ్దమును శోణాదులలోఁ జేర్చుకొన్నచో గోమలీకోమలా రూపంబు లభయంబులను సిద్ధించుటచే పర్వా మొదవన్నమగునని యెఱుంగునది.

కోమలపదము శోణాదులలోఁ జేర్చుకొనుటకు శోణాదిగణములో అపరే అని మఱి కొన్ని శబ్దములు గూడఁగలవని చెప్పుటయే గమకము (శోణాది గణము)

శ్లో॥ శోణః కృపణకల్యాణౌ । పురాణః కమల స్తథా
వికటోదార చండాశ్చ । సాధారణ విశంకటౌ
సహోయారాళ భయజావిషాలాద్యా స్తథాపరే

విస్తృత్, పంస్తరంబు కాన్—వికాలమగు పడక గలుగునట్లు
ఒడికపు సెజ్జ—అందమగు శయ్య
అదరన్, కన్—త్వరపడఁగా

13. కడపినన్—ఇయ్యక పొమ్మనినచో,
అవజ్ఞ—అవమానము

14 సపర్య—పూజ

16. కోమలి—ఇది 11 వ పద్యమునందుఁ జూపిన విధముగ కానియు నచ్చ తెనుఁగుగ కానియు సాధువని యెఱుంగనగు.

16. ఎల్లిదము—చులకఁదనము

19. అశేయుహల్—ప్రావ నర్హములు కానివి

24, కర్మంబులు, ఆఱును—షట్కర్మములు—యజనము, యాజనము, అధ్యయనము, అధ్యాపనము, దానము, ప్రతిగ్రహము.
ఆర్జవంబున్—సరియగు మార్గమును,

25. మాతా పితృభక్తుండును—విద్యాయోని సంబంధవాచకంబు లగు ఋదంతములకు ద్వంద్వసమాసంబున ఉత్తరపదంబు పరమగు నపుడు ఆనఙు (ఆ) వచ్చును: సూ—ఆనఙ్ ఋ తో ద్వంద్వే

26. పొరసెన్—పొందెను

27. సూన=ఆకటము—వధస్థానమునందలి యంగడి—(మాంసము అమ్ము దుకాణము)

28. పోఁడి—ఒప్పు

33. విలిచి—వెలయిచ్చికొని, నమలన్—తినను

34. గురు, వృద్ధజన, అతిథి, విప్ర, దేవతా, అర్చనలు—తలిదండ్రులయు, పెద్దలయు, అతిథులయు, బ్రాహ్మణులయు, దేవతలయు, పూజలను,
ఈఁగిన్—దానముచే,

43. తృణసంవృతంబులు—గడ్డిచేఁ గప్పఁబడినవి

49. వేదవిహితంబులు—వేదముచే విధింపఁబడిన యజ్ఞాదులు; శాస్త్రవిహితములన్—శాస్త్రములచే విధింపఁబడిన అష్టకాశ్రాద్ధాదులు; శిష్టచరితంబులు—పెద్దలచే నాచరింపఁబడిన హోలాకాదులు (శిష్టుఁడనఁ బురుషులు)

52, ప్రాణులు తొల్లింటి తమ కర్మములచేతనే తాము నశింతురు. హంతకుఁడు బాణంబువలె నిమిత్తమాత్రుఁడే యని భావము.

54. అష్టాశితంబుగ మ్రోయు శ్రుతులఁ గాదన నరమే. సర్వమస్యాన్నం భవతి (శ్రుతి) ఈ సమస్తము ప్రాణికోటి కన్నమగుచున్నది.

55. అగ్ని అధికమాంసార్థులని శ్రుతులందు వినమె శ్రుతి - యే స్యాగ్నయో జుహ్వతి మాంసకామాః - సోమయాజియొక్క యగ్నులు మాంసకాములు.

56. పితృదైవత కార్యములందున్ = శ్రాద్ధములందు యజ్ఞంబులందును; ఈ పద్యమునందు మునుల మతములు గావే అనుటచే గొందఱు మునులు శ్రాద్ధంబులందును యజ్ఞంబులందును మాంస మిడుటయుఁ దచ్ఛేషంబును భుజించుటయుఁ దప్పుగాదు. బుధు

కాలగామి బ్రహ్మచారియే యనఁబడినట్లు శ్రాద్ధాదుల మాంస భోజియు సమాంసభోజియే యగునని చెప్పిరి కాని అశ్వాలంభం గవాలంభం సన్న్యాసం పలపైతృకమ్ దేవరాచ్చసుతోత్పత్తిః కలౌ పంచ వివర్జయేత్, అని కలియుగంబున శ్రాద్ధమునందు మాంసము నిషేధింపఁబడుటచేతను కర్తృత్వాద్యభిమానముగల కర్మఠునకు నిషిద్ధమగు మాంసము భక్షణీయమైనను జ్ఞాని కట్టి యనావశ్యకమగుటచేతను ధర్మవ్యాధుఁ డయ్యది మునుల మతమే కాని నామతము కాదని సూచించి యున్నాఁడు. కసాయివారు చంపి తెచ్చిన మాంసముల నమ్ముదునే గాని నేను మృగములఁ జంపననియు మాంసమును దిననినియు 33వ పద్యమున నుడివినాఁడు హింసామిశ్రము కాదనియే కాదు కాన స్వధర్మమని నేను మాంసవిక్రయ కర్మము నాచరించుచున్నాను, దానివలన నాకేదోషము లేదనియుఁ జెప్పియున్నాఁడు

ఈ విషయమునఁ గాళిదాసు.

పశుమారణకర్మ దారుణో ప్యనుకంపా మృదురేవ శ్రోత్రియః—
అభిజ్ఞాన శాకుంతలము

57. హాలికుండు = మడఁక దున్నువాఁడు; ఓజన్ = ఉత్సాహముతో; దున్నన్, కని — దున్నఁగా: సీర, అగ్రంబునన్ = నాఁగలికొనయందు; దోషజ్ఞ = పండితుఁడా!

75. దేవభవంబు = దేవజన్మము.

77. పరువడిన్ = క్రమముగా,

81. సాధుసంసర్గ-రూ — సాధుసంసర్గము-చరిత్రాధుఁలోఁ జేర్చకొనఁదగును.

83. అంబరము = ఆకాశము; ఆకసము, గాడ్పు, నిప్పు, నీరు, పుడమి, ఇవ్వి పంచభూతములు, శబ్దము, స్పర్శము, రూపము రసము, గంధమును, క్రమముగా, పంచభూతముల గుణములని భావము,

92. ఇంద్రియజయమే స్వర్గము తదజయమే నరకమనియుఁ జెప్పి
యీ విషయమునఁ బ్రమాణముగా నుపనిషదర్థబోధకమగు నీ
పద్యము చెప్పఁబడియె.

ఆత్మానం రథినం విద్ధి శరీరం రథమేవతు
బుద్ధింతు సారథిం విద్ధి మనః ప్రగ్రహమేవచ
ఇంద్రియాణి హయానాహు ర్విషయాం స్తేషు గోచరాన్
ఆత్మేంద్రియమనోయుక్తం భోక్తేత్యాహు ర్మనీషిణః

(కఠవల్లి)

93. కలము = ఓడ

108. పూర్వరాత్రమ్మున నపరరాత్రమ్మునందు సూ—పూర్వాపరాధరోత్తరమేకదేశినైకాధికరణే అను సూత్రమునకు సంఖ్యావిసాయేతిజ్ఞాపకముచే ఏకదేశ వాచకమాత్రము కాలవాచకముతో సమసించునని చెప్పియుండుటవలన పూర్వము + రాత్రికి—పూర్వరాత్రి అనియు, అపరము + రాత్రికి – అపరరాత్రి అనియు ఏకదేశి సమాసము వలన నిష్పన్నంబు లగును. తరువాత సూ—అహస్సర్వైకదేశసంఖ్యాత పుణ్యాచ్చ రాత్రేః అను సూత్రముచే అచ్ ప్రత్యయము రాఁగా పూర్వరాత్రము; అపరరాత్రము అను రూపంబు లగును.

ఆపిదప—సూ—ము వర్ణకంబునకు మాముడిరేఫనిం బూర్ణబిందు పూర్వకబువర్ణంబేని విభాష నగునను సూత్రముచే ముముడి వచ్చి పూర్వరాత్రమ్ము అపరరాత్రమ్ము అనురూపము లేర్పడినవి.

115 పితృవత్సలత్వము = తల్లిదండ్రులయెడ భక్తి.
(పెద్దలయెడ వాత్సల్యమునే భక్తి యందురు)

120, బ్రదుకుతల్లిని దండ్రిని సమస్త విశేషణమునకు వ్యక్తముతోడి యన్వయము ఇట సమాజములోనున్న బ్రదుకు అను విశేషణము విడిగానున్న తండ్రిని అను పదముతోఁగూడ నన్వయించును.

179. ప్రస్ఫార, మహీధర, ప్రకర, భంగ, విహార, ధురీణము = గొప్పకొండల గుంపులను విఱుగఁగొట్టుట యను యాటయందు సమర్థమయినది.

ఉగ్ర, దైత్య, అరుణ, రంజిత, అశ్రి=భయంకరులగు రక్కసుల నెత్తుటచే రంగువేయఁబడినయంచు కలది. (ఇచ్చట అరుణశబ్దము రుధిరార్థంబున లాక్షణికము)

181. ఆదరులు=మిడుఁగుఱులు,

200, కాతేయ=యాతన

202. గరుడి=గరుత్మంతుఁడు

208 సప్తాశ్వసప్తులు = సూర్యుని గుఱ్ఱములు; సూర్యుని కొకటియే గుఱ్ఱమనియు అది సప్తనామకమనియు వేదంబునం గలదు. (ఏకోఽశ్వో వహతి సప్తనామా) కవులు మాత్రము ఏడు గుఱ్ఱములని వర్ణించుచున్నారు. కనుకనే సప్తులని బహువచనము వేయఁబడెను.

రథస్యైకం చక్రం భుజగయమితాః సప్త తురగాః అని శ్లోకము.

221. అముక్త కవచున్ = తొడిగికొనఁబడిన కత్తళముగలవానిని

223. చిట్టులు = చిత్రములు-(చిత్రశబ్దభవము)

228. ఇట్టలము = అధికము, కలనంబు=అక్కఱ (పని)

229. జగత్, భయ, నోదనము = లోకముల వెఱపు పోఁగొట్టుటను

231. భవత్, అనీకినీకిన్ = నీ సేనకు

233. చంద్రరేఖా, నద్ధ, అంచిత, మౌళి=చంద్రకళచేఁ గట్టఁబడినది. కనుకనే యొప్పిదమగు శిరస్సు కలవాఁడు; భూరి, భుజగ, ఆకల్ప, ఉజ్జ్వల, ఆకారుఁడు=పెద్ద పాముతొడవులచేఁ బ్రకాశించురూపము కలవాఁడు; ఆనత, శం, కరుండు=మ్రొక్కెడు వారికి (భక్తులకు) సుఖమును గలిగించువాఁడు

234. అగ్ని రుద్రుండని వేదవిదులైన విప్రులవలన వినఁబడు రుద్రో వా ఏష యదగ్నిః శ్రుతి. అగ్నియే రుద్రుఁడని పై శ్రుతి కర్థము.

243. అనుమానంబు = సందేహము అనుమానశబ్దము సంశయార్థమున మహాకవులచేఁ బ్రయుక్తమగుచున్నది.

261. ఇదె త్రిలోకమాత హిమనగేంద్ర తనయ, ఇదె యనుచోట ఈమె, అని యుండవలెఁగా! అని ప్రశ్న యొండు పొడమెడు దానికి సామాన్యే నపుంసకమ్ అనునదియే శరణ్యము.

ఈ పద్యమునందుఁ గ్రమభంగము గాన్పించుచున్నది. ఎట్లన్న

అనఘ వీఁడె త్రిపురహరుఁడు త్రిలోచనుం
డిదె త్రిలోకమాత హిమనగేంద్ర
తనయ, వీరు నీకుఁ దల్లియుఁ దండ్రియుఁ
జూవె . . . .

వీఁడు త్రిలోచనుండు, ఈమె హిమనగేంద్రతనయ అను క్రమమును మొదటఁ బాటించి తరువాత వీరు నీకుఁ దల్లి దండ్రులనుటచే ఈశ్వరుఁడు తల్లియుఁ బార్వతి తండ్రియుఁ గావలసివచ్చిరి. ఇట్లు చెప్పుట యక్రమ దోషమని యాలంకారికుల సమయము.

క్రమహీన మక్రమం బగు సమధికమగు నితనికీర్తి శౌర్యచ్ఛాయా
సముదయమునకున్ దినకర హిమకరబింబోత్కరంబులెనయే యనఁగన్
(నరసభూపాలీయము)

కాని, పాఠక్రమా దర్థక్రమో బలీయాన్ కనుకఁ బాఠక్రమముకంటె నర్థక్రమమే బలీయమగుటచే రెండవ తడవ మొదటి పాఠక్రమము వీడి యర్థక్రమమే పాటింపఁబడి యుండును. అర్థక్రమమునఁ దల్లిదండ్రులలోఁ దల్లియే యభ్యర్హిత కదా. పితుర్దశగుణం మాతా గౌరవే ణాతిరిచ్యతే అని స్మృతి—

271. అలవునన్ = బలముచే; తలరన్, కన్ = చలింపగా

282. లోక, నిర్దాహ, సమిద్ధ, సూతన, పతంగుఁడు + అ. పోలెన్ = లోకములను మిగులకుండ దహించుటకై ప్రజ్వరిల్లెడు సూర్యునివలె.

291. పార్థులన్ = పంచపాండవులను-పృథకు (కుంతికి) సంబంధించినవారిని అని భావము. పృథయొక్క కుమారులని చెప్పఁగోరిన వలయునని స్త్రీభ్యోఢక్ అని ఢక్ప్రత్యయము వచ్చి పార్థేయులన్ అని యుండవలయును. అట్లున్నను అణ్యాది ధర్మజ భీమార్జునులకే గ్రాహకమవును గాని నకులసహదేవులకుఁ గాచేరదు. పార్థులన్ అన్నచో తస్యేదమ్ అను సూత్రముచే సంబంధమాత్రమునందే అణ్ప్రత్యయము వచ్చినది గనుకఁ గుంతికి సంబంధించిన వారనుటచే పంచపాండవులని యర్థము ప్రకరణానుసారముగాఁ జెప్పఁ గానవచ్చును. విస్తరము మదీయశత లక్షణిలో కాకుంతేః శబ్ద నిష్పత్తి సందర్భమునఁ జూడనగు.

కింకిరిపాటు = కోపపడుట; సరస, నైపథ్య, కర్మ. కౌశలము = ఇంపిత మగు వస్త్రాద్యలంకారపుఁ బనియందలి నేర్పు

305. మృదువులు = మెత్తనివారు

343. తత్కాండంబులు = ఆ యర్జునుని బాణములు

359. — — కీలారంబుననుండి = పసుల మందనుండి, లేదా-గొల్ల పల్లెనుండి

372. ఫణధరేంద్రకేతు నాజ్ఞన్ = దుర్యోధనుని యానతిచే ఫణధర, ఇంద్ర, కేతుఁడనఁగా నాగేంద్రుఁడు టెక్కెముగాఁ గలవాఁడు (దుర్యోధనుఁడు) ఫణశబ్దము అకారాంతము, ఆకారాంతమును గలదు.

400. కూబరము = నొగలు; అక్షము = బండికన్ను; దండడిన్ = తెలిచు

401. కనకనిన్ = సంభ్రమముతో,

416. పార్థివ, ప్రాగ్రసరుండు = రాజశ్రేష్ఠుఁడు

పంచమాశ్వాసము

సమాప్తము

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము-అరణ్యపర్వము

టి ప్ప ణి

ష ష్ఠా శ్వా స ము.

17. తపస్సునఁ గూరలు = తపస్సుపడుటలు (గా) ఒప్పరికించెన్ = ఉపేక్షించెను.

16. ఒవ్వనివారల పొదురన్ + అ = గిట్టని వారల పొందఁగనే

25. భవత్, ఉపయోగ్యము = మీ యుపయోగమునకుఁ దగినది.

27. బాలిశులు = మూర్ఖులు; ఈ యుద్ధమునందిది లాక్షణికము. దీనికిఁ దొలుతటి రూపము వారిశులు అని—అనఁగా వారి = నీటి యందు, శులు = శయనించువారు అని వాచ్యార్థము. మంచి నేల యుండఁగాఁ బడిచోటఁ బరుండువారు మహామూఢులుం బోలె మూర్ఖులని లక్ష్యార్థము. వారిశులు అను పదము బారిశులు అని యగుటకు బవయో రభేదః (వకార, బకారములకు భేదము లేదు) అను నియమముచేత బారిశులు అయి రలయో రభేదః (రేఫలకారములకు భేదము లేదు) అను నియమముచే బాలిశులు అని యాయెను.

30. — — కెలసంబు = పని

34. ఒలవతనము = వ్యాక్షేపము (లేదా)-వక్రత్వము

41. వేల్మి = హోమము; ప్రాయోపవేశనమునన్ = (ప్రాయ + ఉపవేశనమునన్) ఉపవాసాతిశయమునకై పూనుకొనుటచే,

45. సహాయము—ఈ పదము ధర్మధర్మి వాచకముగాఁ గవిప్రయోగంబులఁ గనఁబట్టుచున్నది. ఇచ్చట ధర్మవాచకముగా సాయము అను నర్థమున వాడఁబడినది. ఇందే 66 వ పద్యంబున నీయట్టి వీరవరుఁడు సహాయుండవై అని ధర్మి వాచకముగాఁ బ్రయో-

గింపఁబడినది. ద్రావితవైరులు = పరువెత్తింపఁబడిన శత్రువులు కలవారు

46. కృష్ణులన్ = కృష్ణార్జునులను—(ఇది సరూపైకశేషము) అర్జునునకుఁ గూడఁ గృష్ణశబ్దము కలదు—బీభత్సు ర్విజయః కృష్ణ స్సవ్యసాచీ ధనంజయః

50. నిర్జింతున్—సూ—నిర్జితాద్యంబుల కయుగాగమంబు కలుగదు

55 వదునాల్గవయేఁడు జయించెద ఇచ్చట సప్తమ్యర్థమునఁ బ్రథమ యని యెఱుంగునది సూ—కాలాధ్వములకుఁ బ్రాయికంబుగాఁ బ్రథమయగు.

58. ఇందు రూపకనిర్వహణము హృద్యముగా నున్నది.

62. కావరున్ = దుర్మదుని.

63. వాయువురజ్జులాఁడు = వ్యర్థపు టాత్మస్తుతికరుఁడు.

90. — — — చిదురపాలిన్ = మాతృభాగముయొక్క వంతును

93. పదనఖధావనము = కాలిగోళ్ళను గడిగికొనుటను—కాళులఁ గడిగికొనుట యనుట—యావత్నే వార్జునం హస్త్యాం పాదౌ ప్రక్షాళయే త్స్వయమ్

122. సోలము = మత్తు

128. త్రొక్కునున్ = నశింపఁజేయును

134. పుణ్యావసాన మగుడు భూమికి ద్రొత్తురు మగుడ నతని
క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి—పుణ్యక్షయ మయిన వెంటనే స్వర్గలోకవాసులు తిరిగి భూలోకమునే చేరుదురు.

142. — — — ప్రతతి — — ఇది క్తిన్నంతము కాదు కనుక కృతి కారాద క్తిన్ అను అను శాసనముచే ఇకార, ఈకారాంతముగా నుండవచ్చును. వల్లీతు ప్రతతి ర్లతా అను అమరోక్తిచే ఇదంతమనియే తలంపరాదు.

149. వికసిల్లన్ + ఏ = ప్రకాశింపగా ? వికసిల్లుట పద్మాదుల వికాసమునందే రూఢమైనను ప్రకాశార్థమునందును నిర్బాధకమని

తెలియంగునది, దర్పకవీరుస్–సూ–పూర్వాపర ప్రథమచరమజఘన్య సమాన మధ్య మధ్యమ వీరాశ్చ అను సూత్రముచే వీరశబ్దమునకుఁ బూర్వనిపాతము వచ్చి వీరదర్పకుస్ అని కావలసియుండఁగాఁ గవి దర్పకవీరుసని వాడుట బహుళానువృత్తిచేసని తెలియంగునది.

153. ఉల్లకాంచన రథమ్ముపైన్ = ఆ బంగరు తేరిపై

162 పరుసడిన్ = క్రమముగా,

172. గరుసు = హద్దు

184. వీరసహోదరి–వీరసహోదర యని యుండవలయును.

సూ–సహనఞ్ విద్యమానపూర్వాచ్చ అను సూత్ర ప్రకారము సహాదిపూర్వకమగు దానికి జీష్ (ఈ) ప్రత్యయమురాదు, కనుకఁ బ్రకృతము సహోదర పదము సహపూర్వకమగు ఉదర పదముగాన దీనికి స్త్రీత్వ వివక్షయందు జీష్ (ఈ) ప్రత్యయమురాదు. సామాన్యమగు టాప్ (ఆ) ప్రత్యయము వచ్చినచో సహోదరా (సహోదర) యనియే యగును. వీరసహోదర యనుటచే వైయాకరణ సమ్మతము.

తలోదరీ మహోదరీ ప్రభృతులు సహాదిపూర్వకములు కాకపోవుటం జేసి సూ–నాసికోదరోష్ఠ జంఘాదంతకర్ణ శృంగాచ్చ అను సూత్రప్రకారము ఉదరాంతత్వ ప్రయుక్తమగు వైకల్పికమగు జీష్ (ఈ) చే సాధువు అని తెలియంగునది. తలోదరీ ప్రయోగము.

ఉ॥ – – – స॥

త్వమ్మతుఁ బుత్తుఁ గోరవె నిజమ్ముగ వాంఛల
నన్దలోదరీ–భార–అర–ఆ 7.

201. మసనంబులోన్ = శ్మశానములో,

202. – – అడియాలంబులు = గుర్తులు.

210. అప్రతిఘాతము – ప్రతి అను ఉపసర్గ ఇదంతమగుటచే అప్రతిఘాత మనియే యుండవలయుఁ గదా యని కొందఱు

శంకింతురు. సత్యమేకాని సూ - ఉపసర్గస్య ఘఞ్యమనుష్యే బహుళమ్ అను సూత్రముచే ఘఞంతము పరమగునేని ఉపసర్గకు బాహుళికమగు దీర్ఘము వచ్చుననుటచే ప్రతీఘాతము అను రూపముగూడ నిర్దుష్టమేయగును. ఘాత మనునది హన్ ధాతువునకు ఘఞంతరూపము కొంద ఱిట్టిరూపంబుల సాధువులనుట భ్రమమూలకము.

ప్రతీకారములం జేయుచుండుదె (నాగనా కాపనుఁడు)

విదుకోపంబడె శాంతిగైకొనుము వాగ్వాద మింకేటికిన్–(కవిసార్వభౌముఁడు,)

214. ప్రౌఢ, పతంగ, తేజుఁడు = తరుణసూర్యుని ప్రకాశమువం ప్రకాశము కలవాఁడు.

217. పాడువుఁడు = కవియుఁడు–లేదా–క్రమ్మఁడు.

239 పానఁగ ప్రజన్ = శూన్య మగుజనమును–లేదా–తేజములేని జనమును,

289 భవత్, కర, దత్తిన్ = మీవరదానముచే,

292. వజ్ర, పాషాణ, శర్కరలం = వజ్రమువలెను శిలలవలెను గతినులం. గణ, ఆకల్పల్ = గుణములే సొమ్ములంగాఁ గలవారు; నాగ, ఆయుత, ప్రాణులం + ఐ = పదివేల యేనుంగుల బలము కలవారై,

316. ఆతని ఘనతర ముఖనేత్ర నాసికాకర్ణములందున్–ద్వంద్వశ్చ ప్రాణితూర్యసేనాంగానామ్ అను సూత్రము ప్రకారము ప్రాణ్యంగాదుల పరస్పరద్వంద్వము ఏకవచన మగునుగాన ముఖనేత్రనాసికాకర్ణము ప్రాణ్యంగమగుటంజేసి వీని ద్వంద్వమేకవచనము కావలయును గదా. యిచట బహువచనంబుగాఁ బ్రయోగించుటకుఁ గతమేమని యొకశంక – దానికి సమాధాన

మేమనఁగా ఇట్టిచోట్ల నాంధ్రకవులుం జాలవఱకు రుద్భూతావ
యవ వివక్షచే (అవయవగత బహుత్వవివక్షచే) బహువచన
ప్రయోగ మొనర్చుచున్నారు.

318. దండక స్థలంబునందున్ — దండకాశబ్దము అకారాఽఽకా
రాంతములుగాఁ గవిప్రయోగంబులఁ గానవచ్చుచున్నది.

అకారాంతమునకు.

సదండకాయాం కృతిదండకాయామ్

(భోజుఁడు)

ఆకారాంతమునకు

దండకా నధ్యవాత్తాయాం,

ఆకారాంత ప్రయోగమే యెక్కువగఁ గన్పట్టుచున్నది.

336 ధాతువస్త్రము = కావిగుడ్డ

357. ఆశేష, సత్వ, మస్మరుఁడు = సమస్తజంతువులను దినువాఁడు

364. చిరు, తాప, నోదనమున్ = గొప్పతాపమును బోఁగొట్టుటను; తనదు జీవనంబు = తన బ్రతుకు, (అర్థాంతరము) తన నీరు,

375. ఇట్టలము, కన్ = అధికముగా,

376. బలిముఖుండు = కోఁతి స, బ, లకు భేదము లేమింజేసి వలి ముఖుండగును; వలి = ముడతలు, ముఖుండు = మొగమునందుఁ గలవాఁడు——

384. బాహాబాహులఁ బోరునప్పుడు

ఇందు బాహాబాహుల ననుచోట వ్యతిహారలక్షణబహువ్రీహి కావునఁ బూర్వపదదీర్ఘము వచ్చి ఇచ్ కర్మవ్యతిహారే అను సూత్రముచే ఇచ్ ప్రత్యయము రాఁగా బాహాబాహి అని రూపమేర్పడును. తిష్ఠద్గు ప్రభృతులలో ఇచ్, ప్రత్యయమునకుఁ బాఠముండుటచే ఇచ్ప్రత్యయాంతమునకు అవ్యయీభావత్వము అవ్యయత్వమును సిద్ధించును. అవ్యయముల

లింగవిభక్తి వచనము లుండవుగాన బాహాబాహులలు అనుట యెట్లు పొసఁగునో తెలియకున్నది. బాహాబాహిగ అని కవి కృత పాఠమేమో? లేదా-విరూపంబు లగు బాహాబాహు శబ్దంబులకు సమాసాంతర మన్నచో దోషంబును లేదని యెఱుంగునది.

388. ఉదగ్రశిఖినీపింఛ, ఆతపత్రంబులన్ = పొడవులగు ఆఁడు నెమిళ్ళ పింఛము లనెడు గొడుగులతో:-ఆఁడు నెమిళ్ళకుఁ బెద్ద పింఛము లుండవు గనుక ఇందు ఉదగ్ర పదవిశేషణంబును ఆతపత్రత్వారోపణమును హృదయంగమములు కావు లేదా - శిఖిని శబ్దగత స్త్రీత్వ మవివక్షితమనియైనఁ జెప్పఁగాననగును.

390. క॥ దానవనాయకు చేఁబడి జానకి యుఱఁపడిన హరిణ
శాబకముపోలెన్

ఈ యుపమాలంకారమునందు జానకికి హరిణశాబముతోఁ బోలిక చెప్పుటచే లింగభేద రూపంబగు ఉపమాదోషంబు వాటిల్లినదని తలఁక రాదు. యథాః క్వాపి లింగభేదంతు మేనిరే ఒక్కొకచోటఁ బండితులు లింగభేదంబు నంగీకరించుటచే నది దోషము కాదని తెలియునది.

401. నిక్కల (నిక్కము+కల) నిక్కముగుకల,

షష్ఠాశ్వాసము
సంపూర్ణము

టిప్పణి

ఆరణ్యపర్వము - సప్తమాశ్వాసము.

2. జనకనందినీ వియోగదుస్సహంబులు-నందనా. నందినీ, నందనీ రూపంబులు మూఁడును సాధువులని యెఱుంగునది.

తేషాం వధూస్త్వమసి నందిని పార్థివానామ్
(ఉత్తరరామచరితమ్)

9. చూఱాడి=కొల్లపెట్టి

16. దుర్వార, వారి, ఓఘ; గంభీర. అలంఘ్య, ప్రౌఢవేగంబు = వారింపరాని నీటి ప్రవాహముచే లోఁతైనది గనుక దాఁట శక్యము కానిదియు గొప్ప వేగము కలదియు

21. కమరెన్ = కాలెను,

28 కారాకున్ = పండుటాకును

37, చటుల, వేగ, సముంచిత, పుచ్ఛ, గుచ్ఛ, విస్ఫోటిత, దిగ్విభాగుఁడు = అధిక వేగముతో నొప్పినఁ దోఁకకుచ్చుచేఁ బగులఁ గొట్టఁబడిన దెసలమూలలు కలవాఁడు,

41. దర్పిత, రిపు, ప్రాలేయ, తిగ్మాంశుఁడు = గర్వించిన శత్రువులను మంచునకు సూర్యునివంటి వాఁడు

45. ఘనపుఁగలములు = పెద్దఓడలు

57. ఉత్తాలిత, అట్టాలక, అభీలము = పొడవులయిన కోటబురుజులచే భయమును గొలుపునది.

61. అమరుల యీలువుటాండ్రను = దేవతల పతివ్రత లగు స్త్రీలను

65. వీటకోటము = తాంబూలము

76. సమర, సత్, ప్రతాప, కోప, జాజ్వలత్, శరీరులు = యుద్ధమునందలి మంచిమగంటిమితోను గినుకతోను మిటిమిటి ప్రకాశించు మేనులు కలవారు. ఇందలి జాజ్వలత్ పదము యఙ్లుగంతమునందలి శత్రంతరూపము. తొప్పదోఁగి = మిక్కిలి మునిఁగి-తోఁగు + తోఁగు, తొప్పదోఁగు, క్త్వార్థకము.

91. లంకాలంటాకుఁడు = లంకను దోఁచుకొన్నవాఁడు. కింకన్ = కోపముచే-కినుకకు రూపాంతరము

96. నేలకుం గోలకుం దెచ్చుచున్నవాఁడు = క్రిందు మీఁదు చేయుచున్నాఁడు-(ఇది జాత్యము)

120. ఇంద్రజిన్ = ఇంద్రజిత్తును: సూ-జగదింద్రజిత్తుల తకారంబునకు లోపంబు విభాషనగు-బాల-వ్యా-

128. ఇంద్రజిద్రణలోలున్-ఇందు రణలోల శబ్ద మింద్రజిత్పదమునకు విశేషణమగుటచే విశేషణపదంబునకుఁ బూర్వనిపాతము వచ్చి రణలోలేంద్రజిత్తు నని కావలసియుండును,

స్థితస్య గతి శ్చింతనీయా అని మహాకవి ప్రయోగ మట్లుండుటచే మయూరవ్యంసకాదులలోఁ జేర్చుకొని విశేషణపర నిపాతము సాధువనుకొనవలయును. లేదా - ఇంద్రజాలికులు నింద్రజాలికులనని కవికృతపాఠ మైయుండవచ్చును.

రహితవినయున్ - ఆహితాగ్న్యాది గణములోఁ జేర్చుకొని వినయ రహితున్ అని మార్చుకొనవలయును.

146 త్రిభువనీ భంగోన్నమత్కంధరున్-త్రిభువనశబ్దము పాత్రాది గణములోనిది కనుక పాత్రాద్యంతస్యన (పాత్ర, భువన, ఇత్యాదు లంతమందుఁగల ద్విగువునకు ఙీప్పు (ఈ) రాదు) అను అనుశాసనముచే ఙీప్పు ప్రాప్తింపదు గానఁ ద్రిభువనీశబ్ద ప్రయోగములు గ్రాహ్యంబు ఉభయకవిమిత్ర ప్రభృతులు కూడ నిద్దాని మార్చుటకు వీలుగాని తావులందు సైతము వాడియున్నారు.

క॥ త్రిభువనమని త్రిభువనియని
యుభయంబున్ వాడుచుందు రొకకొందఱు పా
ప్రభువులు పాత్రాద్యంతము
త్రిభువన మట ఙీప్పు వచ్చుటెటుఁ గ్రాహ్యంబౌ.
(మదీయ శతలక్షణి)

విస్తర మందే కననగు.

153. పుణ్యజన, సంతతి, వర్ధనున్ = రాక్షస సంతానమును వృద్ధి చేయువానిని.

155. సంతత, అశ్రు, పంకిల, విలసత్, కపోలన్ = ఎడతెగని కన్నీటిచే బురదకలదియైనను ప్రకాశించుచున్న చెక్కిళ్ళు కలదానిని

191. సుకుమారి = చక్కనికన్నె. తొలుత కుమార శబ్దముమీఁద వయసి ప్రథమే అను సూత్రముచే ఙీప్పు కావించుకొని కుమారీ శబ్దము నిష్పన్నమైన పిదప శోభన (యగు) కుమారి - సుకుమారి యని విగ్రహించుకొనవలెను; సౌకుమార్యము కలది యను నర్థమున సుకుమార శబ్దమునై స్త్రీత్వవివక్షయందు టాప్పు (ఆ) వచ్చి సుకుమారా (సుకుమార) అని యగును ఇదియు నక్లిష్ట మాలతీ సుకుమారా మాలేవ - - కాదంబరి

199 త్రిరాత్రోపవాస పరమువ్రతమున్-రాత్రి శబ్ద మికారాంత మైనను సమాసాంతమగు అ(చ్) ప్రత్యయముచే అకారాంత మయ్యెనని యెఱుంగునది.

213. గరిడియ = బుట్ట: ఒల్లంబోబు = మూర్ఛిల్లి:

216. ఘోర, నిశాత, ఉత్కట, దంష్ట్రిన్ = భయంకరములును వాడివియు నగు పెద్దకోఱలు గలవానిని

248. భర్త్స్ర, విశాకృత = భర్తచే పెడఁబాపఁబడినది.

254. ఘోరి, ఫేరవ, ఊతుల్ = భీకరములగు నక్కకూతలు, శేదా- భయంకరులగు రక్కసుల ధ్వనులు.

260 మధ్యరాత్రి వేళ-ఏకదేశి సమాసమునందు సర్వ ఏకదేశః కాలేన సమస్యతే, అను జ్ఞాపనమువలన ఏకదేశము (అవయవము) అగు మధ్య శబ్దము కాలవాచకమగు రాత్రి శబ్దముతో సమసించును. తరువాత అహః స్సర్వైకదేశ సంఖ్యాత పుణ్యాచ్చ రాత్రేః అను సూత్రమువలన ఏకదేశమగు మధ్య శబ్దముకంటెఁ బరమగు రాత్రి శబ్దమునకు అ(చ్) ప్రత్యయము వచ్చినచో మధ్యరాత్ర అని కావలయునుగాని మధ్యరాత్రి అని కాదు మధ్యరాత్రివేళ అని కవికృతపాఠమైనచో నేచిక్కు నుండదు లేనిచో సమాసాంతరక్లేశము తప్పదు.

270. తలయేఱు = తలనొప్పి

332. కర్తలు కర్త్రియు + కర్తయు-కర్తలు ఏకశేషసమాసము

354. సహజకుండలాలంకృత కర్ణుండగుటంజేసి వానికిఁ గర్ణుండని నామకరణంబు సేసిరంత-పుట్టువుతోడనే యీతని కర్ణంబులు కుండల మండితంబులగుటచే నితనికిఁ గర్ణుఁడను పేరు వచ్చెనని మాత్రమే యాంధ్రమహాభారతంబునఁగలదు. ఇది సంస్కృతంబునందలి యేతచ్ఛ్లోకాభిప్రాయము

శ్లో॥ నామకర్మచ చక్రుస్తే కుండలేత వ్యదృశ్యతే
కర్ణ ఇత్యేవ తంబాలఁదృష్ట్వా కర్ణంసకుండలమ్

కాని మఱియుఁ గపట-బ్రాహ్మణ వేషధారియగు నింద్రునకుఁ గుండలంబులఁ గత్తిరించి యిచ్చుటచే నీతనికిఁ గర్ణుఁడని పేరు వచ్చినట్లుగఁ గూడ సంస్కృత భారతంబునఁ గలదు.

> శ్లో॥ తతోత్కృత్య ప్రదదౌ కుండలే తే
> కర్ణాత్తస్మాత్ కర్మణా తేన కర్ణః
>
> (సంస్కృతభారతము)

కుండలాదీనాం కర్తృవాత్ కర్ణః అని అభియుక్తులు ఈ వ్యుత్పత్తి యాంధ్రమహాభారతమునఁ బ్రదర్శింపఁబడలేదు.

419 తాళ, సముచ్ఛ్రిత, అంగుఁడు = తాటిచెట్టువలెఁ బొడవైన దేహముగలవాఁడు, మహత్, నిర్ఘోష, సంతర్జిత, అఖిల, భూత, ప్రకరుండు = పెద్ద ధ్వనిచే నెంతయు భయపెట్టఁబడిన సమస్తమగు ప్రాణిసమూహము కలవాఁడు దంష్ట్రా, సమ జ్వాల, వక్త్రుండు = కోఱలచేఁ బ్రకాశించు మొగము కలవాడు (లేదా) కోఱగలవాఁడు.

422. యక్షుని ప్రశ్నములకు భీమాదులుంగూడ సమాధానము చెప్పఁగల వారైనను వానికి సమాధానము చెప్పి జలపానము నొనర్చినయెడల నీరు త్రావుటకై జ్ఞాన విక్రేతలము గావలసిన వారమగుదుము. విద్యచే జీవించుట బ్రాహ్మణులకు సైతము ధర్మము కాదనఁగా క్షత్రియులకిది మిక్కిలి నింద్యమని తలంచిరి. బాహుబలాదులచే నిర్జింతుమన్న నది యదృశ్యంబగుటచే నయ్యది పొసఁగ దాయె. అప్పటికి నర్జునుండు యక్షవాక్యము తెంచు దనకు శబ్దవేది శరంబులేసెఁగాని యది ఫలకారి కాఁబోవుటచే బలాత్కారముగనే నీరుత్రావి యక్షమాయకు లోనుగావలసిన వారలైరి. ధర్మరాజునకు మాత్రమా సంశయములేదా యన్నచో నాతఁడు మిక్కిలి జాలిగుండెగల వాఁడగుటచే సోదరుల పాటుఁజూచి స్వసమాధాన సంతుష్టుఁడగు నయ్యక్షుని వలనఁ

దిరిగి తమ్ముల రక్షించుటకొన వచ్చునని యిట్లు సమాధాన మొసఁగెను. పై భావము నీక్రింది శ్లోకములఁ దెలియనగు

శ్లో॥

క్షత్రధర్మస్యరక్షార్థం నశస్త్రాణ్ని విదాంవరాః
వ్యాచక్రుః శక్తిమాతోఽపి పానీయార్థమరిందమాః
నవిప్రాణాంచ ధర్మోయం విద్యాయాఉపజీవనమ్
క్షత్రియాణాంచ కిముత ప్రసభంతే నతేషువుః

(భారతతాత్పర్యనిర్ణయము)

428. శ్రోత్రియుఁడు = జ్ఞానపూర్వముగా వేదాధ్యయన మొనర్చిన వాఁడు

(శ్రోత్రియశ్ఛందోఽధీతే)

430. మానుషుండు = జననమరణాదులు కలవాఁడు

432. జీవన్మృతుఁడు = బ్రదుకుచుఁ జచ్చినవాఁడు-బ్రతికియుఁ జచ్చిన వానితో సమానుఁడు-(జీవత్ + మృతుఁడు)

433. వ్రేఁకన = బరువు. జవము = వడి,

435. వ్రేఁగు = బరువు.

446 కనియత్, కన్ = మాఁగఁగా,

448. సుజనపంథి = సజ్జన స్నేహము

450 బ్రాహ్మణ, ఆగమంబు = బ్రాహ్మణుల గాః

472 పినద్ధ-అపినద్ధ పదముయొక్క రూపాంతరము అవ, అపి, అను ఉపసర్గములలోని అకారము వికల్పముగా లోపించును.

వష్టిభాగురిరల్లోప మవాప్యోరుపసర్గయోః